

JONGEREN IN CIJFERS EN LETTERS ⑤

Susan Lagaert, Stefaan Pleysier, Johan Put, Jessy Siongers, Bram Spruyt & Lieve Bradt (red.)

JONGEREN IN CIJFERS EN LETTERS 5

Bevindingen uit de JOP-monitor 2023

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING: NAAR EEN NIEUWE ‘STAAT VAN DE JEUGD’	11
LIEVE BRADT	
0.1 METHODOLOGISCHE TOELICHTING BIJ DE DATAVERZAMELING	16
0.1.1 De JOP-monitor: tussen streven naar continuïteit en inspelen op actualiteit	16
0.1.2 JOP-postmonitor 5: veldwerk, responsgraad, representativiteit	19
0.1.3 JOP-grootstedelijke monitor 3: veldwerk, responsgraad, representativiteit	21
0.2 EEN BLIK OP DE JONGEREN UIT DE JOP- POSTMONITOR 5 EN DE JOP-GROOTSTEDELIJKE MONITOR 3	24
0.2.1 Leeftijd en gender	24
0.2.2 Achtergrond	26
0.2.3 Taal en religie	29
0.2.4 (Laatst) gevolgde onderwijsvorm	31
0.2.5 Socio-economische achtergrond van het gezin	35
0.3 VERDER IN DIT BOEK	41

1 WELBEVINDEN EN MENTALE GEZONDHEID 45

EVA VAN KELECOM

1.1	INLEIDING	46
1.2	MENTALE GEZONDHEID	50
1.2.1	Subjectief welbevinden	50
1.2.2	Domeinspecifieke levenstevredenheid	55
1.2.3	Verschil tussen jongeren op het vlak van mentale gezondheid	58
1.3	VEERKRACHT	65
1.4	COPING	70
1.4.1	Informele hulp	71
1.4.2	Formele hulp	75
1.4.3	Middelengebruik	79
1.5	BESLUIT	84

2 SCHOOL EN WERK 89

SUSAN LAGAERT EN LIEVE BRADT

2.1	INLEIDING	90
2.2	HOE BELEVEN JONGEREN HET SCHOOLLOPEN IN DE GROOTSTAD EN DE REST VAN VLAANDEREN?	93
2.2.1	Sociale uitsluiting	96
2.2.2	Ervaren studiedruk	101
2.2.3	Interesse in leerinhoud	107
2.2.4	Ervaren responsiviteit van leerkrachten en school	112
2.3	JONGEREN OP DE WERKVLOER: BIJBAANTJES EN JOBASPIRATIES	118
2.3.1	Jongeren en studenten- en vakantiejobs	121
2.3.2	De jobaspiraties van werkende en werkzoekende jongeren	125
2.4	BESLUIT	129

3	VRIJE TIJD EN MEDIA	133
	SUSAN LAGAERT, SILKE VAN DEN EYNDE EN JASPER DHOORE	
3.1	INLEIDING	134
3.2	DE (ON)GEORGANISEERDE VRIJE TIJD VAN JONGEREN EN HUN VRIJETIJDSEKANSSEN	137
3.2.1	Deelname aan het verenigingsleven: een overzicht voor alle Vlaamse jongeren	140
3.2.2	Deelname aan het verenigingsleven naargelang de kenmerken van de jongere	143
3.2.3	Andere vrijetijdsactiviteiten: focus op cultuurbezoek en creatieve hobby's	153
3.2.4	Andere vrijetijdsactiviteiten: focus op vrije tijd in de publieke ruimte	157
3.2.5	Vrijetijdskansen: ongelijke kansen voor jongeren in een maatschappelijk kwetsbare positie	160
3.3	HET (SOCIALE)MEDIAGEBRUIK VAN JONGEREN: REDEN TOT PANIEK?	181
3.3.1	Tijdsbesteding mediagebruik bij Vlaamse jongeren	182
3.3.2	Sociale verschillen in mediagebruik	186
3.3.3	Mediaverslaving	189
3.3.4	Sociale verschillen in mediaverslaving	189
3.4	SEXTING: REDEN TOT BEZORGDEHEID OF DEEL VAN DE SEKSUELE ONTWIKKELING VAN JONGEREN?	193
3.4.1	Hoe vaak komt sexting voor bij Vlaamse jongeren?	195
3.4.2	Verschillen naargelang achtergrondkenmerken van de jongere	199
3.5	BESLUIT	215

4 JONGEREN EN HUN VRIJWILLIG ENGAGEMENT 221

JASPER DHOORE, BRAM SPRUYT EN JESSY SIONGERS

4.1	INLEIDING	222
4.2	WIE ENGAGEERT ZICH OP WELKE MANIER?	225
4.3	WAAR ENGAGEREN JONGEREN ZICH?	237
4.4	WAAROM ENGAGEREN JONGEREN ZICH (NIET)?	242
4.5	BESLUIT	252

5 JONGEREN EN POLITIEK 257

BRAM SPRUYT, JASPER DHOORE EN JESSY SIONGERS

5.1	POLITIEKE INTERESSE	263
5.2	SOCIO-POLITIEKE OPVATTINGEN	266
5.2.1	Egalitarisme	268
5.2.2	Klimaatattitudes	271
5.2.3	Intergroepsattitudes	275
5.2.4	Sociale identiteiten	280
5.2.5	Interpersoonlijk vertrouwen	284
5.3	POLITIEK GEDRAG	287
5.3.1	Deelname aan activiteiten van politieke verenigingen en instituties	287
5.3.2	Politieke activiteiten	291
5.3.3	Partijvoorkeur	294
5.4	ETNISCH-CULTURELE VERSCHILLEN IN DE RELATIE TUSSEN JONGEREN EN POLITIEK	301
5.4.1	Politieke interesse	303
5.4.2	Egalitarisme	304
5.4.3	Intergroepsattitudes en sociale identiteiten	305
5.4.4	Interpersoonlijk vertrouwen	309
5.4.5	Politiek gedrag	310
5.5	BESLUIT	312

6	SLACHTOFFERSCHAP, HULPZOEKGEDRAG EN DADERSCHAP	315
	EMMA HADERMANN EN STEFAAN PLEYSIER	
6.1	INLEIDING	316
6.2	ZELFGERAPPORTEERD SLACHTOFFERSCHAP BIJ JONGEREN IN VLAANDEREN	321
6.2.1	Prevalenties van slachtofferschap	323
6.2.2	Contextuele factoren van slachtofferschap	327
6.2.3	Verschillen op het vlak van zelfgerapporteerd slachtofferschap	333
6.3	HULPZOEKGEDRAG NA SLACHTOFFERSCHAP BIJ JONGEREN IN VLAANDEREN	349
6.3.1	Prevalenties van hulpzoekgedrag na een slachtofferervaring	349
6.3.2	Verschillen op het vlak van hulpzoekgedrag na een slachtofferervaring	356
6.4	ZELFGERAPPORTEERD DADERSCHAP BIJ JONGEREN IN VLAANDEREN	365
6.4.1	Zelfgerapporteerd ouderschap in de JOP-postmonitor 5	369
6.4.2	Zelfgerapporteerd ouderschap in de JOP-grootstedelijke monitor 3	371
6.4.3	Verschil tussen jongeren met betrekking tot het zelfgerapporteerde ouderschap	376
6.5	BESLUIT	398
	OVER DE AUTEURS	401
	BIBLIOGRAFIE	405

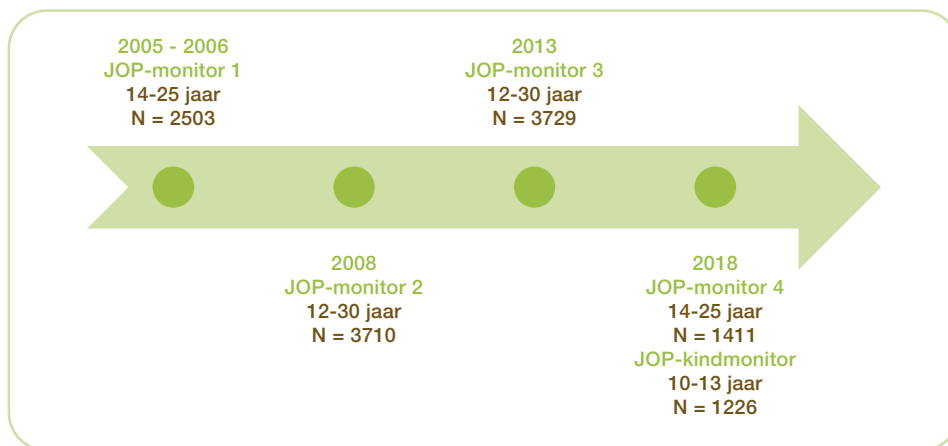
Lieve Bradt

INLEIDING: NAAR EEN NIEUWE 'STAAT VAN DE JEUGD'

7.310. Zoveel jongeren waren in 2023 bereid om de JOP-monitor, een vragenlijst naar de levensomstandigheden, leefwereld en activiteiten van jongeren in Vlaanderen, in te vullen. JOP staat hierbij voor Jeugdonderzoeksplatform, een interdisciplinair en interuniversitair samenwerkingsverband tussen de Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek (Universiteit Gent), de Onderzoekslijn Jeugdcriminologie en Jeugdrecht (KU Leuven) en de Onderzoeksgroep TOR van de Vakgroep Sociologie (Vrije Universiteit Brussel). Het Jeugdonderzoeksplatform werd in 2003 opgericht door de toenmalige minister van Jeugd vanuit een aangevoelde nood aan meer systematisch uitgebouwd jeugdonderzoek in Vlaanderen (Van de Walle, Cardoen, Coussée & Bradt, 2012). Van bij het begin kregen we een beleidsgerichte wetenschappelijke opdracht. Die bestond enerzijds uit kennisopbouw op het vlak van (inter)nationaal jeugdonderzoek en anderzijds uit een monitoropdracht. Die laatste opdracht werd in 2008 verankerd in het Decreet houdende het voeren van een Vlaams Jeugd- en Kinderrechtenbeleid. Artikel 4 van dat decreet schuift ‘een staat van de jeugd’ naar voren als een van de vier basisinstrumenten voor het voeren van een jeugd- en kinderrechtenbeleid. Het decreet omschrijft die staat van de jeugd als een wetenschappelijk onderbouwd rapport over de leefwereld van de jeugd, waarin ook longitudinale ontwikkelingen worden gesignaleerd, en dat minstens om de vijf jaar dient te verschijnen (cf. artikel 8). Het Decreet houdende een vernieuwd jeugd- en kinderrechtenbeleid van 20 januari 2012 voegde daar nog aan toe dat de staat van de jeugd deel uitmaakt van de omgevingsanalyse voor het nieuwe Vlaamse jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan (cf. artikel 6). Ook het huidige Jeugddecreet dat in werking trad op 1 januari 2024, neemt de staat van de jeugd als deel van de omgevingsanalyse mee op (cf. artikel 8).

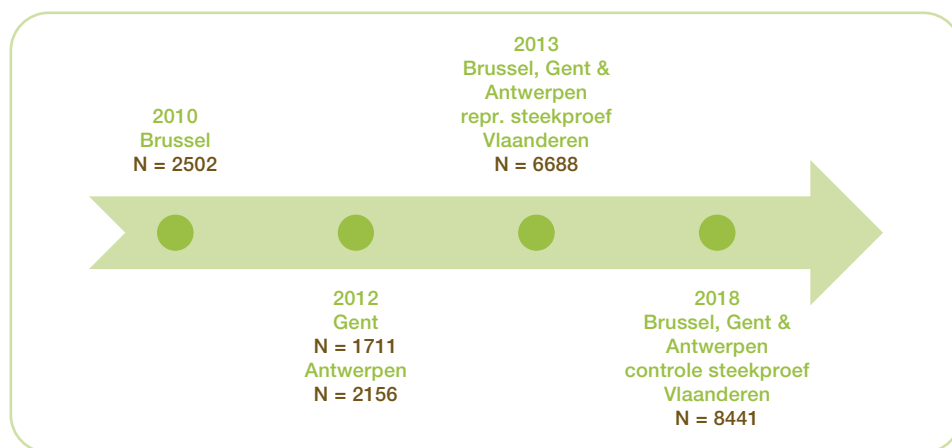
Twintig jaar na de oprichting van het Jeugdonderzoeksplatform is de JOP-monitor een gevestigd instrument geworden om de staat van de jeugd op te maken. ‘JOP-monitor’ verwijst hierbij naar twee verschillende instrumenten: de JOP-postmonitor en de JOP-grootstedelijke monitor. De JOP-postmonitor vormt het oudste instrument. Deze monitor werd voor de eerste keer afgenomen in 2005-2006 (Vettenburg, Elchardus & Walgrave, 2007; Vettenburg, Deklerck & Siongers, 2009). We bereikten toen 2.503 jongeren tussen 14 en 25 jaar. Nieuwe bevragingen volgden in 2008 (Vettenburg, Deklerck & Siongers, 2010), 2013 (Bradt et al., 2014) en 2018 (Bradt et al., 2019). Hoewel in functie van actuele debatten en beleidsvragen de onder- en bovengrenzen doorheen de voorbije vijftien jaar varieerden van 10-14 jaar tot 25-30 jaar, bleef de kern van de JOP-postmonitor steeds dezelfde: een vragenlijst die minstens bij 14- tot 25-jarigen peilt naar een diversiteit van aspecten uit de leefwereld van jongeren en die via de post verspreid wordt bij een representatieve steekproef van jongeren in Vlaanderen.

Figuur 0.1: Overzicht afnames JOP-postmonitor.

Geleidelijk aan ontstond de nood om naast een algemeen beeld, ook meer zicht te kunnen krijgen op de sociaal-economische en toenemende etnisch-culturele diversiteit in Vlaanderen. Naast talrijke voordelen had de JOP-postmonitor – net als andere postale vragenlijsten – immers als nadeel dat de responsgraad daalde, en dat er daarbij bovendien sprake is van selectieve uitval. Bij een uitnodiging tot deelname via de post is de uitval of non-respons groter bij respondenten in (groot)stedelijke gebieden, bij respondenten met een migratieachtergrond of met een minder gunstige socio-economische status, bij lager opgeleide groepen, enzovoort. Op die manier biedt de JOP-postmonitor ons weliswaar een degelijk beeld van de leefwereld en activiteiten van ‘jongeren in Vlaanderen’, maar stelt het ons minder in staat om verder en in meer detail in te zoomen op diversiteit en de (groot)stedelijke context. Om beleidsmakers te kunnen informeren over de leefwereld van jongeren in grootstedelijke contexten ontwikkelde het JOP daarom in 2010 de zogenaamde JOP-schoolmonitor. Die verschilt op twee cruciale vlakken van de JOP-postmonitor. Ten eerste wordt de JOP-schoolmonitor niet verstuurd via de post naar een representatieve steekproef uit het Rijksregister, maar trekken de JOP-onderzoekers zelf naar scholen om daar de vragenlijst af te nemen bij jongeren die schoollopen in het secundair onderwijs. Daartoe wordt eerst een steekproef van secundaire scholen geselecteerd. Vervolgens worden binnen die scholen enkele klassen geselecteerd (Spruyt, Siongers, Pleysier, Put & Bradt, 2019; Pleysier, 2014). De bevraging van jongeren op school resulteert bijna altijd in een hogere responsgraad en een grotere representativiteit wat betreft de socio-economische en etnisch-culturele achtergrond van de deelnemende jongeren.

De eerste afname van deze JOP-schoolmonitor vond plaats in 2010 bij scholieren in het Nederlandstalige secundaire onderwijs van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest¹ (Vettenburg, Elchardus & Put, 2011). In 2012 volgde een gelijkaardige grootstedelijke studie in secundaire scholen in Antwerpen en Gent (Vettenburg, Elchardus, Put & Pleysier, 2013), en in 2013 werd gelijktijdig met de klassieke JOP-postmonitor 3, een nieuwe grootschalige bevraging georganiseerd in Brussel, Antwerpen en Gent met een representatieve steekproef van scholen en klassen over heel Vlaanderen (Bradt et al., 2014). Dit opzet werd nog eens herhaald in 2018, zij het met een beperktere steekproef van Vlaamse scholen naast opnieuw een steekproef van secundaire scholen in Brussel, Antwerpen en Gent (Bradt et al., 2019).

Figuur 0.2: Overzicht afnames JOP-schoolmonitor.

Hoewel bij de afname via scholen de leeftijdsrange beperkt wordt tot leerlingen in het secundair onderwijs, is een belangrijke meerwaarde van deze werkwijze dat we er veel beter in slagen jongeren uit etnisch-culturele minderheden en/of in maatschappelijk kwetsbare situaties te bereiken. Voor een instrument dat tot doel heeft het jeugd- en kinderrechtenbeleid te voeden, vormt dat een noodzakelijke aanvulling.

1 Het werken via scholen laat toe om Brusselse Nederlandstalige jongeren te bevragen. Deze jongeren blijven via een postmonitor onderbelicht, aangezien het Rijksregister niet toelaat om te selecteren op taal.

Ten tweede behandelt de JOP-schoolmonitor – naast heel wat gelijkaardige thema's als de JOP-postmonitor – ook een aantal specifieke thema's die meer recht doen aan het opgroeien in een grootstedelijke context. Op die manier komt deze monitor tegemoet aan de vraag naar meer empirische data over de algemene aspecten van de leefwereld van jongeren in onze Vlaamse grootsteden.

In dit boek presenteren we de eerste resultaten van de JOP-monitor 2023. Net als de voorbije twee edities namen we in de periode januari-juni 2023 tegelijk twee bevestigingen af: (1) de JOP-postmonitor 5 en (2) de JOP-grootstedelijke monitor 3 via secundaire scholen in de drie grootsteden (Brussel, Antwerpen en Gent) aangevuld met een controlesteekproef van secundaire scholen in Vlaanderen. Aangezien de term 'JOP-schoolmonitor' de indruk zou kunnen wekken dat deze monitor scholen bevraagt of enkel beperkt zou zijn tot vragen in relatie tot school, kiezen we ervoor om voortaan te verwijzen naar de 'JOP-grootstedelijke monitor'. De werkwijze blijft – zoals verder duidelijk wordt – wel dezelfde.

In de rest van dit inleidende hoofdstuk lichten we meer concreet toe hoe we de data die centraal staan in dit boek verzameld hebben. Vervolgens gaan we in op enkele centrale achtergrondkenmerken van de jongeren die aan beide bevestigingen hebben deelgenomen. Het doel van dit onderdeel is tweeledig. Enerzijds geven we hiermee een foto van jongeren in Vlaanderen anno 2023. Anderzijds bespreken we een aantal variabelen die verder in het boek doorheen alle hoofdstukken gebruikt zullen worden om ongelijkheden en verschillen tussen groepen van jongeren te bespreken. Voor het uitbouwen van beleid en praktijk is het immers van cruciaal belang goed inzicht te hebben in de verschillende (ongelijke) posities van jongeren en de impact daarvan op de participatiemogelijkheden van jongeren in onze samenleving. We ronden de inleiding af met een overzicht van de verschillende thema's die verder in het boek behandeld worden.

0.1 METHODOLOGISCHE TOELICHTING BIJ DE DATAVERZAMELING

Met de vijfde (JOP-postmonitor) en derde (JOP-grootstedelijke monitor) afname beoogden we dezelfde finaliteit als de voorgaande edities, zijnde een ruime bevraging van Vlaamse jongeren over een breed palet aan thema's binnen hun leefwereld. Bij de opmaak van de vragenlijsten bouwden we dus enerzijds verder op bestaande thema's om zo de continuïteit en vergelijkbaarheid overheen de jaren te bewaken. Anderzijds namen we ook nieuwe thema's op die zowel relevant zijn voor fundamenteel wetenschappelijk onderzoek als voor het jeugdbeleid in Vlaanderen. Ook wat de dataverzameling betreft, werden enkele nieuwe keuzes gemaakt. In wat volgt, bespreken we deze inhoudelijke en methodologische keuzes.

0.1.1 DE JOP-MONITOR: TUSSEN STREVEN NAAR CONTINUÏTEIT EN INSPELEN OP ACTUALITEIT

De JOP-postmonitor en JOP-grootstedelijke monitor hebben – in lijn met de decreta-
le opdracht om longitudinale ontwikkelingen te signaleren – niet alleen tot doel
de leefwereld van een ruime groep van Vlaamse jongeren in kaart te brengen, maar
ook om vergelijkingen overheen de tijd mogelijk te maken. Hoewel trendanalyses
geen voorwerp uitmaken van dit boek, is het wel belangrijk om in deze methodologi-
sche toelichting die doelstelling mee te geven. Voor de opmaak van de vragenlijsten
betekent het immers dat we als onderzoekers niet over de mogelijkheid beschikken
telkens opnieuw van een wit blad te vertrekken. Dat is niet alleen het geval voor het
vastleggen van de te bevragen thema's. Het is ook van toepassing op hoe we die thema's
dan precies willen bevragen. Wanneer we immers bij achtereenvolgende edities niet
exact dezelfde vraagstelling hanteren, is het onmogelijk om eventuele verschillen in
resultaten te interpreteren. Thematisch vertonen de JOP-postmonitor 5 en de JOP-
grootstedelijke monitor 3 dan ook heel wat gelijkenissen met de voorgaande waves.

Een aantal van de thema's behoort reeds van bij de start tot de onderzoeksfocus van het JOP. Het gaat om domeinen zoals: de gezins- en woonsituatie van jongeren, hun schoolbeleving, de politieke interesse en betrokkenheid, relaties (met ouders, leraren, vrienden), ervaringen met dader- en slachtofferschap en participatie in de vrije tijd. In de monitors besteden we bovendien consequent aandacht aan transversale thema's zoals welbevinden, ongelijkheid, diversiteit, gender en de vorming van sociale identiteiten. Door deze aspecten opnieuw op te nemen in deze huidige editie, streven we verdere continuïteit na.

Tegelijk is het voor een monitor uiteraard belangrijk om op een zinvolle manier in te spelen op actuele (beleids)vragen en (onderzoeks)noden. Anders dan bij de vorige edities, organiseerden we daarom bij de opmaak van de JOP-postmonitor 5 en de JOP-grootstedelijke monitor 3 meerdere feedbackmomenten bij relevante belanghebbenden. Meer specifiek gingen we over een aantal grote thema's in gesprek met volgende actoren:

- Socio-demografische kenmerken van jongeren: Team Gelijke Kansen Agentschap Binnenlands Bestuur
- Gezin: Kenniscentrum Gezinswetenschappen
- Vrijwillig engagement: Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk vzw, de Ambrassade, Scouts en Gidsen Vlaanderen, Vlaamse Dienst Speelpleinwerk vzw, Departement WVG, ZoJong!
- Vrije tijd: de Ambrassade, Departement CJM, Bataljong-Netwerk Jeugdvriendelijk, Kind & Samenleving, Kenniscentrum Kinderrechten, Finnish Youth Research Society, jongeren via Cachet vzw
- Welbevinden: Agentschap Opgroeien, Cachet vzw, SAM, Vlaams Instituut Gezond Leven
- Werk: Steunpunt Werk
- Slachtofferschap en ouderschap: Agentschap Opgroeien

Daarnaast werden beide vragenlijsten besproken binnen de JOP-stuurgroep waarin vertegenwoordigers zitten vanuit het kabinet van de minister, het departement Cultuur, Jeugd en Media, de Strategische Adviesraad (SARC), de Vlaamse Jeugdraad en het jeugdwerk.

We speelden niet alleen thematisch in op de actualiteit. Voor de afname van de vragenlijst schakelden we voor deze editie ook over naar een volledig digitale afname. Bij de JOP-postmonitor 5 kregen de jongeren toegang tot de vragenlijst via een QR-code in de brief die ze thuis toegestuurd kregen. In de secundaire scholen werd de JOP-grootstedelijke monitor afgenomen via tablets of pc's die in de scholen zelf

beschikbaar waren of via tablets die door de JOP-onderzoekers werden meegebracht. Met deze digitale werkwijze sluiten we niet alleen aan bij de alomtegenwoordigheid van de smartphone in het leven van jongeren (75,1% van de jongeren vulde de JOP-postmonitor 5 in via hun smartphone). Deze afnamemodaliteit bood ons ook belangrijke voordelen met het oog op responsoptimalisatie.

Aangezien heel wat surveyonderzoek vandaag kampt met een dalende respons, is het belangrijk de vragenlijst maximaal af te stemmen op de doelgroep. Een papieren vragenlijst gericht aan een groep van 12 tot 25 jaar laat dat niet steeds toe. Binnen die leeftijdsgroep zit immers een deel van de jongeren nog op de schoolbanken, terwijl andere jongeren reeds hun eerste stappen op de arbeidsmarkt zetten. In het beste geval bevraagt de papieren vragenlijst beide thema's en worden de respondenten die al werken bij vragen over de schoolbeleving doorgestuurd naar een volgende pagina. In het slechtste geval wordt een van de twee thema's niet opgenomen in de vragenlijst. Een digitale afname laat echter toe om via slimme filters de vragenlijst zoveel mogelijk te laten aansluiten op de concrete situatie van de respondent. Dat maakte bijvoorbeeld dat we in deze editie opnieuw de arbeidsmarktsituatie van jongeren konden opnemen, een thema dat sinds de JOP-postmonitor 2 (2008) niet meer aan bod was gekomen. Het liet ons ook toe om bij de grootstedelijke monitor te werken met zogenaamde roterende modules waarbij de ene helft van de leerlingen een bepaald thema voorgelegd kreeg en de andere helft een andere set van vragen beantwoordde. Op die manier konden we verdiepend werken zonder de vragenlijst langer te maken.

Tot slot voerden we in het najaar van 2022 een experimentele voorstudie uit naar het effect van het gebruik van financiële beloningen voor onderzoeksdeelname (incentives) op de responsgraad bij jongeren. We maakten hiervoor gebruik van een steekproef van 504 respondenten aangevraagd bij het Rijksregister. Deze groep werd verdeeld in drie experimentele groepen van 126 jongeren, waarin verschillende vormen van incentives toegepast werden, en een controlegroep van 126 jongeren. De experimentele condities zagen er als volgt uit. In 'Experimentele groep 1' kregen alle respondenten een voucher ter waarde van vijf euro ongeacht of ze de vragenlijst invulden of niet. 'Experimentele groep 2' kreeg een voucher van tien euro indien ze de vragenlijst volledig hadden ingevuld. In 'Experimentele groep 3' werd een wedstrijd georganiseerd waarbij respondenten een grotere prijs konden winnen. Respondenten die wilden meedoen, dienden een prijs- en schiftingsvraag in te vullen aan het einde van de vragenlijst. Respondenten uit de 'controlegroep' kregen geen monetaire beloning. Bij hen werd uitsluitend gerekend op de intrinsieke motivatie van de respondent. De resultaten van deze voorstudie toonden dat er weinig indicaties waren om het gebruik van incentives in onze hoofdstudie te verantwoorden. Daarom

besloten we geen incentives te gebruiken bij de afname van JOP-postmonitor 5. Voor een meer uitvoerige bespreking van het opzet en de resultaten van deze experimentele voorstudie verwijzen we graag naar een artikel dat we schreven voor het *Tijdschrift voor Jeugd en Kinderrechten* (Dhoore, Siongers, Spruyt, Bradt & Lagaert, 2023).

In wat volgt, bespreken we de dataverzameling voor de twee monitoren die centraal staan in dit boek, de JOP-postmonitor 5 en de JOP-grootstedelijke monitor 3.

0.1.2 JOP-POSTMONITOR 5: VELDWERK, RESPONSGRAAD, REPRESENTATIVITEIT

Met de afname in 2023 is de JOP-postmonitor toe aan zijn vijfde editie. De huidige JOP-postmonitor 5 werd afgenomen bij 12- tot 25-jarige jongeren woonachtig in het Vlaamse Gewest via een gestratificeerde toevalsteekproef op het Rijksregister. Voor het uitvoeren van de steekproef werd een machtiging gevraagd aan de Gegevensbeschermingsautoriteit. De steekproef werd gestratificeerd naar gender en leeftijd. In totaal werden 3.498 meisjes en 3.498 jongens aangeschreven ($N = 6.996$). In navolging van de eindbeslissing van de Gegevensbeschermingsautoriteit werd de verzending van de brieven uitgevoerd door het Rijksregister zelf (Beslissing nr. 065/2022). Op die manier kon de privacy van de respondenten maximaal gerespecteerd worden. De onderzoekers zelf beschikten op geen enkel moment over identificatiegegevens van de jongeren.

Het maximaliseren van de respons werd in zowel de voorbereidende fasen (steekproeftrekking, vragenlijstontwikkeling...) als tijdens de eigenlijke dataverzameling als een belangrijke prioriteit vooropgesteld voor de JOP-postmonitor 5. Om dat te bewerkstelligen werd volgens de *Tailored Design Method* gewerkt (gebaseerd op de *Total Design Method* die uitsluitend op postenquêtes gericht was), die stelt dat een hoge respons kan gefaciliteerd worden door ervoor te zorgen dat de respondenten het gevoel hebben meer voor- dan nadelen te halen uit het invullen van de vragenlijst (Dillman, 1991 & 2011). De ervaring van voordelen werd nagestreefd door onder meer te wijzen op het belang van het invullen van de vragenlijst voor de respondent zelf, hem/haar/hun reeds te bedanken bij het aanschrijven, de brief en vragenlijst af te stemmen op het doelpubliek... Verder probeerden we de nadelen van deelname te beperken door de vragenlijst niet te lang te maken en door gebruik te maken van een online vragenlijst die via computer, smartphone of tablet ingevuld kon worden.

Eveneens volgens de *Tailored Design Method* werden respondenten meermaals aangeschreven. Omdat het Rijksregister – dat zoals eerder vermeld instond voor de verzending van de uitnodigingsbrieven – slechts één expliciete herinneringsbrief toelaat, werden slechts drie contactopnames voorzien. Dat is een lager aantal contactopnames in vergelijking met voorgaande JOP-postmonitoren, waarbij vier (JOP-postmonitor 1 en 3) of zelfs vijf keer (JOP-postmonitor 2 en 4) contact werd opgenomen met de jongeren uit de steekproef. Aangezien de respons stijgt bij elke nieuwe contactopname met de respondenten, is het van belang deze belemmering in rekening te nemen bij het vergelijken van de responscijfers met voorgaande JOP-postmonitoren, waarin dus meer contactopnames plaatsvonden.

De eerste contactopname bestond uit het versturen van een begeleidende brief waarin de weblink en QR-code naar de online vragenlijst vermeld stonden. De tweede contactopname bestond uit het versturen van een herinnering voor deelname aan het onderzoek. Het derde contact bestond uit het toesturen van een dankbrief naar de hele steekproef. Dit bood ons de mogelijkheid om respondenten die de vragenlijst reeds hadden ingevuld te bedanken, maar gold tevens als herinnering voor jongeren uit de steekproef die de vragenlijst nog niet hadden ingevuld. Vier personen gaven aan dat ze niet in staat waren om aan het onderzoek deel te nemen (bv. omwille van gezondheidsredenen of afwezigheid). Gezien zij dus geen deel kunnen uitmaken van de steekproef, komt de steekproef hierdoor neer op 6.992 jongeren.

De totale respons – iedere persoon die ten minste naar de eerste vraag van het onderzoek heeft doorgedrukt na het openen van de online vragenlijst – bedraagt 33,3%. Aangezien de onderzoekers vaststelden dat een aandeel van de respondenten de vragenlijst onvoldoende (minder dan 20% van de totale vragenlijst) of meermaals ingevuld had, werd besloten deze respondenten niet mee te rekenen bij de geldige respons. Dit resulteert in een uiteindelijke geldige totale respons van 23,6% of 1.650 jongeren. Deze respons is vergelijkbaar met de respons die met de vorige JOP-postmonitor uit 2018 werd behaald na de derde contactopname (zie Bradt et al., 2019).

Bij het bekijken van de representativiteit van onze bereikte steekproef werd – zoals verwacht – vastgesteld dat sommige groepen in de samenleving onder- of oververtegenwoordigd zijn in onze data. De kenmerken waarvoor we dat zijn nagegaan, zijn onderwijs, geslacht en leeftijd. Zo bleek bijvoorbeeld dat zowel bij de jongeren die nog studeren als bij de jongeren die afgestudeerd zijn, de laagst opgeleide jongeren ondervertegenwoordigd zijn. Daarom werden aan de hand van betrouwbare cijfers²

2 Om de aantallen van de jongeren in het secundair onderwijs en het hoger onderwijs te kennen, maken we gebruik van de cijfers van het departement Onderwijs van 2021-2022. Voor de afgestudeerden maken we gebruik van de cijfers van 2021-2022 van het Belgische Bureau voor de Statistiek.

over hoe deze kenmerken verdeeld zijn in de samenleving gewichten berekend die de verdeling van deze kenmerken in onze data corrigeren. In de analyses wordt dan een groter of kleiner relatief gewicht gegeven aan de antwoorden van bepaalde personen, afhankelijk van de respectievelijke onder- of oververtegenwoordiging van die groep in onze data vergeleken met de verdeling in de populatie Vlaamse jongeren.

0.1.3 JOP-GROOTSTEDELIJKE MONITOR 3: VELDWERK, RESPONSGRAAD, REPRESENTATIVITEIT

Zoals reeds aangegeven in de inleiding, heeft het Jeugdonderzoeksplatform naast de ‘traditionele’ JOP-postmonitor ondertussen ook ruime ervaring met schoolbevragingen. De meest recente afname in 2023, die in dit boek wordt besproken, vormt de derde editie van de gecombineerde opzet van een grootstedelijke afname in scholen in Antwerpen, Gent en Brussel, en een (controle)steekproef met scholen in de rest van Vlaanderen. Voor dit onderzoek werd goedkeuring verkregen van de Sociaal-Maatschappelijke Ethische Commissie (SMEC) van de KU Leuven (G-2022-5574-R3(MIN)).

De JOP-grootstedelijke monitor 3 is, zoals vorige edities, een tweetrapssteekproef waarbij eerst scholen en vervolgens klassen in die scholen worden geselecteerd (Spruyt et al., 2019). De ambitie van de grootstedelijke monitor was om zestig scholen te bevragen in de drie grootsteden Antwerpen, Gent en Brussel, en twintig scholen in de rest van Vlaanderen. In Gent en Brussel kwamen alle aanwezige secundaire scholen in aanmerking voor de bevraging, al was dat voor Brussel beperkt tot de Nederlandstalige scholen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Gezien het grote aantal secundaire scholen in Antwerpen, werd gebruikgemaakt van een random steekproef van Antwerpse scholen, waarbij de selectie van de scholen rekening hield met geslacht, graad en onderwijsvorm. Ook voor de Vlaamse (controle)steekproef werd bij het opstellen van het steekproefkader voor de selectie van de scholen rekening gehouden met geslacht, graad en onderwijsvorm. De geselecteerde scholen werden in het eerste semester van het schooljaar 2022-2023 gecontacteerd, waarbij uitleg werd gegeven over het opzet van het onderzoek en toestemming tot deelname werd gevraagd. De afname liep vervolgens tijdens het voorjaar van 2023 en kon grotendeels gebeuren op pc's en laptops die de deelnemende klassen en scholieren ter beschikking hadden, of gebeurde via de tablets van het Jeugdonderzoeksplatform.

Bij de vorige editie stelden we al vast dat het contacteren en overtuigen van scholen om deel te nemen aan het onderzoek vaak moeizaam verliep. De huidige bevraging van de JOP-grootstedelijke monitor 3 maakt duidelijk dat de respons op schoolniveau verder is afgenomen. In de drie grote steden hadden we een responsgraad van respectievelijk 51,6% voor Brusselse scholen (31 scholen gecontacteerd, 16 scholen namen deel), 41,0% voor Gentse scholen (39 scholen gecontacteerd, 16 scholen namen deel) en 18,6% voor de scholen in Antwerpen (59 scholen gecontacteerd, 11 scholen namen deel). Ook in de Vlaamse (controle)steekproef was de respons met 24,4% lager dan verwacht (45 scholen gecontacteerd, 11 scholen namen deel). In vergelijking met de afname van de JOP-schoolmonitor 2 in 2018 werd enkel voor Gent een gelijkaardige respons op schoolniveau behaald: ook toen kwamen we uit op 41%. Die responsgraad lag destijds wat hoger in Brussel (58% versus 51,6%), en aanzienlijk hoger in Antwerpen (44% versus 18,6%) en in de Vlaamse (controle)steekproef (54% versus 24,4%).

Er zijn wellicht diverse redenen voor het grotere aantal scholen dat in de meest recente bevraging weigerde om deel te nemen, of ondanks veelvuldige pogingen tot contact niet bereikbaar bleek of nooit zelf terug contact opnam. Op basis van de reacties die we kregen van scholen, blijkt dat onder andere de overbevraging van scholen om deel te nemen aan onderzoek, de recente coronaperiode en leerachterstand, het leerkrachtentekort en de druk op leerkrachten, scholen en schooladministraties en -directies als redenen werden ingeroepen.

Met de scholen die instemden om deel te nemen werd vervolgens de selectie van klassen besproken. In de regel wordt daarbij op toevallige wijze één klas per studiejaar en per aangeboden onderwijsvorm geselecteerd, maar gelet op de (redenen voor de) lage respons op schoolniveau werden soms ook bijkomende klassen bevroegd die in deze selectie als reserveklas waren opgenomen indien ze op het moment van het bezoek beschikbaar waren doordat ze bijvoorbeeld studie hadden. Van het basisprincipe werd ook afgeweken, opnieuw vanuit de bezorgdheid met betrekking tot de lage respons, voor enkele scholen die aangaven enkel te willen meewerken indien ze zelf de te bevragen klassen konden aanduiden. Analyse toonde aan dat de jongeren uit die extra bevroegde klassen in profiel niet verschilden van toevallig geselecteerde klassen in dezelfde onderwijsvorm.

Uiteraard zijn ook niet alle ingevulde vragenlijsten bruikbaar, bijvoorbeeld omdat ze slechts zeer gedeeltelijk werden ingevuld, omdat respondenten onmogelijke of onbetrouwbare antwoorden gaven, enzovoort. Nadat dit grondig werd bekeken, kwamen we uiteindelijk uit op een totaal aantal respondenten van 5.660, van wie 4.264 in de grootstedelijke steekproef (1.824 jongeren in Antwerpen, 1.354 in Gent en 1.086 in Brussel) en 1.396 jongeren in de Vlaamse steekproef.

Net als bij de JOP-postmonitor 5 worden ook de data van de JOP-grootstedelijke monitor 3 gewogen op basis van betrouwbare populatiestatistieken.³ In de analyses in dit boek op basis van de JOP-grootstedelijke monitor 3 worden de grootstedelijke steekproef en de Vlaamse controlesteekproef apart gewogen op basis van geslacht, graad en onderwijsvorm. Zoals in de JOP-postmonitor 5 geven we ook hier in onze analyse een groter of kleiner relatief gewicht aan de antwoorden van bepaalde personen, afhankelijk van de respectievelijke onder- of oververtegenwoordiging van die groep in onze steekproef in vergelijking met de verhoudingen in de samenleving. Op basis van deze gewogen data kunnen dus betrouwbare uitspraken worden gedaan over jongeren die respectievelijk schoollopen in een grootstedelijke context (Antwerpen, Gent en Brussel) en jongeren die naar school gaan in de rest van Vlaanderen.

3 Deze cijfers zijn afkomstig van het departement Onderwijs voor het schooljaar 2022-2023 (oktobertelling).

0.2 EEN BLIK OP DE JONGEREN UIT DE JOP-POSTMONITOR 5 EN DE JOP-GROOTSTEDELIJKE MONITOR 3

Nu duidelijk is op welke manier de data die centraal staan in dit boek verzameld werden, staan we in dit deel stil bij de twee gerealiseerde steekproeven. In bovenstaand luik gaven we reeds mee dat 1.650 jongeren tussen 12 en 25 jaar deelnamen aan de JOP-postmonitor 5, en dat we 5.660 jongeren bereikten met de JOP-grootstedelijke monitor 3, van wie 4.264 jongeren in een van de drie grootsteden en 1.396 jongeren in de rest van Vlaanderen. Deze aantallen bieden echter nog geen zicht op wie die jongeren nu precies zijn. In wat volgt, omschrijven we daarom de twee steekproeven aan de hand van enkele socio-demografische en culturele kenmerken. Voor wat betreft de grootstedelijke monitor zoomen we daarbij enkel in op de 4.264 jongeren die schoollopen in een van de drie grootsteden.

0.2.1 LEEFTIJD EN GENDER

Ten eerste bekijken we de leeftijd en het gender van de bevraagde jongeren. Bij de JOP-postmonitor 5 varieerde de leeftijd tussen 12 en 26 jaar met een gemiddelde van 18,5 jaar.⁴ Bij de jongeren die schoollopen in een van de drie grootsteden varieerde de leeftijd tussen 11 jaar en 25 jaar met een gemiddelde van 15 jaar (zie tabel 0.1).⁵ De respondenten waren vrij gelijkmatig verdeeld overheen de drie graden. 34,6% van de respondenten zat op het moment van de bevraging in de eerste graad, 35,1% in de tweede graad en 30,3% van de jongeren volgde op het moment van de afname les in de derde graad.

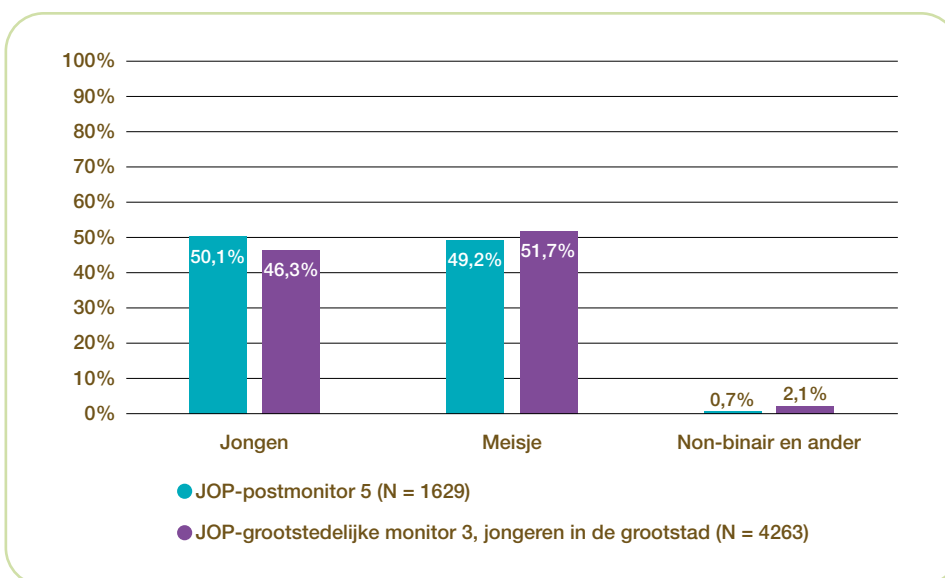
4 De steekproef richtte zich op 12- tot 25-jarigen. Een beperkt aantal respondenten (N = 14) was echter jarig tussen het moment van steekproeftrekking en het invullen van de postmonitor.

5 97,6% van de steekproef zit tussen 11 en 18 jaar. Een beperkte groep van jongeren was op het moment van de afname reeds ouder dan 18 jaar (19 jaar (N = 85), 20 jaar (N = 14), 21 jaar (N = 1), 22 jaar (N = 2) en 25 jaar (N = 1)).

Leeftijd respondenten	Minimum	Maximum	Gemiddelde	N
JOP-postmonitor 5	12	26	18,6	1628
JOP-grootstedelijke monitor 3, jongeren in de grootstad	11	25	15,0	4230

Tabel 0.1: Leeftijd respondenten.

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023) en JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Figuur 0.3: Frequentieverdeling gender respondenten.

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023) en JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Wat gender betreft, vroegen we aan de jongeren hoe ze zichzelf zien, waarbij ze de keuze kregen tussen vier mogelijkheden: (1) man/jongen, (2) vrouw/meisje, (3) non-binair en (4) anders/overig. Figuur 0.3 laat zien dat bij de JOP-postmonitor 5 heel weinig respondenten zich anders identificeren dan man/jongen of vrouw/meisje. Slechts zes jongeren geven aan zichzelf te zien als non-binair en vijf jongeren duiden 'anders/overig' aan. Gezien deze lage aantallen is het niet mogelijk om bij analyses waarbij we de variabele 'gender' kruisen met een andere variabele (bv. gender in relatie tot lidmaatschap van een sportvereniging) de categorieën van 'non-binair' en 'andere/overige' afzonderlijk mee te nemen. In deze analyses werden die elf respondenten niet meegenomen. Bij alle andere analyses worden zij wel steeds opgenomen.

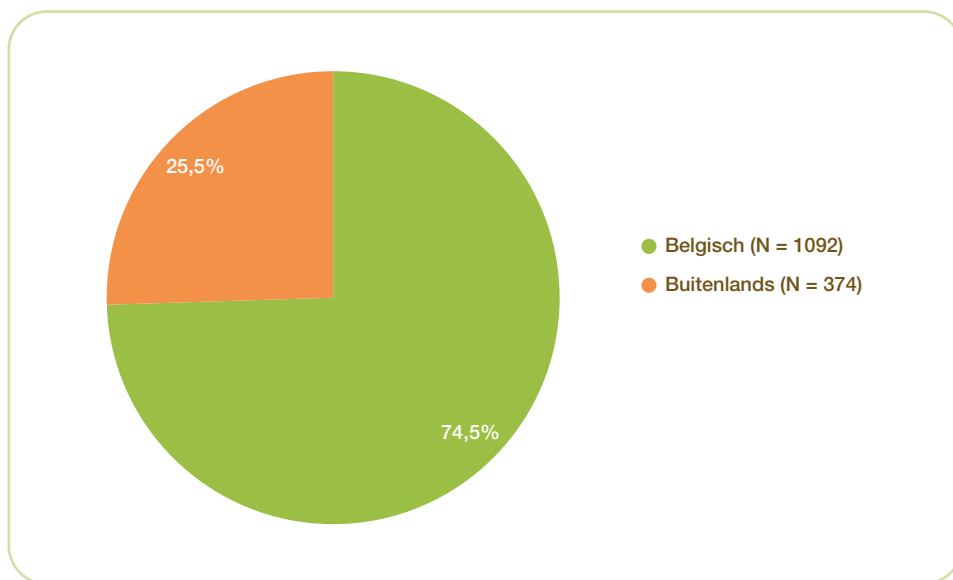
Bij de groep die schoolloopt in een van de drie grootsteden ligt het aantal jongeren dat zich niet als jongen of meisje identificeert iets hoger, al blijft het beperkt tot 2,1% van de grootstedelijke steekproef: 54 jongeren zien zichzelf als non-binair en 34 jongeren identificeren zich als anders/overig. Bij analyses van de JOP-grootstedelijke monitor worden de categorieën ‘non-binair’ en ‘anders/overig’ samengenomen tot één categorie ‘non-binair en ander’. Er zijn namelijk voldoende aantallen per groep nodig om betekenisvol statistische analyses te kunnen uitvoeren.

0.2.2 ACHTERGROND

In beide JOP-monitoren stelden we aan de jongeren de vraag welke nationaliteit, inclusief eventueel een tweede nationaliteit, zichzelf (‘Welke nationaliteit heb je nu?’), hun vader (‘Welke nationaliteit had je vader bij de geboorte?’) en hun moeder (‘Welke nationaliteit had je moeder bij de geboorte?’) hebben. De jongeren konden hierbij kiezen tussen de Belgische nationaliteit, een andere nationaliteit dan de Belgische of de optie ‘ik weet het niet’. Als een jongere een andere nationaliteit dan de Belgische aanduidde, werd er verder doorgevraagd over welke nationaliteit(en) het ging. In de JOP-postmonitor 5 werd een lijst van elf nationaliteiten voorgelegd (Marokkaans, Turks, Congolees, Frans, Ghanees, Nederlands, Duits, Italiaans, Bulgaars, Pools en Spaans), evenals de optie ‘andere’. Bij de JOP-grootstedelijke monitor 3 konden de jongeren deze vragen beantwoorden aan de hand van een drop-downmenu waarin een hele lijst van mogelijke nationaliteiten alfabetisch gerangschikt stond, waarbij de Belgische telkens bovenaan vermeld werd.

Met het oog op verdere analyses reduceerden we de antwoorden op deze drie vragen tot een variabele die aangeeft of een jongere al dan niet een buitenlandse achtergrond heeft. De JOP-postmonitor 5 maakt het onderscheid tussen jongeren met een buitenlandse achtergrond en jongeren met een volledig Belgische achtergrond. Jongeren met een buitenlandse achtergrond zijn die jongeren wier ouders (of zichzelf) een buitenlandse (geboorte)nationaliteit hebben.

Bij de JOP-postmonitor 5 heeft driekwart van de jongeren (74,5%) een Belgische achtergrond (figuur 0.4). Een kwart van de jongeren (25,5%) heeft ofwel zelf een buitenlandse achtergrond, of heeft een vader of een moeder met een niet-Belgische achtergrond. Het lijkt hierbij voornamelijk om de Marokkaanse, Turkse of Nederlandse nationaliteit te gaan, al werd in het geval van een andere nationaliteit bij de helft van deze vragen ‘andere’ aangeduid zonder dat dit verder werd toegelicht.

Figuur 0.4: Frequentieverdeling achtergrond (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

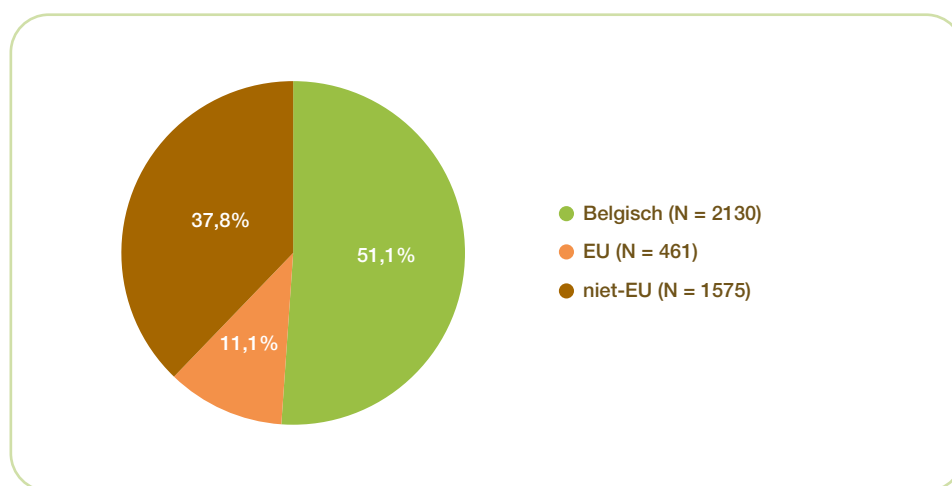
Zoals reeds aangegeven, is een van de voordelen van de JOP-grootstedelijke monitor dat deze vragenlijst er beter in slaagt tegemoet te komen aan de etnisch-culturele diversiteit van de jongeren in grootstedelijke contexten. Het aandeel jongeren met een buitenlandse achtergrond lag bij de groep jongeren die schoollopen in het secundair onderwijs in Brussel, Gent of Antwerpen dan ook aanzienlijk hoger. Waar bij de JOP-postmonitor 5 het aandeel jongeren met een Belgische achtergrond 74,5% bedraagt, zakt dat in de grootstedelijke steekproef van de grootstedelijke monitor naar 51,1% (figuur 0.5).

Aangezien het aantal jongeren met een niet-Belgische achtergrond veel hoger ligt in deze grootstedelijke monitor, en de jongeren bovendien via een drop-downmenu hun nationaliteit konden aanduiden, kunnen we voor de jongeren met een niet-Belgische nationaliteit nog verder verfijnen naar EU- versus niet-EU-achtergrond. Voor deze indeling wordt de herkomstbepaling van de Vlaamse Overheid gevolgd, die een stapsgewijs kader bepaalt om personen toe te wijzen aan een herkomstgroep.

Deze opdeling laat zien dat de jongeren die schoollopen in een van de drie grootsteden een zeer diverse achtergrond hebben. Op de vraag welke nationaliteit de jongeren nu hebben, werden naast de Belgische nationaliteit (75,6%) maar liefst honderd verschillende nationaliteiten aangeduid. Iets meer dan een tiende (11,1%) van onze

grootstedelijke steekproef heeft een EU-achtergrond, waarbij Nederlands, Pools en Bulgaars het vaakst voorkomen als andere nationaliteit. Meer dan een derde van de steekproef (37,8%) heeft een achtergrond buiten de EU, wat de diversiteit in de stedelijke bevolking weerspiegelt. Hier gaat het voornamelijk om de Marokkaanse en Turkse nationaliteit, maar ook Congolees en Albanees wordt meerdere keren aangeduid.

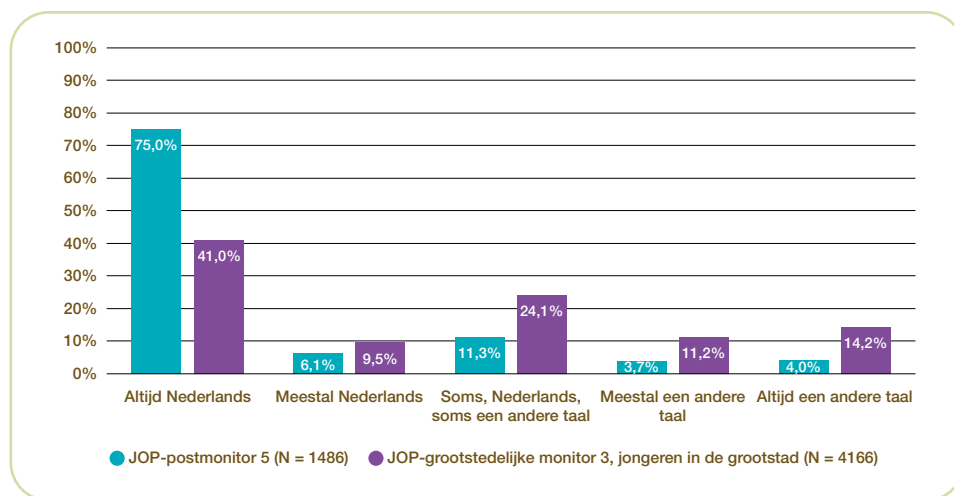
Voor het gros van de analyses in dit boek maken we het onderscheid tussen jongeren met een Belgische achtergrond, EU-achtergrond (maar dus niet België) en niet-EU-achtergrond. Voor bepaalde analyses waar het relevant is, verdiepen we naar de specifieke herkomstregio van jongeren met een niet-EU-achtergrond. Veeleer dan de specifieke veelvoorkomende nationaliteiten uit te lichten, delen we jongeren in naar regio's: de Balkan, de Magreb-landen, het Midden-Oosten, Sub Sahara Afrika, Centraal Azië, Zuid-Oost Azië, Noord-Amerika en Canada en Australië, Midden-Amerika en Caraïbisch gebied, Zuid-Amerika. Het spreekt daarbij voor zich dat binnen specifieke regio's bepaalde groepen oververtegenwoordigd zijn (bv. Marokko binnen de Magreb-landen; Congo binnen Sub Sahara Afrika).

Figuur 0.5: Frequentieverdeling achtergrond (jongeren in de grootstad).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

0.2.3 TAAL EN RELIGIE

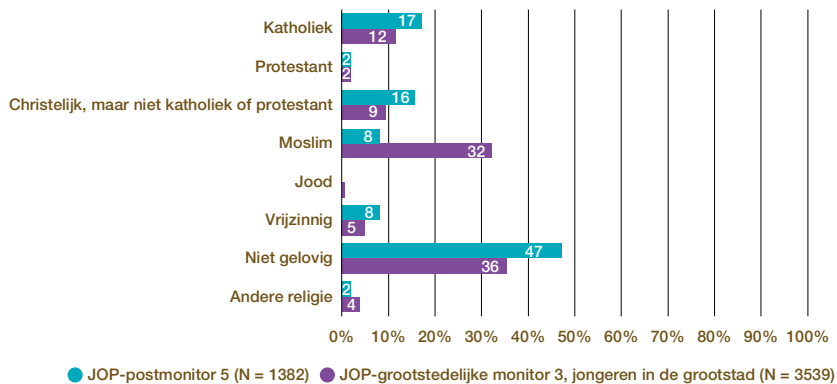
Figuur 0.6 toont dat in de JOP-postmonitor 5 driekwart (75%) van de jongeren aangeeft dat ze thuis altijd Nederlands spreken. Dit aantal ligt voor jongeren die schoollopen in de grootsteden aanzienlijk lager. Daar geeft 41% van de jongeren aan dat de thuistaal altijd Nederlands is. Een kwart van de jongeren die schoollopen in Brussel, Antwerpen en Gent spreekt thuis meestal of altijd een andere taal dan het Nederlands.

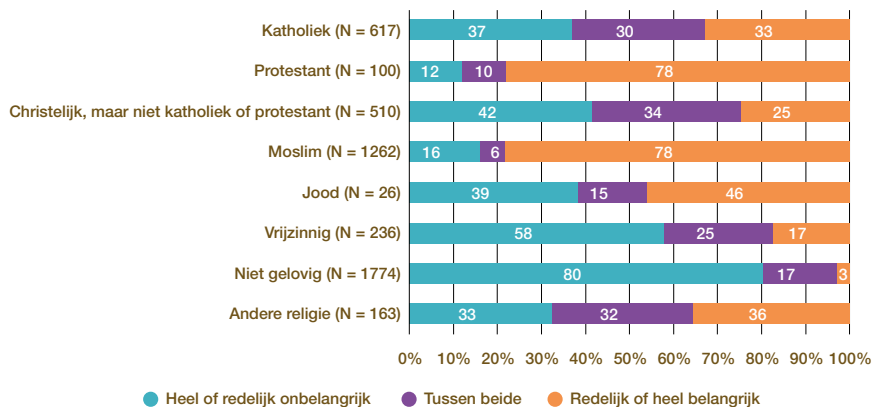
Figuur 0.6: Frequentieverdeling thuistaal.

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023) en JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

We vroegen aan jongeren ook hoe ze zichzelf omschrijven op godsdienstig of levensbeschouwelijk vlak. De jongeren kregen daarbij de keuze tussen: (1) katholiek, (2) protestant, (3) christelijk, maar niet katholiek of protestant, (4) moslim, (5) jood, (6) vrijzinnig, (7) niet-gelovig of (8) andere religie. Zowel in de JOP-postmonitor 5 als in de grootstedelijke steekproef wordt de grootse groep gevormd door jongeren die zichzelf als niet-gelovig identificeren (figuur 0.7). Bij de JOP-postmonitor neemt deze groep bijna de helft van de steekproef (47,3%) in. Voor de grootstedelijke steekproef is dat iets meer dan een derde (35,5%), gevolgd door een bijna even grote groep jongeren die zichzelf als moslim omschrijven (32,1%). In de JOP-postmonitor 5 ligt het aandeel moslims aanzienlijk lager (8%). In deze steekproef identificeren zich verhoudingsgewijs meer jongeren als katholiek (17,2%) of christelijk (15,6%).

Figuur 0.7: Frequentieverdeling levensbeschouwing (in %).
 Bron: JOP-postmonitor 5 en JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Figuur 0.8: Belang van geloof/spiritualiteit naar levensbeschouwing
 (jongeren in de grootstad, in %)
 Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Voor de groep jongeren die schoollopen in het secundair onderwijs in een van de grootsteden blijken geloof en spiritualiteit ook vandaag nog steeds een belangrijke rol te spelen in hun leven. Figuur 0.8 laat zien dat dat met name geldt voor de jongeren die zich als moslim omschrijven (bijna 80% van deze jongeren geeft aan dat het redelijk of heel belangrijk is voor hen). Tegelijk tonen de cijfers dat dat niet uitsluitend voor deze groep jongeren van toepassing is. Ook bij jongeren die zichzelf als katholiek of christelijk identificeren, zien we dat geloof en spiritualiteit respectievelijk voor een derde en een kwart van deze jongeren van belang zijn.

0.2.4 (LAATST) GEVOLGDE ONDERWIJSVORM

Met de graduele modernisering van het secundair onderwijs vanaf 1 september 2019 kwam ook een einde aan de eenduidige indeling ASO/KSO, TSO en BSO die we in de voorbije edities van de JOP-monitor hanteerden. Aangezien een deel van de respondenten in 2023 reeds gevat werd door de modernisering en een ander deel niet, waren we genoodzaakt om zowel de huidige als vroegere termen voor de onderwijsvormen te hanteren in onze vragenlijst. Het gaat dan om de indeling ASO/KSO, TSO en BSO voor respondenten die het secundair hebben afgerond en zij die in de derde graad zitten enerzijds, en om A-stroom of B-stroom voor leerlingen in de eerste graad en over doorstroomfinaliteit, arbeidsmarktfinaliteit of de dubbele finaliteit voor leerlingen uit de tweede graad anderzijds. De B-stroom en arbeidsmarktfinaliteit leiden niet naar studies in het hoger onderwijs. De doorstroomfinaliteit leidt wel naar studies in het hoger onderwijs. De dubbele finaliteit leidt zowel naar de arbeidsmarkt na het secundair onderwijs, als naar hogere studies (zij het dan meestal de professionele bachelors).

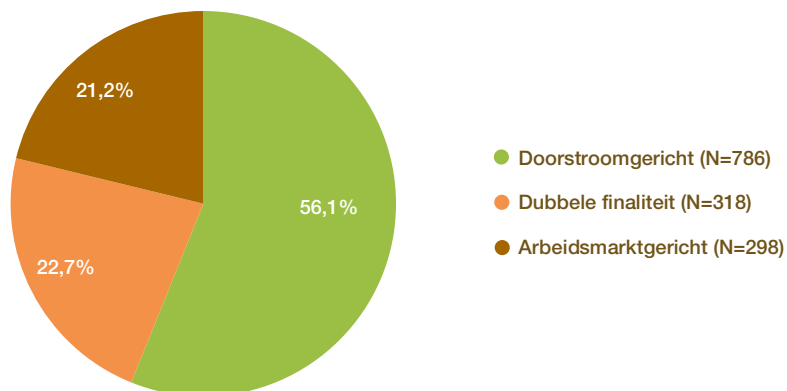
In de JOP-postmonitor 5 kregen de jongeren eerst de vraag voorgelegd of ze nog naar school gaan of een leeractiviteit volgen die leidt tot een diploma secundair of hoger onderwijs. Iets meer dan een vijfde van de steekproef (22,6%) ging op het moment van de afname niet meer naar school. De overgrote meerderheid (71,6%) van de jongeren gaf aan dat onderwijs momenteel hun hoofdactiviteit vormt. Een klein percentage van de jongeren volgt ofwel les in het tweedekansonderwijs (3,6%), of heeft het plan om het onderwijs verder te zetten via de examencommissie (2,2%).

Bij de groep voor wie onderwijs momenteel de hoofdactiviteit vormt, werd vervolgens verder gevraagd of ze in het secundair onderwijs zitten (en zo ja, in welk leerjaar?) of welke opleiding ze binnen het hoger onderwijs volgen. Aan jongeren uit het eerste en tweede middelbaar werd gevraagd of ze in de A-stroom, de B-stroom of buitengewoon secundair onderwijs zitten. Jongeren uit het derde of vierde middelbaar werd gevraagd welke finaliteit ze momenteel volgen (doorstroom-, arbeidsmarkt- of dubbele finaliteit). De jongeren uit het vijfde en zesde middelbaar ten slotte kregen de keuze tussen ASO, BSO, BuSO, KSO of TSO. Jongeren uit het zevende middelbaar werden ingedeeld bij BSO. Bij de respondenten die in de initiële vraag hadden geantwoord dat ze tweedekansonderwijs volgen, via de examencommissie hun onderwijs wensen verder te zetten of die hadden aangegeven dat ze niet meer naar school gaan, werd gepeild welke onderwijsvorm (ASO, BSO, BuSO, DBSO, KSO of TSO) ze hadden gevolgd in hun laatste jaar van het secundair onderwijs.

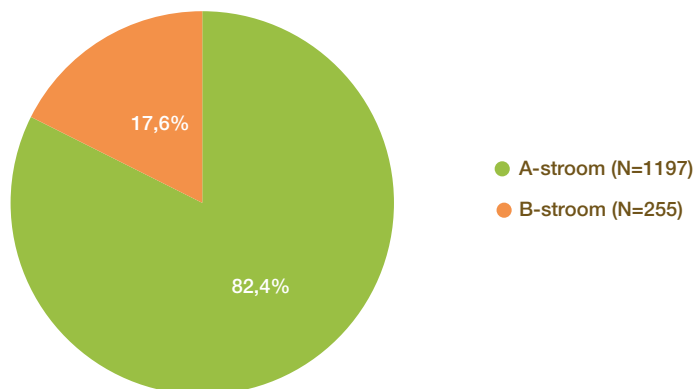
Op basis van al deze informatie krijgen we zicht op de (laatst) gevolgde onderwijsvorm van de jongeren uit de JOP-postmonitor 5 (figuur 0.9). Iets meer dan de helft (56,1%) van deze respondenten volgt (of volgde) onderwijs in een op doorstroomgerichte onderwijsvorm (A-stroom/doorstroomfinaliteit/ASO/KSO). Ongeveer een vijfde (22,7%) zit (of zat) in een onderwijsvorm met dubbele finaliteit (TSO of dubbele finaliteit) of volgt les in een arbeidsmarkterichte onderwijsvorm (B-stroom, BSO of arbeidsmarktfinaliteit) (21,2%).

Gezien de gefaseerde invoering van de modernisering van het onderwijs konden we ook in de grootstedelijke monitor de leerlingen uit de verschillende graden niet eenzelfde vraagstelling voorleggen. De leerlingen uit de eerste graad dienden aan te geven of ze in de A-stroom of de B-stroom les volgden. Iets minder dan een vijfde (18%) van de leerlingen uit de eerste graad zat op het moment van afname in de B-stroom (figuur 0.10).

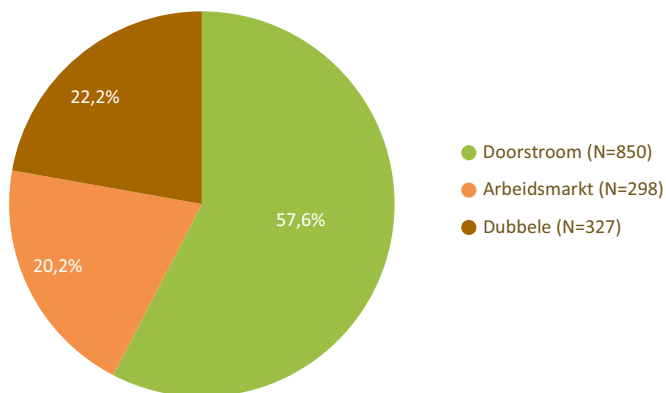
In de tweede graad wordt niet langer ASO, BSO, KSO of TSO gebruikt, maar hanteert men de term ‘finaliteiten’. Deze leerlingen kregen dan ook de vraag welke finaliteit ze momenteel volgen: de doorstroom-, arbeidsmarkt- of dubbele finaliteit (figuur 0.11). De leerlingen uit de derde graad van het secundair onderwijs kregen tot slot de keuze uit de onderwijsvormen ASO, BSO, KSO of TSO (figuur 0.12).

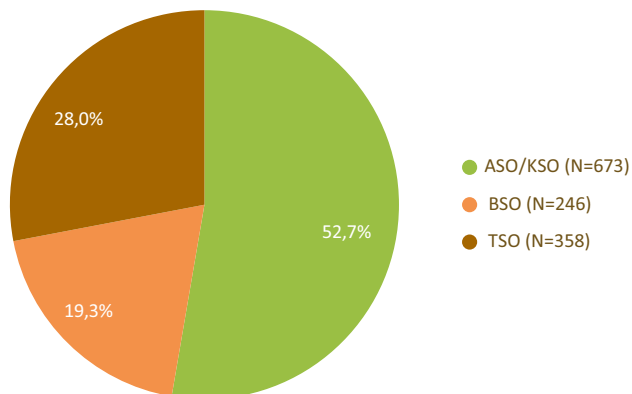
Figuur 0.9: Frequentieverdeling (laatst) gevolgde onderwijsvorm (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Figuur 0.10: Frequentieverdeling stroom eerste graad (jongeren in de grootstad).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Figuur 0.11: Frequentieverdeling finaliteiten tweede graad (jongeren in de grootstad).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Figuur 0.12: Frequentieverdeling onderwijsvormen derde graad (jongeren in de grootstad).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

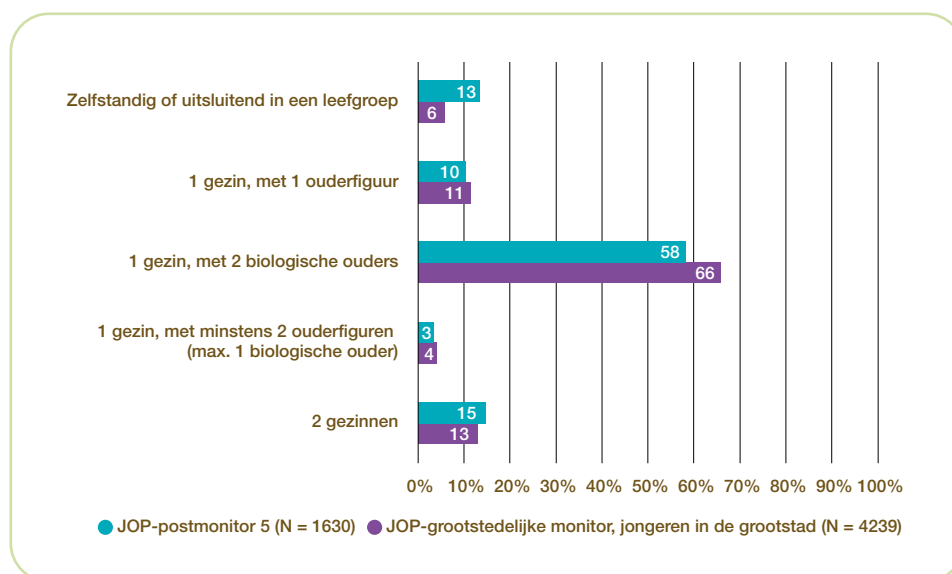
0.2.5 SOCIO-ECONOMISCHE ACHTERGROND VAN HET GEZIN

GEZINSSAMENSTELLING

De gezinsvormen waarin kinderen en jongeren opgroeien, worden steeds complexer. Om een goed zicht te krijgen op de gezinssamenstelling werden dan ook verschillende vragen aan de jongeren voorgelegd. In de JOP-postmonitor 5 kregen de jongeren die ouder waren dan 18 jaar de vraag of ze reeds zelfstandig woonden (in de week op kot of op internaat zitten beschouwen we hierbij niet als zelfstandig wonen). Vervolgens kregen alle jongeren de vraag met welke personen ze samenwonen. Bij de JOP-postmonitor 5 werd meegegeven aan de jongeren dat ze daarbij konden denken aan het adres waarop ze de brief voor deelname aan het onderzoek hadden ontvangen. Bij de JOP-grootstedelijke monitor 3 gaven we als instructie mee dat ze konden denken aan het adres van waaruit ze die ochtend naar school waren vertrokken. De jongeren konden verschillende opties aanduiden: (1) ik woon in een instelling, tehuis of leefgroep, (2) ik woon alleen, (3) mijn biologische vader, (4) mijn biologische moeder, (5) mijn niet-biologische moeder (plus-, pleeg-, adoptie- of meemoeder), (6) mijn niet-biologische vader (plus-, pleeg-, adoptie- of meevader), (7) mijn broer(s) en/of zus(sen) (ook stief/plus-, half-, adoptie- en pleegbroers/zussen), (8) een grootouder, of (9) andere, namelijk... Specifiek in de postmonitor werden hier nog de opties 'mijn partner' en 'mijn kinderen of die van mijn partner' aan toegevoegd, gezien de leeftijdsrange tot 25 jaar. Vervolgens werd aan de jongeren de vraag gesteld of ze ook nog op een andere plaats woonden en indien ja, konden ze opnieuw aanduiden met welke personen ze op die plaats woonden.

Op basis van de antwoorden op deze vragen kunnen we nagaan in welke gezinnen jongeren vandaag opgroeien. We maakten daarbij een onderscheid tussen jongeren die zelfstandig of in een leefgroep wonen, jongeren met alleenstaande ouders, jongeren die opgroeien in een gezin met de twee biologische ouders, jongeren die opgroeien in een gezin waarbij er maar één biologische ouder is en tot slot jongeren die afwisselen tussen twee gezinnen.

Onderstaande figuur 0.13 laat zien dat het merendeel van de jongeren (resp. 58,2% van 12- tot 25-jarigen en 65,8% van de jongeren die schoollopen in het secundair onderwijs in Brussel, Antwerpen en Gent) vandaag opgroeit in een gezin met de twee biologische ouders. Ongeveer een op de zeven jongeren (resp. 14,6%; 13,0%) wisselt af tussen twee gezinnen. Het aandeel jongeren dat reeds zelfstandig of in een leefgroep woont ligt – naar verwachting – hoger in de JOP-postmonitor 5. Dat heeft te maken met het aandeel 18- tot 25-jarigen in de JOP-postmonitor. Bij die leeftijdsgroep leeft immers een kwart zelfstandig of in een leefgroep. Tot slot woont ongeveer een op de tien jongeren (resp. 10,3%; 11,4%) met een alleenstaande ouder.

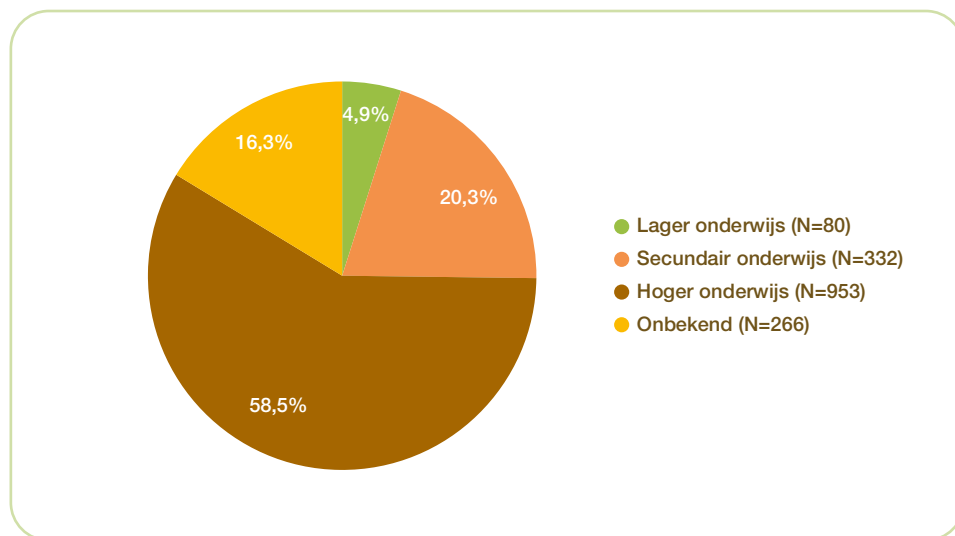

Figuur 0.13: Frequentieverdeling gezinssamenstelling van de jongeren (in %).
Bron: JOP-postmonitor 5 en JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

DIPLOMA VAN DE OUDERS

Naast de eigen onderwijsvorm peilen de JOP-monitoren ook steeds naar het opleidingsniveau van de ouders. Dat gebeurt door enerzijds te vragen wat het hoogst behaalde diploma is van de vader (of de persoon die men als de vader ziet), en anderzijds te peilen naar het hoogste behaalde diploma van de moeder (of de persoon die men als de moeder ziet). Op basis van de antwoorden op deze twee vragen wordt vervolgens een variabele aangemaakt die het diploma van de ouders weergeeft. Indien de jongere aangeeft geen vader of moeder te hebben, wordt enkel het diploma van de ene ouder meegenomen.

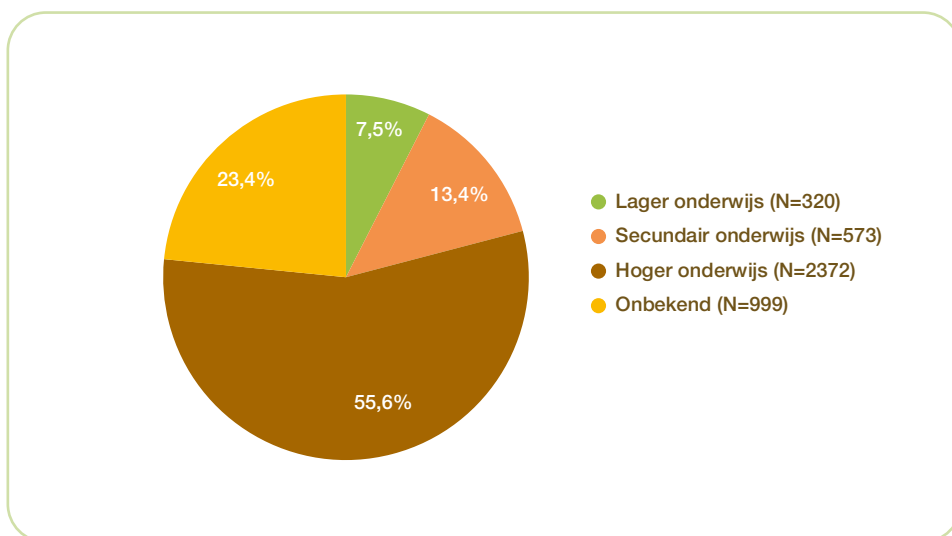
In de JOP-postmonitor 5 komen ongeveer zes op de tien jongeren (58,5%) uit een gezin waarin minstens een van de ouders een diploma hoger onderwijs heeft behaald (figuur 0.14). Ongeveer een vijfde van de jongeren heeft minstens één ouder die ten hoogste het secundair onderwijs heeft afgerond en 4,9% heeft ouders die geen of enkel een diploma lager onderwijs behaalden. Net zoals in voorgaande edities blijkt deze vraag voor een deel van de jongeren moeilijk te beantwoorden (16,3%).

Figuur 0.14: Frequentieverdeling diploma van de ouders (12-25 jaar).

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Het percentage jongeren dat geen zicht heeft op het diploma van hun ouders ligt hoger bij de groep jongeren die schoollopen in het secundair onderwijs in de grootsteden (figuur 0.15). Voor net geen kwart van de jongeren (23,4%) kan dit dan ook niet bepaald worden. Onderstaande figuur toont dat de grootstedelijke steekproef uit de JOP-grootstedelijke monitor 3 een iets minder hoogopgeleid profiel heeft. Iets meer dan de helft van de jongeren heeft ten minste één ouder die een diploma hoger onderwijs of universiteit behaald heeft. Ongeveer 13% heeft minstens één ouder die ten hoogste secundair onderwijs gevolgd heeft en 7,5% komt uit een gezin waarin de ouder(s) geen of enkel lager onderwijs behaald heeft/hebben.

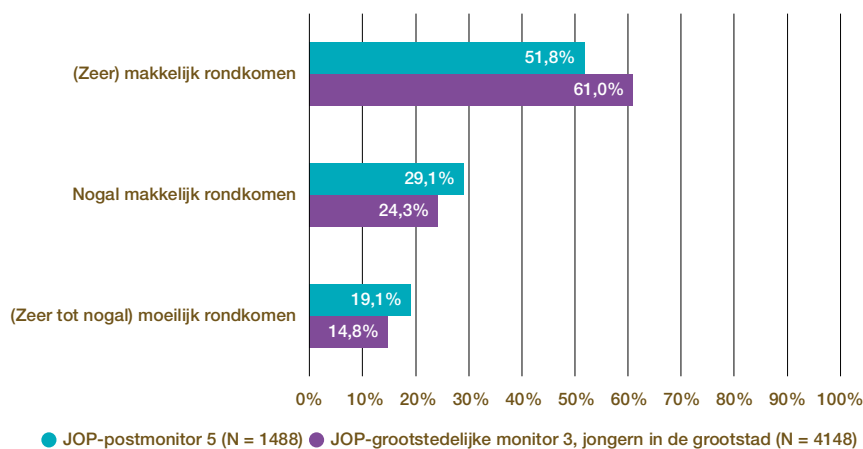
Figuur 0.15: Frequentieverdeling diploma van de ouders (jongeren in de grootstad).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

RONDKOMEN MET GEZINSINKOMEN

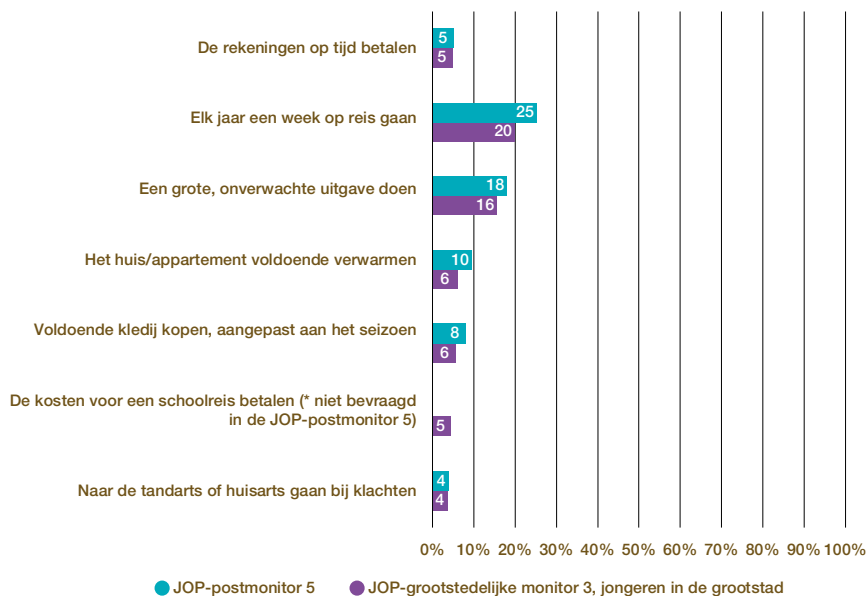
Om zicht te krijgen op de socio-economische achtergrond van jongeren, peilden we ook naar de materiële welvaart van het gezin waarin ze opgroeien. Binnen het JOP-onderzoek gebruiken we hiervoor een subjectieve indicator. Zowel in de JOP-postmonitor 5 als in de JOP-grootstedelijke monitor 3 vroegen we aan de jongeren hoe gemakkelijk volgens hen het gezin alles kan betalen wat zij in een maand nodig hebben. De jongeren konden kiezen tussen zes antwoordopties: ‘zeer moeilijk’, ‘moeilijk’, ‘nogal moeilijk’, ‘nogal gemakkelijk’, ‘gemakkelijk’ en ‘zeer gemakkelijk’. Voor de verdere analyses werd deze variabele gehercodeerd tot de variabele ‘rondkomen met het gezinsinkomen’ met drie categorieën: (zeer tot nogal) moeilijk rondkomen, nogal gemakkelijk rondkomen, en (zeer) gemakkelijk rondkomen.

In onderstaande figuur 0.16 valt op dat de jongeren die schoollopen in de grootsteden een meer positieve beleving hebben van het gezinsinkomen dan de jongeren uit de JOP-postmonitor 5. Als we dat verder bekijken, dan lijkt het vooral te komen door de oudere leeftijdsgroep in de JOP-postmonitor 5. Al dan niet student zijn blijkt immers significant samen te hangen met de subjectieve beleving van het gezinsinkomen, waarbij de groep jongeren die niet langer naar school gaat vaker aangeeft dat het (zeer tot nogal) moeilijk is om maandelijks alles te betalen. Dit neemt niet weg dat ook in de JOP-grootstedelijke monitor 3 een aanzienlijk deel van de jongeren (14,8%) het gevoel heeft dat hun gezin (zeer tot nogal) moeilijk maandelijks kan rondkomen.

Naast deze meer algemene subjectieve belevingsvraag legden we aan de jongeren ook een aantal stellingen voor die peilen naar materiële deprivatie bij de jongeren. Dit betekent dat men zich de gangbare levensstandaard niet kan veroorloven. De jongeren konden bij de stellingen telkens aanduiden of die wel of niet van toepassing waren op hun gezin. Uit onderstaande figuur 0.17 blijkt dat met name ‘elk jaar een week op reis gaan’ en ‘een grote, onverwachte uitgave doen’ zowel in de JOP-postmonitor als in de JOP-grootstedelijke monitor voor een deel van de jongeren als moeilijk wordt ervaren.

Figuur 0.16: Frequentieverdeling rondkomen met het gezinsinkomen.
 Bron: JOP-postmonitor 5 (2023) en JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Figuur 0.17: 'Kan je gezin volgende zaken betalen...?' (% dat aangeeft dat dat niet lukt).
 Bron: JOP-postmonitor 5 (2023) en JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

0.3 VERDER IN DIT BOEK

In de rest van dit boek presenteren we aan de hand van zes grote thema's de eerste resultaten van de nieuwe staat van de jeugd. In hoofdstuk één staan het welbevinden en de mentale gezondheid van jongeren centraal. We gaan daarbij niet alleen in op het subjectieve welbevinden en de levenstevredenheid van jongeren, maar besteden ook aandacht aan veerkracht en instrumentele en vermijdende strategieën. Bij die laatste staan aspecten van informele en formele hulp en middelengebruik centraal.

Het tweede hoofdstuk behandelt ervaringen van jongeren in relatie tot school en werk. Voor school focussen we niet zozeer op schoolse prestaties, maar op vier dimensies van schoolbeleving: sociale uitsluiting, ervaren studiedruk, interesse in leerinhoud en ervaren responsiviteit van leerkrachten en school. Wat het thema werk betreft, staan we stil bij de bijbaantjes die jongeren opnemen en de jobaspiraties van zowel de werkende als de werkzoekende groep jongeren in het onderzoek.

In hoofdstuk drie verleggen we de aandacht naar de vrijetijdsbesteding en het mediagebruik van jongeren. Net als bij vorige edities worden diverse aspecten in relatie tot de vrijetijdsbesteding van jongeren in kaart gebracht. Het gaat over ongeorganiseerde en georganiseerde vormen van vrije tijd. Nieuw in deze editie is dat we ook vragen hebben opgenomen die ons meer zicht moeten bieden op (het gebrek aan) vrijetijdskansen van jongeren in Vlaanderen. Het hoofdstuk gaat tot slot ook in op enkele aspecten van het (sociale)mediagebruik van jongeren, waaronder compulsief mediagebruik en sexting.

Hoofdstuk vier gaat dieper in op het vrijwillige engagement van jongeren in Vlaanderen. We bespreken verschillende vormen van formeel en informeel engagement. Daarnaast wordt aan de hand van de motivaties van jongeren ingegaan op de redenen waarom jongeren zich vandaag engageren.

In hoofdstuk vijf staat dan weer een 'klassiek' JOP-thema centraal, met name jongeren en politiek. Dit hoofdstuk buigt zich over meerdere aspecten van politiek. We behandelen niet alleen verschillen tussen jongeren in relatie tot politieke interesse en socio-politieke opvattingen, inclusief de klimaatattitudes van jongeren. We staan ook stil bij verschillende dimensies van politiek gedrag.

Het zesde en laatste hoofdstuk zoomt in op ervaringen van slachtoffer- en dader-schap bij jongeren. We geven weer hoe vaak jongeren (slachtofferschap van) misdrijven rapporteren, en bij slachtofferschap is er ook meer aandacht voor de contexten waarin

jongeren slachtoffer worden van misdrijven en wat hun relatie met de dader is. We gaan tot slot ook in op het al dan niet hulp zoeken en bij wie deze hulp gezocht wordt.

In elk van deze hoofdstukken hanteren we dezelfde werkwijze. We schetsen eerst beknopt welke grote discussies er in de literatuur en de samenleving in relatie tot het thema gevoerd worden. Vervolgens staan we stil bij de verschillende indicatoren die met betrekking tot dat thema gebruikt worden. We presenteren de belangrijkste cijfers en inzichten over het thema. In het boek beperken we ons voor de tabellen tot het meegeven van frequenties. In de tekst beschrijven we de significante verschillen. Via de QR-code op het einde van elk hoofdstuk kunnen de achterliggende tabellen en significantietoetsen (op het .05-niveau) bekeken worden. Over de hoofdstukken heen gebruikten we dezelfde analysestrategie, waarbij we steeds χ^2 -testen op kruistabellen en variantieanalyses (ANOVA) combineren met paarsgewijze vergelijkingen van groepen. Voor de paarsgewijze vergelijkingen hanteren we de Bonferroni-correctie om het probleem van kanskapitalisatie en dus een stijgend significantieniveau als gevolg van de vele vergelijkingen (herhaaldelijk toetsen) te vermijden. Via de Bonferroni-correctie blijft het oorspronkelijke gekozen significantieniveau (.05-niveau) gehandhaafd. De significantietests zijn met andere woorden iets strenger, zodat we zeker zijn dat het toeval geen te grote rol begint te spelen.

Doorheen alle hoofdstukken geven we niet alleen een algemeen beeld over jongeren in Vlaanderen en/of de grootsteden, maar hebben we steeds aandacht voor mogelijke verschillen tussen groepen van jongeren. We maken daarbij gebruik van enkele van de achtergrondkenmerken die hierboven werden besproken, met name: (1) leeftijd (bij de grootstedelijke monitor vergelijken we naargelang de graad waarin jongeren zitten), (2) gender (en voor de grootstedelijke monitor bekijken we ook de groep die zichzelf als non-binair en ander identificeert), (3) rondkomen met gezinsinkomen, (4) diploma ouders, (5) achtergrond (voor de grootstedelijke monitor splitsen we dit verder op naar het onderscheid tussen EU- en niet-EU-achtergrond), en (6) (laatst) gevolgde onderwijsvorm.

Dit boek heeft geen algemeen concluderend hoofdstuk. Dat is een bewuste keuze. De cijfers die gepresenteerd worden in dit boek dienen als input voor het beleid, de maatschappelijke discussie en elkeen die in het thema jongeren geïnteresseerd is. Ze zijn met anderen woorden bedoeld om het debat te voeden veeleer dan discussies te beslechten.

Tot slot willen we alle 7.310 jongeren bedanken om de tijd te nemen om onze JOP-postmonitor en JOP-grootstedelijke monitor in te vullen. Zij nodigen ons uit om hun kijk op hun leefwereld serieus te nemen en stil te staan bij de betekenis ervan voor het beleid en organisaties die dagelijks met kinderen en jongeren aan de slag gaan. We hopen met dit boek alvast de dialoog op gang te brengen.

Eva Van Kelecom

WELBEVINDEN EN MENTALE GEZONDHEID

1.1 INLEIDING

Aandacht voor het welzijn van jongeren is erg belangrijk (Serie, Bradt & Siongers, 2022). Er heerst een toenemende bezorgdheid rond het mentale welbevinden van jongeren en de eetstoornissen, depressies en burn-outs die daarmee gepaard gaan. De aandacht voor het welzijn van jongeren in Vlaanderen nam een grote sprong tijdens de coronacrisis in 2020. De lockdownperiodes in het bijzonder hadden onbetwistbaar een negatieve impact op het fysieke en mentale welzijn van kinderen en jongeren, zo blijkt uit een overzichtsstudie van het Kenniscentrum Kinderrechten en het Jeugdonderzoeksplatform (Van Erdeghem et al., 2022). De ISCWeB¹-bevraging (2021) belichtte eveneens de daling in het algemene welzijn bij kinderen in 2021 tegenover de pre-coronaperiode: de bevraagde kinderen gaven aan minder te genieten, minder tevreden te zijn over hun leven en minder vertrouwen te hebben in hun toekomst. In zijn jaarverslag riep het Kinderrechtencommissariaat (2019-2020) dan ook op om 'kinderen en jongeren nooit meer in lockdown te laten gaan'. Ook in het meest recente Jeugd- en Kinderrechtenbeleidsplan van de Vlaamse Regering (JKP 2020-2024), dat reeds voor de pandemie werd vormgegeven, wordt ingezet op het welbevinden en een positieve identiteitsontwikkeling van jongeren als een van de vijf prioriteiten.

Aandacht voor het welzijn van jongeren is erg belangrijk. Er heerst een toenemende bezorgdheid rond het mentale welbevinden van jongeren en de eetstoornissen, depressies en burn-outs die daarmee gepaard gaan.

De adolescentie vormt een belangrijke periode voor de persoonlijke ontwikkeling in het algemeen en de ontwikkeling van het mentale welzijn in het bijzonder (Anderson & Priebe, 2021). Aan de ene kant vormt de adolescentie een periode waarin individuele groei en ontwikkeling van het mentale welbevinden plaatsvinden (Anderson & Priebe, 2021; Ross et al., 2020). Aan de andere kant zijn jongeren tijdens de adolescentie

1 Dit is een grootschalige internationale survey die het welbevinden bij kinderen tussen 8 en 12 jaar in kaart brengt. Voor meer informatie, zie: <https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/jeugd/onderzoek/onderzoeksprojecten/internationaal-onderzoek-naar-het-welbevinden-van-kinderen>.

kwetsbaarder voor risico's die tot een lager welzijn kunnen leiden (Anderson & Priebe, 2021; Pingitore, Mastorci & Vassalle, 2019). Jongeren worden met andere woorden geconfronteerd met situaties die zowel kansen als risico's voor een positieve identiteits- en welzijnsontwikkeling kunnen vormen. Die risico's kunnen bestaan uit traumatische gebeurtenissen, maar evengoed uit dagdagelijkse stressvolle situaties.

Hoe jongeren omgaan met dergelijke gebeurtenissen en situaties, wordt bepaald door een hoger of lager subjectief welbevinden (naast andere factoren). Subjectief welbevinden is namelijk bepalend voor de mate waarin jongeren enerzijds bestand zijn tegen stressvolle situaties (zgn. veerkracht; Dahl, 2001) en anderzijds omgaan met die situaties (zgn. coping; Cattellino et al., 2023). Zo zouden jongeren met een hoger subjectief welbevinden veerkrachtiger zijn en meer gebruikmaken van positieve coping dan jongeren met een lager subjectief welbevinden. Deze laatste groep jongeren is namelijk minder goed uitgerust om met traumatische gebeurtenissen of stressvolle situaties om te gaan. Bovendien ervaren jongeren die veerkrachtiger zijn en gebruikmaken van positieve coping een hogere mate van subjectief welbevinden. Het verband werkt dus in twee richtingen.

De adolescentie vormt een belangrijke periode voor de persoonlijke ontwikkeling in het algemeen en de ontwikkeling van het mentale welzijn in het bijzonder.

Tot voor kort werd veerkracht beschouwd als een set van eigenschappen die een buffer vormen tegen negatieve effecten van stress. Er moet echter ook gekeken worden naar de manier waarop individuen reageren wanneer zij worden geconfronteerd met stressvolle situaties (Fullerton, Zhang & Kleitman, 2021). Daarom gaan er steeds meer stemmen op om veerkracht te bekijken als een dynamisch proces waarbij individuen deze eigenschappen gebruiken om een negatieve gebeurtenis te boven te komen (Dray et al., 2017; Luthar & Zelazo, 2003).

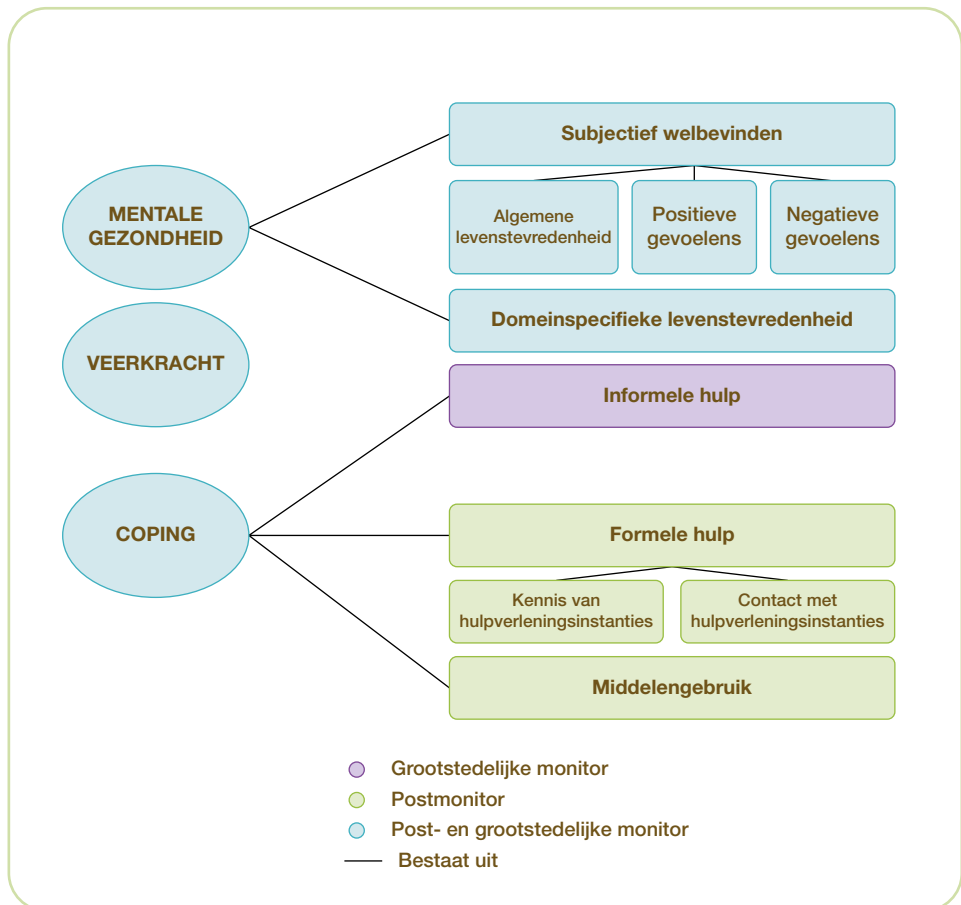
De mate van veerkracht hangt samen met de copingstrategie die individuen hanteren. In het licht van dit hoofdstuk zijn twee copingstrategieën in het bijzonder interessant. De eerste betreft het zoeken van sociale steun (Carver, Scheier & Weintraub, 1989). Daarbij ga je op zoek naar advies, hulp of informatie (zgn. instrumentele sociale steun) en/of naar morele steun, sympathie en begrip (zgn. emotionele sociale steun). Dit heeft voornamelijk betrekking op het informele netwerk van jongeren. Wanneer dat afwezig of ontoereikend is, moet er naar ondersteuning vanuit formele hulpbronnen worden gekeken (Bouverne-De Bie, Van de Walle & Bradt, 2014). Uit voorgaand (JOP-)onderzoek blijkt echter dat niet alle jongeren even bekend zijn met

en in dezelfde mate een beroep doen op de beschikbare hulpbronnen (Bouverne-De Bie, Van de Walle & Bradt, 2014; Piessens, Lauwers & Roose, 2008).

De tweede copingstrategie betreft het gebruik van alcohol en drugs, wat onder de noemer van vermijdende coping valt (Stevenson et al., 2019). Alcohol en drugs worden dan gebruikt om te ontsnappen aan negatieve gevoelens (cf. motivatiemodel; Cox & Klinger, 1988). Ook wanneer middelengebruik louter experimenteel gedrag inhoudt, kan het tot ernstige schade leiden. Zo waarschuwt De Druglijn² voor de risico's van alcoholgebruik op jonge leeftijd: hoe jonger je bent als je met alcohol begint, hoe hoger de kans op problemen in de toekomst. Zij raden dan ook aan om geen alcohol te drinken wanneer je jonger bent dan 18 jaar, ook al laat de Belgische wetgeving dat toe. Hetzelfde geldt voor cannabis en andere drugs: gebruik op jonge leeftijd gaat gepaard met ernstige risico's, zoals een hogere kans op afhankelijkheid en psychose.

In wat volgt nemen we mentaal welbevinden en coping onder de loep op basis van de JOP-postmonitor 5 (2023) en de JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023). Dit hoofdstuk vat aan met een weergave van het subjectieve welbevinden van de bevraagde jongeren, wat uiteenvalt in algemene levenstevredenheid, positief en negatief affect. Vervolgens gaan we in op hoe tevreden de bevraagde jongeren zijn op het vlak van een aantal levensdomeinen. Na de bespreking van het subjectieve welbevinden en de domeinspecifieke levenstevredenheid komt veerkracht aan bod, gevolgd door coping, met inbegrip van informele hulp, formele hulp en middelengebruik. Elk van de thema's start met een beschrijvende weergave van de staat van de jeugd op dat domein. Vervolgens wordt gekeken in welke mate jongeren verschillen op het vlak van subjectief welbevinden, domeinspecifieke levenstevredenheid, veerkracht, informele hulp, formele hulp en middelengebruik naargelang hun gender, leeftijd/graad, het diploma van hun ouders, het al dan niet hebben van een buitenlandse achtergrond, de (laatst gevolgde) onderwijsvorm en de mate waarin het gezin van de jongere kan rondkomen van het gezinsinkomen. De operationalisatie van die achtergrondfactoren wordt toegelicht in de inleiding van het boek. Figuur 1.1 geeft de verschillende aspecten van dit hoofdstuk schematisch weer.

2 De Druglijn maakt je wegwijs als je iets wil weten over drank, drugs, pillen, gokken of gamen, of als je bezorgd bent over iemand uit je omgeving. Voor meer informatie, zie <https://www.druglijn.be/>.

Figuur 1.1: Conceptueel schema welbevinden en mentale gezondheid.

1.2 MENTALE GEZONDHEID

In de huidige welzijnsliteratuur wordt naar welzijn verwezen als ‘subjectief welbevinden’. Subjectief welbevinden bestaat uit verschillende dimensies (Hone, Schofield & Jarden, 2015; Park, 2004; Pingitore, Mastorci & Vassalle, 2019). Het wordt gelijkgesteld aan het nastreven van plezier en genot enerzijds en het vermijden van pijn en verdriet anderzijds (cf. hedonisme; Aristotle, 1985; Holte et al., 2014). Daarbij volstaat louter ‘de afwezigheid van negatieve gevoelens’ niet, ook de aanwezigheid van positieve emoties is van belang om van een hoge mate van welbevinden te kunnen spreken (Park, 2004). Daar wordt nog een positieve evaluatie van het leven in het algemeen aan toegevoegd: de algemene levenstevredenheid (Holte et al., 2014). Cummins (1996) wijst tot slot op het belang van de tevredenheid op afzonderlijke levensdomeinen (o.a. fysieke en mentale gezondheid, kwaliteit van relaties en veiligheid), naast het subjectieve welbevinden, om de mentale gezondheid in kaart te brengen. De HBSC-survey³ hanteert eveneens een brede definitie van fysiek en mentaal welzijn binnen verschillende levensdomeinen.⁴

1.2.1 SUBJECTIEF WELBEVINDEN

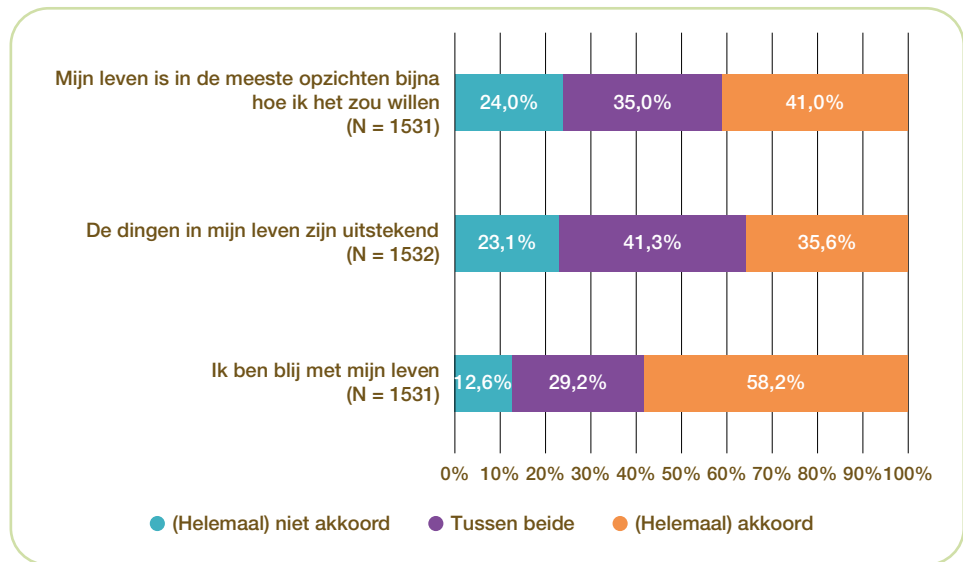
Subjectief welbevinden bestaat uit twee componenten, namelijk de cognitieve component en de affectieve component (Diener, 1994). De cognitieve component verwijst naar de algemene levenstevredenheid. Die werd tot nu toe in de JOP-monitoren gemeten aan de hand van de vijf items van de *Satisfaction with Life Scale – child version* (SWLS-CV) (Diener, Emmons, Larsen & Griffin, 1985; Gadermann, Schonert-Reichl & Zumbo, 2010). Recent toonde het artikel van Kjell en Diener (2020) de validiteit en betrouwbaarheid aan van een verkorte schaal, bestaande uit drie items. De huidige JOP-monitoren meten algemene levenstevredenheid

3 De *Health Behaviour in School-aged Children* is een grootschalige internationale survey die verschillende gedragsmatige en sociale factoren bevraagt die bepalend zijn voor fysiek en mentaal welzijn bij jongeren en volwassenen. Voor meer informatie, zie: <https://hbhc.org/>.

4 Zie Serie (2023) voor een uitgebreide uiteenzetting van het concept welbevinden.

aan de hand van deze drie items. De affectieve component verwijst naar het positieve en negatieve affect. Die worden in de JOP-monitoren gemeten aan de hand van de *Scale of Positive and Negative Experience* (SPANE) (Diener et al., 2010). Deze gevalideerde schaal bestaat uit zes positieve en zes negatieve emoties, waaraan we een zevende negatieve emotie ‘eenzaamheid’ toevoegden. De algemene levenstevredenheid en positieve en negatieve emoties worden op dezelfde manier bevraagd in de JOP-postmonitor 5 (2023) en in de JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023). Om het verschil tussen jongeren op het vlak van subjectief welbevinden na te gaan, worden de items van algemene levenstevredenheid en positieve en negatieve emoties samengenomen in een schaal van 0 tot 10, waarbij 0 het laagste globale subjectieve welbevinden weerspiegelt en 10 het hoogste. Deze schaal wordt vervolgens in verband gebracht met de achtergrondfactoren.

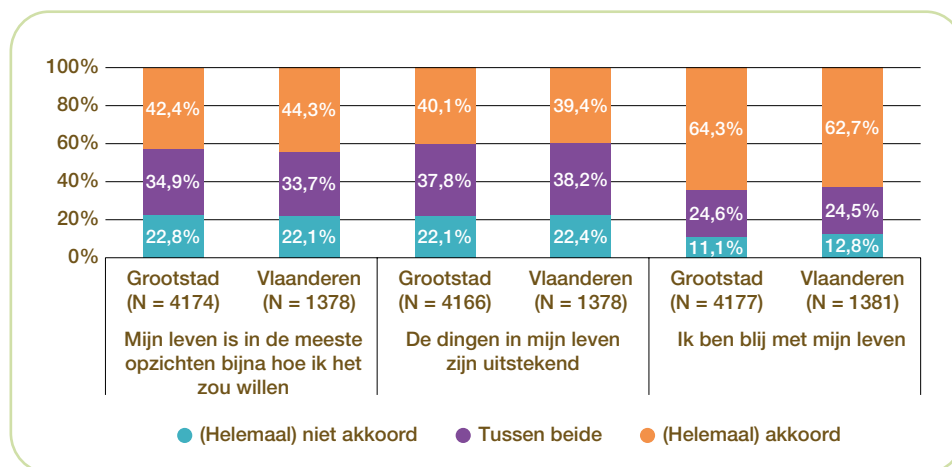
ALGEMENE LEVENSTEVREDENHEID

Figuur 1.2: Algemene levenstevredenheid van jongeren (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Figuur 1.2 geeft de algemene levenstevredenheid van jongeren op basis van de postmonitor weer. Ongeveer twee op de vijf jongeren (41,0%) geeft aan dat zijn/haar/hun leven in de meeste opzichten bijna is hoe ze het zouden willen. Verder gaat 35,6%

(helemaal) akkoord met de stelling 'de dingen in mijn leven zijn uitstekend'. Ten slotte is 58,2% van de bevroagde jongeren blij met zijn/haar/hun leven.

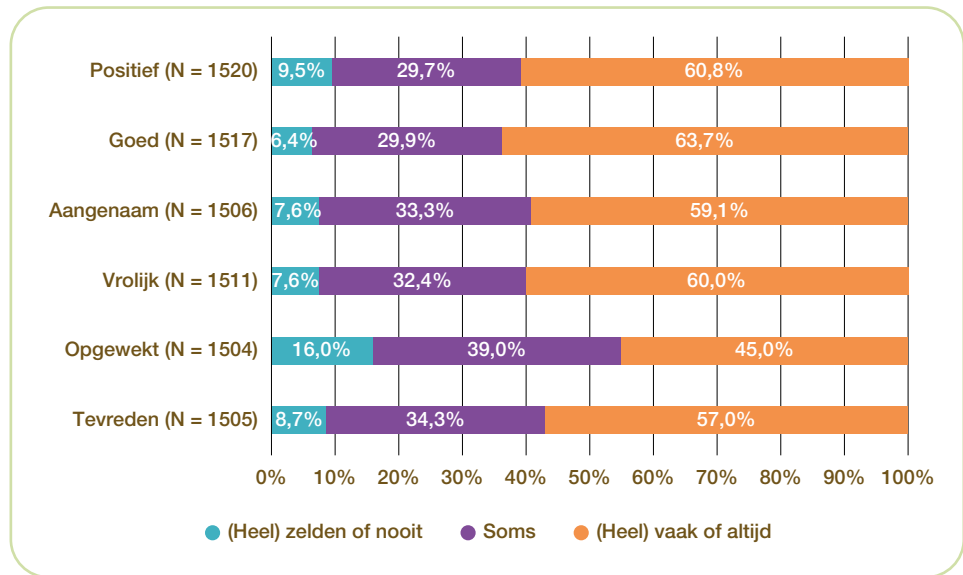

Figuur 1.3: Algemene levenstevredenheid van jongeren (1e tot en met 6e jaar).

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

We vinden gelijkaardige resultaten voor de jongeren in de grootstedelijke en de Vlaamse context (figuur 1.3). Voor beide contexten geldt dat iets meer dan twee op de vijf jongeren meent dat zijn/haar/hun leven in de meeste opzichten bijna is hoe ze het zouden willen (42,4% in de grootstad; 44,3% in Vlaanderen; statistisch significant verschil). Ongeveer twee vijfde van de jongeren geven aan dat de dingen in hun leven uitstekend zijn (40,1% in de grootstedelijke context; 39,4% in de Vlaamse context). Ten slotte geven iets meer dan drie op de vijf jongeren aan blij te zijn met hun leven (64,3% in de grootstad; 62,7% in Vlaanderen; statistisch significant verschil).

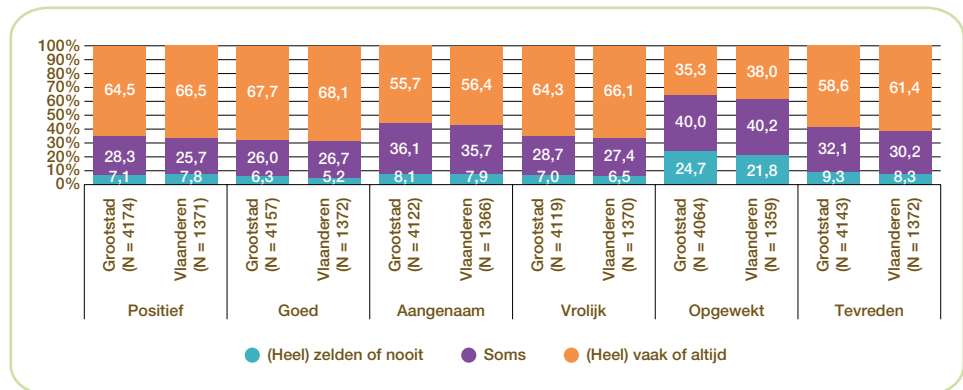
POSITIEVE EMOTIES

Figuur 1.4: Positieve emoties van jongeren (12- 25 jaar).

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

De meeste bevraagde jongeren blijken zich (heel) vaak of altijd positief (60,8%), goed (63,7%), aangenaam (59,1%), vrolijk (60,0%), opgewekt (45,0%) of tevreden (57,0%) te voelen (figuur 1.4). Slechts een klein deel van de jongeren ervaart die positieve gevoelens (heel) zelden of nooit.

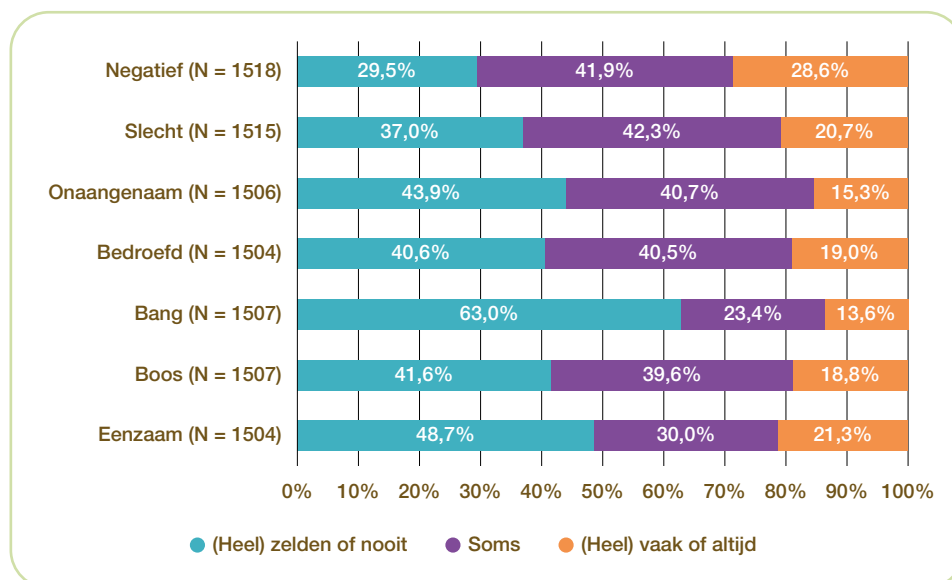

Figuur 1.5: Positieve emoties van jongeren (1e tot en met 6e jaar, in %).

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

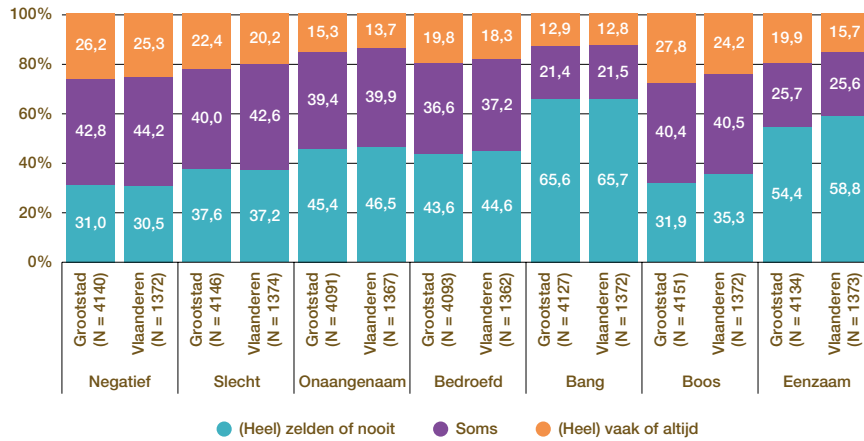
De grootstedelijke en Vlaamse context vertonen opnieuw gelijkaardige cijfers (figuur 1.5). Ook deze jongeren ervaren overwegend positieve emoties. Het verschil tussen jongeren uit de grootstad en Vlaanderen is enkel statistisch significant wat de emoties 'goed' en 'tevreden' betreft, waarbij iets meer jongeren uit Vlaanderen deze twee emoties (heel) vaak of altijd hebben ervaren in het afgelopen jaar.

NEGATIEVE EMOTIES

Figuur 1.6: Negatieve emoties van jongeren (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Wanneer we kijken naar de ervaren negatieve emoties (figuur 1.6), zien we dat ongeveer een op de drie jongeren zich (heel) vaak of altijd negatief voelden in het afgelopen jaar (28,6%). Verder voelden ongeveer een op de vijf jongeren zich (heel) vaak of altijd eenzaam (21,3%), slecht (20,7%), bedroefd (19,0%) of boos (18,8%). Ongeveer 15% voelde zich (heel) vaak of altijd onaangenaam of bang in het afgelopen jaar. Ongeveer een op de drie voelde zich (heel) zelden of nooit negatief (29,5%), slecht (37,0%) of bedroefd (40,6%) in het afgelopen jaar. Iets minder dan de helft van de jongeren voelden zich (heel) zelden of nooit boos, onaangenaam of eenzaam (resp. 41,6%; 43,9%; 48,7%). Ten slotte voelde 63,0% zich (heel) zelden of nooit bang.

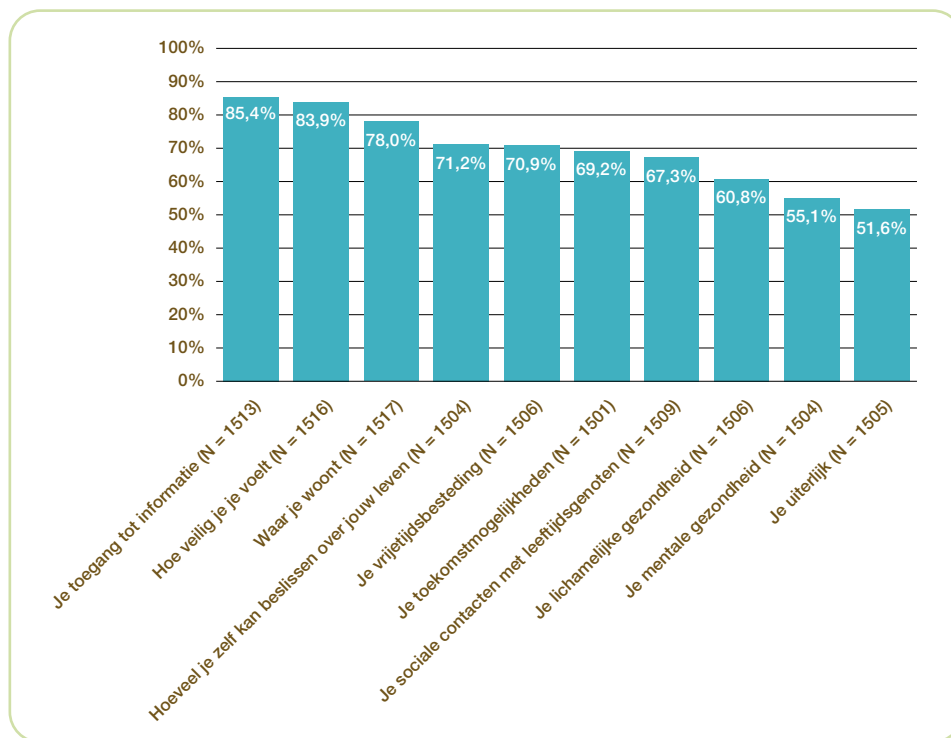

Figuur 1.7: Negatieve emoties van jongeren (1e tot en met 6e jaar, in %).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

We zien opnieuw een gelijkaardige tendens in de grootstad en Vlaanderen, waarbij de meeste jongeren (heel) zelden of nooit negatieve emoties ervaren en een beperkt deel van de jongeren (heel) vaak of altijd negatieve emoties ervaart (figuur 1.7). De jongeren uit de grootstedelijke context en de Vlaamse context verschillen enkel statistisch significant wat de emoties ‘slecht’, ‘boos’ en ‘eenzaam’ betreft. Iets meer jongeren uit de grootstad hebben deze negatieve emoties (heel) vaak of altijd ervaren in het afgelopen jaar.

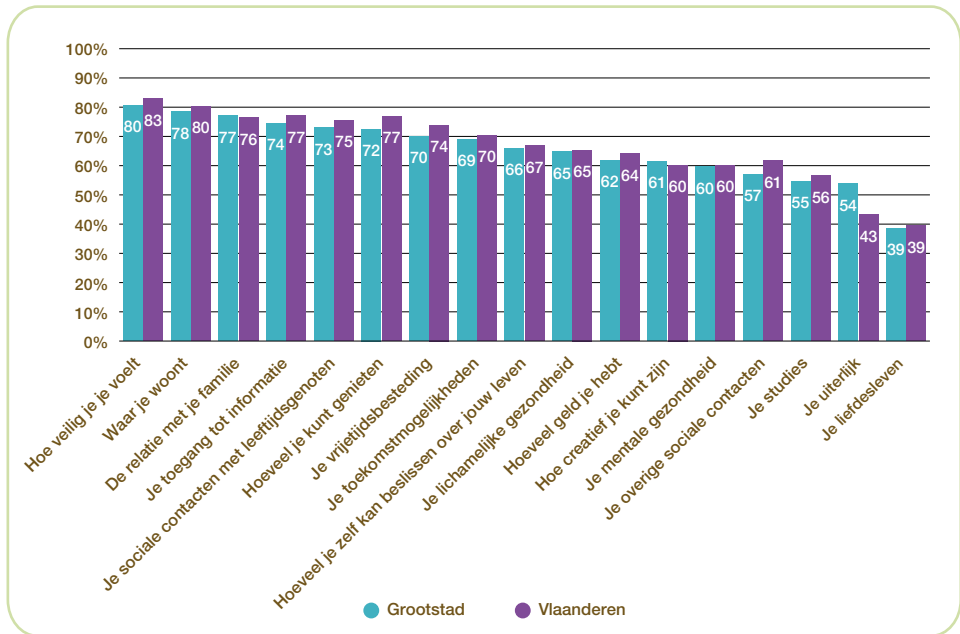
1.2.2 DOMEINSPECIFIEKE LEVENSTEVREDENHEID

De JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023) bevraagt in een module bij de helft van de leerlingen zeventien levensdomeinen, gebaseerd op de huidige welzijnsliteratuur (Huebner, 2004; Proctor, Linley & Maltby, 2009). In de JOP-postmonitor 5 (2023) wordt een selectie van tien levensdomeinen bevraagd. Om het verschil tussen jongeren op het vlak van domeinspecifieke levenstevredenheid na te gaan, worden de items samengenomen in een schaal van 0 tot 10, waarbij 0 de laagste domeinspecifieke levenstevredenheid weerspiegelt en 10 de hoogste.

Figuur 1.8: Domeinspecifieke levenstevredenheid van jongeren
 (12-25 jaar, meerdere antwoorden mogelijk).
 Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Op basis van de postmonitor (figuur 1.8) zien we dat het grootste aantal jongeren tevreden is over hun toegang tot informatie over dingen waarin ze geïnteresseerd zijn (85,4%), hoe veilig ze zich voelen (83,9%) en waar ze wonen (78,0%). Een kleiner aantal jongeren is (helemaal) tevreden met hun uiterlijk en mentale en lichamelijke gezondheid (resp. 51,6%, 55,1% en 60,8%).

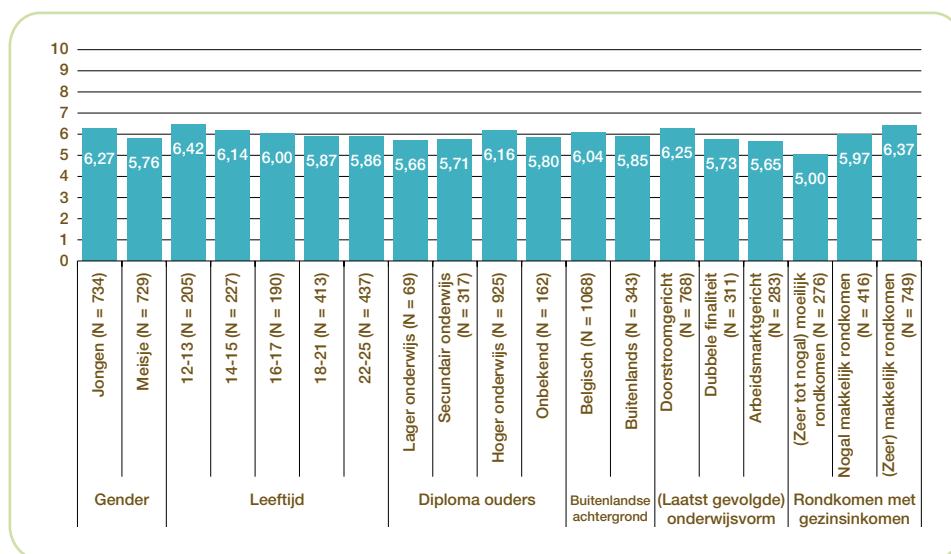

Figuur 1.9: Domeinspecifieke levenstevredenheid van jongeren (16 tot en met 6e jaar, meerdere antwoorden mogelijk, in %).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Ook op basis van de grootstedelijke monitor (figuur 1.9) is zichtbaar dat het grootste aantal jongeren (helemaal) tevreden is over hoe veilig ze zich voelen, waar ze wonen en hun toegang tot informatie. Hierbij blijken de meeste jongeren ook (helemaal) tevreden te zijn met de relatie met hun familie. Een kleiner aantal jongeren is (helemaal) tevreden met hun liefdesleven, uiterlijk en studies. Voor een aantal levensdomeinen verschillen de jongeren uit de Vlaamse context statistisch significant van de jongeren uit de grootstedelijke context. Zo zijn iets meer jongeren uit Vlaanderen (helemaal) tevreden over hoeveel ze kunnen genieten, hun vrijetijdsbesteding, hoeveel ze zelf kunnen beslissen over hun leven en hun overige sociale contacten. Daarentegen zijn iets meer jongeren uit de grootstad (helemaal) tevreden over hun uiterlijk.

1.2.3 VERSCHIL TUSSEN JONGEREN OP HET VLAK VAN MENTALE GEZONDHEID

Hieronder wordt uiteengezet welke jongeren in meer of mindere mate subjectief welbevinden ervaren. Daartoe worden de achtergrondkenmerken gender, leeftijd/graad, diploma van ouders, buitenlandse achtergrond, (laatst gevolgde) onderwijsvorm en rondkomen met gezinsinkomen in verband gebracht met subjectief welbevinden enerzijds en domeinspecifieke levenstevredenheid anderzijds. We gaan dit na op basis van de post- en grootstedelijke monitor.

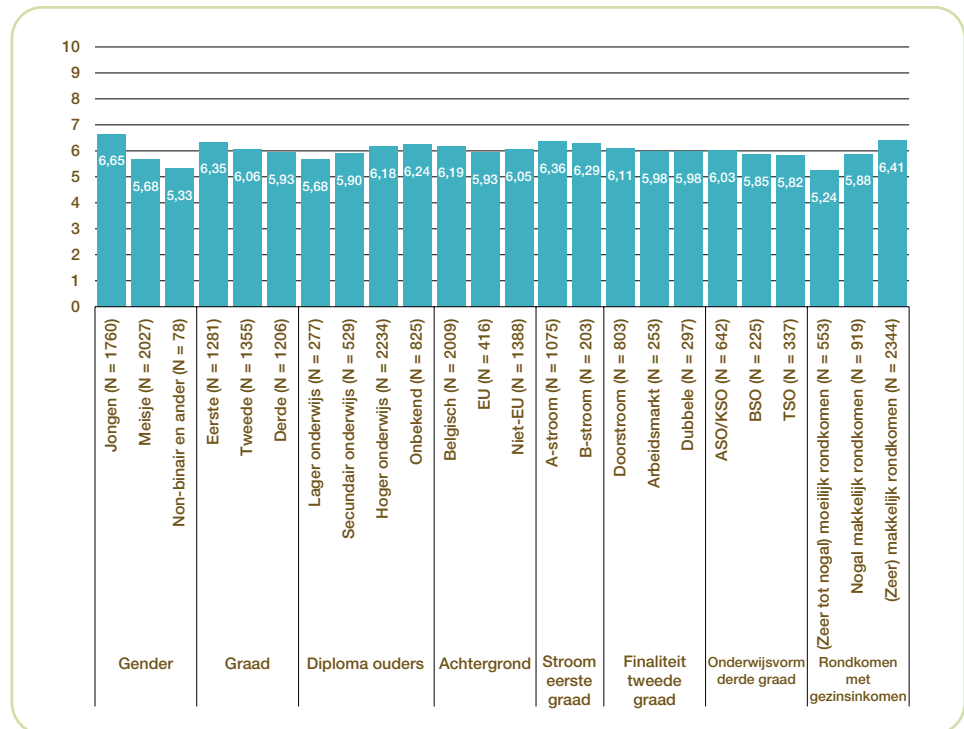

Figuur 1.10: Samenhang tussen achtergrondkenmerken en subjectief welbevinden van jongeren (12-25 jaar).

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Ten eerste zien we een statistisch significant verschil op het vlak van subjectief welbevinden bij jongeren naargelang gender en leeftijd (figuur 1.10). Zo ervaren jongens gemiddeld een hoger subjectief welbevinden ($M = 6,27$) dan meisjes ($M = 5,76$), net zoals jongeren van 12 tot en met 13 jaar ($M = 6,42$) gemiddeld hoger scoren dan de twee oudste leeftijdscategorieën (resp. $M = 5,87$; $5,86$). Daarnaast zien we dat jongeren in een kwetsbare situatie gemiddeld lager scoren op subjectief welbevinden. Jongeren wier ouders een diploma hoger onderwijs hebben, ervaren gemiddeld een hoger

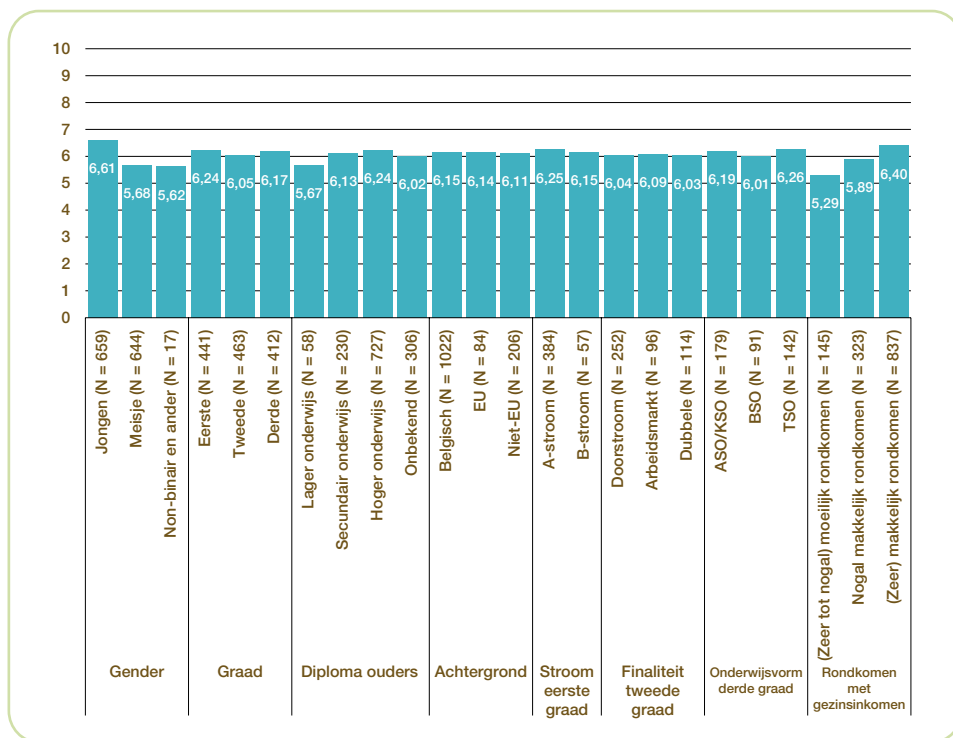
subjectief welbevinden ($M = 6,16$) dan jongeren wier ouders een diploma secundair onderwijs hebben ($M = 5,71$). Jongeren die onderwijs volgen binnen de A-stroom/doorstroomfinaliteit/ASO/KSO ervaren gemiddeld een hoger subjectief welbevinden ($M = 6,25$) dan jongeren die een richting volgen binnen de B-stroom/Arbeidsmarktgerichte finaliteit/BSO ($M = 5,65$) en jongeren die een richting volgen binnen de dubbele finaliteit/TSO ($M = 5,73$). Jongeren die opgroeien in een gezin dat (zeer tot nogal) moeilijk rondkomt met het gezinsinkomen, kennen de laagste gemiddelde score op subjectief welbevinden ($M = 5,00$), gevolgd door jongeren die opgroeien in een gezin dat nogal makkelijk rondkomt ($M = 5,97$). Jongeren die opgroeien in een gezin dat (zeer) makkelijk rondkomt scoren gemiddeld het hoogst op subjectief welbevinden ($M = 6,37$). Buitenlandse achtergrond hangt niet statistisch significant samen met subjectief welbevinden.

Figuur 1.11: Samenhang tussen achtergrondkenmerken en subjectief welbevinden van jongeren in de grootstad (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

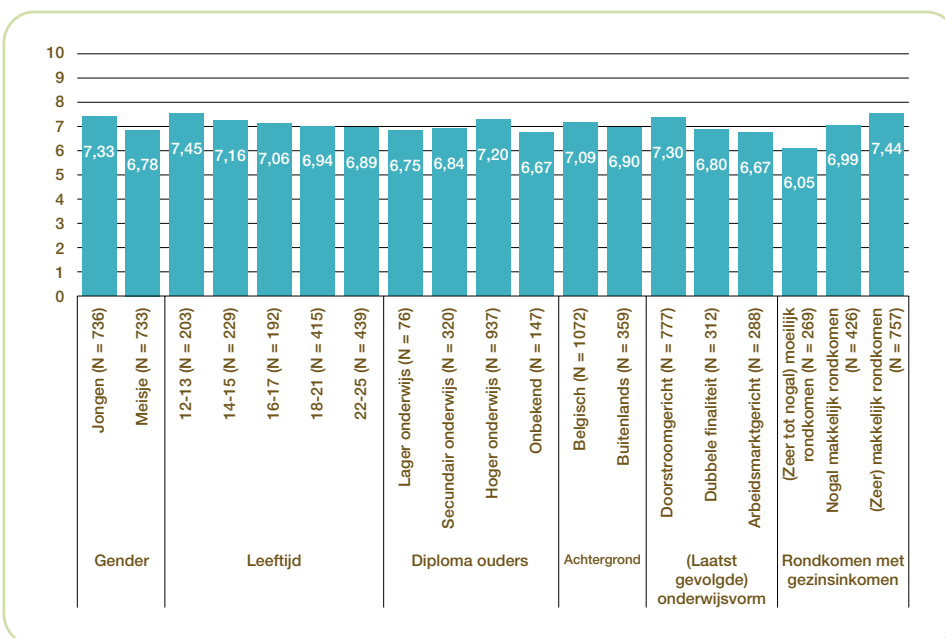
In de grootstedelijke context wordt voor alle achtergrondkenmerken een statistisch significante samenhang gevonden met subjectief welbevinden, met uitzondering van de onderwijsvorm (figuur 1.11). Jongens scoren gemiddeld hoger op subjectief welbevinden ($M = 6,65$) dan meisjes ($M = 5,68$) en personen die zich als non-binair/ander identificeren ($M = 5,33$). Verder ervaren jongeren in de eerste graad een hoger subjectief welbevinden ($M = 6,35$) dan jongeren uit de tweede ($M = 6,06$) en derde ($M = 5,93$) graad. Jongeren wier ouders een diploma lager onderwijs hebben, ervaren een lager gemiddeld subjectief welbevinden ($M = 5,68$) dan jongeren wier ouders een diploma hoger onderwijs hebben ($M = 6,18$) of jongeren bij wie het opleidingsniveau van de ouders onbekend is ($M = 6,24$). Wat achtergrond betreft, ervaren jongeren met een uitsluitend Belgische achtergrond een hoger subjectief welbevinden ($M = 6,19$) dan jongeren met een niet-Belgische achtergrond, ongeacht of het een land van herkomst binnen de EU ($M = 5,93$) of buiten de EU ($M = 6,05$) is. Wat rondkomen met het gezinsinkomen betreft, verschillen alle groepen onderling van elkaar: hoe gemakkelijker het gezin van de jongere kan rondkomen, hoe hoger het gemiddelde subjectieve welbevinden van de jongeren (resp. $M = 5,24$; $5,88$; $6,41$). Zowel voor de eerste, tweede als derde graad is er geen statistisch significant verschil gevonden naargelang de onderwijsvorm van de jongere.

In de Vlaamse context hangen enkel gender en rondkomen met het gezinsinkomen statistisch significant samen met subjectief welbevinden (figuur 1.12). Jongens scoren gemiddeld opnieuw hoger ($M = 6,61$) dan meisjes ($M = 5,68$) en personen die zich identificeren als non-binair/ander ($M = 5,62$). Daarnaast verschillen opnieuw alle groepen onderling van elkaar wat rondkomen met het gezinsinkomen betreft en geldt daarbij eveneens dat hoe gemakkelijker het gezin van de jongere rondkomt, hoe hoger de jongeren gemiddeld scoren op subjectief welbevinden (resp. $M = 5,29$; $5,89$; $6,40$). We zien gelijkaardige tendensen in de Vlaamse context als in de grootstedelijke context wat de overige achtergrondkenmerken betreft, maar die zijn hier niet statistisch significant. Een mogelijke verklaring is dat de aantallen in de Vlaamse context lager zijn, waardoor verschillen minder snel statistisch significant zijn.

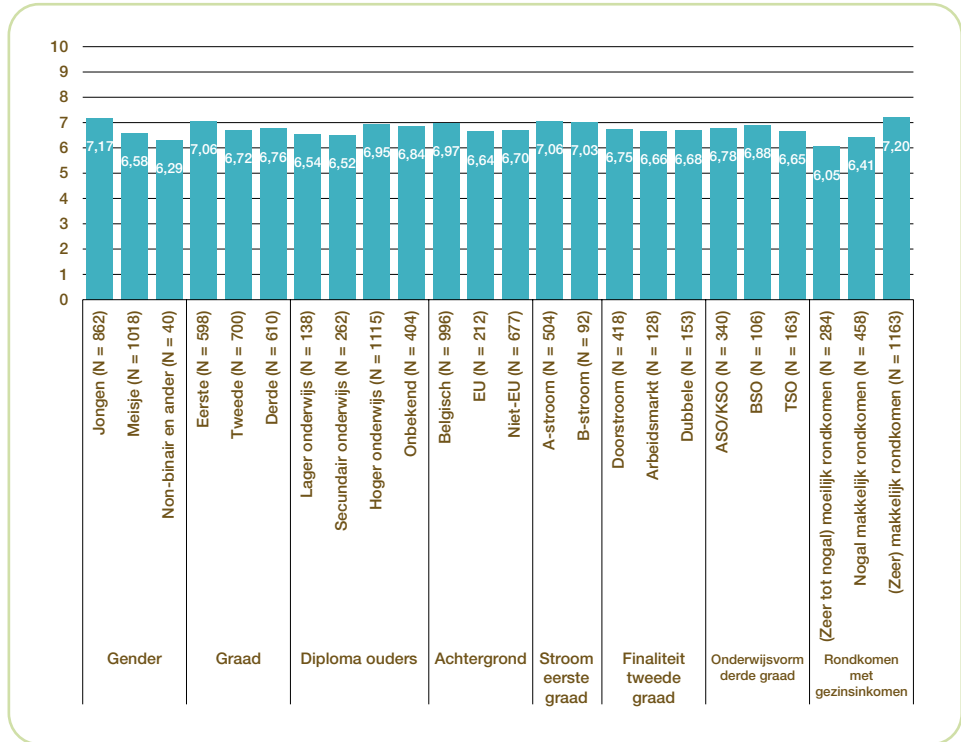
Figuur 1.12: Samenhang tussen achtergrondkenmerken en subjectief welbevinden van jongeren in Vlaanderen (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Vervolgens kijken we naar welke jongeren meer of minder tevreden zijn met de verschillende levensdomeinen.

Figuur 1.13: Samenhang tussen achtergrondkenmerken en domeinspecifieke levenstevredenheid van jongeren (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

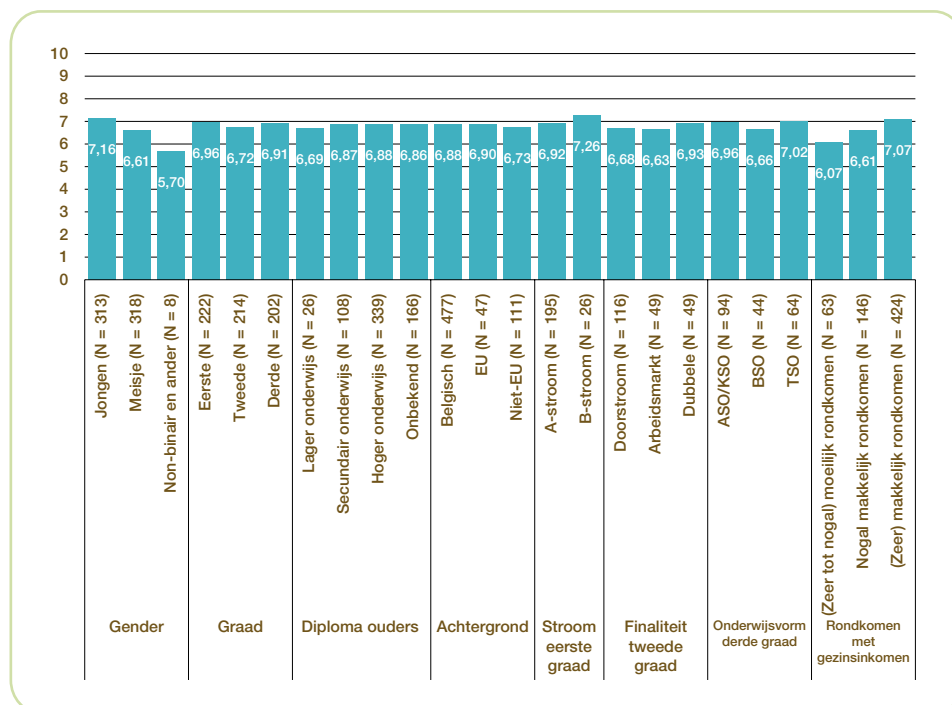
Alle achtergrondkenmerken hangen statistisch significant samen met de gemiddelde domeinspecifieke levenstevredenheid (figuur 1.13). De bevindingen liggen in lijn met het subjectieve welbevinden: jongens en 12- tot en met 13-jarigen zijn gemiddeld meer tevreden op het vlak van de verschillende levensdomeinen dan meisjes en de oudste leeftijdsgroepen. We zien opnieuw dat de kwetsbaarste jongeren in mindere mate domeinspecifieke levenstevredenheid ervaren. Met betrekking tot het hoogst behaalde diploma van ouders, zien we dat jongeren van ouders met een diploma hoger onderwijs hoger scoren ($M = 7,20$) dan jongeren wier ouders een diploma secundair onderwijs hebben ($M = 6,84$). Wat achtergrond betreft, zijn jongeren zonder een buitenlandse achtergrond gemiddeld meer tevreden over de verschillende levensdomeinen ($M = 7,09$) dan jongeren met een buitenlandse achtergrond ($M = 6,90$). Verder zijn jongeren die een opleiding volgen binnen de A-stroom/doorstroom/ASO/KSO gemiddeld meer tevreden over de verschillende levensdomeinen ($M = 7,30$) dan jongeren die een opleiding volgen binnen dubbele finaliteit/TSO ($M = 6,80$), alsook de B-stroom/arbeidsmarktgerichte finaliteit/BSO ($M = 6,67$). Tot slot verschillen alle groepen jongeren van elkaar wat rondkomen met het gezinsinkomen betreft. Hier geldt opnieuw dat een gemakkelijker rondkomen samenhangt met een hogere gemiddelde score op de tevredenheid over de levensdomeinen (resp. $M = 6,05$; $6,99$; $7,44$).

Figuur 1.14: Samenhang tussen achtergrondkenmerken en domeinspecifieke levens tevredenheid van jongeren in de grootstad (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

In de grootstedelijke context hangen alle achtergrondkenmerken, met uitzondering van de onderwijsvorm van de jongeren, statistisch significant samen met de gemiddelde domeinspecifieke levens tevredenheid (figuur 1.14). We zien opnieuw dat jongens een hogere gemiddelde tevredenheid ervaren ($M = 7,17$) dan meisjes ($M = 6,58$) en personen die zich als non-binair/ander identificeren ($M = 6,29$). Jongeren uit de eerste graad zijn eveneens gemiddeld meer tevreden met de verschillende levensdomeinen ($M = 7,06$) dan jongeren uit de tweede ($M = 6,72$) of derde graad ($M = 6,76$). Wat het diploma van ouders betreft, zijn jongeren wier ouders een diploma hoger onderwijs hebben gemiddeld meer tevreden ($M = 6,95$) dan jongeren wier ouders een diploma secundair ($M = 6,52$) of lager ($M = 6,54$) onderwijs hebben. Jongeren wier ouders een diploma secundair onderwijs hebben, scoren lager dan jongeren van wie het diploma van de ouders onbekend is ($M = 6,84$). Verder zijn de jongeren met een uitsluitend Belgische achtergrond gemiddeld meer tevreden over de verschillende

levensdomeinen ($M = 6,97$) dan jongeren met een buitenlandse achtergrond (zowel van binnen als buiten de EU; resp. $M = 6,64$; $6,70$). Alle groepen jongeren verschillen van elkaar als we kijken naar het subjectieve rondkomen: hoe gemakkelijker het gezin van de jongere rondkomt, hoe hoger de gemiddelde score van de jongere op het vlak van de domeinspecifieke levenstevredenheid (resp. $M = 6,05$; $6,41$; $7,20$).

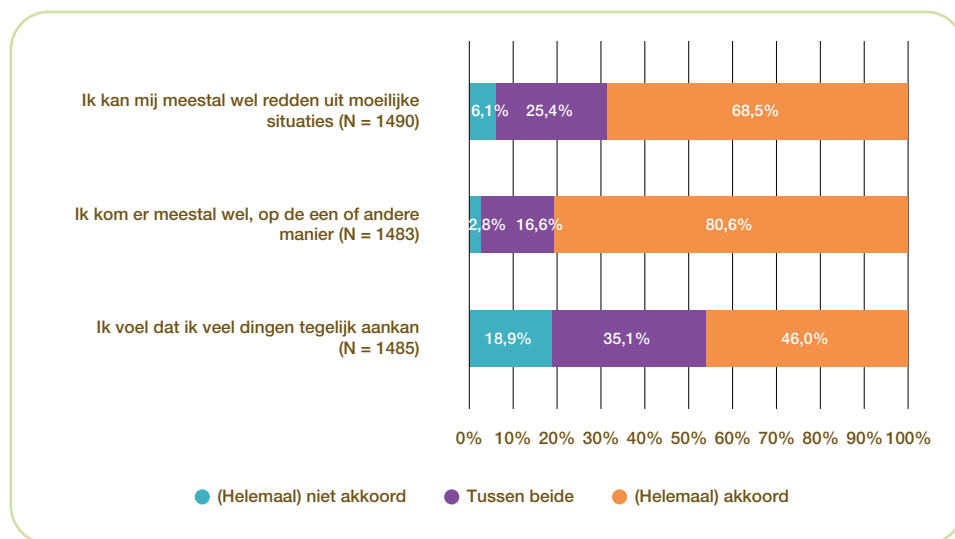
Figuur 1.15: Samenhang tussen achtergrondkenmerken en domeinspecifieke levenstevredenheid van jongeren in Vlaanderen (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

In de Vlaamse context hangen enkel gender en rondkomen met gezinsinkomen statistisch significant samen met de gemiddelde domeinspecifieke levenstevredenheid. We zien opnieuw dat jongens een hogere gemiddelde tevredenheid rapporteren ($M = 7,16$) dan meisjes ($M = 6,61$) en personen die zich als non-binair/ander identificeren ($M = 5,70$). De resultaten betreffende subjectief rondkomen zijn eveneens vergelijkbaar met die uit de overige contexten: jongeren die opgroeien in een gezin dat (zeer) makkelijk rondkomt, zijn in hogere mate tevreden ($M = 7,07$) dan jongeren die opgroeien in een gezin dat nogal makkelijk ($M = 6,61$) of (zeer tot nogal) moeilijk ($M = 6,07$) rondkomt.

1.3 VEERKRACHT

Veerkracht wordt zowel in de JOP-postmonitor 5 (2023) als in de JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023) bevraagd aan de hand van drie items. Het bevat een selectie van stellingen, gebaseerd op de vragen rond veerkracht en zelfeffectiviteit in de PISA-bevraging (De Meyer et al., 2018). Om na te gaan welke jongeren veerkrachtiger zijn, worden de items samengenomen in een schaal van 0 (laagste mate van veerkracht) tot 10 (hoogste mate van veerkracht).

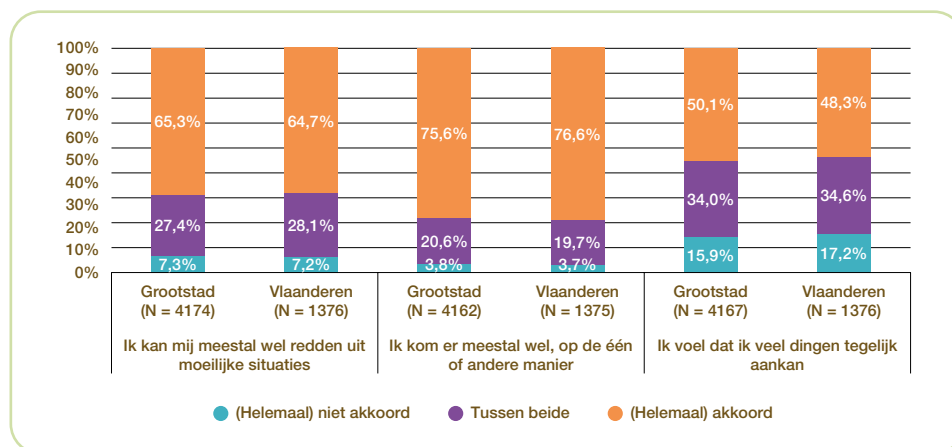
In het algemeen blijken de meeste jongeren veerkrachtig te zijn (figuur 1.16). Zo geeft 68,5% aan zich meestal wel te kunnen redden uit moeilijke situaties. Verder stelt ongeveer vier op de vijf jongeren er meestal wel te komen, op de een of andere manier (80,6%). Tot slot geeft iets minder dan de helft van de jongeren aan dat ze veel dingen tegelijk aankunnen (46,0%).

Figuur 1.16: Veerkracht van jongeren (12-25 jaar).

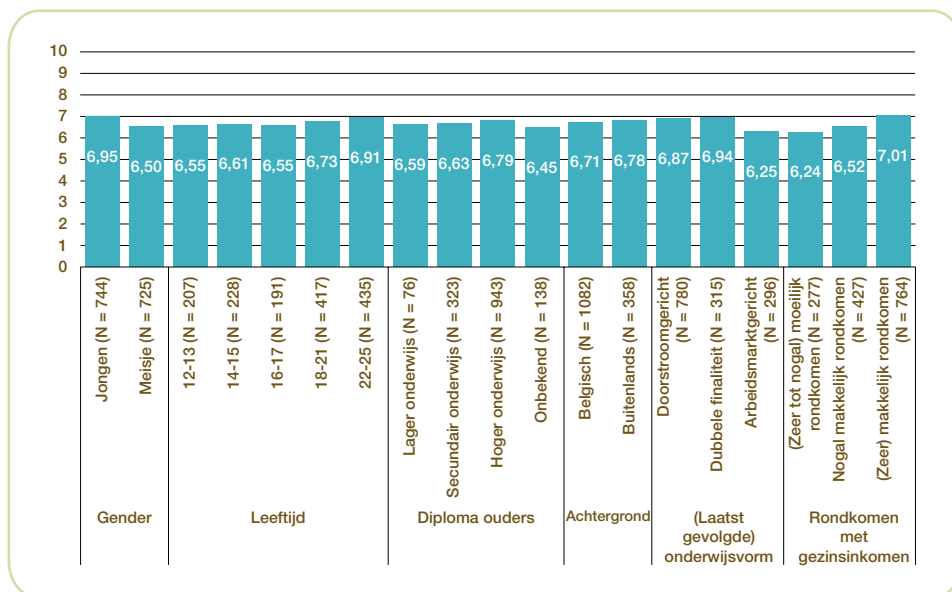
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

We komen in de verschillende contexten tot gelijkaardige bevindingen wat de veerkracht van jongeren betreft (figuur 1.17). Zowel in de grootstedelijke als in de Vlaamse context kan ongeveer 65% van de jongeren zich redden uit moeilijke situaties (resp. 65,3%; 64,7%), komt ongeveer drie op de vier jongeren er meestal wel op de een of ander manier (resp. 75,6%; 76,6%) en geeft ongeveer de helft van de jongeren aan het gevoel te hebben dat ze veel dingen tegelijk aankunnen (resp. 50,1%; 48,3%). De jongeren uit de grootstad verschillen niet statistisch significant van de jongeren uit Vlaanderen.

Figuur 1.17: Veerkracht van jongeren (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Vervolgens kijken we welke jongeren meer of minder veerkrachtig zijn (figuur 1.18). Gender, (laatst gevolgde) onderwijsvorm en subjectief rondkomen hangen statistisch significant samen met veerkracht. Jongens zijn gemiddeld veerkrachtiger ($M = 6,95$) dan meisjes ($M = 6,50$). Verder blijken jongeren die een opleiding volgen binnen de B-stroom/arbeidsmarktgerichte finaliteit/BSO gemiddeld minder veerkrachtig te zijn ($M = 6,25$) dan jongeren die een opleiding volgen binnen de A-stroom/doorstroom/ASO/KSO ($M = 6,87$) of binnen de dubbele finaliteit/TSO ($M = 6,94$). Wat subjectief rondkomen betreft, zien we dat gemakkelijker rondkomen met het gezinsinkomen samenhangt met een hogere mate van veerkracht (resp. $M = 6,24$; $6,52$; $7,01$).

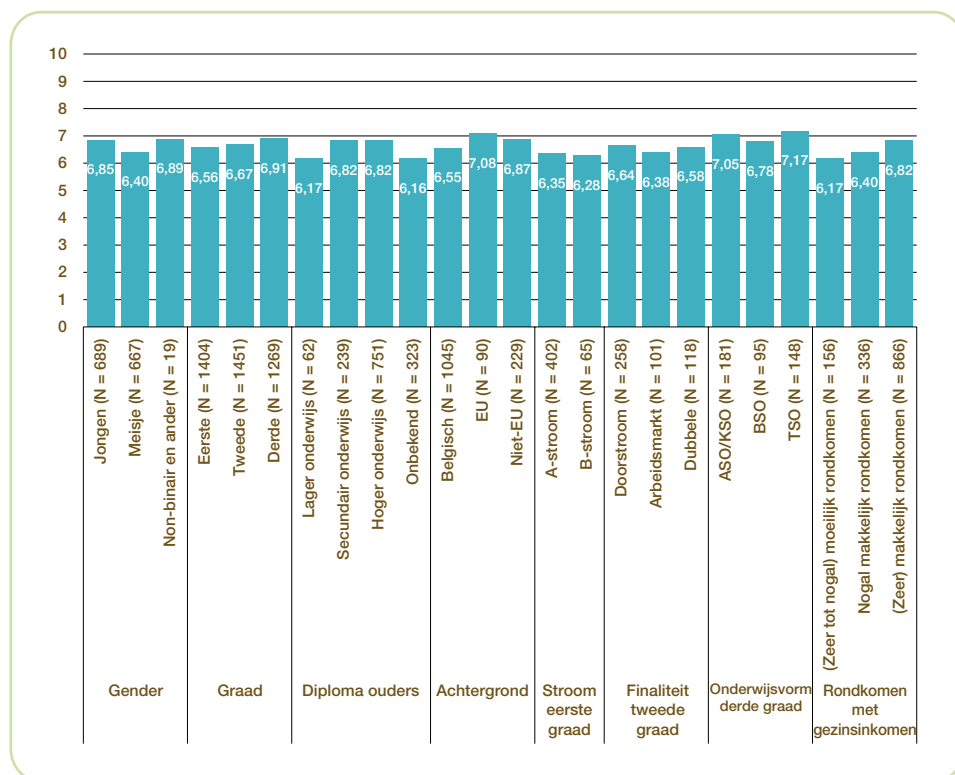
Figuur 1.18: Samenhang tussen achtergrondkenmerken en veerkracht van jongeren (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

In de grootstedelijke context hangen alle achtergrondkenmerken statistisch significant samen met veerkracht, behalve de onderwijsvorm (figuur 1.19). Op het vlak van gender verschillen alle categorieën onderling van elkaar, waarbij jongens het meest veerkrachtig zijn ($M = 6,98$) en personen die zich identificeren als non-binair/ander het minst ($M = 6,02$). Verder zijn jongeren uit de derde graad veerkrachtiger ($M = 6,91$) dan jongeren uit de eerste ($M = 6,56$) of tweede graad ($M = 6,67$). Met betrekking tot het hoogst behaalde diploma van ouders, zien we dat jongeren wier ouders een diploma hoger onderwijs hebben veerkrachtiger zijn ($M = 6,78$) dan jongeren wier ouders een diploma lager onderwijs hebben ($M = 6,39$). Op het vlak van achtergrond zijn jongeren met achtergrond uit een ander land binnen de EU veerkrachtiger ($M = 6,90$) dan jongeren met Belgische achtergrond ($M = 6,67$). Ten slotte hangt gemakkelijker rondkomen met het gezinsinkomen samen met een hogere mate van veerkracht (resp. $M = 6,16$; $6,52$; $6,92$).

68

wier ouders een diploma secundair onderwijs hebben ($M = 6,82$) of jongeren wier ouders een diploma hoger onderwijs hebben ($M = 6,82$). Verder zijn jongeren met een buitenlandse achtergrond (zowel van binnen als buiten de EU) veerkrachtiger (resp. $M = 7,08$; $6,87$) dan jongeren met Belgische achtergrond ($M = 6,55$). Tot slot zijn jongeren die opgroeien in een gezin dat (zeer) makkelijk rondkomt veerkrachtiger ($M = 6,82$) dan jongeren die opgroeien in een gezin dat nogal makkelijk rondkomt ($M = 6,40$) of (zeer tot nogal) moeilijk rondkomt ($M = 6,17$).

Figuur 1.20: Samenhang tussen achtergrondkenmerken en veerkracht van jongeren in Vlaanderen (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

1.4 COPING

Coping wordt opgedeeld in het ervaren van informele en formele hulp enerzijds en middelengebruik anderzijds. Vooreerst bevaart de JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023) hoe vaak jongeren het afgelopen jaar een luisterend oor, hulp of advies kregen van hun ouders en van hun broers of zussen (hierna: siblings). Verder bevaart de JOP-postmonitor 5 (2023) of jongeren een selectie van hulpverleningsorganisaties kennen. Wanneer jongeren aangeven een bepaalde organisatie te kennen, kunnen ze aangeven of ze daar contact mee hebben gehad in het afgelopen jaar. De selectie van diensten is tot stand gekomen op basis van eerdere JOP-monitoren en overleg met verschillende actoren met expertise op dit vlak. In de grootstedelijke monitor 3 (2023) werd specifiek gevraagd bij welke instanties jongeren hulp zochten naar aanleiding van hun meest recente slachtofferervaring. De cijfers hieromtrent zijn terug te vinden in hoofdstuk 6.

Daarnaast bevaart de JOP-postmonitor 5 (2023) het alcohol- en druggebruik van jongeren. Deze items zijn gebaseerd op de bevraging van het Vlaams expertisecentrum Alcohol en andere Drugs (VAD) en aangepast aan de formulering van andere prevalentie- en frequentie-items in de JOP-monitoren.

Om het verschil tussen jongeren na te gaan op basis van de achtergrondkenmerken, worden de variabelen betreffende een luisterend oor, hulp en advies door ouders en siblings samengenomen. De waarde 0 staat daarbij voor minder dan maandelijks terechtkunnen bij hun ouders en siblings. De waarde 1 weerspiegelt dat jongeren minstens maandelijks terechtkunnen bij een van beiden (ouders of siblings). De waarde 2 weerspiegelt dat jongeren minstens maandelijks terechtkunnen bij hun ouders én siblings.

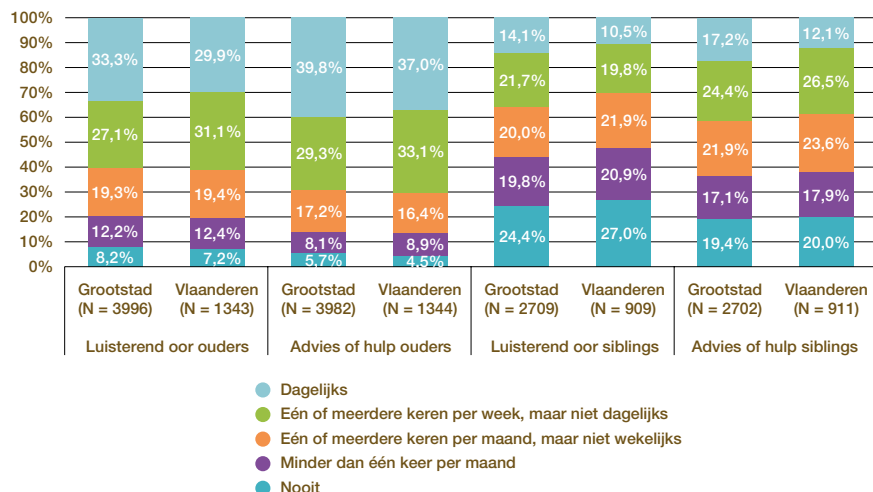
Verder worden de variabelen 'kennis van' en 'contact met hulpverleningsorganisaties' omgezet naar twee variabelen met waarden 0 of 1. De waarde 0 weerspiegelt respectievelijk dat de jongere geen van de hulpverleningsorganisaties kent en met geen van de hulpverleningsorganisaties contact heeft gehad. De waarde 1 weerspiegelt respectievelijk dat de jongere minstens een van de hulpverleningsorganisaties kent en met minstens een van de hulpverleningsorganisaties contact heeft gehad in het afgelopen jaar.

Voor middelen geldt hetzelfde: de waarde 0 weerspiegelt dat de jongeren die aangaven ooit alcohol, drugs of andere (illegale) drugs te hebben gebruikt, of drugs te hebben

verkocht met winst, dat niet in het afgelopen jaar hebben gedaan. De waarde 1 weer spiegelt dat deze jongeren dat minstens een keer in het afgelopen jaar hebben gedaan. Deze variabelen worden vervolgens in verband gebracht met de verschillende achtergrondkenmerken.

1.4.1 INFORMELE HULP

In figuur 1.21 zien we dat de ouders van ongeveer een op de drie jongeren dagelijks hebben geluisterd naar zijn/haar/hun problemen of zorgen wanneer hij/zij/hen het nodig had (33,3% in de grootstad en 29,9% in Vlaanderen). Verder geeft bijna een op de vier jongeren aan dat zijn/haar/hun ouders dagelijks advies of hulp hebben geboden (39,8% in de grootstad en 37,0% in Vlaanderen). Voor broers en zussen liggen de percentages veel lager (resp. 14,1% en 17,2% in de grootstad en 10,5% en 12,1% in Vlaanderen). Ook wanneer we naar het andere uiterste kijken, zien we dat meer jongeren nooit een luisterend oor, hulp of advies krijgen van hun broers en zussen in vergelijking met hun ouders. Voor broers en zussen liggen deze percentages rond de 20%, terwijl ongeveer 5 tot 10% van de jongeren nooit een luisterend oor, hulp of advies krijgt van ouders.

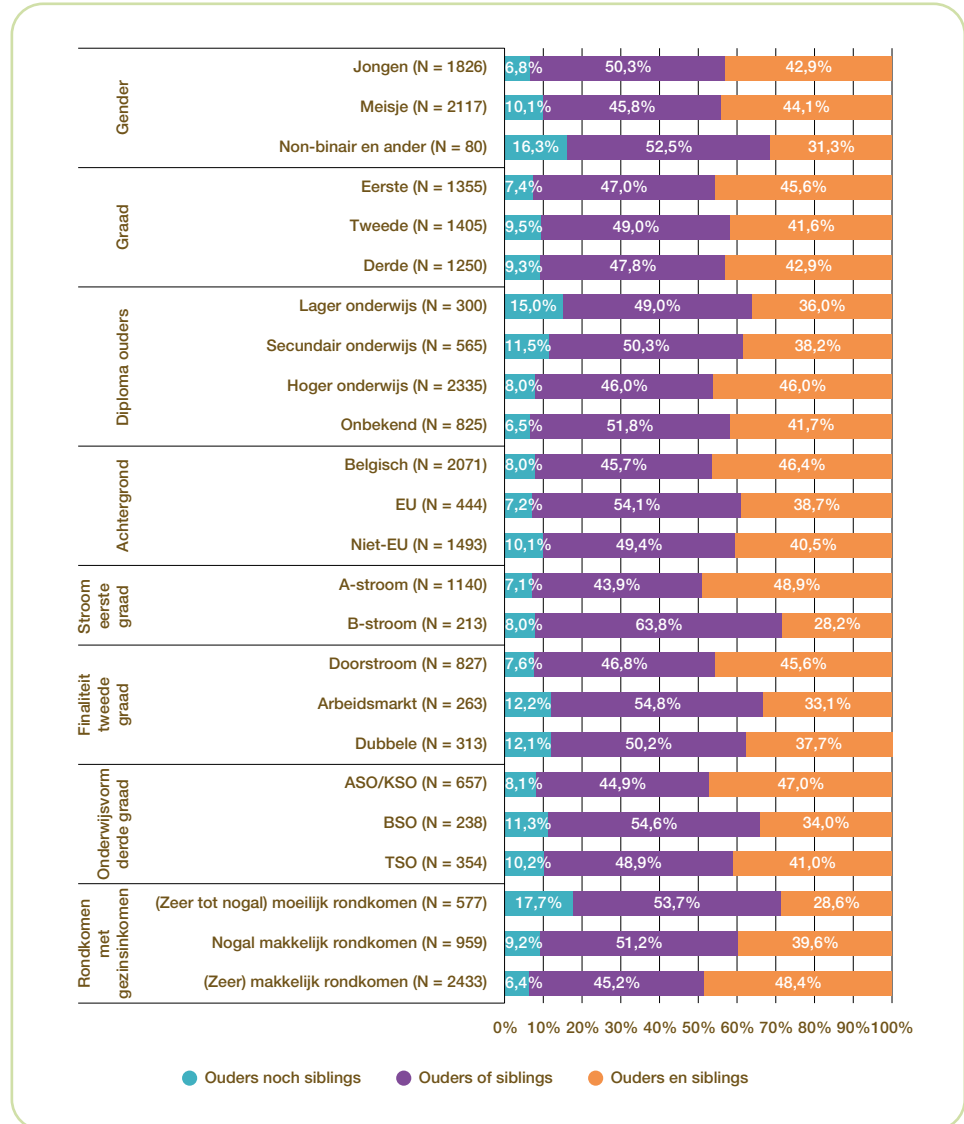

Figuur 1.21: Informele hulp van jongeren (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

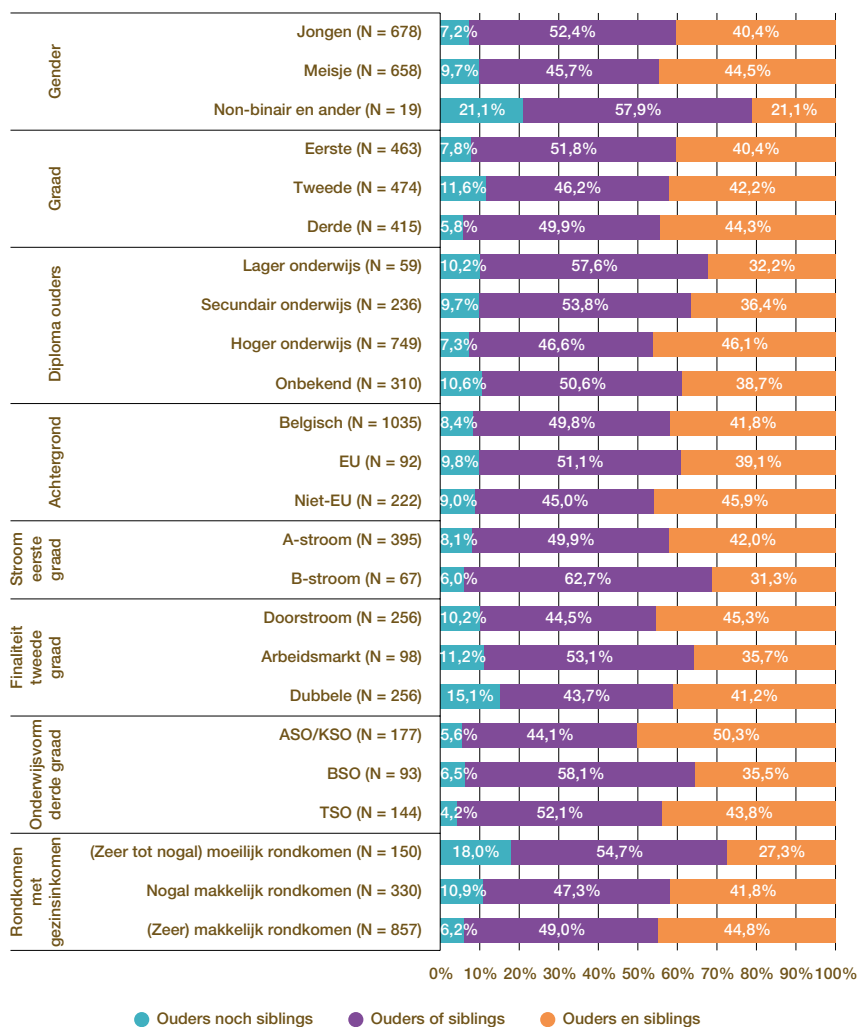
Statistisch significant meer jongeren uit de Vlaamse context ervaren wekelijks dat hun ouders naar hen luisteren, terwijl statistisch significant meer jongeren uit de grootstedelijke context ervaren dat hun ouders dagelijks naar hen luisteren. Statistisch significant meer jongeren uit de Vlaamse context ervaren wekelijks advies en hulp van hun ouders. Wat luisteren, advies en hulp van broers en zussen betreft, verschillen de jongeren in de twee contexten enkel statistisch significant wanneer we kijken naar de jongeren die dat op dagelijkse basis ervaren.

In de grootstedelijke context verschilt de mate waarin jongeren terecht kunnen bij hun ouders en/of siblings statistisch significant naargelang gender, het diploma van ouders, buitenlandse achtergrond, de onderwijsvorm in de eerste graad, de onderwijsvorm in de tweede graad en rondkomen met het gezinsinkomen (figuur 1.22). Met betrekking tot gender, ervaren meer meisjes (16,3%) en personen die zich als non-binair/ander identificeren (10,1%) hulp van hun ouders noch siblings in vergelijking met jongens (6,8%). Meisjes ervaren in mindere mate hulp van hun ouders of siblings (45,8%) dan jongens (50,3%) en personen die zich als non-binair/ander identificeren (52,5%). Verder kunnen jongeren wier ouders een diploma hoger onderwijs hebben het vaakst terecht bij hun gezinsleden. Zo kunnen meer jongeren wier ouders een diploma lager (15,0%) of secundair (11,5%) onderwijs hebben bij geen van hun ouders of siblings terecht voor een luisterend oor, hulp of advies in vergelijking met jongeren wier ouders een diploma hoger onderwijs hebben (8,0%). Ook het omgekeerde geldt: meer jongeren wier ouders een diploma hoger onderwijs hebben kunnen terecht bij zowel hun ouders als siblings (46,0%) in vergelijking met jongeren wier ouders een diploma lager (36,0%) of secundair (38,2%) onderwijs hebben. Verder ervaren jongeren met een buitenlandse EU-achtergrond meer steun van hun ouders of siblings (54,1%) dan jongeren met een buitenlandse achtergrond buiten de EU (49,4%). Jongeren met een buitenlandse achtergrond buiten de EU ervaren meer steun van hun ouders en siblings (40,5%) dan jongeren met een buitenlandse achtergrond binnen de EU (38,7%), maar minder dan jongeren zonder buitenlandse achtergrond (46,4%). In de eerste graad ervaren meer jongeren uit de B-stroom steun van hun ouders of siblings (63,8% in de B-stroom versus 43,9% in de A-stroom), terwijl meer jongeren uit de A-stroom steun ervaren van zowel hun ouders als hun siblings (48,9% in de A-stroom versus 28,2% in de B-stroom). In de tweede graad zijn er minder jongeren uit de doorstroomfinaliteit die steun van hun ouders noch hun siblings ervaren (7,6%) in vergelijking met jongeren uit de dubbele finaliteit (12,1%). Tot slot vinden we dat hoe moeilijker het gezin kan rondkomen, hoe meer jongeren terecht kunnen bij geen van hun ouders of siblings (resp. 17,7%; 9,2%; 6,4%). Jongeren uit de laagste inkomensgroep kunnen wel het vaakst terecht bij een van beiden (resp. 53,7%; 51,2%;

45,2%). Jongeren uit de hoogste inkomensgroep kunnen het vaakst terecht bij zowel hun ouders als hun siblings (48,4%) in vergelijking met jongeren uit de middelste (39,6%) of laagste inkomensgroep (28,6%).

Figuur 1.22: Samenhang tussen achtergrondkenmerken en informele hulp van jongeren in de grootstad (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

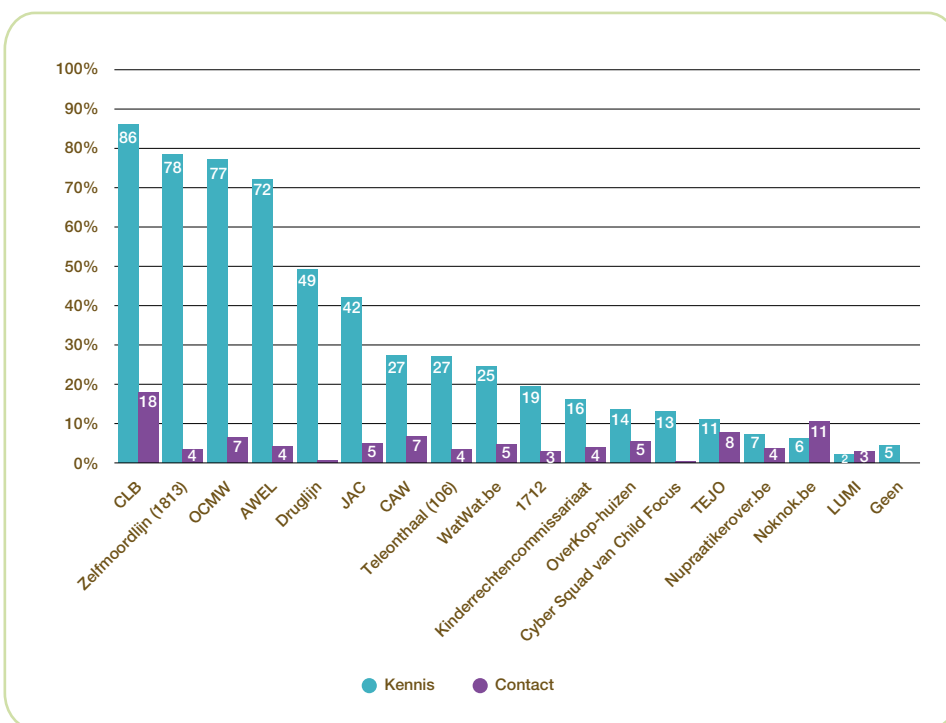

Figuur 1.23: Samenhang tussen achtergrondkenmerken en informele hulp van jongeren in Vlaanderen (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

In de Vlaamse context ervaren jongeren enkel een verschillende mate van steun van hun gezinsleden naargelang het subjectieve rondkomen (figuur 1.23). Daarbij zien we dat jongeren uit een gezin dat (zeer) makkelijk rondkomt minder vaak geen steun ervaren van ouders of siblings (6,2%) dan jongeren uit gezinnen die nogal makkelijk rondkomen (10,9%) en (zeer tot nogal) moeilijk rondkomen (18,0%). Omgekeerd zien we dat meer jongeren uit een gezin dat (zeer) makkelijk rondkomt bij zowel hun ouders als hun siblings terechtkunnen voor een luisterend oor, hulp of advies (44,8%) in vergelijking met jongeren uit gezinnen die nogal makkelijk rondkomen (41,8%) en (zeer tot nogal) moeilijk rondkomen (27,3%).

1.4.2 FORMELE HULP

In figuur 1.24 is zichtbaar dat het CLB de meest gekende hulpverleningsorganisatie is (85,7%), gevolgd door de Zelfmoordlijn (78,1%), het OCMW (76,9%) en AWEL (72,0%). Iets minder dan de helft van de bevraagde jongeren kent De Druglijn (49,0%) en het JAC (42,0%). Ongeveer een op de vier jongeren kent het CAW (27,2%), Teleonthaal (27,0%) en WatWat (24,6%). De overige organisaties zijn gekend door minder dan een vijfde van de bevraagde jongeren. Van de bevraagde jongeren kent 4,5% geen van deze organisaties. De OverKop-huizen, Noknok.be en TEJO zijn in mindere mate gekend bij de bevraagde jongeren. Toch had een relatief grote groep van de jongeren die deze organisaties kenden er ook contact mee in de afgelopen twaalf maanden (resp. 5,4%; 11,5%; 7,6%). Het CLB is de hulpverleningsorganisatie waar de bevraagde jongeren het meeste contact mee hadden (17,8%).

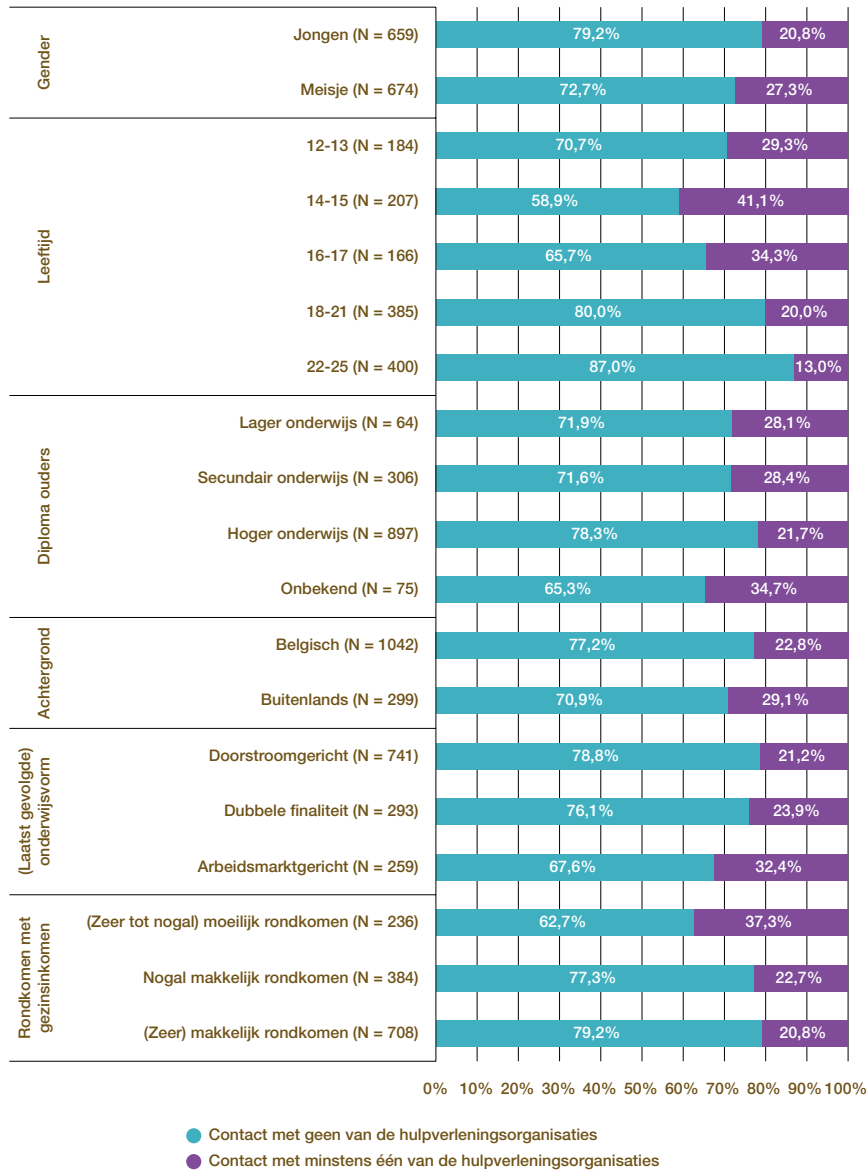

Figuur 1.24: Kennis van en contact met hulpverleningsorganisaties
 (12-25 jaar, meerdere antwoorden mogelijk, N = 1407, in %).
 Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

In wat volgt, bespreken we aan de hand van de achtergrondkenmerken welke jongeren meer of minder bekend zijn met en contact hebben gehad met de hulpverleningsorganisaties. Gender, het diploma van ouders en een buitenlandse achtergrond hangen statistisch significant samen met de kennis van hulpverleningsorganisaties (figuur 1.25). Zo kennen meer meisjes (96,8%) en jongeren wier ouders een diploma hoger onderwijs hebben (97,7%) minstens een van de hulpverleningsorganisaties in vergelijking met respectievelijk jongens (94,2%), jongeren wier ouders een diploma lager (86,5%) of secundair (94,2%) onderwijs hebben. Meer jongeren zonder buitenlandse achtergrond kennen minstens een van de hulpverleningsorganisaties (98,2%) in vergelijking met jongeren met een buitenlandse achtergrond (87,5%).

Figuur 1.25: Samenhang tussen achtergrondkenmerken en kennis van hulpverleningsorganisaties bij jongeren (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

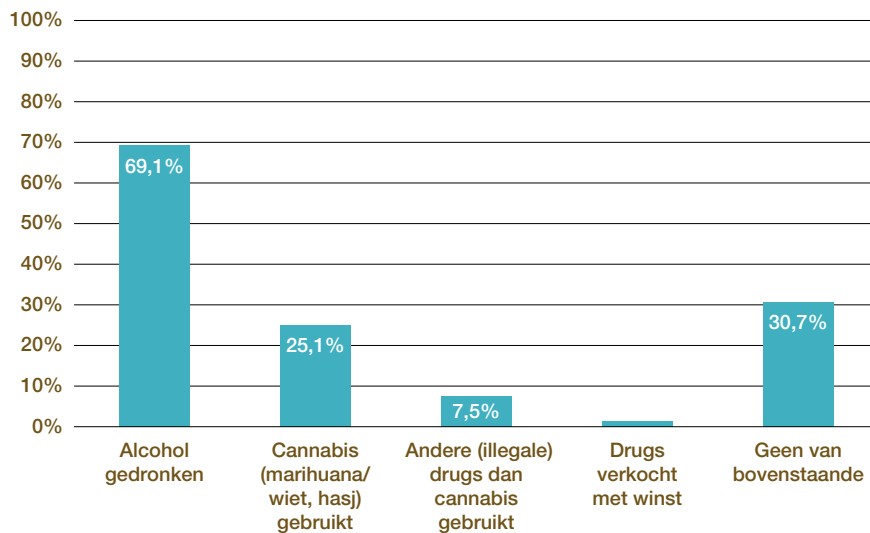
Figuur 1.26: Samenhang tussen achtergrondkenmerken en contact met hulpverleningsorganisaties bij jongeren (12-25 jaar).
 Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Verder hangen alle achtergrondkenmerken, met uitzondering van het diploma van ouders en buitenlandse achtergrond, statistisch significant samen met het contact met hulpverleningsorganisaties (figuur 1.26). Meer meisjes (27,3%) dan jongens (20,8%) hebben het afgelopen jaar contact gehad met minstens een van de hulpverleningsorganisaties. Verder hebben de jongeren van 18 jaar of ouder in mindere mate contact gehad met minstens een van de hulpverleningsorganisaties (13,0% 22-25-jaar; 20,0% 18-21 jaar) in vergelijking met de 14- tot 17-jarigen (41,1% 14-15 jaar; 34,3% 16-17 jaar). Verder zien we dat kwetsbare jongeren in grotere mate contact hebben gehad met minstens een van de hulpverleningsinstanties. Zo hebben meer jongeren met een buitenlandse achtergrond contact gehad (29,1%) dan jongeren zonder een buitenlandse achtergrond (22,8%). Wat het onderwijsniveau betreft, hebben meer jongeren uit de B-stroom/arbeidsmarktgerichte finaliteit/BSO contact gehad (32,4%) in vergelijking met jongeren uit de A-stroom/doorstroom/ASO/KSO (21,2%). Tot slot hebben meer jongeren die opgroeien binnen een gezin dat (zeer tot nogal) moeilijk rondkomt contact gehad met minstens een van de hulpverleningsorganisaties (37,3%) in vergelijking met jongeren binnen een gezin dat nogal makkelijk (22,7%) of (zeer) makkelijk rondkomt (20,8%).

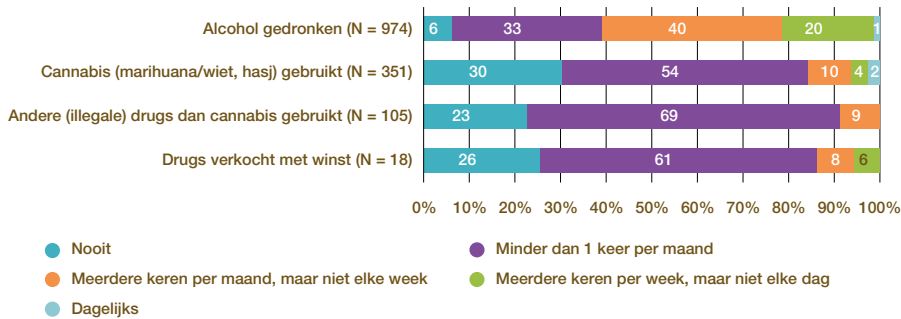
1.4.3 MIDDELENGEBRUIK

Vervolgens kijken we naar middelengebruik en -verkoop bij jongeren (figuur 1.27). Het percentage jongeren dat ooit alcohol heeft gedronken is 69,1%. Verder hebben 25,1% van de bevroagde jongeren ooit cannabis (marihuana/wiet, hasj) gebruikt en heeft 7,5% andere (illegale) drugs dan cannabis gebruikt. Slechts 1,3% van de bevroagde jongeren verkochten drugs met winst in het afgelopen jaar. Ongeveer een derde geeft aan geen van deze zaken in het afgelopen jaar gedaan te hebben (30,7%).

Wanneer jongeren aangaven ooit een van de verdovende middelen gebruikt te hebben, kregen ze de vraag hoe vaak ze dat in het afgelopen jaar hebben gedaan (figuur 1.28). Een heel klein deel van deze jongeren geeft aan dagelijks alcohol (1,2%) of cannabis (2,4%) gebruikt te hebben in het afgelopen jaar. Een op de vijf gebruikte meerdere keren per week alcohol, maar niet elke dag (20,2%). Voor cannabis en andere (illegale) drugs is dat respectievelijk 3,8% en 0%. Van de jongeren die ooit drugs hebben verkocht met winst, deed 5,5% dat meerdere keren per week, maar niet elke dag in het afgelopen jaar.

Figuur 1.27: Middelengebruik bij jongeren (12-25 jaar, meerdere antwoorden mogelijk, N = 1409).
Bron: JOP-post monitor 5 (2023)

Figuur 1.28: Frequentie middelengebruik in het afgelopen jaar bij jongeren die ooit middelen gebruikten (12-25 jaar, in %).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

In wat volgt, bekijken we achtereenvolgens welke jongeren minstens één keer in het afgelopen jaar alcohol, cannabis of andere (illegale) drugs gebruikten. Tot slot bekijken we welke jongeren minstens één keer drugs verkochten met winst in het afgelopen jaar.

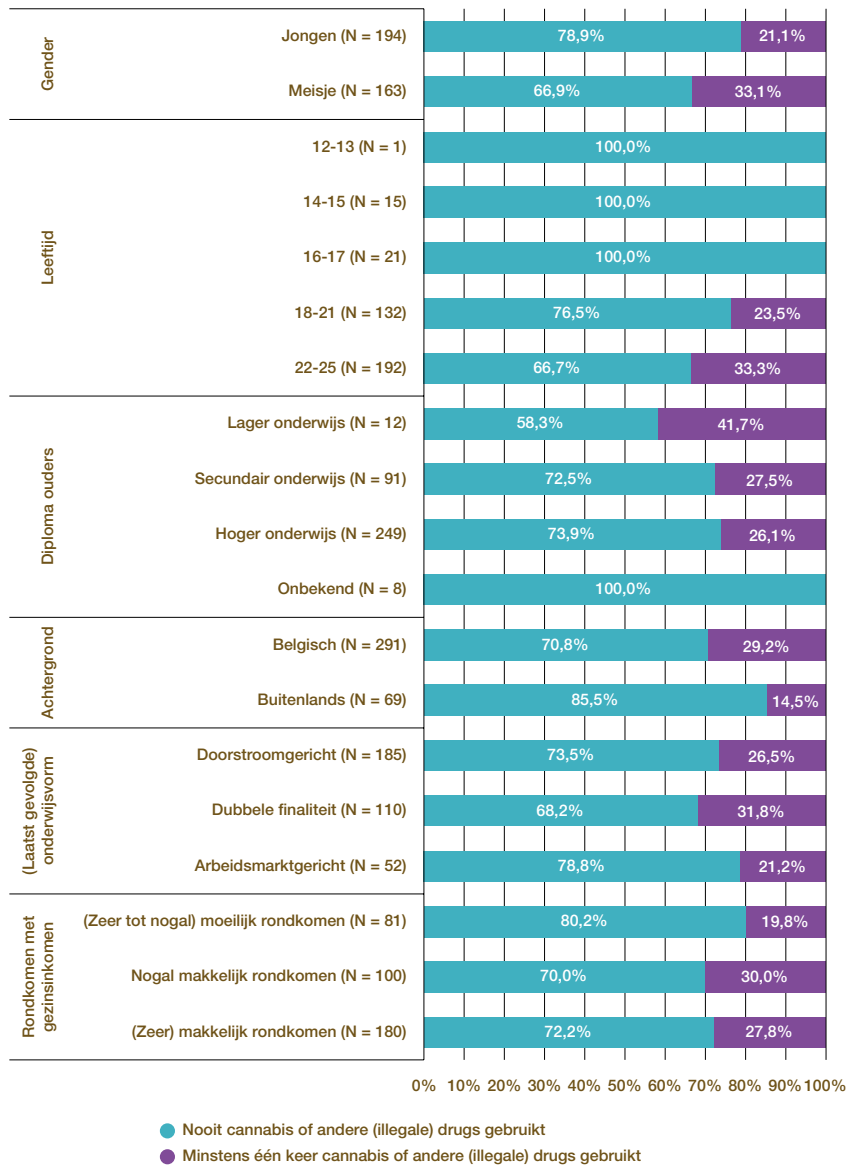
Alcoholgebruik hangt statistisch significant samen met het hoogst behaalde diploma van de ouders en de (laatst gevolgde) onderwijsvorm van de jongere (figuur 1.29). Van de jongeren die aangaven ooit alcohol te hebben gebruikt, hebben meer jongeren wier ouders een diploma hoger onderwijs hebben (95,4%) dan wier ouders een diploma secundair onderwijs hebben (90,5%) dat minstens één keer in het afgelopen jaar gedaan. Verder hebben minder jongeren uit de B-stroom/arbeidsmarktgerichte finaliteit/BSO in het afgelopen jaar alcohol gebruikt (88,3%) in vergelijking met de jongeren uit de andere twee onderwijsvormen (resp. 94,1%; 96,2%).

Het gebruik van cannabis en andere (illegale) drugs hangt statistisch significant samen met gender en een buitenlandse achtergrond (figuur 1.30). Van de jongeren die aangaven ooit cannabis of een andere (illegale) drug te hebben gebruikt, zien we dat meer meisjes (33,1%) dan jongens (21,1%) dat minstens één keer in het afgelopen jaar deden. Daarnaast gebruikten meer jongeren zonder buitenlandse achtergrond cannabis of andere (illegale) drugs in het afgelopen jaar (29,2%) dan jongeren met een buitenlandse achtergrond (14,5%).

Wat de verkoop van drugs betreft, kunnen we geen uitspraken doen over statistisch significante verschillen. Voor alle achtergrondkenmerken is het aantal jongeren per categorie namelijk te klein.

Figuur 1.29: Samenhang tussen achtergrondkenmerken en alcoholgebruik bij jongeren (12-25 jaar).
 Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Figuur 1.30: Samenhang tussen achtergrondkenmerken en cannabis- of ander (illegaal) druggebruik bij jongeren (12-25 jaar).

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

1.5 BESLUIT

Ondanks de grote bezorgdheden rond het mentale welbevinden van jongeren, blijkt uit onze cijfers dat het grootste deel van de Vlaamse jongeren tevreden is met zijn/haar/hun leven in het algemeen, in grotere mate positieve emoties en in mindere mate negatieve emoties ervaart. Ook wanneer we de verschillende levensdomeinen onder de loep nemen, is de grootste groep (helemaal) tevreden met het grootste deel van de levensdomeinen. Toch is de helft van de jongeren (helemaal) niet tevreden met zijn/haar/hun uiterlijk, mentale gezondheid en lichamelijke gezondheid. Daarnaast zien we dat de meeste jongeren veerkrachtig zijn. Toch mag de groep jongeren die (heel) zelden of nooit positieve emoties en (heel) vaak of altijd negatieve emoties ervaart niet uit het oog worden verloren. Ook het belang van sociale contacten met leeftijdsgenoten, toekomstmogelijkheden, vrijetijdsbesteding en de keuzemogelijkheden van jongeren moet de nodige aandacht krijgen: een kwart van de jongeren is hier niet (helemaal) tevreden over.

Bovendien zien we dat de kwetsbaarste jongeren in grotere mate een laag subjectief welbevinden ervaren of minder veerkrachtig zijn. Zo ervaren jongens gemiddeld een betere mentale gezondheid dan meisjes en personen die zich identificeren als non-binair/ander. Verder zien we dat jonge jongeren gemiddeld een betere mentale gezondheid hebben dan oudere jongeren. Hoe gemakkelijker het gezin van de jongeren rondkomt, hoe hoger het subjectieve welbevinden en de tevredenheid met de levensdomeinen van de jongeren zijn.

Ondanks de grote bezorgdheden rond het mentale welbevinden van jongeren, blijkt uit onze cijfers dat het grootste deel van de Vlaamse jongeren tevreden is met zijn/haar/hun leven in het algemeen, in grotere mate positieve emoties en in mindere mate negatieve emoties ervaart.

Ook het hoogst behaalde diploma van de ouders en de buitenlandse afkomst van jongeren blijken belangrijke kenmerken te zijn als het gaat over mentale gezondheid. Uit de meeste analyses blijkt dat jongeren met hooggeschoolde ouders gemiddeld hoger scoren op subjectief welbevinden en op tevredenheid met de levensdomeinen. Daarnaast kunnen we concluderen dat jongeren met Belgische achtergrond gemiddeld een

betere mentale gezondheid ervaren dan jongeren met een buitenlandse achtergrond (zowel van binnen als buiten de EU). De resultaten met betrekking tot de (laatst gevolgde) onderwijsvorm zijn niet eenduidig. Sommige analyses duiden op een hogere mentale gezondheid bij jongeren uit de A-stroom/doorstroomfinaliteit/ASO/KSO in vergelijking met de overige onderwijsvormen, maar die samenhang wordt niet in alle monitoren teruggevonden. Het verschil in bevindingen is mogelijk te wijten aan een verschil in steekproefgrootte. Met betrekking tot veerkracht zien we dezelfde tendens: mannen, oudere jongeren, jongeren met hooggeschoolde ouders, jongeren met een buitenlandse achtergrond binnen de EU en jongeren die opgroeien in een gezin met een (zeer) makkelijk rondkomen zijn gemiddeld het meest veerkrachtig.

Wat de copingstrategieën betreft, ervaren jongeren in het algemeen meer steun van hun ouders dan van hun broers en zussen. De meest kwetsbare jongeren lijken in mindere mate steun te ervaren van hun gezinsleden. Meisjes en personen die zich als non-binair of met een andere genderidentiteit identificeren, jongeren met lager geschoolde ouders en jongeren die opgroeien in een gezin dat (zeer) moeilijk rondkomt kunnen in mindere mate terecht bij hun ouders en/of siblings.

Verder zien we dat een groot deel van de bevroagde jongeren bepaalde hulpverleningsorganisaties kent. We zien kleine maar statistisch significante verschillen op het vlak van gender, diploma van ouders en buitenlandse achtergrond. Daarbij hebben meisjes, jongeren met hooggeschoolde ouders en jongeren zonder buitenlandse achtergrond de meeste kennis van hulpverleningsorganisaties. Meisjes hebben ook iets meer contact gehad met de hulpverleningsorganisaties in het afgelopen jaar, net zoals jongeren die jonger zijn dan 18 jaar, jongeren met middengeschoolde ouders, jongeren die een opleiding volgen binnen dubbele finaliteit/TSO of B-stroom/arbeidsmarkt-gerichte finaliteit/BSO en jongeren die opgroeien in een gezin dat (zeer tot nogal) moeilijk rondkomt. Een deel van de jongeren die het kwetsbaarst zijn voor een lager subjectief welbevinden, lijkt dus wel hun weg naar de formele hulpverlening te vinden.

De meest kwetsbare jongeren lijken in mindere mate steun te ervaren van hun gezinsleden. Een deel van deze jongeren lijkt wel hun weg naar de formele hulpverlening te vinden.

Tot slot heeft een groot deel van de jongeren ooit alcohol gedronken. Wat cannabis- en ander druggebruik betreft, gaat het om een klein deel van de jongeren (resp. een kwart en minder dan een tiende van de jongeren). Van de jongeren die aangaven ooit alcohol te hebben gedronken, gebruikte de grootste groep jongeren dat minder

dan wekelijks in het afgelopen jaar (ongeveer 40%). Van de jongeren die aangaven ooit cannabis of andere (illegale) drugs te hebben gebruikt, deed de grootste groep jongeren dat minder dan één keer per maand in het afgelopen jaar (ongeveer 60%). Hetzelfde geldt voor het verkopen van drugs met winst. We zien beperkte verschillen tussen jongeren. Iets meer jongeren met hoogopgeleide ouders en iets minder jongeren uit de B-stroom/arbeidsmarktgerichte finaliteit/BSO dronken in het afgelopen jaar minstens één keer alcohol. Iets meer meisjes en iets minder jongeren met een buitenlandse achtergrond gebruikten cannabis of andere (illegale) drugs in het afgelopen jaar. Het aantal jongeren dat drugs verkocht in het afgelopen jaar was te klein om verdere uitspraken te doen. Onze bevindingen onderschrijven de toenemende bezorgdheden rond alcohol- en druggebruik bij jongeren dus niet volledig. Toch is het belangrijk om hier voldoende aandacht aan te besteden, gezien de negatieve gevolgen van alcohol- en druggebruik op jonge leeftijd.

**BEKIJK VERDIEPENDE TABELLEN
EN EXTRA MATERIAAL VIA DEZE LINK:**

Susan Lagaert en Lieve Bradt

SCHOOL EN WERK

2.1 INLEIDING

Jeugdonderzoek en -beleid hebben traditioneel veel aandacht voor jongeren in de schoolcontext, waarbij de leerprestaties van jongeren vaak een belangrijk onderwerp van studie en debat zijn (Kemper & Bradt, 2019). De prestaties van de Vlaamse 15-jarigen in de internationale PISA-studie worden door het beleid al jaar en dag met aandacht gevolgd, zeker omdat er een dalende trend in de scores en persistente ongelijkheden tussen jongeren lijken te zijn (De Meyer, Janssens & Warlop, 2019; De Meyer et al., 2023). In de nasleep van de coronapandemie was er in Vlaanderen ook bezorgdheid rond leervertraging bij jongeren (De Witte & Gambi, 2021; Maldonado & De Witte, 2022). Daarnaast toont eerder JOP-onderzoek aan dat heel wat jongeren studiedruk ervaren en het gevoel hebben hard te moeten werken om mee te kunnen in de klas, wat een impact heeft op hun welbevinden (Tourne & De Pauw, 2022). Bovendien hebben niet alle jongeren evenveel interesse in wat ze op school leren (Kemper & Bradt, 2019).

Naast onderzoek en beleid gericht op vaardigheden, scores en leerprestaties van Vlaamse jongeren, kortom de cognitieve kant van onderwijs, gaat er de laatste jaren ook steeds meer aandacht naar de niet-cognitieve aspecten van onderwijs. De school is voor jongeren namelijk niet enkel een leeromgeving, maar ook een leefomgeving (Spruyt et al., 2021). Met andere woorden: school heeft niet enkel een kwalificatiefunctie, maar is ook een plek van persoonsvorming en -ontwikkeling. In een levensfase waarin jongeren enorm veel veranderen, vormt de school een belangrijk opvoedingsmilieu, naast het gezin en de vrienden, die mogelijk ook in dezelfde school les volgen. Jongeren leren en internaliseren maatschappelijke verwachtingen en normen (socialisatie) in de schoolcontext, maar ontwikkelen er ook als persoon en burger in de bredere samenleving (subjectificatie, cf. Biesta, 2020).

De studie van de schoolcontext als plek waar jongeren opgroeien, is niet alleen belangrijk omdat jongeren er meer dan acht uur per dag doorbrengen, maar ook omdat we weten dat hoe jongeren zich voelen op school verband houdt met andere levensdomeinen (Kemper & Bradt, 2019), zoals hun algemene welbevinden (Tourne & De Pauw, 2022) en het slachtofferschap dat ze ervaren (Coenen, Van Kelecom en Hadermann, 2021). Dit hangt onder meer samen met de sociale aansluiting met leeftijdsgenoten die jongeren in de schoolcontext (al dan niet) vinden. De school biedt echter niet enkel plaats voor sociale contacten met andere jongeren, maar ook met bijvoorbeeld leerkrachten (Kemper & Bradt, 2019). De ervaren relatie met en responsiviteit

van leerkrachten en de school is ook een belangrijk aspect van de schoolbeleving van Vlaamse jongeren. Het gaat dan over de mate waarin jongeren het gevoel hebben dat leerkrachten er voor hen zijn, dat er respect is voor hun mening, dat ze kunnen zijn wie ze zijn en zich kunnen ontwikkelen als persoon in de context van hun school. Het belang van de ervaren relatie met en responsiviteit van leerkrachten en de school signaleert opnieuw de belangrijke rol die de school speelt in de ontwikkeling van jongeren tot burger in de samenleving.

Samengevat kunnen we op basis van eerder (JOP-)onderzoek stellen dat als we vanuit een leefomgevingsperspectief naar de rol van school in het leven van jongeren kijken, als aanvulling op de leeromgeving die de school is voor jongeren, bepaalde dimensies relevant zijn (Kemper & Bradt, 2019; Spruyt et al., 2021). Sociale aansluiting en uitsluiting op school en de ervaren relatie met en responsiviteit van leerkrachten en de bredere school zijn essentieel om te begrijpen hoe jongeren school beleven. Daarnaast is ook de interesse van jongeren in wat ze op school leren, de ervaren studiedruk en inschatting van het eigen academisch presteren belangrijk. Om schoolbeleving van jongeren echt in kaart te brengen, is het hierbij vanzelfsprekend cruciaal om te vertrekken vanuit het perspectief van de jongeren zelf.

De grote aandacht voor de schoolcontext zou haast doen vergeten dat niet elke jongere tussen 12 en 25 jaar zich dagelijks op de schoolbanken bevindt: vele (meerderjarige) jongeren staan op de werkvloer wanneer ze niet meer schoollopen of zijn op zoek naar een job. Bovendien zijn school en werk ook niet altijd strikt afzonderlijke werelden in het leven van jongeren aangezien sommige jongeren werken tijdens hun studies. Inderdaad, veel scholieren en studenten hoger onderwijs komen al in contact met de werkvloer bij het uitvoeren van een vakantie- of studentenjob. Vlaamse jongeren kunnen namelijk vanaf 15 jaar¹ een bijbaantje doen om wat geld te verdienen (belastingvrij tot 13.242,86 euro bruto), waarbij ze tot 600 uren per kalenderjaar mogen werken aan een verminderde sociale bijdrage.² Afhankelijk van de financiële situatie is een studenten- of vakantiejob voor sommige jongeren louter een extraatje, maar voor andere jongeren broodnodig. Ook andere dan financiële motieven kunnen natuurlijk meespelen, bijvoorbeeld ervaring opdoen in een bepaalde sector. Het is met andere

1 Een studenten- of vakantiejob uitvoeren kan vanaf 15 jaar als jongeren de eerste twee studiejaren van het secundair onderwijs afgerond hebben. Vanaf 16 jaar kan elke jongere een bijbaantje uitvoeren.

2 Bron: www.vlaanderen.be/werken-als-jobstudent (oktober 2023)

woorden interessant om na te gaan of de Vlaamse jongeren gebruik maken van de mogelijkheden om geld te verdienen als student en wie dat dan precies doet.

Vanzelfsprekend is het (niet) vinden van werk een belangrijk deel van het leven voor jongeren die niet langer schoollopen. Net als volwassenen hebben jongeren bepaalde verwachtingen over een (eerste) job en vinden ze idealiter een job die aansluit bij die verwachtingen. Dat lukt niet altijd, want op de arbeidsmarkt vormen jongeren een meer kwetsbare groep (Boey & Vansteenkiste, 2022). Een groep jongeren die op dit vlak bijzonder wordt opgevolgd door het beleid, zijn de zogenaamde NEET-jongeren (*Not in Education, Employment or Training*). Zij lopen niet langer school of volgen geen andere opleiding, maar zijn ook niet aan het werk, omdat ze nog werkzoekend zijn of omdat ze niet actief naar werk zoeken. NEET-jongeren hebben meer kwetsbare arbeidsmarktprofielen, zoals jongeren geboren buiten de EU, kortgeschoolden en jongeren die hinder ervaren door een handicap of ziekte (Penders & Vansteenkiste, 2023).

Zeker in huidige tijden is onderzoek naar de werksituatie van jongeren belangrijk. De coronapandemie had een serieuze impact op de mogelijkheid van jongeren om een studentenjob uit te voeren en op de eerste werkervaringen van schoolverlaters (zie bijvoorbeeld de overzichtsstudie van het Kenniscentrum Kinderrechten en het JOP rond de impact van de coronamaatregelen op kinderen en jongeren: Van Erdeghe et al., 2022). Recent buitenlands onderzoek toont een impact op de voltijdse arbeidsmarktdeelnemers en jobverwachtingen van schoolverlaters aan en stelt daarin ook sociale ongelijkheden vast (Dinku & Yap, 2023). Ook Vlaams onderzoek van het Steunpunt Werk signaleerde bezorgdheden rond de positie van jongeren in de arbeidsmarkt ten tijde van de pandemie omdat de arbeidsmarktpositie van jongeren in het algemeen en NEET-jongeren in het bijzonder afhankelijk is van schommelingen in economische groei (conjunctuur) (Penders & Vansteenkiste, 2023). Hoewel werd vastgesteld dat het aantal NEET-jongeren in 2022 verder is gedaald naar een historisch laagterecord (met een NEET-ratio van 4,9% bij de 15- tot 24-jarigen) en een van de laagste cijfers in de Europese context, blijft er bezorgdheid omdat de NEET-jongeren die er nog zijn steeds verder van de arbeidsmarkt lijken af te staan.

In wat volgt gaan we eerst in op de schoolbeleving van scholieren in het secundair onderwijs in de grootstedelijke context (Antwerpen, Brussel en Gent) en niet-grootstedelijk Vlaanderen. Binnen het thema ‘werk’ komen vervolgens de studenten- en vakantiejobs van schoolgaande jongeren aan bod en tot slot de jobaspiraties van jongeren die niet langer schoollopen. Zowel wat betreft schoolbeleving als wat betreft studenten- en vakantiejobs en jobaspiraties gaan we in detail in op verschillen naargelang kenmerken van de jongere.

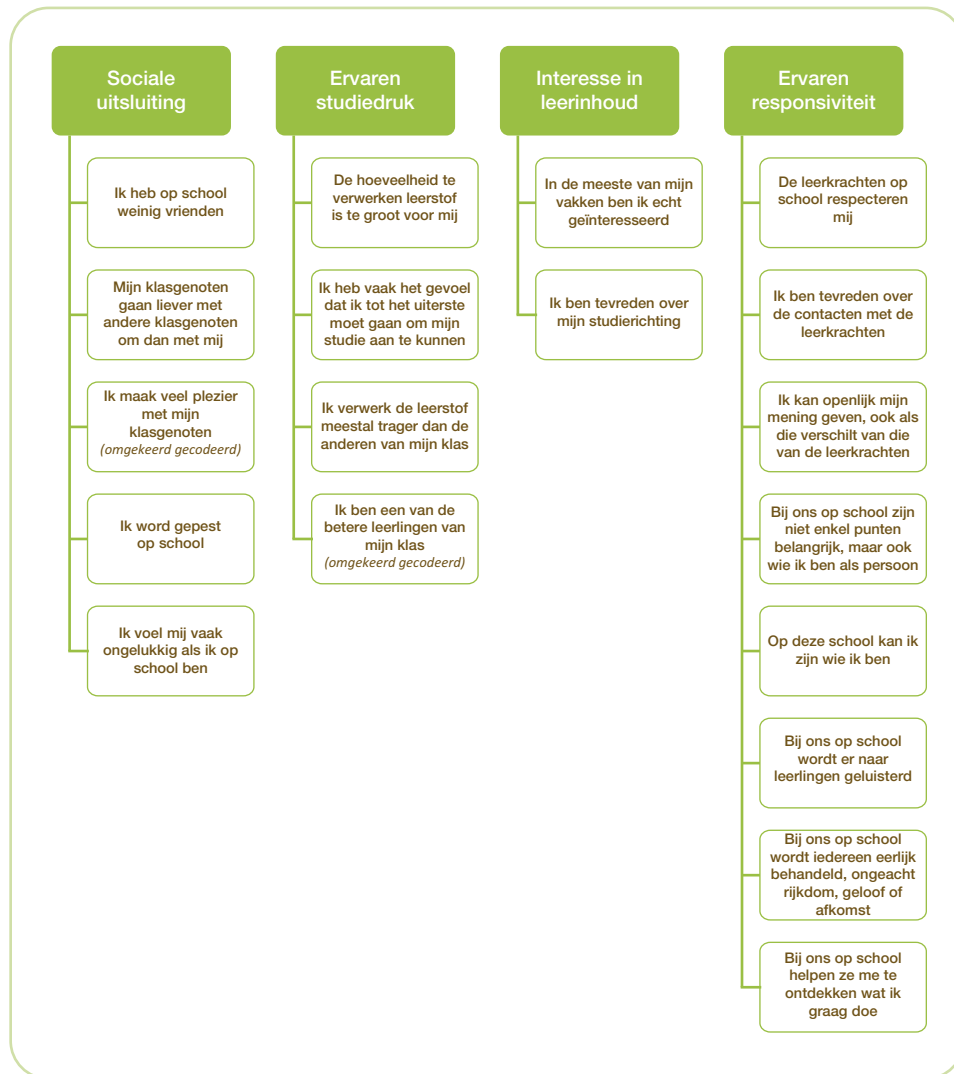
2.2 HOE BELEVEN JONGEREN HET SCHOOLLOPEN IN DE GROOTSTAD EN DE REST VAN VLAANDEREN?

In dit luik van het hoofdstuk maken we gebruik van de JOP-grootstedelijke monitor 3, afgenomen in Vlaamse en Brusselse secundaire scholen. De vragen rond schoolbeleving werden opgenomen in een van de twee modules, die telkens aan de helft van de bevraagde leerlingen werd voorgelegd. Deze leerlingen van het eerste tot het zesde jaar secundair onderwijs gaven voor een reeks stellingen rond verschillende aspecten van schoolbeleving aan in hoeverre ze akkoord gingen, van helemaal niet akkoord (1) tot helemaal akkoord (5). Deze stellingen zijn gebaseerd op eerder JOP-onderzoek (JOP-monitor 4, zie: Bradt et al., 2019) en ander onderzoek (Clycq & Vandenbroucke, 2012; Stevens et al., 2006; Stoel & Pijl, 1980; Vandenbergh et al., 2011). Soms werden vraagformuleringen licht aangepast in functie van begrijpbaarheid, naar aanleiding van ervaringen tijdens eerdere afnames van de JOP-monitor. Enkele nieuwe stellingen werden toegevoegd. We vertrekken steeds vanuit de ervaring van jongeren eerder dan metingen van schoolse prestaties en vaardigheden.

Onderstaande figuur 2.1 geeft een overzicht van de verschillende behandelde dimensies van schoolbeleving en de vragen die exact werden gesteld. De vier dimensies stemmen grotendeels overeen met de schoolbelevingsdimensies teruggevonden op basis van de resultaten van de JOP-monitor uit 2018 (Kemper & Bradt, 2019), hoewel in de recente cijfers van 2023 iets meer stellingen rond responsiviteit van leerkrachten en school werden opgenomen. Net als in 2018 kwamen de vier dimensies opnieuw naar voor uit een factoranalyse (Varimax-rotatie). De Chronbach's alfa's per dimensie variëren van voldoende (interesse in leerinhoud) tot zeer goed (responsiviteit).

De dimensies 'ervaren studiedruk' en 'interesse in leerinhoud' erkennen het feit dat de school een omgeving is waarin geleerd wordt. Vanuit het perspectief van de school als leefomgeving gaan we in op de sociale aspecten van het schoollopen (sociale uitsluiting) en op de ervaren responsiviteit van leerkrachten en school. Dit gaat over de relatie die leerlingen hebben met de leerkrachten en de mate waarin

leerlingen het gevoel hebben dat er in de school en bij de leerkrachten aandacht is voor hun mening en voor wie zij zijn als individu. School is in dat opzicht een plaats waar jongeren ontwikkelen als persoon.

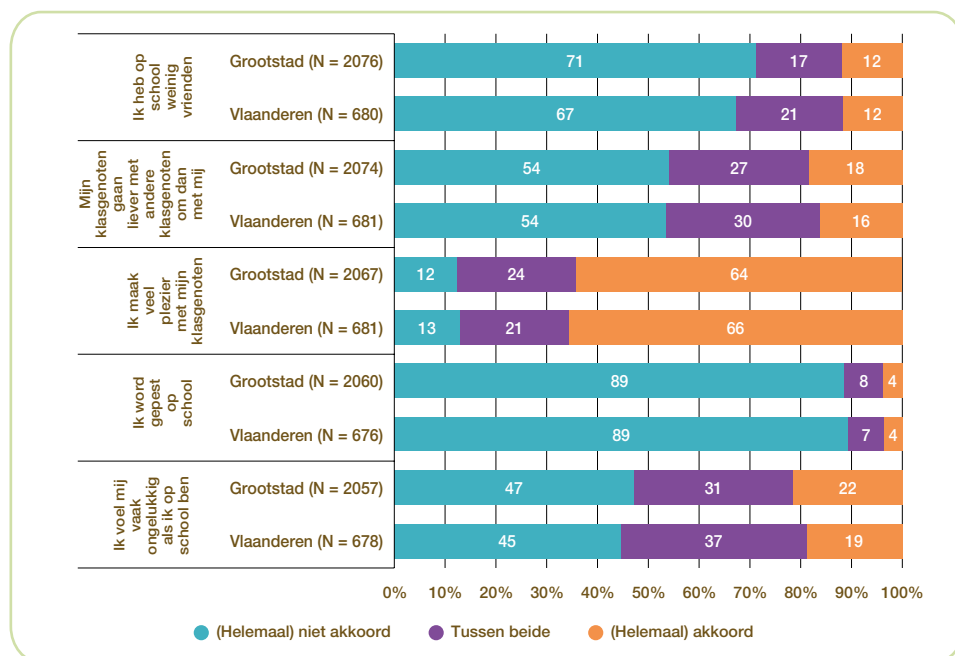
Figuur 2.1: De bestudeerde dimensies van schoolbeleving.
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

In wat volgt worden de indicatoren van schoolbeleving eerst individueel besproken, met aandacht voor eventuele verschillen tussen de grootstedelijke en niet-grootstedelijke context. Vervolgens worden de indicatoren per dimensie van schoolbeleving samengevat in één schaalwaarde: de gemiddelde score van een leerling op de verschillende stellingen. Deze waarde kan variëren van 0 tot 10. Hogere gemiddelde scores wijzen erop dat jongeren dat aspect van schoolbeleving sterk ervaren. Bijvoorbeeld: een hogere score op de dimensie ‘sociale uitsluiting’ wijst erop dat jongeren zich meer uitgesloten voelen op school. Bij de bespreking van de scores zullen verschillen in gemiddelde scores op de schalen tussen groepen worden besproken. Die zijn gebaseerd op de werkelijke, niet-afgeronde gemiddeldes en kunnen dus licht afwijken van de verschillen tussen de afgeronde schaalwaarden die in de figuren worden weergegeven. Deze gemiddelde scores op de dimensies van schoolbeleving worden gebruikt om te analyseren of er verschillen zijn naargelang de kenmerken van de jongeren. Enerzijds gaat het hier over de socio-demografische en socio-economische kenmerken die al in het inleidende hoofdstuk werden voorgesteld. Anderzijds behandelen we een aantal bijkomende schoolgerelateerde aspecten. Het gaat dan over:

- of de jongeren reeds een B-attest kregen. In dat geval mag de leerling overgaan naar een volgend jaar, maar worden bepaalde studierichtingen uitgesloten. Dat was voor 27,9% van alle bevraagde leerlingen al eens het geval in de grootstad en voor 20,9% in niet-grootstedelijk Vlaanderen.
- zittenblijven: 25,5% van alle bevraagde leerlingen deed al eens een jaar over (in het lager of secundair onderwijs) in de grootstad en 21,7% in de rest van Vlaanderen.
- spijbelen. Spijbelen werd in kaart gebracht via de stelling: ‘Ik blijf soms van school weg, terwijl ik eigenlijk aanwezig moet zijn.’ Een minderheid van de leerlingen gaat (helemaal) akkoord met die stelling en geeft dus aan dat ze soms spijbelen: 13,9% in de grootstad en 10,2% in de rest van Vlaanderen. Deze groep wordt hierna met ‘ja’ aangeduid bij de figuren rond spijbelen. De meeste leerlingen gaan (helemaal) niet akkoord met de stelling, zowel in de grootstad (76,0%) als in niet-grootstedelijk Vlaanderen (81,1%). Deze groep wordt hierna als ‘nee’ aangeduid in de figuren. Zo’n 1 op de 10 scoort tussen beide: 10,1% in de grootstad en 8,7% in niet-grootstedelijk Vlaanderen. Deze groep wordt hierna als ‘tussen beide’ aangeduid.

2.2.1 SOCIALE UITSLUITING

Wat betreft de eerste dimensie van schoolbeleving, het gevoel van sociale uitsluiting, zien we geen grote significante verschillen tussen leerlingen die schoollopen in de grootstad en in de rest van Vlaanderen (figuur 2.2). Zo geeft in beide contexten iets meer dan 1 op de 10 leerlingen aan (helemaal) akkoord te gaan met de stelling: 'Ik heb op school weinig vrienden.' Een iets groter aandeel van de jongeren heeft het gevoel dat klasgenoten liever omgaan met andere klasgenoten dan met hen (18,4% in de grootstad, 16,2% in de rest van Vlaanderen). Hoewel het grootste deel van de jongeren aangeeft veel plezier te maken met klasgenoten, gaat zo'n 13% van de leerlingen daarmee (helemaal) niet akkoord. Ongeveer een op de vijf leerlingen voelt zich vaak ongelukkig op school (21,5% in de grootstad en 18,7% in de rest van Vlaanderen). Een heel kleine minderheid van de jongeren gaat (helemaal) akkoord met de stelling dat ze gepest worden op school (een kleine 4% in beide contexten). Er is duidelijk een minderheid van de leerlingen die veel sociale uitsluiting ervaren op school, onafhankelijk van de (grootstedelijke) context van de school.

Figuur 2.2: Sociale uitsluiting op school bij jongeren (1e tot en met 6e jaar, in %).

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

De vijf indicatoren rond sociale uitsluiting worden samengevat in één gemiddelde waarde. Een jongere die 10 scoort voelt zich volledig uitgesloten, een jongere die 0 scoort voelt zich volledig niet uitgesloten. Zowel in de grootstad als in de rest van Vlaanderen voelen jongeren zich eerder niet dan wel uitgesloten (gemiddelde score van ongeveer 3). Met andere woorden: jongeren ervaren vrij veel sociale aansluiting bij of aanvaarding door hun leeftijdsgenoten op school.

SOCIALE UITSLUITING EN DE SOCIO-DEMOGRAFISCHE EN SOCIO-ECONOMISCHE KENMERKEN VAN DE JONGERE

Niet alle jongeren ervaren in gelijke mate sociale uitsluiting op school: er zijn duidelijke verschillen naargelang de socio-demografische en socio-economische kenmerken van de jongere. In het bijzonder wat betreft genderidentiteit en de mate waarin het gezin kan rondkomen met het gezinsinkomen vinden we uitgesproken verschillen in ervaren sociale uitsluiting op school, zowel in de grootstad als in de rest van Vlaanderen.

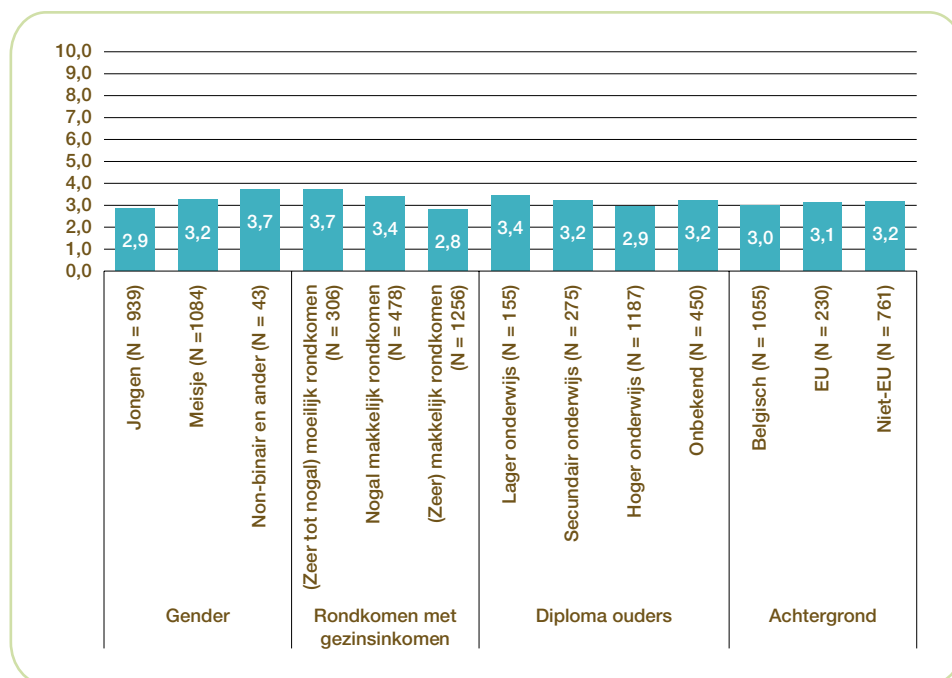
Zowel in de grootstedelijke scholen als in scholen in niet-grootstedelijk Vlaanderen ervaren meisjes en jongeren met een non-binaire of andere genderidentiteit meer sociale uitsluiting dan jongens (figuur 2.3 en 2.4). Dit verschil in ervaren schoolse sociale uitsluiting is statistisch significant in beide contexten. Non-binaire jongeren en jongeren met een andere genderidentiteit voelen zich het meest sociaal uitgesloten op school, maar ze verschillen niet statistisch significant van meisjes. Het beperkte absolute aantal jongeren met een non-binaire of andere genderidentiteit kan zeker een verklaring zijn voor de afwezigheid van significante verschillen tegenover meisjes.

Jongeren die opgroeien in een gezin dat (zeer tot nogal) moeilijk kan rondkomen met het gezinsinkomen voelen zich meer uitgesloten op school dan jongeren uit gezinnen die nogal gemakkelijk of (zeer) gemakkelijk rondkomen.

Daarnaast heeft de mate waarin het gezin kan rondkomen met het gezinsinkomen volgens de jongere een statistisch significant en betekenisvol effect, zowel in de grootstedelijke als niet-grootstedelijke context. Jongeren die opgroeien in een gezin dat (zeer tot nogal) moeilijk kan rondkomen met het gezinsinkomen voelen zich meer uitgesloten op school dan jongeren uit gezinnen die nogal gemakkelijk of (zeer) gemakkelijk rondkomen. Het verschil is ook best groot: jongeren uit gezinnen die (zeer

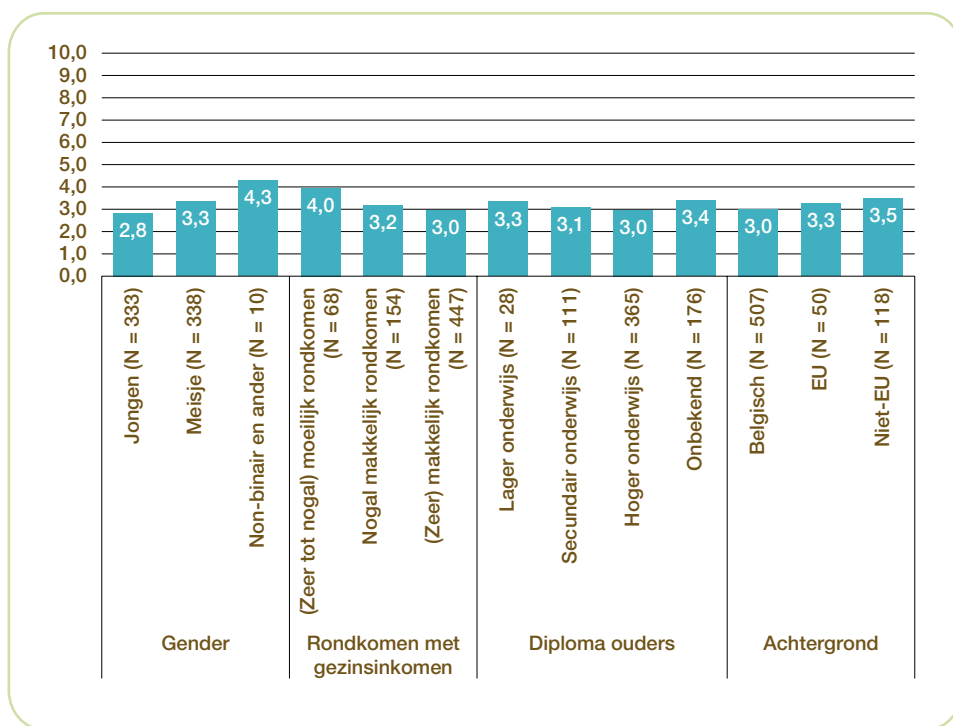
tot nogal) moeilijk kunnen rondkomen scoren op een schaal van 0 tot 10 gemiddeld 1 punt slechter dan jongeren uit gezinnen die (zeer) gemakkelijk kunnen rondkomen. Jongeren uit gezinnen die nogal makkelijk kunnen rondkomen bevinden zich daar tussenin. In de grootstedelijke context voelen jongeren uit de gezinnen die (zeer) makkelijk kunnen rondkomen zich bovendien significant meer aanvaard op school dan jongeren uit de middelste groep. Dat verschil is niet significant in de niet-grootstedelijke context. Daarnaast stellen we bij grootstedelijke jongeren vast dat jongeren van wie minstens een van de ouders een diploma hoger onderwijs heeft, zich meer sociaal aanvaard voelen op school dan jongeren wier ouder(s) hoogstens een diploma lager onderwijs hebben (verschil in gemiddelde score van 0,5).

De Belgische of buitenlandse achtergrond van de jongeren lijkt enkel in de niet-grootstedelijke context van belang voor het gevoel van sociale uitsluiting. In vergelijking met jongeren met Belgische achtergrond voelen jongeren met een achtergrond buiten de EU zich meer sociaal uitgesloten op school (verschil in gemiddelde score van bijna 0,5). In een grootstedelijke context zien we een gelijkaardig patroon, maar die verschillen zijn veel minder uitgesproken en dan ook (net) niet statistisch significant.

Figuur 2.3: Schaal sociale uitsluiting op school bij jongeren in de grootstad (1e tot en met 6e jaar).

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Figuur 2.4: Schaal sociale uitsluiting op school bij jongeren in niet-grootstedelijk Vlaanderen (1e tot en met 6e jaar onderwijs).

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

SOCIALE UITSLUITING EN DE SCHOOLGERELATEERDE KENMERKEN VAN DE JONGERE

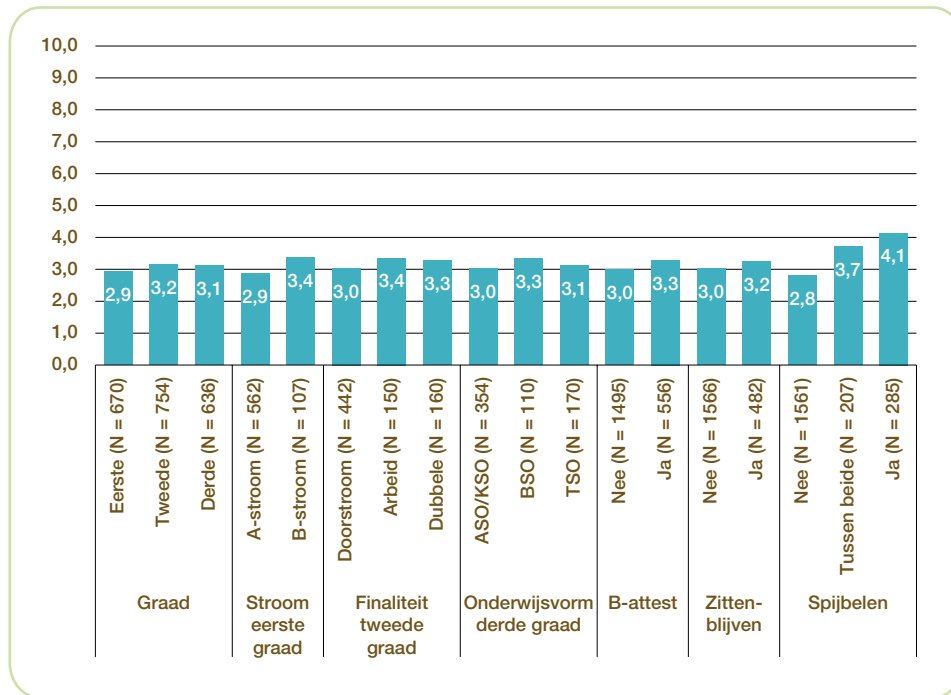
De graad waarin men les volgt, hangt niet statistisch significant samen met sociale uitsluiting op school (figuur 2.5 en 2.6). De gevolgde onderwijsvorm is daarentegen wel van belang: in de eerste graad in de grootstedelijke scholen voelen jongeren uit de B-stroom zich meer sociaal uitgesloten dan jongeren die les volgen in de A-stroom (gemiddeld verschil van 0,5). Voor jongeren in de tweede en derde graad stellen we geen verschillen naargelang onderwijsvorm vast.

In grootstedelijke scholen voelen jongeren die al eens een B-attest kregen zich iets meer sociaal uitgesloten dan jongeren die nog geen B-attest kregen (gemiddeld verschil van 0,3). Jongeren die reeds een jaar moesten overdoen (in het lager of secundair) voelen zich iets minder sociaal aanvaard dan leerlingen die nog niet moesten

zittenblijven, maar dat verschil is erg klein en in de niet-grootstedelijke context ook (net) niet statistisch significant ($p=0,05$).

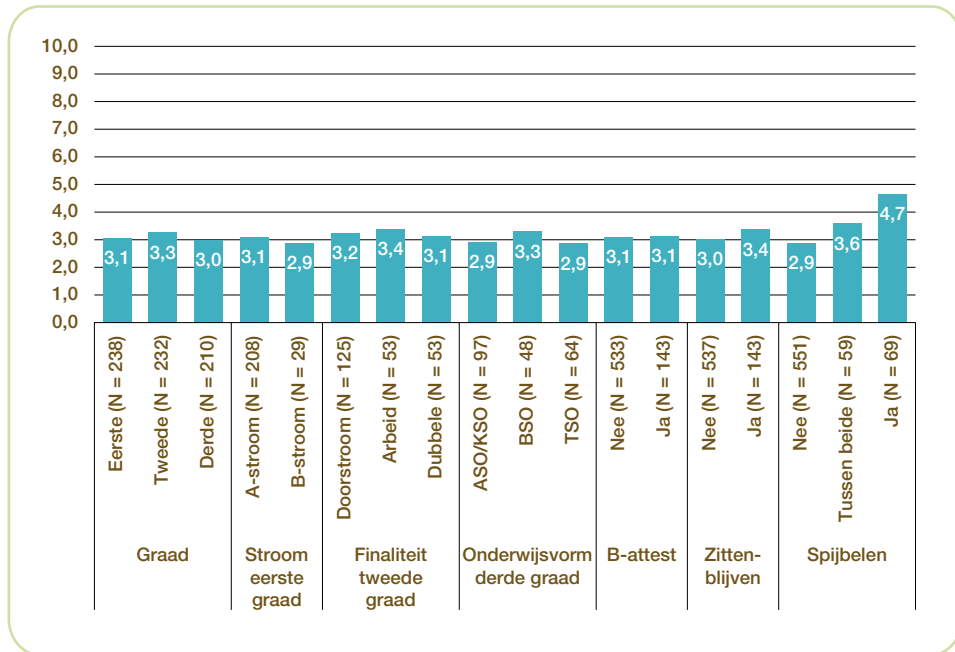
Spijbelen hangt wel sterk samen met het gevoel van sociale uitsluiting, zowel in grootstedelijke als niet-grootstedelijke scholen. Spijbelende jongeren ervaren veel meer sociale uitsluiting op school dan jongeren die niet spijbelen (gemiddeld verschil van 1,3 punten in de grootstad en bijna 1,8 in de rest van Vlaanderen). De groep jongeren die ‘tussen beide’ scoort op de vraag of ze soms afwezig blijven op school, wanneer ze wel aanwezig moeten zijn, bevindt zich tussenin. De verschillen tussen de drie groepen zijn statistisch significant.

Spijbelen hangt wel sterk samen met het gevoel van sociale uitsluiting, zowel in grootstedelijke als niet-grootstedelijke scholen.

Figuur 2.5: Schaal sociale uitsluiting op school bij jongeren in de grootstad (1e tot en met 6e jaar).

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

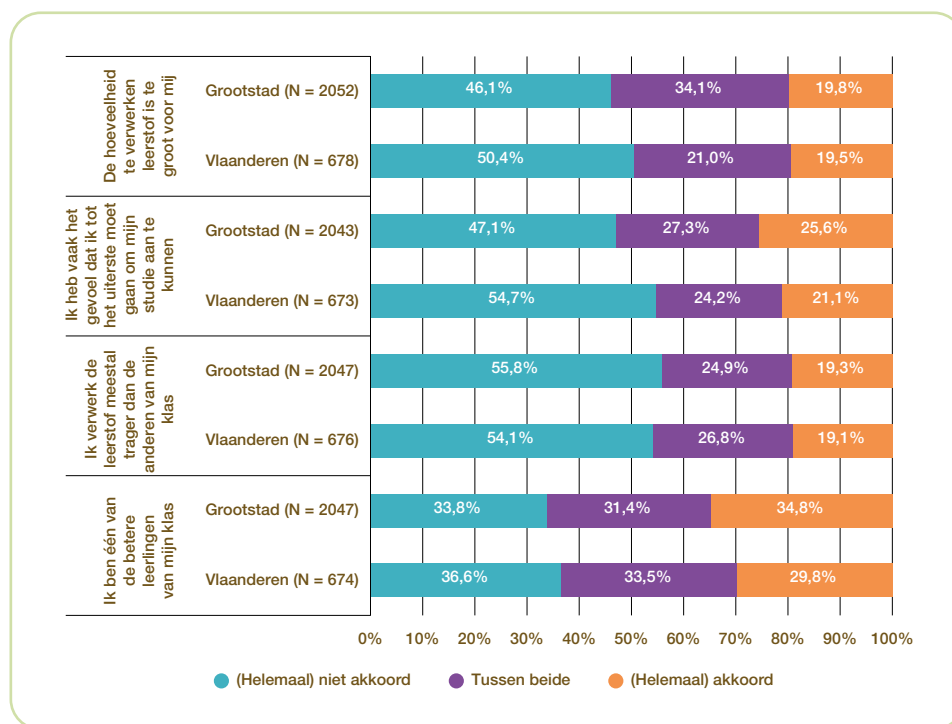
Figuur 2.6: Schaal sociale uitsluiting op school bij jongeren in niet-grootstedelijk Vlaanderen (1e tot en met 6e jaar).

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

2.2.2 ERVAREN STUDIEDRUK

De tweede dimensie gaat over hoe jongeren hun presteren in de klas inschatten en in hoeverre ze hun studies gemakkelijk aankunnen. Er zijn beperkte verschillen tussen de grootstad en niet-grootstedelijk Vlaanderen. Met de stelling 'De hoeveelheid te verwerken leerstof is te groot voor mij' gaat een op de vijf leerlingen (helemaal) akkoord in beide contexten. Ongeveer de helft van de leerlingen vindt de hoeveelheid leerstof (helemaal) niet te groot en hierbij zien we significante verschillen tussen leerlingen die schoollopen in de grootstad (46,1%) en zij die elders naar school gaan (50,4%). Leerlingen in de grootsteden geven daarnaast significant vaker aan het gevoel te hebben dat ze tot het uiterste moeten gaan om hun studie aan te kunnen (25,6% gaat (helemaal) akkoord in de grootsteden tegenover 21,1% in de rest van Vlaanderen). Ongeveer de helft van de leerlingen in beide contexten gaat hiermee (helemaal) niet akkoord. Een vijfde van de leerlingen in zowel de grootsteden als elders gaat (helemaal) akkoord

dat ze de leerstof meestal trager verwerken dan hun klasgenoten. Een ietwat ander patroon zien we wat betreft de stelling 'Ik ben een van de betere leerlingen van mijn klas'. Grosso modo gaat een derde van de leerlingen (helemaal) niet akkoord, scoort een derde tussen beide en rapporteert nog eens een derde (helemaal) akkoord te zijn. Leerlingen in de grootstad gaan vaker (helemaal) akkoord (34,8%) dan leerlingen in de rest van Vlaanderen (29,8%).

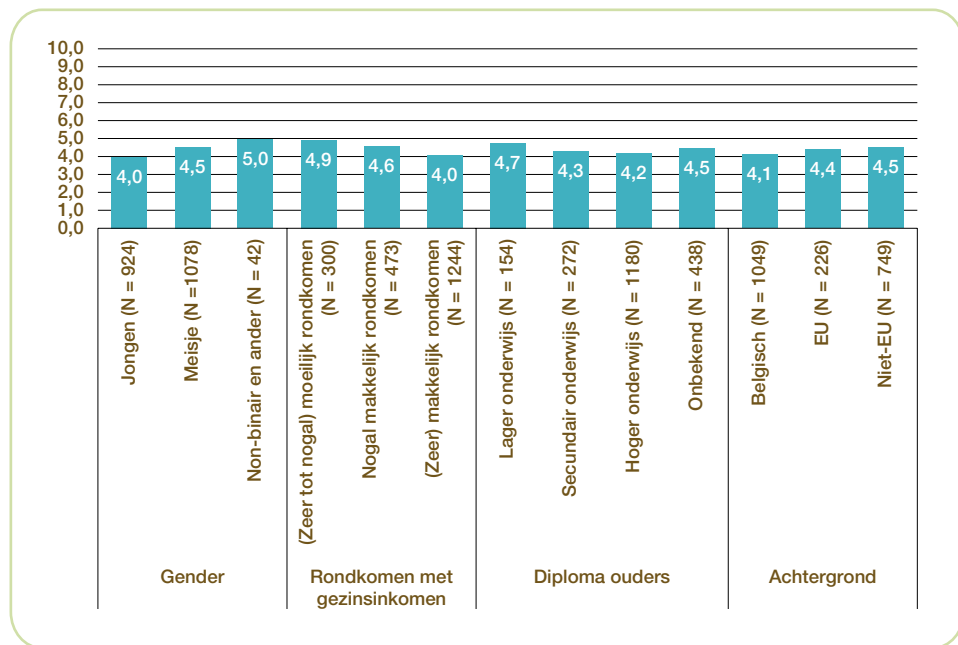

Figuur 2.7: Ervaren studiedruk bij jongeren (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

De indicatoren rond de ervaren studiedruk bij jongeren worden samengevat in één gemiddelde waarde, die varieert van 0 tot 10, waarbij hogere scores wijzen op een slechtere inschatting van de schoolprestaties en een grotere ervaren studiedruk. Zowel in de grootstedelijke als niet-grootstedelijke scholen scoren leerlingen gemiddeld wat tussen beide extremen in (gemiddeld 4,3 in de grootstad en 4,2 daarbuiten). Jongeren ervaren gemiddeld dus niet uitgesproken veel studiedruk, maar studiedruk is zeker niet afwezig in het schoolleven van jongeren.

ERVAREN STUDIEDRUK EN DE SOCIO-DEMOGRAFISCHE EN SOCIO-ECONOMISCHE KENMERKEN VAN DE JONGERE

De studiedruk die jongeren ervaren, hangt samen met verschillende socio-demografische en socio-economische kenmerken van de jongere, zij het iets minder uitgesproken dan bij de ervaren sociale uitsluiting. We stellen enkel statistisch significante genderverschillen vast in de grootstedelijke scholen, niet in niet-grootstedelijk Vlaanderen (figuur 2.8 en 2.9). Meisjes en jongeren met een non-binaire of andere genderidentiteit in de grootstad rapporteren een grotere studiedruk en schatten het eigen presteren als slechter in dan jongens. Dat verschil is statistisch significant.

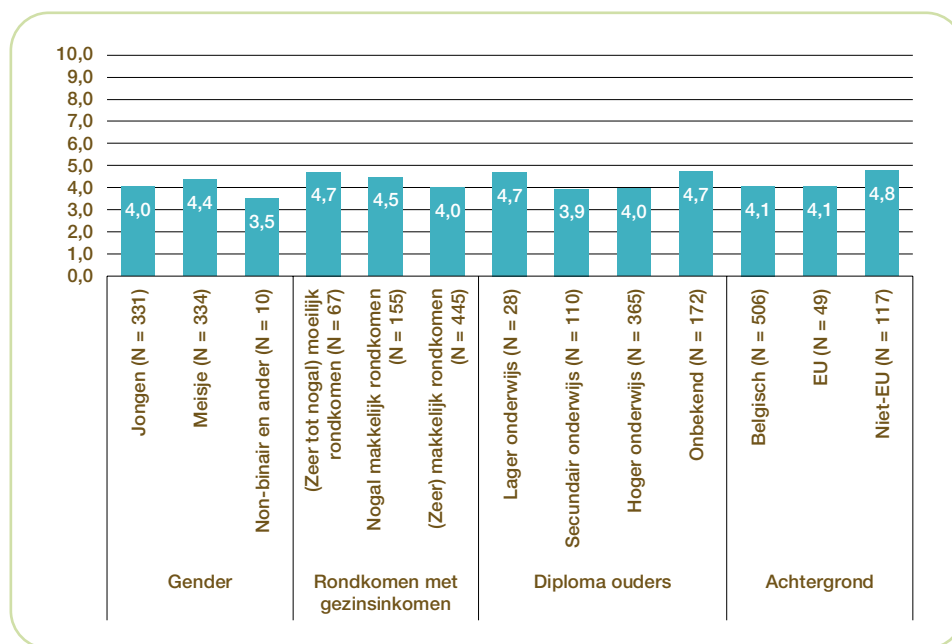

Figuur 2.8: Schaal studiedruk bij jongeren in de grootstad (1e tot en met 6e jaar).

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

De mate waarin het gezin kan rondkomen met het gezinsinkomen hangt statistisch significant samen met de ervaren studiedruk bij zowel grootstedelijke als niet-grootstedelijke jongeren. In de grootstedelijke context stellen we vast dat de drie inkomensgroepen statistisch significant van elkaar verschillen. Jongeren die opgroeien in een gezin dat (zeer tot nogal) moeilijk rondkomt, ervaren de hoogste studiedruk, terwijl jongeren die

opgroeien in een gezin dat (zeer) makkelijk rondkomt, de laagste studiedruk ervaren (verschil van bijna 0,9 op een schaal van 0 tot 10 tussen de hoogste en laagste inkomensgroep). Jongeren uit de middelste inkomensgroep bevinden zich ook qua studiedruk tussenin. In de rest van Vlaanderen zien we enkel een significant verschil tussen jongeren uit de hoogste en de laagste inkomensgroep (verschil van 0,7 op een schaal van 0 tot 10).

Figuur 2.9: Schaal studiedruk bij jongeren in niet-grootstedelijk Vlaanderen (1e tot en met 6e jaar).

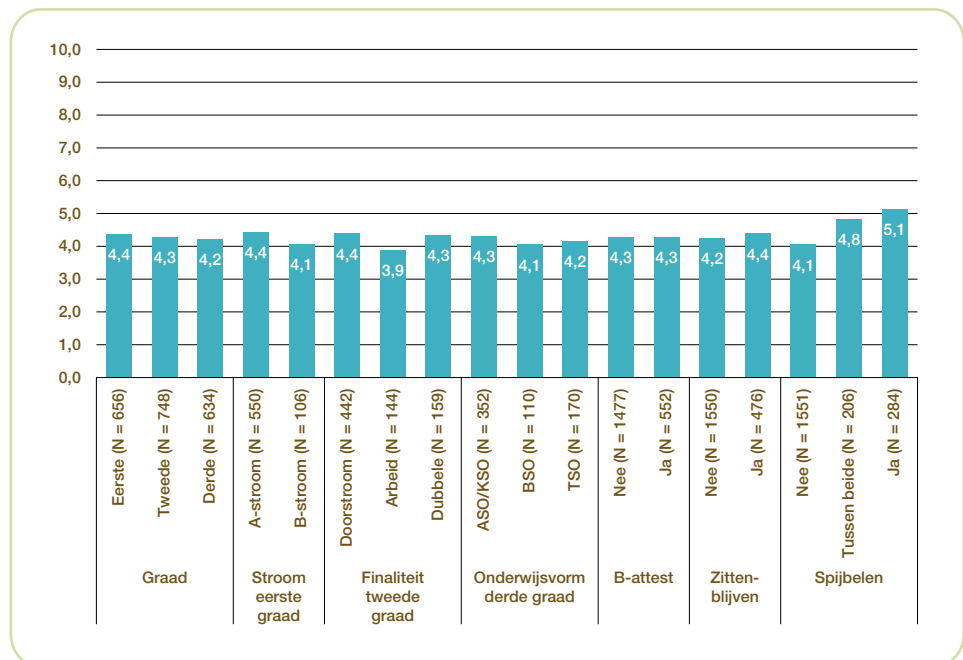
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

In de grootstedelijke context stellen we vast dat jongeren wier ouder(s) geen diploma secundair onderwijs heeft/hebben, significant meer studiedruk ervaren dan jongeren van wie minstens een van de ouders een diploma hoger onderwijs heeft (gemiddeld verschil van bijna 0,6).

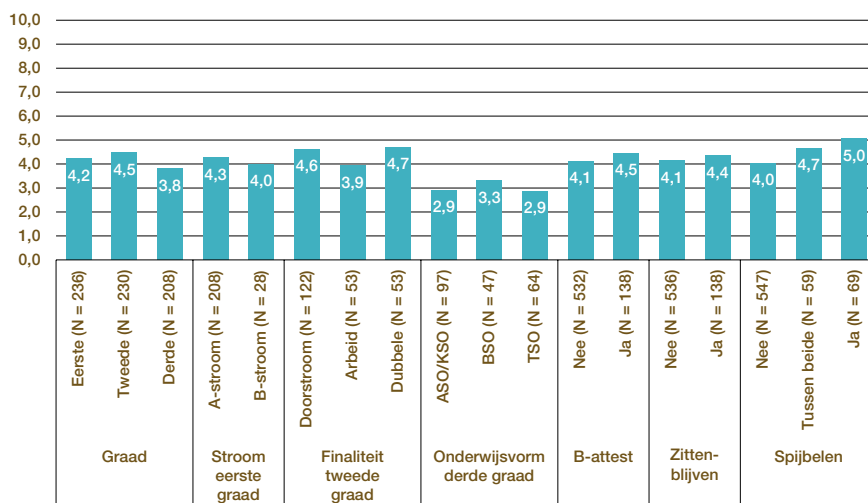
Zowel in grootstedelijk als niet-grootstedelijk Vlaanderen ervaren jongeren met een buitenlandse niet-EU achtergrond meer studiedruk dan jongeren met Belgische achtergrond. Het verschil is meer uitgesproken in de niet-grootstedelijke context (gemiddeld verschil van meer dan 0,7) dan in de grootstedelijke context (gemiddeld verschil van bijna 0,4).

ERVAREN STUDIEDRUK EN DE SCHOOLGERELATEERDE KENMERKEN VAN DE JONGERE

Er zijn verschillen in ervaren studiedruk naargelang de graad waarin de jongere les volgt in niet-grootstedelijk Vlaanderen. Daar ervaren jongeren uit de tweede graad meer studiedruk dan in de derde graad. Dit stellen we niet vast in de grootstedelijke context. Wat betreft onderwijsvorm zien we dat jongeren in de tweede graad in grootstedelijke scholen die een studie met arbeidsmarktfinaliteit volgen minder studiedruk ervaren dan jongeren die de doorstroomfinaliteit volgen. In de eerste en derde graad zien we geen verschillen tussen onderwijsvormen. Een B-attest gekregen hebben of ooit een jaar moeten zittenblijven is geen significante voorspeller van de inschatting van het academische presteren en de ervaren studiedruk van de jongere. Spijbelen hangt wel sterk en significant samen met de ervaren studiedruk, zowel in grootstedelijke als niet-grootstedelijke scholen. Spijbelende jongeren ervaren een grotere studiedruk op school dan jongeren die niet spijbelen (gemiddeld verschil van 1 punt, zowel in de grootstad en als in de rest van Vlaanderen). In de grootstedelijke context verschilt ook de groep die ‘tussen beide’ scoort statistisch significant van de groep die niet spijbelt.

Figuur 2.10: Schaal ervaren studiedruk bij jongeren in de grootstad (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

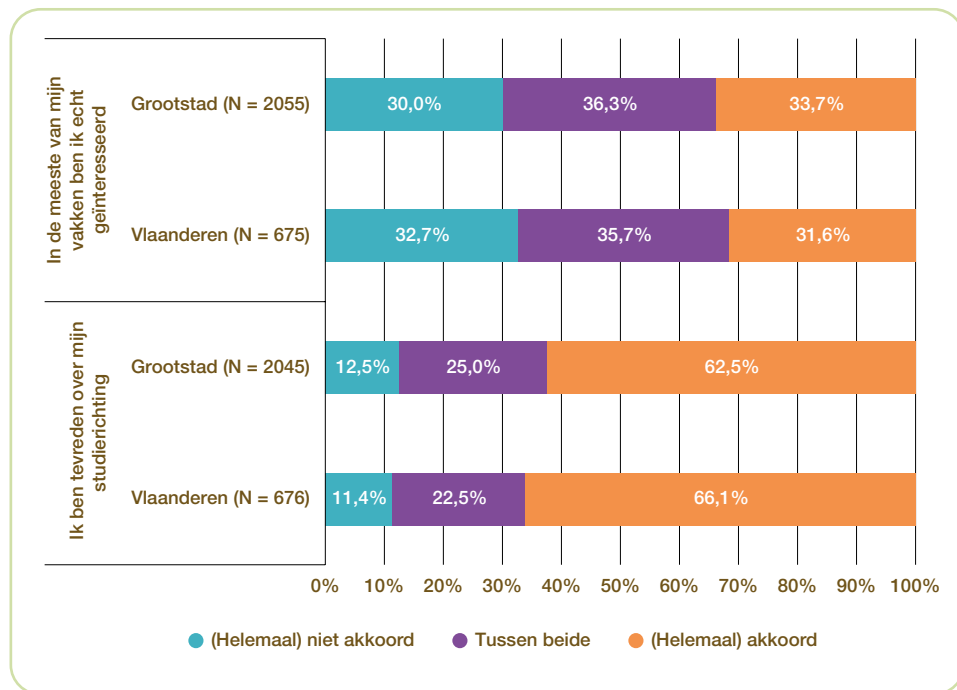
Figuur 2.11: Schaal ervaren studiedruk bij jongeren in niet-grootstedelijk Vlaanderen (1e tot en met 6e jaar).

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Spijbelen hangt wel sterk en significant samen met de ervaren studiedruk, zowel in grootstedelijke als niet-grootstedelijke scholen.

2.2.3 INTERESSE IN LEERINHOUDE

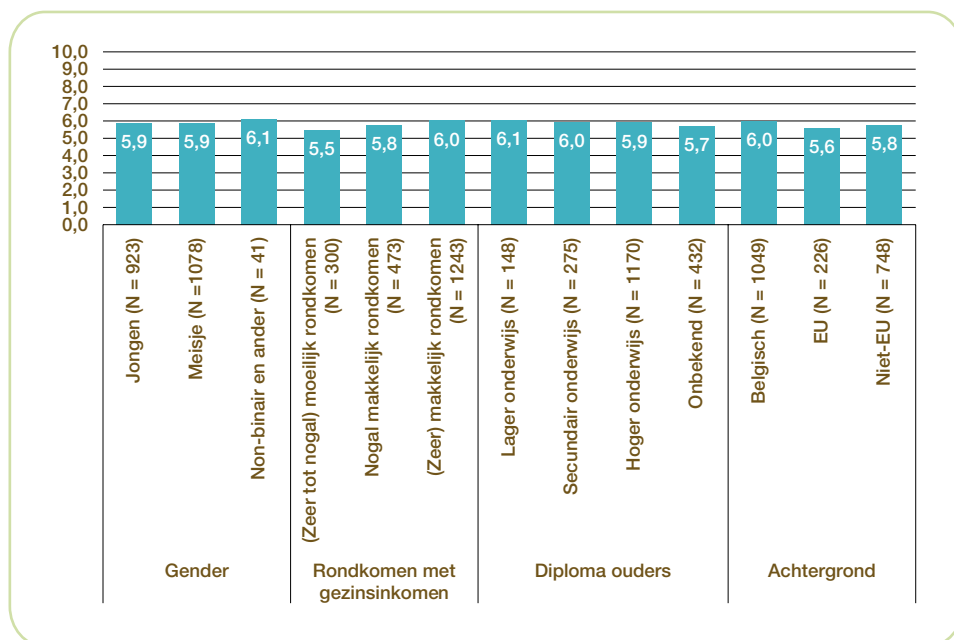
Een derde dimensie gaat in op de interesse van jongeren in de leerinhoud (figuur 2.12). Slechts een op de drie leerlingen geeft aan echt geïnteresseerd te zijn in de meeste van de vakken. De meerderheid van de leerlingen is daarentegen wel tevreden over de studierichting (62,5% in de grootsteden en 66,1% in de rest van Vlaanderen). Er zijn geen significante verschillen naargelang de context waarin de leerling schoolloopt. De twee indicatoren rond de interesse in leerinhoud van jongeren worden samengevat in één gemiddelde waarde, die varieert van 0 tot 10, waarbij hogere scores wijzen op een grotere interesse in de leerinhoud. Zowel in grootstedelijke als niet-grootstedelijke scholen zijn jongeren eerder wel dan niet geïnteresseerd in wat ze op school leren (een gemiddelde score van 5,8 in beide contexten).

Figuur 2.12: Interesse in leerinhoud bij jongeren (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

INTERESSE IN LEERINHOUDE EN DE SOCIO-DEMOGRAFISCHE EN SOCIO-ECONOMISCHE KENMERKEN VAN DE JONGERE

We stellen een aantal verschillen in interesse in leerinhoud vast naargelang de socio-demografische en socio-economische kenmerken van de jongere, maar die verschillen zijn over het algemeen klein in vergelijking met de grote verschillen die we eerder vaststelden in ervaren sociale uitsluiting en studiedruk. Het is niet zo dat bepaalde groepen van jongeren systematisch grote desinteresse vertonen in hun vakken of studierichting. Enkel wat betreft het rondkomen met het gezinsinkomen stellen we wat grotere verschillen vast.

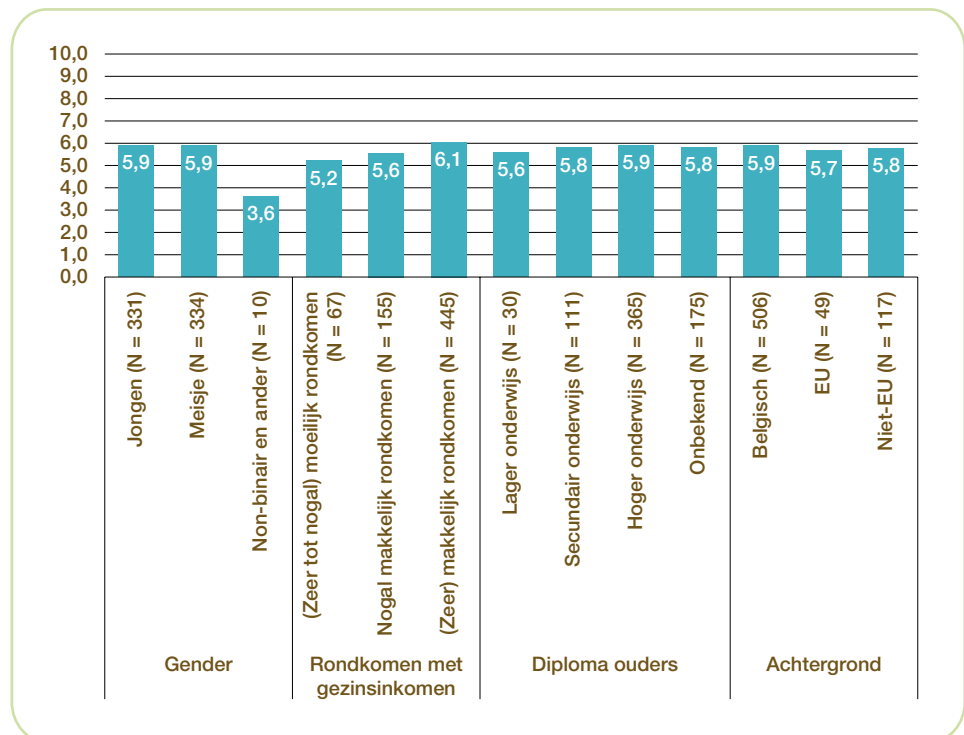
Figuur 2.13: Schaal interesse in de leerinhoud bij jongeren in de grootstad (1e tot en met 6e jaar).

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Wat betreft interesse in de leerinhoud zijn er geen significante genderverschillen in de grootstedelijke scholen, enkel in de niet-grootstedelijke scholen. In niet-grootstedelijke scholen zien we dat non-binaire en andere jongeren iets lager scoren en dus iets minder interesse in de leerinhoud hebben dan jongeren die zich als meisje of

jongen identificeren. Het gaat over een klein aantal jongeren, dus dit resultaat is met de nodige omzichtigheid te interpreteren. Dit kan ook louter toeval zijn.

Zowel in de grootstad als in de rest van Vlaanderen rapporteren jongeren die opgroeien in gezinnen die (heel) gemakkelijk rondkomen met het gezinsinkomen significant meer interesse in de leerinhoud dan jongeren uit de laagste inkomensgroep die (zeer tot nogal) moeilijk kan rondkomen (gemiddeld verschil van bijna 0,6 in de grootstad en van 0,8 in de rest van Vlaanderen). Het opleidingsniveau van de ouders heeft daarentegen geen invloed op de interesse van jongeren in de leerinhoud op school. Grootstedelijke jongeren met een buitenlandse achtergrond uit de EU, rapporteren een iets lagere interesse in de leerinhoud dan jongeren met Belgische achtergrond. Dit verschil is net significant. De Belgische of buitenlandse achtergrond van de jongere maakt in niet-grootstedelijk Vlaanderen geen verschil wat betreft interesse in de leerinhoud.

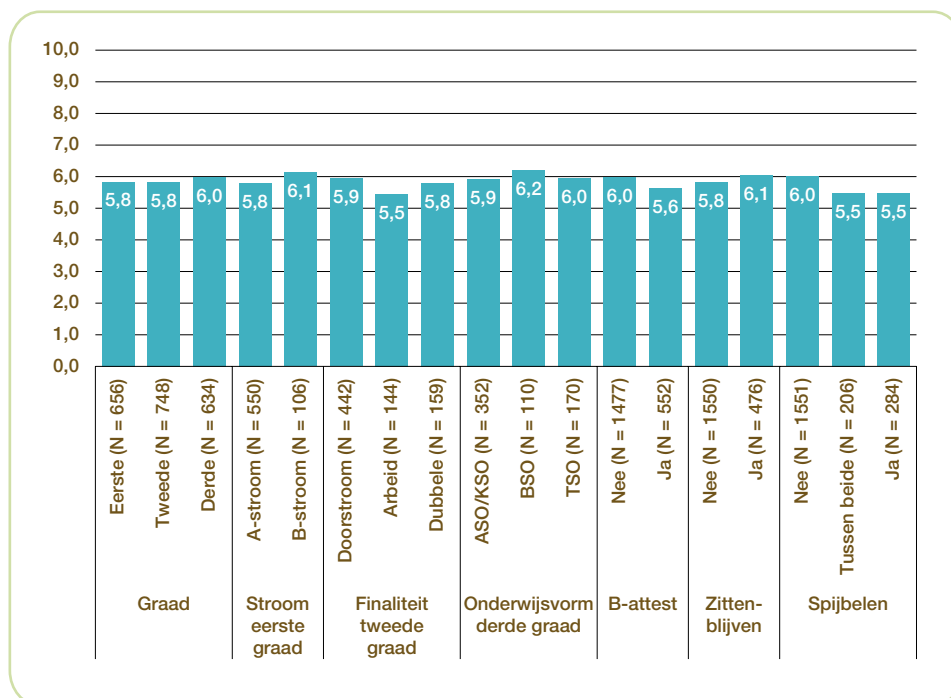

Figuur 2.14: Schaal interesse in de leerinhoud bij jongeren in niet-grootstedelijk Vlaanderen (1e tot en met 6e jaar).

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

INTERESSE IN LEERINHOUD EN DE SCHOOLGERELATEERDE KENMERKEN VAN DE JONGERE

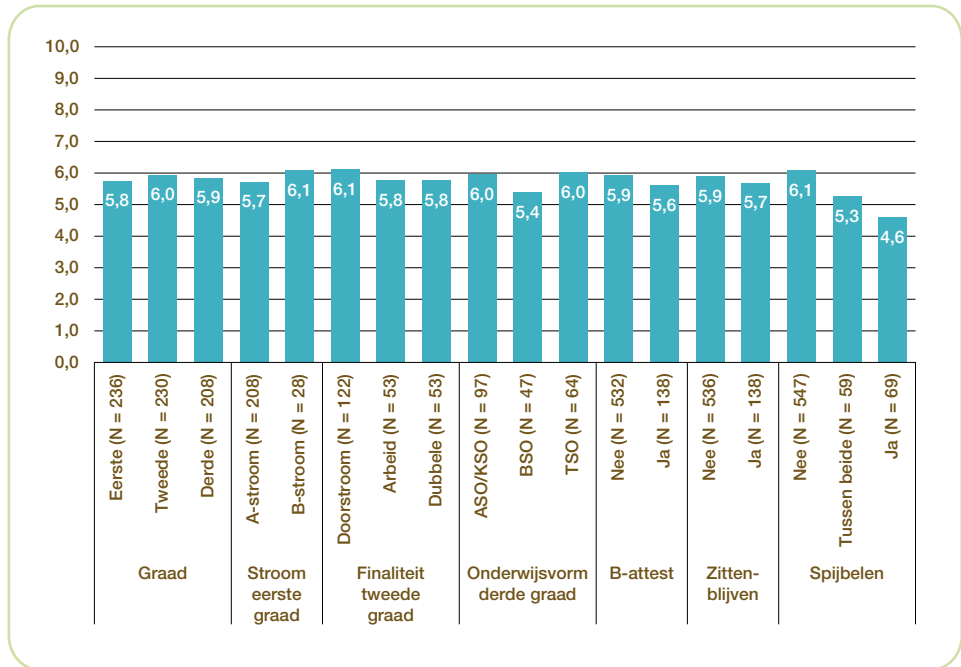
Wat betreft onderwijsgerelateerde aspecten stellen we vast dat noch de graad waarin de leerling les volgt, noch de onderwijsvorm waarin de jongere les volgt bepalend is voor de interesse in de leerinhoud op school. Leerlingen in grootstedelijke secundaire scholen die al eens een B-attest kregen, zijn iets minder geïnteresseerd in de leerinhoud. Zittenblijven heeft geen significant effect. Spijbelen hangt wel samen met de interesse in de leerinhoud, zowel in grootstedelijke als niet-grootstedelijke scholen. Jongeren die niet spijbelen hebben significant meer interesse in de leerinhoud dan spijbelen jongeren en jongeren die ‘tussen beide’ scoren op de vraag of ze soms afwezig blijven op school, wanneer ze wel aanwezig moeten zijn. Spijbelen jongeren en zij die ‘tussen beide’ scoorden verschillen niet significant van elkaar. Het verschil is echter niet heel uitgesproken, zeker niet in vergelijking met de sterke samenhang tussen spijbelen en de voorgaande aspecten van schoolbeleving.

Figuur 2.15: Schaal interesse in leerinhoud bij jongeren in de grootstad (1e tot en met 6e jaar).

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

HOE BELEVEN JONGEREN HET SCHOOLLOPEN IN DE GROOTSTAD EN DE REST VAN VLAANDEREN?

Figuur 2.16: Schaal interesse in leerinhoud bij jongeren in niet-grootstedelijk Vlaanderen (1e tot en met 6e jaar).

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Leerlingen in grootstedelijke secundaire scholen die al eens een B-attest kregen, zijn iets minder geïnteresseerd in de leerinhoud. Zittenblijven heeft geen significant effect. Spijbelen hangt wel samen met de interesse in de leerinhoud, zowel in grootstedelijke als niet-grootstedelijke scholen.

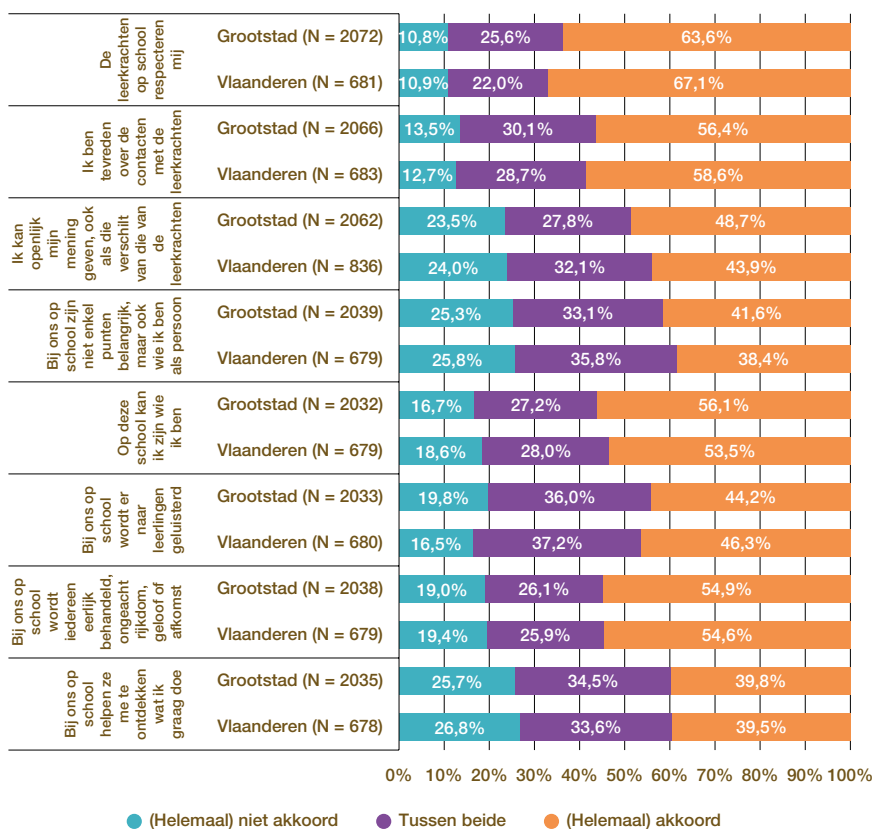
2.2.4 ERVAREN RESPONSIVITEIT VAN LEERKRACHTEN EN SCHOOL

Een vierde dimensie gaat in op hoe jongeren de responsiviteit van leerkrachten en de bredere school ervaren. De vragen hebben betrekking op de contacten met leerkrachten, de ruimte voor een eigen mening en wie men als individu is en gaan in op hoe de schoolcontext jongeren toelaat om zich te ontwikkelen op breder persoonlijk vlak.

Op een aantal aspecten van de responsiviteit van leerkrachten en school scoort de meerderheid van de leerlingen goed. Twee derde van de jongeren geeft aan dat de leerkrachten op school hen respecteren (63,6% gaat (helemaal) akkoord met de stelling in de grootsteden, 67,1% in de rest van Vlaanderen). Meer dan de helft van de leerlingen is tevreden over de contacten met de leerkrachten (56,4% gaat (helemaal) akkoord met de stelling in de grootsteden, 58,6% in de rest van Vlaanderen). Ook gaat iets meer dan de helft van de leerlingen (helemaal) akkoord met de stelling 'Op deze school kan ik zijn wie ik ben' (56,1% in de grootsteden, 53,5% in de rest van Vlaanderen). Gelijkaardig stellen we vast dat iets meer dan de helft van de leerlingen (helemaal) akkoord gaat dat op hun school iedereen eerlijk wordt behandeld, ongeacht rijkdom, geloof of afkomst. Zowel wat betreft ervaren respect van leerkrachten, tevredenheid over de contacten met leerkrachten, de mogelijkheid te zijn wie je bent, als de eerlijke behandeling op school zijn er geen significante verschillen tussen grootsteden en de rest van Vlaanderen.

Wat betreft een aantal aspecten van de relatie van leerlingen met hun leerkrachten en de mogelijkheid om als individu te groeien, scoren de leerlingen iets minder goed. Minder dan de helft van de leerlingen gaat (helemaal) akkoord met de stelling 'Ik kan openlijk mijn mening geven, ook als die verschilt van die van de leerkrachten'. Leerlingen die schoollopen in de grootstad geven wel significant vaker aan openlijk hun mening te kunnen geven dan leerlingen in de rest van Vlaanderen (resp. 48,7%; 43,9%). Slechts vier op de tien leerlingen gaan (helemaal) akkoord met de stelling dat bij hen op school niet enkel punten belangrijk zijn, maar ook wie ze zijn als persoon (41,6% in de grootstad en 38,4% in de rest van Vlaanderen). Minder dan de helft van de leerlingen gaat (helemaal) akkoord met de stelling dat er op hun school naar leerlingen wordt geluisterd. Dit resultaat verschilt niet significant tussen de grootsteden en de rest van Vlaanderen: 44,2% gaat (helemaal) akkoord in de grootsteden, 46,3% in de rest van Vlaanderen. Daarnaast gaat zo'n 40% van de leerlingen (helemaal) akkoord met de stelling 'Bij ons op school helpen ze me te ontdekken wat ik graag doe'. Dit verschilt niet naargelang de locatie van de school.

HOE BELEVEN JONGEREN HET SCHOOLLOPEN IN DE GROOTSTAD EN DE REST VAN VLAANDEREN?

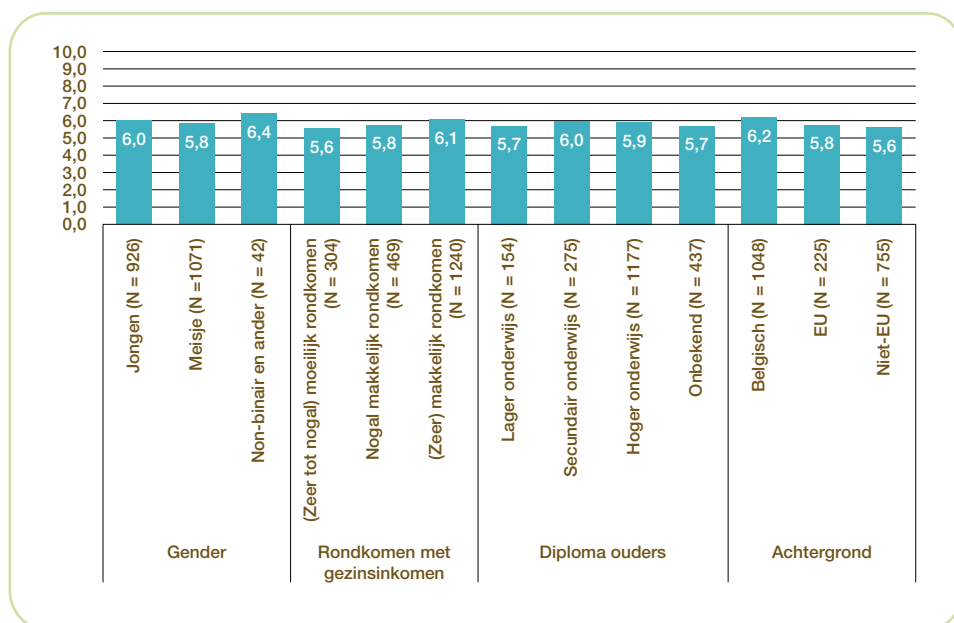
Figuur 2.17: Ervaren responsiviteit van leerkrachten en school bij jongeren (1e tot en met 6e jaar).

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Wanneer de indicatoren rond responsiviteit worden samengevat in één gemiddelde waarde, dan zien we zowel in grootstedelijke als niet-grootstedelijke scholen dat jongeren de responsiviteit van leerkrachten en school vrij gemiddeld en eerder als goed dan als niet goed evalueren: een gemiddelde score van 5,8 in beide contexten.

ERVAREN RESPONSIVITEIT VAN LEERKRACHTEN EN SCHOOL EN DE SOCIO-DEMOGRAFISCHE EN SOCIO-ECONOMISCHE KENMERKEN VAN DE JONGERE

We stellen statistisch significante genderverschillen vast in niet-grootstedelijke scholen. Daar ervaren jongens een significant betere responsiviteit van leerkrachten en school dan meisjes en leerlingen met een non-binaire of andere genderidentiteit. Dit betekent dat Vlaamse meisjes en non-binaire jongeren die niet in de grootstad schoollopen, minder het gevoel hebben dat ze zichzelf kunnen zijn in de school, dat hun mening gerespecteerd wordt, dat ze goede contacten hebben met de leerkrachten...

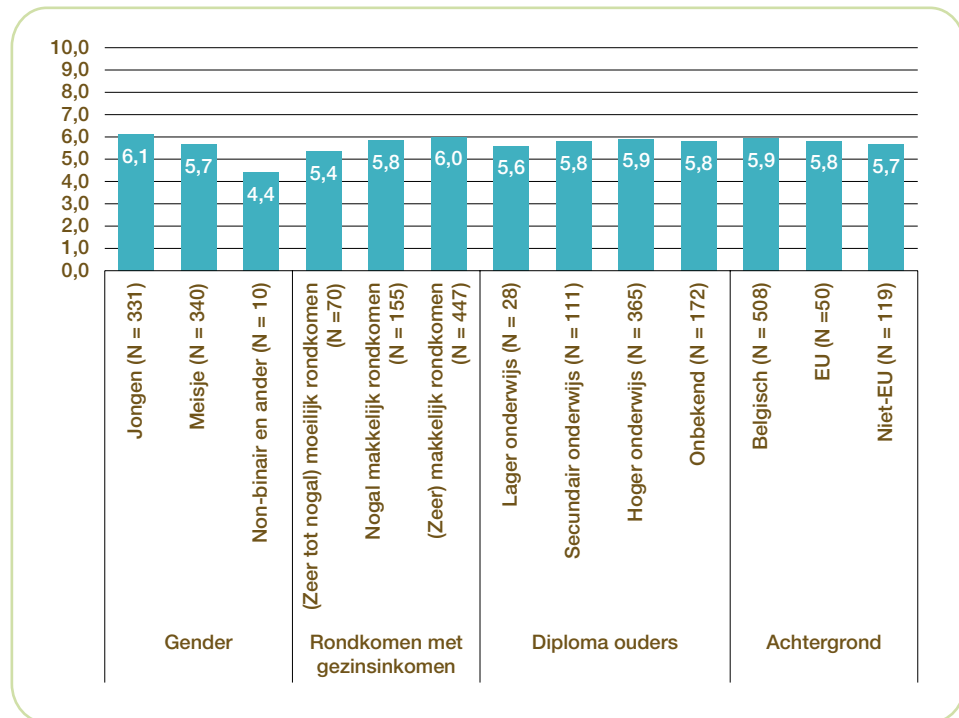
Figuur 2.18: Schaal ervaren responsiviteit van leerkrachten en school bij jongeren in de grootstad (1e tot en met 6e jaar).

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Zowel in de grootstad als in de rest van Vlaanderen ervaren jongeren die opgroeien in een gezin dat (heel) gemakkelijk kan rondkomen een significant betere responsiviteit van hun leerkrachten en hun school dan jongeren uit gezinnen die (zeer tot nogal) moeilijk kunnen rondkomen. Dit komt neer op een verschil in gemiddelde score van 0,5 in de grootstedelijke scholen en 0,6 in de niet-grootstedelijke scholen op een

schaal van 0 tot 10. In de grootstad zien we bovendien dat jongeren uit de middelste inkomensgroep hun leerkrachten en school als significant minder responsief ervaren dan jongeren uit gezinnen die (heel) gemakkelijk rondkomen. In de grootstad stellen we daarnaast vast dat jongeren wier ouder(s) geen diploma secundair onderwijs heeft/hebben een iets slechtere responsiviteit van leerkrachten en school ervaren dan jongeren van wie minstens een van de ouders een diploma hoger onderwijs heeft (gemiddeld verschil van 0,4).

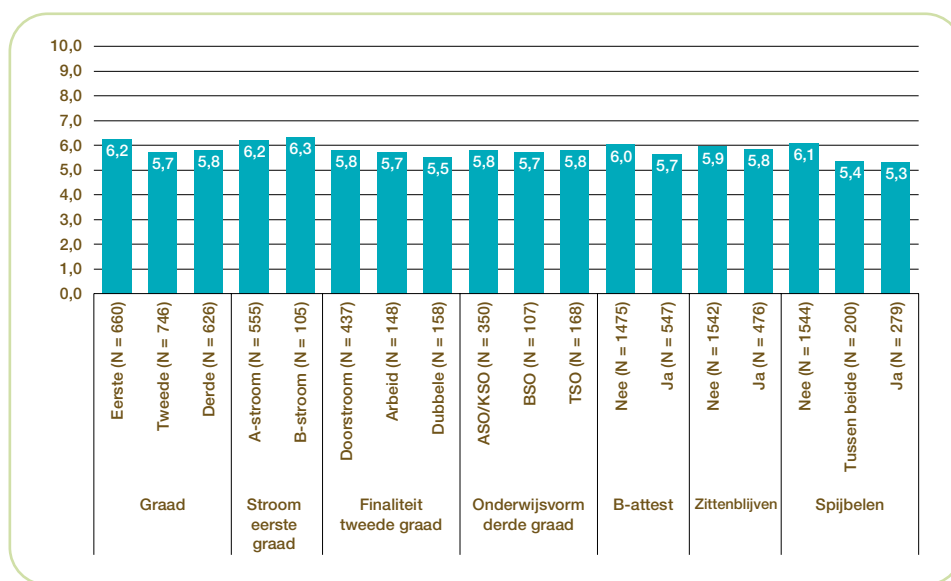
Achtergrond is enkel bepalend voor de ervaren responsiviteit van leerkrachten en school in de grootstedelijke scholen. Grootstedelijke jeugd met een buitenlandse achtergrond ervaart een minder goede relatie met leerkrachten en school dan jongeren met een Belgische achtergrond, met een gemiddeld verschil van 0,4 voor jongeren met een achtergrond binnen de EU en van bijna 0,6 voor jongeren met een achtergrond buiten de EU.

Figuur 2.19: Schaal ervaren responsiviteit van leerkrachten en school bij jongeren in niet-grootstedelijk Vlaanderen (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

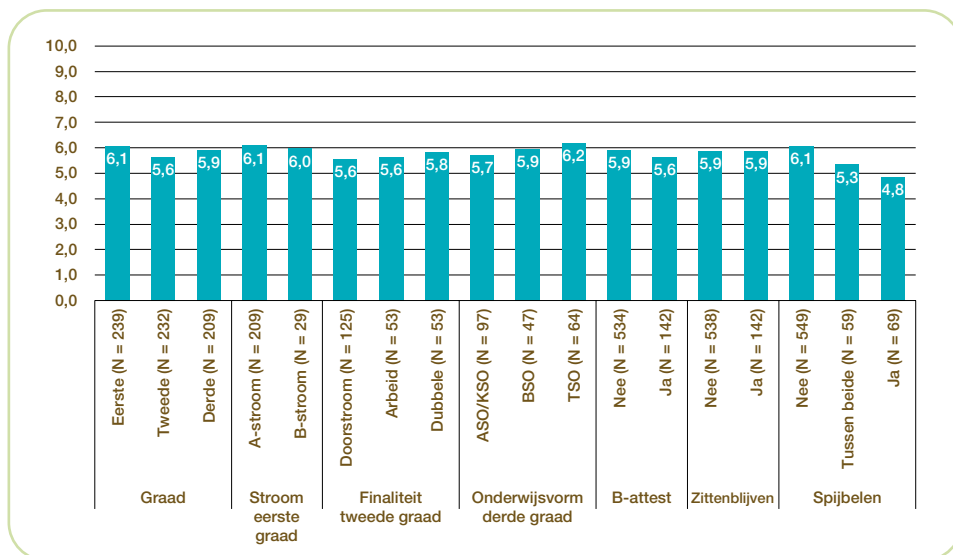
ERVAREN RESPONSIVITEIT VAN LEERKRACHTEN EN SCHOOL EN DE SCHOOLGERELATEERDE KENMERKEN VAN DE JONGERE

Jongeren uit de eerste graad rapporteren een significant betere responsiviteit van leerkrachten en school dan jongeren uit de tweede graad. In de grootsteden scoren jongeren uit de eerste graad ook significant beter dan jongeren uit de derde graad (gemiddeld verschil van 0,4 tot 0,5). De onderwijsvorm die de jongere volgt, is niet bepalend voor de relatie met leerkrachten en de school. In de grootstedelijke context rapporteren jongeren die reeds een B-attest kregen een iets slechtere relatie met leerkrachten en school dan jongeren die nooit een B-attest kregen. Zittenblijven heeft geen significant effect. Spijbelen hangt wel samen met de relatie met leerkrachten en de school, in beide contexten. Spijbelende jongeren scoren op dit vlak significant slechter dan jongeren die niet spijbelen (gemiddeld verschil van 1,3 punten in de grootstad en bijna 1,8 in de rest van Vlaanderen). Jongeren die ‘tussen beide’ scoren op de vraag of ze soms afwezig blijven op school, wanneer ze wel aanwezig moeten zijn, evalueren de responsiviteit van leerkrachten en de school ook als significant slechter dan jongeren die (helemaal) niet akkoord gingen en dus niet spijbelen.

Figuur 2.20: Schaal ervaren responsiviteit van leerkrachten en school bij jongeren in de grootstad (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

HOE BELEVEN JONGEREN HET SCHOOLLOPEN IN DE GROOTSTAD EN DE REST VAN VLAANDEREN?

Figuur 2.21: Schaal ervaren responsiviteit van leerkrachten en school bij jongeren in niet-grootstedelijk Vlaanderen (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

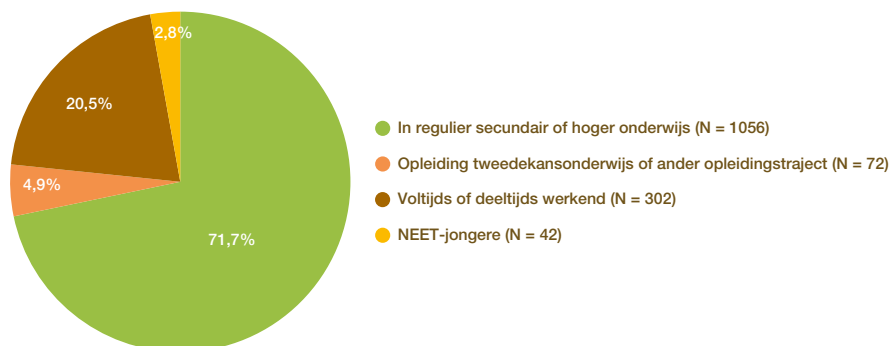
2.3 JONGEREN OP DE WERKVLOER: BIJBAANTJES EN JOBASPIRATIES

Al vanaf 15 jaar komen sommige Vlaamse jongeren in contact met de werkvloer tijdens het uitvoeren van een bijbaantje. Na het afstuderen komen vele jongvolwassenen op de arbeidsmarkt terecht. Werk is dus een belangrijk aspect van de leefwereld van Vlaamse jongeren.

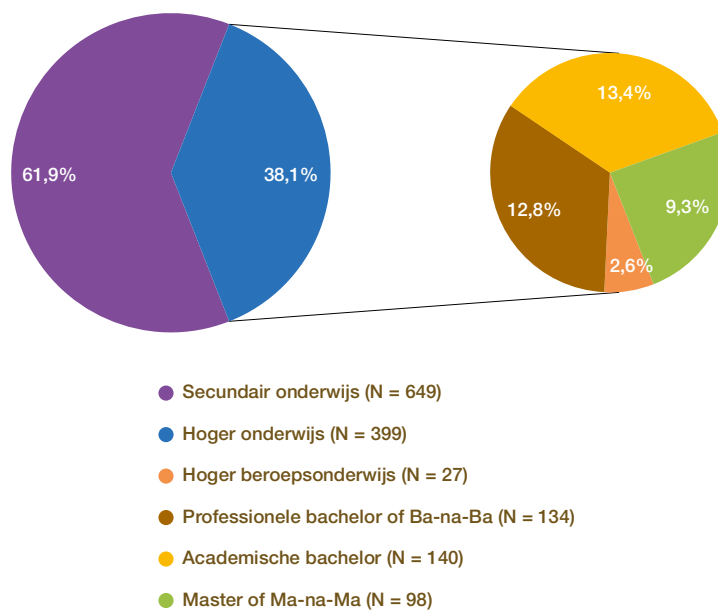
In dit luik van het hoofdstuk maken we gebruik van de JOP-postmonitor 5 (2023), bevraagd bij Vlaamse jongeren van 12 tot en met 25 jaar. De deelnemende jongeren kunnen opgedeeld worden naargelang hun school- en arbeidsmarktstatus (zie figuur 2.22). De grote meerderheid van de jongeren die deelnamen aan de JOP-postmonitor 5 volgt regulier secundair of hoger onderwijs (ongeveer 72%). Een beperkte groep jongeren volgt een opleiding tweedekansonderwijs of een ander opleidingstraject. Ongeveer twee op de tien jongeren in deze leeftijdsgroep zijn voltijds of deeltijds aan de slag, al dan niet in combinatie met een bijkomende opleiding buiten het reguliere onderwijs. Van de jongeren die aan de slag zijn op de arbeidsmarkt werkt ongeveer 88% voltijds (niet weergegeven in figuur). Iets meer dan de helft van de werkende jongeren werkt in loondienst met een bediendecontract of als ambtenaar (53,8%), iets meer dan vier op de tien werken in loondienst met een arbeiderscontract (41,2%). Een beperkte groep jongeren werkt (ook) als zelfstandige (in bijberoep).

Een heel beperkte groep jongeren zijn NEET-jongeren (*Not in Education, Employment or Training*). Dit zijn jongeren die niet werken maar ook geen opleiding volgen, ook niet naast het reguliere onderwijscircuit. Bij de NEET-jongeren is de helft actief op zoek naar werk, iets meer dan een derde niet op zoek naar werk en heeft de restgroep (ongeveer een op de acht) op dit moment geen werk maar wel een job gevonden waar ze binnen enkele maanden kunnen starten (niet weergegeven in de figuur). Gezien het beperkte aantal in deze groep moeten we voorzichtig zijn bij het doen van uitspraken over NEET-jongeren.

De meerderheid (61,9%) van de nog schoollopende jongeren in het reguliere onderwijs volgt secundair onderwijs. De overige 38,1% volgt hoger onderwijs, veelal een professionele of academische bachelor of een masteropleiding. Een beperkte groep jongeren volgt hoger beroepsonderwijs.

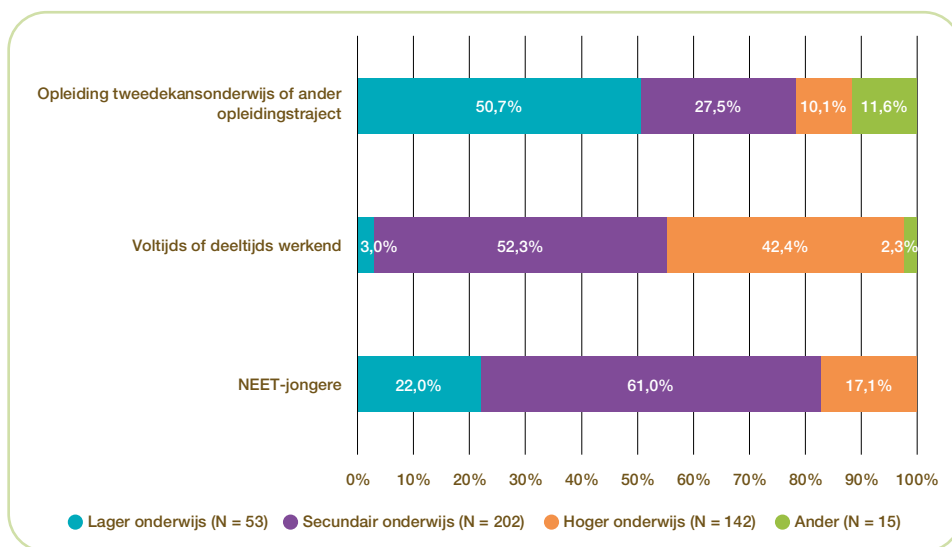

Figuur 2.22: School- en arbeidsmarktstatus (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Figuur 2.23: Gevolgde opleiding bij jongeren die nog schoollopen (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Bij de jongeren die niet langer regulier onderwijs volgen, zien we duidelijke verschillen in het opleidingsprofiel naargelang hun arbeidsmarktsituatie. Jongeren die tweedekansonderwijs of een ander onderwijstraject buiten het regulier onderwijs volgen en NEET-jongeren hebben statistisch significant vaker een diploma lager onderwijs dan jongeren die aan de slag zijn op de arbeidsmarkt. Jongeren in het tweedekansonderwijs hebben ook vaker een ‘andere’ opleiding. Dat is een opleiding die niet makkelijk in te delen valt in de Vlaamse onderwijsstructuur, bijvoorbeeld omdat die opleiding in het buitenland werd behaald. De groep jongeren met een dergelijke ‘andere’ opleiding is wel erg klein. Jongeren die aan de slag zijn op de arbeidsmarkt hebben, in vergelijking met de andere groepen, veel vaker een diploma hoger onderwijs.

Figuur 2.24: Hoogst behaalde diploma bij jongeren buiten het regulier secundair of hoger onderwijs.
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

In de JOP-postmonitor beantwoordden alle jongeren die *niet* aangaven dat ze van school waren vragen over het al dan niet uitvoeren van een studenten- of vakantiejob, de periode(s) waarin ze dat bijbaantje deden en het aantal gewerkte uren per periode. De jongeren die niet langer regulier secundair of hoger onderwijs volgden, kregen een vraag over wat ze zoeken in een job. Uit een lijst van jobken-

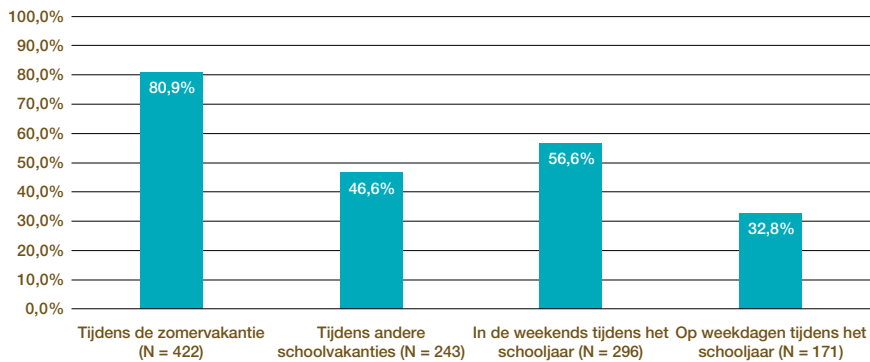
merken konden ze maximaal vijf kenmerken aanduiden die voor hen persoonlijk het belangrijkste zijn in een job. Volgende kenmerken werden aangeboden: een job ... (1) waarin ik zelf initiatief kan nemen, (2) met werkzekerheid, (3) met een hoog inkomen, (4) met kansen om hogerop te komen, (5) die het mogelijk maakt om werk te combineren met andere dingen die ik belangrijk vind (bv. gezin, hobby, ...), (6) waarin ik veel in contact kom met andere mensen, (7) waarin ik dingen kan bijleren, (8) met verantwoordelijkheid, (9) die aansluit bij mijn opleiding(sniveau), (10) waarin ik andere mensen kan helpen, (11) die nuttig is voor de samenleving, of (12) iets anders. Vervolgens kregen jongeren de vraag: Hoe waarschijnlijk is het dat je binnen vijf jaar een job zal hebben met die aspecten die jij belangrijk vindt? De antwoordmogelijkheden gingen van 'zeer onwaarschijnlijk' (1) tot 'zeer waarschijnlijk' (5).

Op beide aspecten wordt hieronder ingegaan, met telkens inzichten in verschillen naargelang kenmerken van de jongeren.

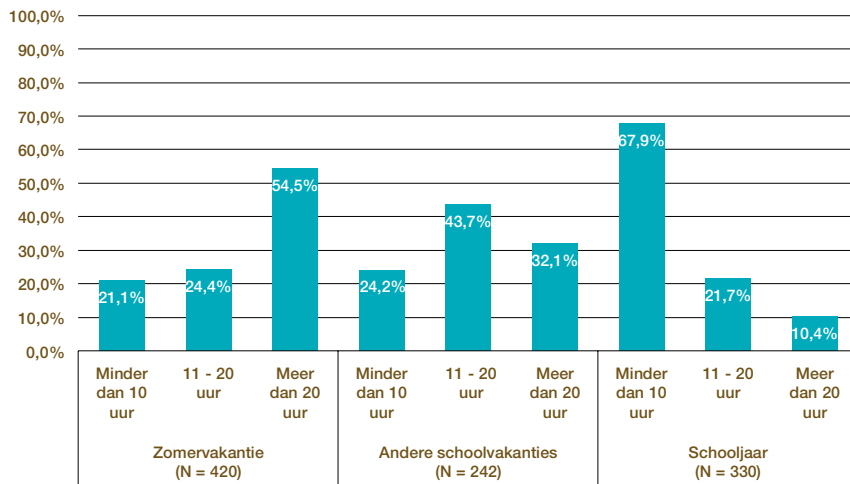
2.3.1 JONGEREN EN STUDENTEN- EN VAKANTIEJOBS

Jongeren die aangaven nog school te lopen in het reguliere onderwijs of in een ander (tweedekans)onderwijstraject kregen de vraag of ze de afgelopen twaalf maanden een studenten- of vakantiejob hadden uitgevoerd. Van de jongeren van 15 jaar of ouder, die dus wettelijk een vakantiejob mogen uitvoeren (als ze de eerste twee studiejaar van het secundair onderwijs achter de rug hebben), hebben bijna twee op de drie (65%) in de afgelopen twaalf maanden een studenten- of vakantiejob uitgevoerd. Van deze groep deden meer dan acht op de tien een vakantiejob (figuur 2.25). Meer dan de helft van de jongeren met een bijbaantje werkte in de weekends tijdens het schooljaar. Minder dan de helft werkte tijdens andere schoolvakanties dan de zomervakantie en de kleinste groep jongeren werkte op weekdays in het schooljaar.

Vooraf in de zomervakantie presteren jobstudenten een groot aantal uren per week. Tijdens het schooljaar werken bijna zeven op de tien jobstudenten die dan een studentenjob uitvoeren minder dan tien uur per week. Toch werkt zo'n 10% van de jobstudenten die tijdens het schooljaar aan de slag gaan meer dan twintig uur per week.

Figuur 2.25: Periode(s) studenten- of vakantiejob bij jongeren die een studenten- of vakantiejob uitvoeren (15-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Figuur 2.26: Gepresteerde uren per week van jongeren die een studenten- of vakantiejob uitvoeren, per periode (15-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Als we kijken naar verschillen in het opnemen van een studenten- of vakantiejob naargelang kenmerken van de jongere (figuur 2.27), stellen we vast dat meisjes iets vaker een vakantiejob uitvoeren dan jongens (68,5% versus 60,9%), en dan vooral in de andere vakanties dan de zomervakantie of weekends tijdens het schooljaar (niet weergegeven in de figuur). Meisjes die in de andere vakanties dan de zomervakantie werken doen wel iets minder uren dan jongens die in die andere vakanties werken.

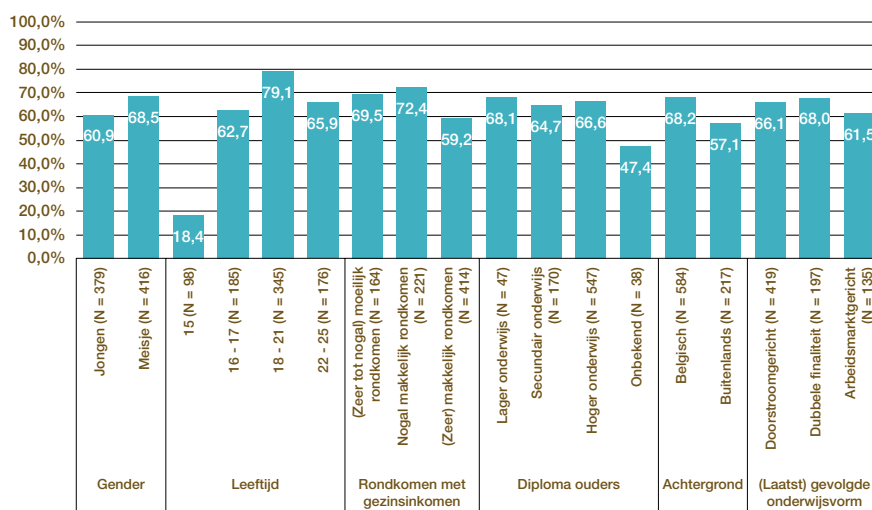
Niet onverwacht hebben de 15-jarigen het minst vaak een bijbaantje (iets minder dan een op de vijf). Jongeren van 18 tot en met 21 jaar doen dan weer het vaakst een bijbaantje: bijna acht op de tien deden een vakantie- of studentenjob in de afgelopen twaalf maanden. Van de jongeren met een bijbaantje werkt deze groep ook het vaakst in de zomervakantie, hoewel de verschillen met de 16- en 17-jarigen en de jongeren tussen 22 en 25 jaar noch groot, noch significant zijn. De 16- en 17-jarigen met een bijbaantje werken dan weer vaker in de andere vakanties dan de andere leeftijdsgroepen, hoewel de verschillen enkel significant zijn tegenover de jongeren ouder dan 22. Niet onverwacht werken de 22+'ers significant vaker in de week tijdens het schooljaar dan de andere leeftijdsgroepen.

Jongeren uit gezinnen die nogal makkelijk rondkomen met het gezinsinkomen doen statistisch significant vaker een vakantie- of studentenjob dan jongeren uit gezinnen die (zeer) gemakkelijk rondkomen (72,4% versus 59,2%). Het percentage bij jongeren uit gezinnen die moeilijk rondkomen ligt verhoudingsgewijs ook hoog (op 69,5%), maar verschilt niet significant van de andere groepen. Deze jongeren werken wel significant vaker in het weekend dan jongeren uit gezinnen die (zeer) makkelijk rondkomen. Het hoogst behaalde diploma van de ouders hangt niet samen met het al dan niet uitvoeren van een vakantie- of studentenjob. In vergelijking met kinderen wier ouder(s) een diploma secundair onderwijs behaalden, doen kinderen van ouders met hoogstens een diploma lager onderwijs iets minder vaak een vakantiejob in de zomervakantie en werken ze iets vaker op weekdays in het schooljaar. Bij de groep jongeren die werken in het schooljaar werken kinderen van ouders met een diploma lager onderwijs ook significant meer uren dan kinderen van ouders met een diploma secundair onderwijs.

Er zijn geen significante verschillen in het al dan niet uitvoeren van een studenten- of vakantiejob naargelang de (laatst) gevolgde onderwijsvorm in het secundair onderwijs. Jongeren uit de dubbele finaliteit of TSO werken verhoudingsgewijs wel vaker in de andere schoolvakanties (dan de zomervakantie) dan jongeren uit de doorstroom-finaliteit of het ASO/KSO. We zien vooral verschillen in het aantal gewerkte uren per week. Jongeren uit het TSO/dubbele finaliteit met een vakantiejob in de zomervakantie

werken verhoudingsgewijs meer uren per week in de zomervakantie dan jongeren die een andere onderwijsvorm volg(d)en. Jongeren uit het ASO, KSO of de doorstroomfinaliteit doen vaker dan jongeren die de andere onderwijsvormen volg(d)en, maar een beperkt aantal uren in de week in de andere schoolvakanties. Wat de gewerkte uren per week in het schooljaar betreft, stellen we vast dat jongeren uit het TSO of de dubbele finaliteit minder vaak een beperkt aantal uren werken dan jongeren uit het ASO, KSO of de doorstroomfinaliteit. Jongeren uit het TSO of de dubbele finaliteit doen daarentegen vaker 11 tot 20 uur per week een bijbaantje in het schooljaar, dan jongeren uit de andere onderwijsvormen.

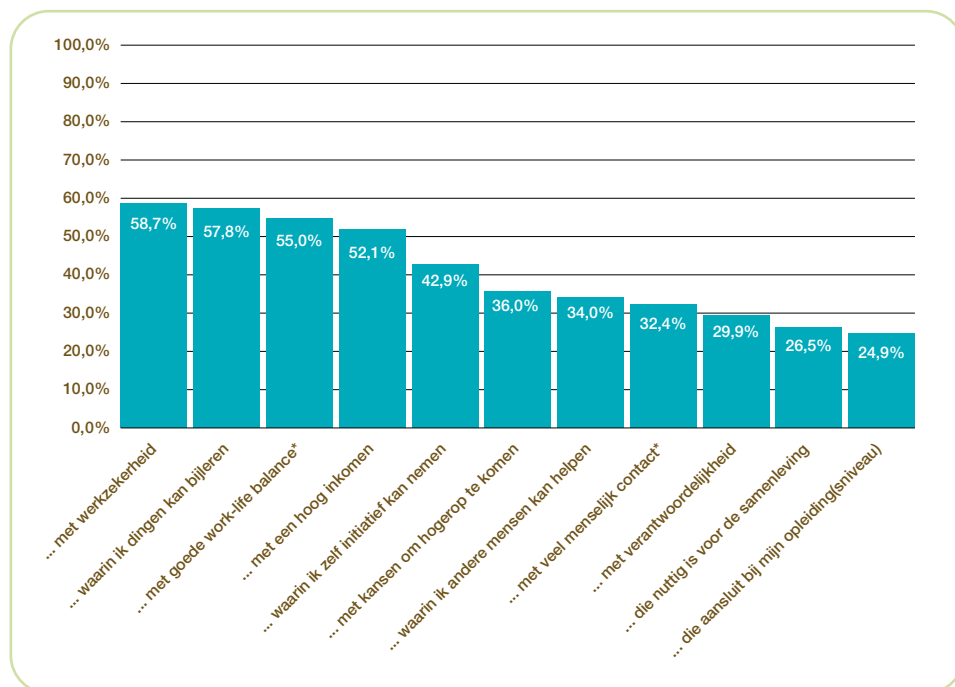
Jongeren met buitenlandse achtergrond doen significant minder vaak een vakantie- of studentenjob dan jongeren met Belgische achtergrond (bijna 6 op de 10 versus bijna 7 op de 10). Jongeren met buitenlandse achtergrond met een bijbaantje, doen dat minder vaak in de zomervakantie dan jongeren met Belgische achtergrond, maar vaker in de weekends tijdens het schooljaar en ze doen dan ook iets meer werkuren per week wanneer ze werken in het schooljaar.

Figuur 2.27: Percentage jongeren met een bijbaantje, naargelang kenmerken van de jongere (15-25 jaar, in %).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

2.3.2 DE JOBASPIRATIES VAN WERKENDE EN WERKZOEKENDE JONGEREN

Jongeren die werken of op zoek zijn naar werk gaven aan wat ze het meest zoeken in een job, waarbij ze maximaal vijf kenmerken mochten aanduiden (figuur 2.28). Globaal genomen zoeken jonge Vlamingen voornamelijk een job waarin ze kunnen bijleren, een job met werkzekerheid of een goed inkomen en een job die het mogelijk maakt om werk te combineren met andere dingen die ze belangrijk vinden. De jobkenmerken die het minst vaak worden aangeduid zijn: een job die aansluit bij de opleiding of het opleidingsniveau van de jongere en een job die nuttig is voor de samenleving.

Figuur 2.28: Kenmerken die jongeren zoeken in een job (N = 370). 'Ik zoek een job...'
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Omdat het aantal respondenten dat werkt of werk zoekt relatief klein is, moeten we de resultaten van analyses die deze voorkeuren vergelijken naargelang kenmerken van de jongere met de nodige omzichtigheid interpreteren. Om die reden worden

de gerapporteerde percentages ook op de eenheid afgerond. Er zijn niet zo veel verschillen naar het arbeidsmarktprofiel van de jongere. Werkzoekende NEET-jongeren hechten weinig belang aan het loon (23% tegenover meer dan de helft bij andere werkende en werkzoekende jongeren) en aan de sociale contacten via het werk (8% tegenover meer dan 1 op de 3 bij andere jongeren). Ook de verschillen naar het hoogst behaalde diploma van de werkende en werkzoekende jongeren zijn eerder klein en niet significant. Niet onverwacht vinden de jongeren met een diploma hoger onderwijs het significant vaker belangrijk om een job te hebben die aansluit bij hun opleiding(sniveau) dan jongeren zonder diploma hoger onderwijs. Meer dan 40% van de hoogopgeleide jongeren vinden dit belangrijk tegenover maar iets meer dan 10% bij de andere jongeren. Bijna 80% van de laagstopgeleide jongeren vinden een hoog inkomen belangrijk tegenover slechts de helft bij de hoogstopgeleide jongeren. Een diploma hoger onderwijs is natuurlijk op zich vaak een garantie voor een goed inkomen. Jongeren met een diploma secundair onderwijs bevinden zich op dit vlak tussen de lager- en hogeropgeleide jongeren in (57%).

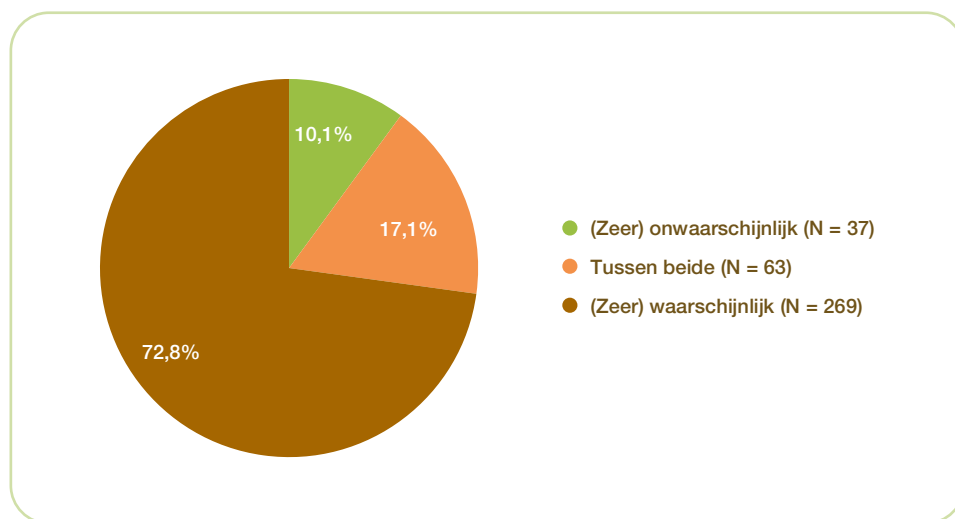
We zien wel dat werkende en werkzoekende jongeren duidelijk andere voorkeuren hebben naargelang gender: tegenover vrouwen zoeken mannen vaker een job waarin je initiatief kan nemen (51% voor mannen versus 33% voor vrouwen), een hoog inkomen hebt (60% versus 44%), hogerop kan komen (41% versus 29%), kan bijleren (63% versus 50%) of nuttig is voor de samenleving (30% versus 21%). Vrouwen zoeken in vergelijking met mannen dan weer vaker een job waarin je veel in contact kan komen met andere mensen of anderen kan helpen (resp. 22% versus 45% en 24% versus 46%).

Daarnaast zijn er verschillen naargelang inkomenssituatie en opleidingsniveau van de ouders. Werkende of werkzoekende jongeren uit gezinnen die het moeilijkst kunnen rondkomen met het gezinsinkomen, zijn minder vaak op zoek naar een job waarin ze zelf initiatief kunnen nemen dan jongeren uit gezinnen die (heel) gemakkelijk rondkomen (30% versus 52%). Ze zoeken dan weer iets vaker een job waarbij ze anderen kunnen helpen (46% versus 29%).

Jongeren wier ouders een diploma lager onderwijs hebben, zoeken minder vaak een job met een goede balans tussen werk en andere belangrijke zaken dan jongeren wier ouders een diploma secundair of hoger onderwijs behaalden (resp. 20% tegenover 64% en 57%). Tegenover jongeren met ouders met een diploma hoger onderwijs zoeken jongeren met ouders met enkel een diploma lager onderwijs ook minder vaak een job die nuttig is voor de samenleving (7% versus 30%). Jongeren met ouders met hoogstens een diploma lager onderwijs zoeken dan weer wel vaak een job waar ze veel in contact komen met anderen. Jongeren wiens ouders een diploma secundair

onderwijs hebben, zoeken vaker dan jongeren met ouders met een diploma lager of hoger onderwijs werkzekerheid in een job (72% tegenover iets meer dan de helft bij de andere groepen). Tegenover kinderen van ouders met een diploma hoger onderwijs zoeken kinderen van ouders met een diploma secundair onderwijs ook significant minder vaak een job met verantwoordelijkheid (resp. 37% versus 21%).

Tot slot zoeken jongeren met een buitenlandse achtergrond minder vaak een job waarin je kan bijleren of met een goede balans tussen werk en andere zaken dan jongeren met Belgische achtergrond (resp. 46% versus 62% en 38% versus 60%). Ook rapporteren jongeren met buitenlandse achtergrond minder vaak op zoek te zijn naar een job die nuttig is voor de samenleving dan jongeren met Belgische achtergrond (16% versus 29%).

Figuur 2.29: Hoe waarschijnlijk acht de werkende of werkzoekende jongere het om binnen vijf jaar een job te hebben met de belangrijke jobaspecten?

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

De meeste werkende en werkzoekende jongeren schatten de kans als groot in dat ze binnen vijf jaar ook werkelijk een job zullen hebben met de kenmerken die zij belangrijk vinden (figuur 2.29): gemiddeld iets meer dan zeven op de tien jongeren achten dat (zeer) waarschijnlijk. Dit algemene beeld lijkt wel te verschillen tussen groepen van jongeren: bij werkzoekende jongeren in het tweedekansonderwijs acht slechts 52% de kans (zeer) waarschijnlijk dat ze binnen vijf jaar een dergelijke job hebben. Dat is significant minder dan bij werkende jongeren (ongeveer 77%). Bij werkzoekende

jongeren die niet langer studeren acht ongeveer 60% de kans (zeer) waarschijnlijk dat ze binnen vijf jaar een dergelijke job vinden. Werkende en werkzoekende jongeren met een diploma hoger onderwijs zien hun werktoekomst duidelijk rooskleuriger in dan jongeren met een diploma lager of secundair onderwijs: 87% van de jongeren met een diploma hoger onderwijs schat het als (zeer) waarschijnlijk in dat ze binnen de 5 jaar een job met de voor hen belangrijke kenmerken zullen kunnen bemachtigen, tegenover slechts 64% bij zowel jongeren met diploma lager als secundair onderwijs.

Ook werkende en werkzoekende jongeren uit gezinnen die het moeilijkst kunnen rondkomen met het gezinsinkomen en jongeren met een buitenlandse achtergrond schatten de kans niet zo groot in dat ze een job met de voor hen belangrijke kenmerken kunnen bemachtigen (resp. 54% en 57% acht de kans (zeer) waarschijnlijk). Hoewel deze bevindingen niet onverwacht zijn, moeten we wel rekening houden met de eerder kleine aantallen achterliggend aan deze analyse. Het is belangrijk dat de bevindingen ook bevestigd worden door ander onderzoek, dat met diversiteit in de profielen van deze groepen jongeren rekening kan houden.

2.4 BESLUIT

Jongeren spenderen vele uren per dag op de schoolbanken of op de werkvloer. Inzicht in hoe het jongeren in deze levensdomeinen vergaat, is dan ook belangrijk.

School biedt jongeren niet alleen een leeromgeving, maar ook een leefomgeving. Schoolbeleving omvat verschillende dimensies: sociale aspecten (sociale uitsluiting), academische aspecten (studiedruk, interesse in de leerinhoud) en responsiviteit van leerkrachten en de school. De schoolbeleving van jongeren lijkt niet echt te verschillen naargelang de grootstedelijke of niet-grootstedelijke context waarin ze schoollopen. We stellen wel vast dat bepaalde kenmerken van jongeren samengaan met verschillen in schoolbeleving.

Gender is een consistente voorspeller van verschillende aspecten van schoolbeleving. Verschillen tussen jongens en meisjes zijn er consistent, maar zijn wel veelal klein in vergelijking met de andere socio-demografische en -economische kenmerken van de jongere. Hoewel er niet zo veel leerlingen met een non-binaire of andere genderidentiteit werden bevraagd en de resultaten met de nodige nuance moeten worden bekeken, is het wel een groep wiens scores op schoolbeleving zorgen baren, in het bijzonder op het vlak van sociale uitsluiting.

Daarnaast hangt opgroeien in een gezin dat moeilijk rondkomt met het gezinsinkomen systematisch samen met slechtere uitkomsten op het vlak van schoolbeleving, in het bijzonder met sociale uitsluiting en studiedruk. In niet-grootstedelijke context scoren jongeren met een niet-EU-achtergrond slechter op sociale uitsluiting dan jongeren van Belgische achtergrond, in de grootstedelijke context ervaren jongeren met een niet-Belgische niet-EU-achtergrond slechtere responsiviteit van de leerkrachten en bredere school. Het hoogst behaalde diploma van de ouders hangt niet uitgesproken sterk samen met schoolbeleving.

Onderwijsgebonden kenmerken van de jongere, zoals de onderwijsvorm, schoolse vertraging of een B-attest gekregen hebben, zijn globaal genomen van weinig belang. Jongeren die regelmatig spijbelen daarentegen scoren systematisch (veel) slechter op de verschillende aspecten van schoolbeleving, in het bijzonder op het vlak van sociale uitsluiting en ervaren studiedruk. Spijbelen is van een andere aard dan de sociaal-demografische kenmerken van jongeren omdat het op zich al een uiting is van een moeilijke verhouding tot de school. Enerzijds zullen jongeren die zich uitgesloten voelen op school, die veel studiedruk ervaren, die weinig interesse hebben in

de inhoud van de lessen en die de leerkrachten en bredere school niet als responsief ervaren wellicht sneller spijbelen, maar anderzijds zal het spijbelen ook de aansluiting met de andere leerlingen en de leerkrachten en de mate waarin de leerling het gevoel heeft mee te kunnen beïnvloeden. De data laten niet toe om uitspraken te doen over de richting van de effecten, maar men kan op dit vlak een wisselwerking tussen spijbelen en schoolbeleving verwachten, als een soort zelfversterkend proces. Het is dan ook belangrijk om deze groep jongeren in beeld te houden. Het feit dat spijbelende jongeren zo slecht scoren op verschillende aspecten van schoolbeleving en in het bijzonder wat betreft sociale uitsluiting en ervaren responsiviteit van de leerkrachten wijst op de noodzaak van verdere aandacht voor het schoolwelbevinden van deze jongeren.

Gemiddeld doen bijna twee op de drie jongeren van 15 of ouder een studenten- of vakantiejob. Onderliggend zijn wel grote leeftijdsverschillen merkbaar in het aandeel jongeren dat een bijbaantje heeft: van 'slechts' een op de vijf bij de 15-jarigen tot vier op de vijf bij de 18- tot 21-jarigen. Daarnaast zijn er verschillen in het aandeel jongeren dat een bijbaantje heeft, de werkperiode en/of het aantal gewerkte uren, naargelang gender, gezinsinkomen, de gevolgde onderwijsvorm en herkomst.

Op het vlak van werkaspiraties stellen we vast dat werkende en werkzoekende jongeren vooral op zoek gaan naar een job waarin ze kunnen bijleren, een job die zekerheid, een hoog inkomen of een goede work-life balance biedt. Jongeren hechten minder belang aan een job die nuttig is voor de samenleving of aansluit bij hun opleiding(sniveau). Iets meer dan zeven op de tien jongeren gaan ervan uit dat een job die de voor hen belangrijke aspecten afvinkt ook haalbaar is, maar we stellen verschillen vast naargelang de kenmerken van de jongere. Werkzoekende jongeren uit het tweedekansonderwijs, werkende en werkzoekende jongeren met een diploma lager of secundair onderwijs, uit gezinnen die het moeilijkst kunnen rondkomen met het gezinsinkomen en met buitenlandse achtergrond hebben meer twijfels bij de haalbaarheid van hun aspiraties. Dit ligt in lijn met de kwetsbare positie die deze jongeren innemen op de arbeidsmarkt (Boey & Vansteenkiste, 2022). Verder onderzoek dat een grotere groep jongvolwassenen bevraagt, kan deze bevindingen rond de jobaspiraties van jongeren en de ingeschatte realiseerbaarheid ervan bevestigen en verder differentiëren naargelang de exacte arbeidsmarktpositie van de jongere.

**BEKIJK VERDIEPENDE TABELLEN
EN EXTRA MATERIAAL VIA DEZE LINK:**

Susan Lagaert, Silke Van den Eynde en Jasper Dhoore

VRIJE TIJD EN MEDIA

3.1 INLEIDING

De aandacht van beleidsmakers, praktijkwerkers en onderzoekers voor de vrije tijd van jongeren is niet nieuw (Tourne & Bradt, 2019). Al jarenlang benadrukken verschillende actoren het belang van vrije tijd voor de positieve (identiteits)ontwikkeling en het welzijn van jongeren. De voordelen worden in het bijzonder benadrukt als het gaat over deelname aan georganiseerde vrijetijdsactiviteiten. Dat zijn gestructureerde, collectieve en begeleide activiteiten, zoals bij sportverenigingen en jeugdbewegingen. De wetenschappelijke literatuur wijst op voordelen wat betreft schoolprestaties en cultureel kapitaal, sociale relaties, burgerschap en mentaal welbevinden (bv. Block & Gibbs, 2017; Dworkin et al., 2003; Fredericks & Eccles, 2006; Mahony et al., 2002; Williamson, 1997). De vaststelling dat bepaalde groepen jongeren minder deelnemen aan die georganiseerde vrije tijd leidt dan ook tot grote bezorgdheid (Van der Eecken & Bradt, 2019). Het gaat dan bijvoorbeeld over jongeren met een migratieachtergrond, jongeren die opgroeien in een gezin dat moeilijk rondkomt of in een gezin met kortgeschoolde ouders. Men spreekt in dit kader van een toegankelijkheidsparadox: die jongeren van wie men vermoedt dat ze net het meest baat zouden hebben bij deelname, vinden paradoxaal genoeg moeilijker toegang tot de georganiseerde vrije tijd binnen het klassieke jeugdwerk (Coussée, 2006). Deze meer kwetsbare groepen stromen in de praktijk moeilijk door vanuit het doelgroepgerichte jeugd(welzijns)werk naar de breder gekende jeugdverenigingen, sportverenigingen en dergelijke (bijvoorbeeld: Schraepen et al., 2015; Pissens et al., 2019; Van der Eecken & Bradt, 2019).

Jongeren die opgroeien in een maatschappelijk kwetsbare situatie vinden wel iets makkelijker aansluiting bij de ongeorganiseerde vrije tijd (Tourne & Bradt, 2019). Over de unieke voordelen van deze vrijetijdsactiviteiten die niet gestructureerd en zonder toezicht door volwassenen worden uitgevoerd, is er al decennialang meer discussie in de wetenschappelijke literatuur en daarbuiten. Regelmatig wordt het in verband gebracht met negatieve uitkomsten, probleemgedrag of overlast (Tourne & Bradt, 2019). Om het concreet te maken: hoewel de meerwaarde van creatieve hobby's en wandelen in het groen wel vaak wordt benadrukt, heeft bijvoorbeeld het zogenaamde 'rondhangen' in de publieke ruimte of graffiti spuiten veel meer negatieve connotaties, zeker in de publieke opinie. De pandemie heeft nochtans het belang van de publieke ruimte voor de vrije tijd van klein behuisde jongeren aangetoond (Van Erdeghe et al., 2022). Uit recent kwalitatief onderzoek in Brussel van het JOP blijkt dat in de praktijk

de toegang voor jongeren tot parken, pleinen en dergelijke niet altijd gegarandeerd is, omdat jongeren zich er niet welkom of niet veilig voelen (Van Thomme et al., 2023).

Laten we uit het voorgaande dus meenemen dat enerzijds het belang van niet-gestructureerde vrije tijd zonder toezicht van volwassenen historisch in vraag gesteld werd en deze noties impliciet (of expliciet) nog terugkomen in de publieke opinie of het beleid rond 'overlast' van jongeren, maar dat anderzijds er meer en meer consensus is binnen onderzoek, beleid en praktijk rond vrije tijd dat deze vormen van vrije tijd ook een betekenis hebben vanuit het perspectief van jongeren zelf. Bovendien is het onderscheid tussen georganiseerde en niet-georganiseerde vrije tijd ook een stuk arbitrair. In de realiteit en levens van jongeren is dit niet zo zwart-wit: ongeorganiseerde en georganiseerde vrije tijd vloeien in elkaar over. Jongeren zijn aangesloten bij een cultuur- of sportvereniging en beoefenen de creatieve hobby's of sport ook thuis of op publieke pleintjes. Jongeren ontmoeten hun vrienden van bij de jeugdbeweging ook buiten de context van de jeugdbeweging in de stad. Deze voorbeelden gaan dan nog voorbij aan de vele hybride vrijetijdsorganisaties die zijn ontstaan om de kloof te overbruggen tussen enerzijds de formele vrijetijdsverenigingen en anderzijds de niet-gestructureerde vrijetijdsinvulling die vele jongeren zoeken, via bijvoorbeeld buurtsport, pleintjeswerkingen of open creatieve broedplaatsen.

Uit het spanningsveld tussen georganiseerde en ongeorganiseerde vrije tijd en wie er toegang toe heeft, volgt dat het belangrijk is om zicht te krijgen op zowel de deelname van de Vlaamse jeugd aan de meer georganiseerde en meer ongeorganiseerde vrije tijd, als de verschillen tussen jongeren, naargelang hun geslacht, herkomst, financiële situatie... Omwille van bezorgdheden rond de toegang tot vrije tijd van jongeren met een handicap (Schraepen et al., 2015), zoomen we in dit hoofdstuk ook in op de vrijetijdsbesteding van jongeren met een handicap of langdurige ziekte. Daarnaast is het belangrijk om mee te nemen dat de (ongelijke) deelname aan vrijetijdsactiviteiten maar het topje van de ijsberg betreft. Ongelijke deelname kan breder weerspiegelen hoe 'kansrijk' jongeren opgroeien op het vlak van vrije tijd. Het gaat dan over welke mogelijkheden jongeren binnen dit levensdomein ervaren. Onderliggend aan deelname aan vrijetijdsactiviteiten kunnen er met andere woorden bepaalde vrijetijdskansen wel of niet voldaan zijn. Die vrijetijdskansen zijn verbonden aan het recht op vrije tijd van jongeren en de verschillende aspecten die daaronder vallen, zoals aanbod en infrastructuur, mogelijkheden om vrije tijd zelf in te vullen, veiligheid in vrije tijd en dergelijke. In de wetenschappelijke literatuur is deze focus op vrijetijdskansen eerder nieuw, maar veelbelovend. Daarom gaven we vrijetijdskansen een plaats in de JOP-postmonitor 5, wat ons toelaat de sociale ongelijkheden op het vlak van deze vrijetijdskansen te bestuderen.

In het tweede deel van dit hoofdstuk gaan we in op het mediagebruik van jongeren. De vrije tijd van hedendaagse jongeren is sterk doorspekt met en beïnvloed door (sociale) media. Het gebruik van sociale media maakt al jaren een steile opgang. Eerder JOP-onderzoek toonde al aan dat sociale media werken als een tweesnijdend zwaard (Siongers et al., 2022). Voor jongeren die via sociale media interpersoonlijke contacten onderhouden, dragen sociale media bij tot tevredenheid met sociale contacten en met de mentale gezondheid. Voor sommige andere jongeren, zeker wanneer zij compulsief mediagebruik vertonen, vormen sociale media net een bedreiging voor het welzijn. Gedurende de coronapandemie manifesteerden de twee zijden van sociale media zich overduidelijk: enerzijds vormden sociale media een essentieel middel voor jongeren om in contact te blijven met leeftijdsgenoten, anderzijds was het ook een periode waarin sociale mediaplatformen een omgeving boden waarin jongeren risico liepen op overmatig gebruik en zich mogelijk konden verliezen in een overmatige online aanwezigheid (cf. Van Erdeghem et al., 2022). Getuige daarvan zijn bezorgdheden van sommige ouders of beleidsmakers over de verslavende effecten van sociale mediagebruik en over de zogenaamde verspreiding van fake news (cf. Deprez et al., 2020; Siongers et al., 2022; Van Damme et al., 2022). Ook over de aard van (eventueel seksueel getinte) beelden die jongeren te zien krijgen en versturen via sociale media is er vaak ongerustheid bij volwassenen, ook al voor de pandemie (Villacampa, 2017). Later in dit hoofdstuk gaan we daar verder op in.

Hoewel digitalisering veel kansen kan bieden voor jongeren brengt dit thema ook aanzienlijke bezorgdheid met zich mee, vaak omgeven door een gevoel van morele onrust of ‘moral panic’. Er zijn vooral bezorgdheden over de schaduwzijde van sociale media, in de zin dat sociale media een negatieve invloed zouden hebben op de waarden en normen van jongeren en hun welbevinden zouden verlagen (Siongers et al., 2022). Dat is niet onverwacht, want bij veel innovaties is er een zogenaamde ‘cultural lag’, waarbij technische innovaties mogelijk zijn vooraleer onze culturele normen en waarden een antwoord hebben op de uitdagingen die deze innovaties maatschappelijk met zich meebrengen (O’Brien, 2016; Ogburn, 1922).

Omdat heel wat actoren werken rond het thema media(wijsheid) en jongeren, onderscheidt de JOP-monitor zich door te focussen op twee thema’s die beter licht kunnen werpen op twee bronnen van morele onrust bij het thema media: frequentie van (media)gebruik bij Vlaamse jongeren en indicaties van (sociale)mediaverslaving enerzijds en sexting of de verspreiding van seksueel getinte beelden via sociale media en internet anderzijds.

3.2 DE (ON)GEORGANISEERDE VRIJE TIJD VAN JONGEREN EN HUN VRIJETIJDKANSSEN

In het eerste luik van dit hoofdstuk gaan we in op de meer georganiseerde en meer ongeorganiseerde vrije tijd van Vlaamse jongeren van 12 tot 25 jaar op basis van de JOP-postmonitor 5. De JOP-postmonitor 5 bevroeg het thema 'vrije tijd' namelijk in iets meer detail dan de JOP-grootstedelijke monitor 3.

Wat betreft de georganiseerde vrije tijd bekijken we de deelname aan het verenigingsleven. We schenken zowel aandacht aan de algemene deelname aan het verenigingsleven, als aan de deelname in verschillende types van verenigingen: sportverenigingen, jeugdverenigingen, cultuurverenigingen, sociale verenigingen en doelgroepgerichte verenigingen. De deelname wordt, net als in de JOP-postmonitor 4, in kaart gebracht op basis van vragen naar vroegere en huidige deelname in de afgelopen 12 maanden aan een lijst van verenigingen. Voor huidige deelname wordt het onderscheid gemaakt tussen jongeren die enkel deelnemen aan de activiteiten van een vereniging als participant en zij die (ook) deelnemen in het bestuur, de leiding of de organisatie van activiteiten. Dit onderscheid maakt de analyse complexer, maar ook rijker. Het laat immers toe te analyseren in welke mate bepaalde groepen van jongeren ook terug te vinden zijn in meer organiserende functies in het verenigingsleven.

De deelnamepercentages aan de activiteiten van de verschillende organisaties, gegroepeerd per type vereniging, worden hieronder weergegeven in tabel 3.1. De deelnameverschillen per type worden verderop in het hoofdstuk besproken.

	NOOIT DEELNEMER	OOIT DEELNEMER	NU DEELNEMER	
			Nu enkel participerend deelnemer	Nu (ook) organiserend deelnemer
Sportvereniging of sportclub	24,0%	27,1%	36,8%	12,1%
Jeugdvereniging	38,2%	33,9%	16,4%	11,5%
Jeugdbeweging of jongerenbeweging	53,3%	25,3%	12,2%	9,2%
Speelpleinwerking, kamp, speeldagen/speelweek of andere speelactiviteiten/initiatieven in vakantieperiodes	62,8%	28,9%	5,2%	3,1%
Jeugdhuis, jeugdcentrum of jeugdclub	91,2%	4,7%	3,6%	0,5%
Cultuurvereniging	55,1%	27,6%	14,0%	3,3%
Muziekschool, tekenacademie, academie voor beeldende kunst, toneel, dans, woordkunst...	61,4%	26,3%	11,0%	1,4%
Hobbyvereniging	88,4%	5,6%	4,0%	2,0%
Sociale vereniging	77,1%	14,6%	3,1%	5,2%
Vereniging die anderen helpt (humanitaire vereniging)	95,8%	2,6%	0,6%	0,9%
Vereniging of actiegroep rond milieu, dierenrechten of duurzame voeding	97,1%	1,9%	0,6%	0,4%
Jeugdraad, (kinder)gemeenteraad, cultuurraad, sportraad	95,3%	2,8%	0,5%	1,3%
Leerlingenraad, scholierenparlement, studentenraad, schoolraad	84,3%	11,4%	1,8%	2,5%
Politieke jongerenbeweging	98,8%	0,4%	0,3%	0,4%

	NOOIT DEELNEMER	OOIT DEELNEMER	NU DEELNEMER	
			Nu enkel participerend deelnemer	Nu (ook) organiserend deelnemer
Doelgroepgerichte vereniging	90,5%	4,4%	3,1%	2,0%
Vereniging gericht op jongeren met een bepaalde etnische-culturele achtergrond	98,6%	0,8%	0,3%	0,3%
Religieuze of levensbeschouwelijke vereniging	94,9%	2,8%	1,5%	0,8%
Jeugdvereniging voor maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren	98,0%	1,2%	0,2%	0,6%
Jeugdvereniging voor kinderen en jongeren met een handicap	97,5%	0,8%	1,2%	0,6%
Andere vereniging	95,9%	1,1%	1,3%	1,7%

Tabel 3.1: Deelnamepercentages per type organisatie (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Vervolgens behandelen we de meer ongeorganiseerde vrije tijd. In de JOP-postmonitor bevragen we traditioneel deelnamefrequentie in de afgelopen twaalf maanden aan een uitgebreide reeks van vrijetijdsactiviteiten. In dit hoofdstuk worden specifiek een aantal activiteiten uitgelicht die betrekking hebben op sportieve en culturele activiteiten, namelijk sporten, naar een sportwedstrijd gaan kijken, naar een muziekfestival of muziekconcert gaan, naar de bioscoop gaan, andere culturele uitstappen en cultuurbezoek, creatieve hobby's en een boek of strip lezen als ontspanning. Daarnaast gaan we in dit hoofdstuk in op vrije tijd buitenshuis doorbrengen, namelijk buiten activiteiten doen, wandelen of picknicken en vrienden ontmoeten op straat, pleinen en in de stad.

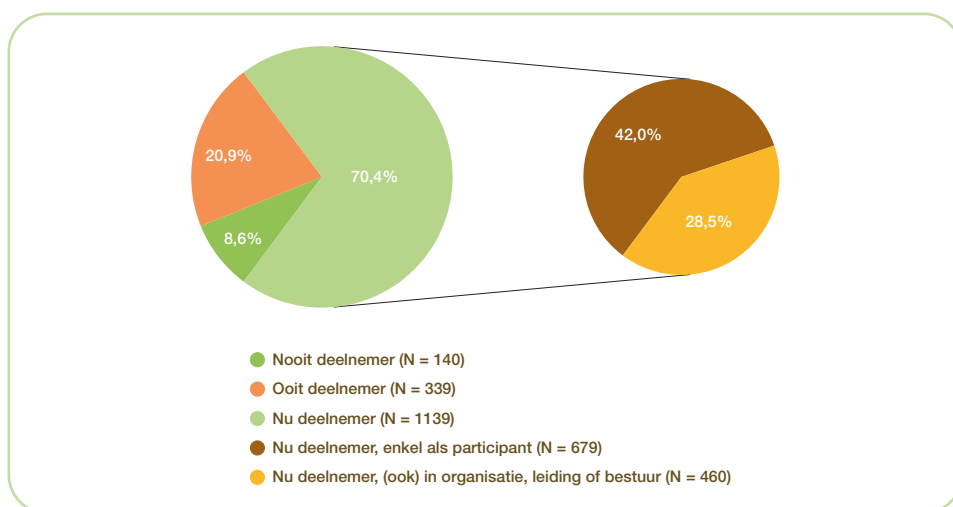
We schenken bijzondere aandacht aan sociale ongelijkheden in de vrije tijd. We onderzoeken daartoe verschillen naar leeftijd, gender, de mate waarin het gezin kan rondkomen met het gezinsinkomen, het diploma van de ouders, gevolgde onderwijsvorm in het (laatste jaar) secundair en de Belgische of buitenlandse achtergrond van de jongere. Deze kenmerken van jongeren werden reeds besproken in het inleidende hoofdstuk. Daarnaast vergelijken we de vrije tijd en vrijetijdskansen van jongeren die matig tot ernstig beperkt worden door een handicap of langdurige ziekte (13,1%) met deze van jongeren die niet gehinderd worden door een handicap of ziekte (86,9%). Om dit in kaart te brengen kregen jongeren eerst de vraag: Heb je een langdurige lichamelijke of mentale ziekte, handicap of gezondheidsprobleem? Met langdurig bedoelen we dat je dit al minstens 6 maanden hebt. Wanneer de jongere 'ja' aanduidde kreeg die de vraag: Beperkt deze ziekte, handicap of dit gezondheidsprobleem jou bij jouw dagelijkse activiteiten? (bv. thuis, op school / werk, in de vrije tijd ...). De antwoordmogelijkheden waren: nee – ja, in beperkte mate – ja, veel. Jongeren die een van de twee laatste antwoordcategorieën aanduiden, werden meegenomen in de groep 'jongeren die matig tot ernstig beperkt worden door een handicap of langdurige ziekte'.

3.2.1 DEELNAME AAN HET VERENIGINGSLEVEN: EEN OVERZICHT VOOR ALLE VLAAMSE JONGEREN

Het overgrote deel van de Vlaamse jongeren nam ooit al deel aan activiteiten van een vereniging. Slechts 8,6% van de jongeren deed dat nooit. Ongeveer een op de vijf nam vroeger deel, maar nu niet meer. Iets meer dan zeven op de tien jongeren nemen nu deel aan de activiteiten van een vereniging: 42,0% van alle jongeren enkel als participierend deelnemer aan de activiteiten en 28,5% van alle jongeren (ook) in het bestuur, de leiding of organisatie van activiteiten (figuur 3.1).

Vlaamse jongeren nemen frequenter deel aan bepaalde types verenigingen dan andere. Sportverenigingen zijn het meest populair. Iets minder dan een kwart van de jongeren in de JOP-postmonitor 5 nam nooit deel aan de activiteiten van een sportvereniging. Iets meer dan een kwart van de jongeren nam vroeger wel deel, maar nu niet meer. De resterende kleine helft van de jongeren nam de afgelopen twaalf maanden deel aan de activiteiten van een sportvereniging, waarvan een substantieel

deel ook betrokken was in het bestuur of de organisatie van activiteiten. Vlaamse jongeren nemen daarnaast frequent deel aan jeugdverenigingen (jeugdbewegingen, jeugdhuizen en speelplein- en andere vakantiewerkingen). Meer dan zes op de tien jongeren waren of zijn nu betrokken bij een jeugdvereniging. Bijna drie op de tien jongeren namen in de afgelopen twaalf maanden deel, als deelnemer aan de activiteiten (16,4% van het totaal) of ook in het bestuur, de leiding of organisatie (11,5%). Ook met cultuurverenigingen (academies voor kunst, dans, woord... en hobbyverenigingen) kwamen bijna de helft van de Vlaamse jongeren al in contact: meer dan een kwart van de jongeren was ooit deelnemer, maar nu niet meer en bijna twee op de tien zijn nu (organiserend) deelnemer (figuur 3.2).

Figuur 3.1: Deelname aan het verenigingsleven (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Aan sociale verenigingen (humanitaire, milieugerichte verenigingen, jeugd- en andere raden, leerlingenraden en jongerenbewegingen van politieke partijen) nemen Vlaamse jongeren veel minder vaak deel: meer dan drie op de vier deden dat nog nooit. Meer dan negen op de tien Vlaamse jongeren namen nooit deel aan een doelgroepgerichte vereniging (gericht op jongeren van een bepaalde etnisch-culturele achtergrond, religie of levensbeschouwing, jeugd met een maatschappelijk kwetsbare positie of jeugd met een handicap of aandoening). Dat is ook deels inherent aan de doelgroepgerichte aard van dit type verenigingen. Ze richten zich namelijk op specifieke groepen van jongeren eerder dan alle jongeren. De meeste verenigingen waaraan jongeren

deelnemen, kunnen ondergebracht worden in een van de voornoemde vijf types. Aan de inhoudelijke restgroep ‘andere vereniging’ heeft maar een heel beperkt deel van de jongeren ooit deelgenomen. Die laten we dus buiten beschouwing voor de verdere analyses waarbij we verenigingsdeelname vergelijken naargelang verschillende kenmerken van de jongere. Hierbij lichten we in de tekst de meest opvallende tendensen en verschillen uit. Het volledige overzicht van de verschillen is te bekijken in de tabellen die online beschikbaar zijn via de QR-code aan het einde van het hoofdstuk.

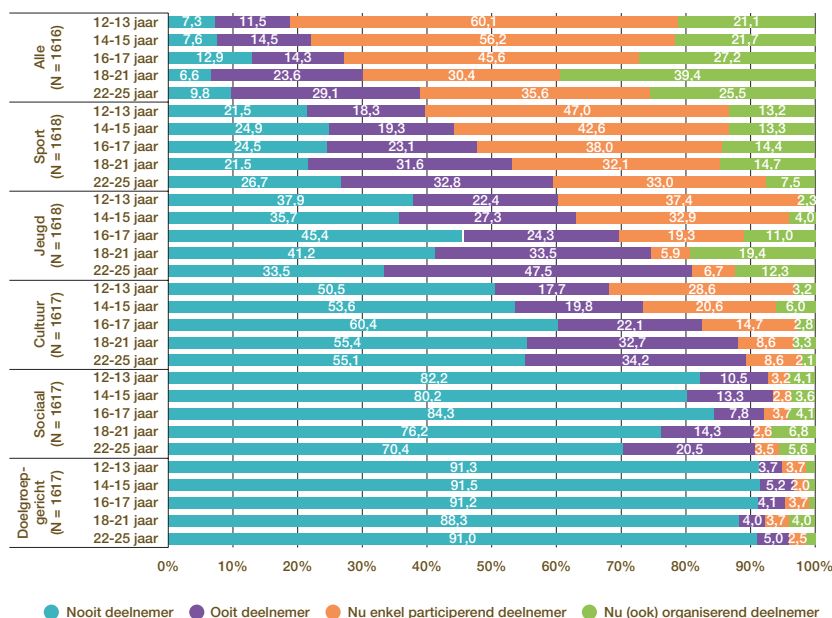

Figuur 3.2: Deelname aan types verenigingen (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

3.2.2 DEELNAME AAN HET VERENIGINGS-LEVEN NAARGELANG DE KENMERKEN VAN DE JONGERE

LEEFTIJDVERSCHILLEN IN DEELNAME

We zien significante leeftijdsverschillen in deelname, zowel voor participatie aan de activiteiten van een vereniging in het algemeen als voor deelname aan de verschillende types van verenigingen, met uitzondering van de doelgroepgerichte. Huidige deelname aan de activiteiten van (de verschillende types van) verenigingen als louter participant aan de activiteiten daalt significant met de leeftijd en bereikt een dieptepunt bij de leeftijdsgroep van 18 tot 21 jaar. Dat is de leeftijdsgroep waarbij de deelname in de leiding, het bestuur of de organisatie van een vereniging piekt. Deelname in het algemeen, dus zowel deelname louter als participant als deelname in de leiding, bestuur en organisatie van activiteiten, daalt met de leeftijd voor de sport-, jeugd- en cultuurverenigingen, maar niet voor de sociale- en doelgroepgerichte verenigingen.

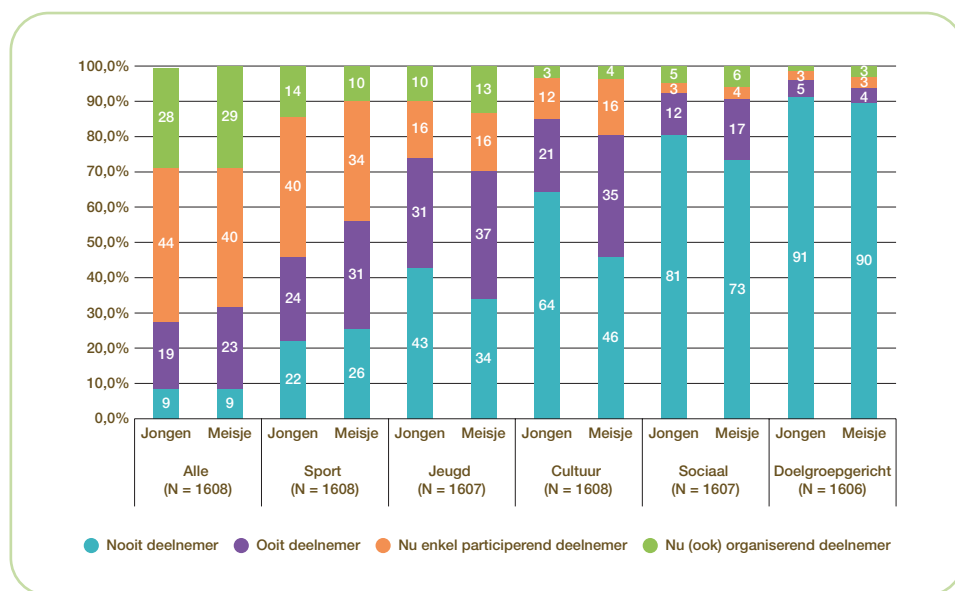

Figuur 3.3: Deelname aan verenigingen in het algemeen en types verenigingen, per leeftijdsgroep (12-25 jaar, in %).

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

VERSCHILLEN IN DEELNAME TUSSEN JONGENS EN MEISJES

We zien geen verschillen tussen jongens en meisjes in de algemene deelname aan verenigingen, maar er zijn wel verschillen bij bepaalde verenigingstypes. Jongens en meisjes sluiten aan bij andere types van verenigingen. Meisjes zijn statistisch significant minder vaak (participerend of organiserend) deelnemer van sportverenigingen dan jongens. Toch is het aandeel dat nooit aan sportverenigingen deelgenomen heeft niet echt hoger bij de meisjes, wat betekent dat meisjes ongeveer even vaak starten bij een sportvereniging als jongens, maar dus vaker of sneller afhaken (figuur 3.4).

Figuur 3.4: Deelname aan verenigingen in het algemeen en types verenigingen, naar geslacht (12-25 jaar, in%).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Voor de meeste andere types verenigingen stellen we daarentegen vast dat jongens minder vaak dan meisjes al hebben deelgenomen. Meisjes nemen vaker dan jongens nu deel aan jeugdverenigingen of deden dit vaker in het verleden: slechts een op de drie meisjes (33,9%) nam nooit deel aan het jeugdverenigingsleven, bij jongens is dit 42,7%. Dat verschil is significant. Wat huidige deelname betreft nemen meisjes vooral significant vaker organiserende taken op bij de jeugdverenigingen dan jongens. Een gelijkaardig genderverschil zien we bij deelname aan cultuurverenigingen. In

vergelijking met jongens zijn meisjes significant vaker in het verleden al deelnemer geweest aan de activiteiten van cultuurverenigingen en ze zijn ook vaker nu deelnemer als participant. De genderverschillen in de groep jongeren die nog nooit deelnam aan de activiteiten van een cultuurvereniging zijn ook vrij groot: zo namen 64,3% van de jongens nog nooit deel, tegenover 45,9% van de meisjes. Tegenover meisjes zijn jongens daarnaast significant vaker nog nooit deelnemer geweest van een sociale vereniging (resp. 80,6% en 73,4%). Met andere woorden: meisjes geven vaker aan ooit of nu deelnemer te zijn van een sociale vereniging. We stellen geen statistisch significante genderverschillen vast wat betreft de deelname aan doelgroepgerichte verenigingen.

Meisjes zijn statistisch significant minder vaak (participerend of organiserend) deelnemer van sportverenigingen dan jongens. Toch is het aandeel dat nooit aan sportverenigingen deelgenomen heeft niet echt hoger bij de meisjes, wat betekent dat meisjes ongeveer even vaak starten bij een sportvereniging als jongens, maar dus vaker of sneller afhaken.

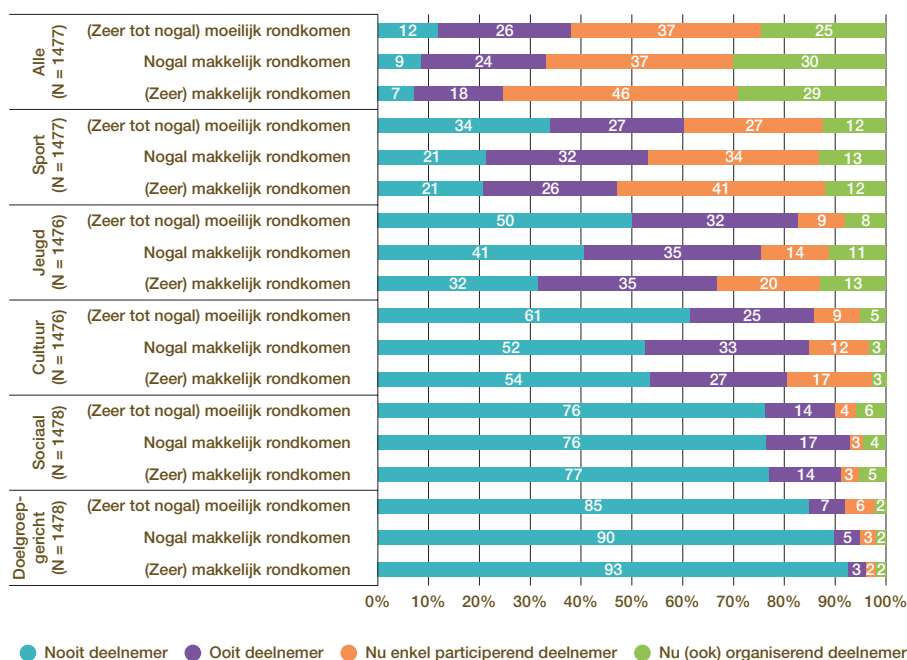
VERSCHILLEN IN DEELNAME NAAR GEZINSINKOMEN

De mate waarin het gezin volgens de jongere kan rondkomen met het gezinsinkomen hangt duidelijk samen met de deelname aan het verenigingsleven van de jongere, zowel wat betreft het deelnemen aan een vereniging in het algemeen als aan de verschillende types van verenigingen meer specifiek. Enkel bij sociale verenigingen zien we geen significante verschillen in deelname naargelang de mate waarin het gezin kan rondkomen met het inkomen (figuur 3.5).

Jongeren uit de laagste inkomensgroep – gezinnen die zeer tot nogal moeilijk kunnen rondkomen met het gezinsinkomen – hebben significant vaker nog nooit deelgenomen aan de activiteiten van een vereniging in het algemeen, van een sportvereniging of van een jeugdvereniging dan jongeren uit gezinnen die (zeer) gemakkelijk kunnen rondkomen. Zeker bij de klassieke jeugdverenigingen (jeugdbewegingen, jeugdhuizen, speelpleinwerking en andere vakantie-initiatieven) zien we grote verschillen tussen de inkomensgroepen. Bij jongeren uit gezinnen die het moeilijkste kunnen rondkomen, heeft de helft nog nooit deelgenomen aan de activiteiten van een jeugdvereniging, tegenover vier op de tien bij de middelste groep en drie op de tien bij jongeren uit gezinnen die het makkelijkste kunnen rondkomen. Ook bij sportverenigingen is het verschil niet onbelangrijk: een op de drie jongeren uit de laagste

inkomensgroep nam nog nooit deel, tegenover slechts een op de vijf bij de middelste en hoogste inkomensgroep. Met andere woorden: hoe makkelijker het gezin waarin je als jongere opgroeit kan rondkomen, hoe groter de kans dat je al deelnam aan de activiteiten van een jeugdvereniging of een sportvereniging.

Tegenover jongeren uit de hoogste inkomensgroep, nemen jongeren uit de inkomensgroep die het moeilijkste rondkomt ook minder vaak op dit moment als participant deel aan de activiteiten van een vereniging in het algemeen, en meer specifiek van sportverenigingen, culturele verenigingen en jeugdverenigingen. Deze verschillen zijn significant. Wat betreft doorstroom naar leiding, organisatie en bestuur zien we procentueel wel wat verschillen, maar die zijn niet statistisch significant. Jongeren uit de armste inkomensgroep zijn – niet onverwacht – wel oververtegenwoordigd in de doelgroepgerichte verenigingen.

Figuur 3.5: Deelname aan verenigingen in het algemeen en types verenigingen, naar rondkomen met gezinsinkomen (12-25 jaar, in %).

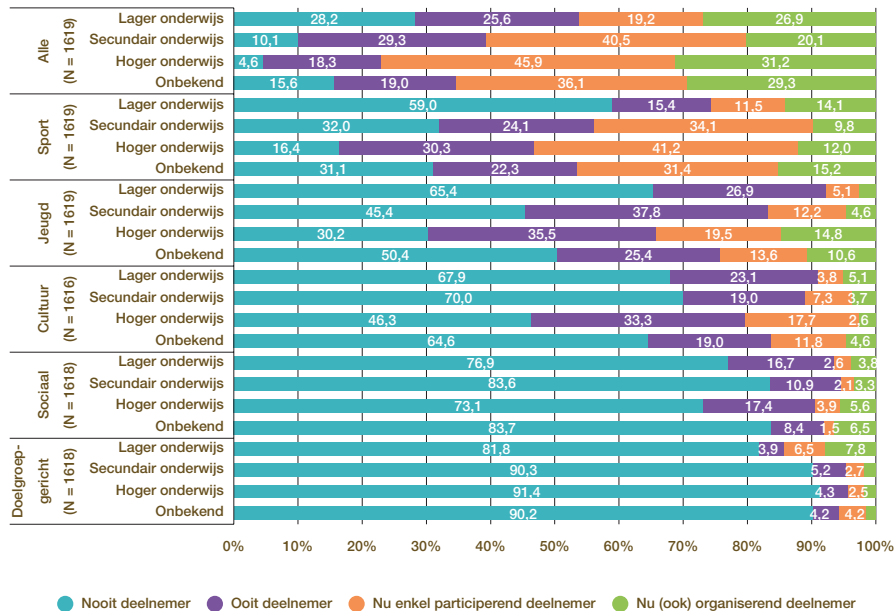
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

VERSCHILLEN IN DEELNAME NAAR DIPLOMA VAN DE OUDERS

Het hoogste diploma van de ouders hangt sterk samen met de deelname van jongeren aan het verenigingsleven. Jongeren wier ouders hoogstens een diploma lager onderwijs hebben, zijn significant oververtegenwoordigd bij de groep jongeren die nog nooit deelnam aan de activiteiten van gelijk welke vereniging, in vergelijking met jongeren met een ouder met een diploma hoger onderwijs. Dat patroon komt ook terug bij de sport-, jeugd- en cultuurverenigingen. Zowel bij sport- als jeugdverenigingen zien we echt grote verschillen in deelname, waarbij de participatie significant stijgt met het diploma van de ouders. Wat betreft sportverenigingen heeft 59,0% van de jongeren met ouders met hoogstens een diploma lager onderwijs nog nooit deelgenomen, terwijl dat bij jongeren met minstens een ouder met een diploma secundair of hoger onderwijs respectievelijk 32,0% en 16,4% is. De verschillen tussen de drie groepen jongeren zijn statistisch significant. Ongeveer twee op de drie jongeren met ouders met hoogstens een diploma lager onderwijs namen nog nooit deel aan de activiteiten van een jeugdvereniging, terwijl dat bij de jongeren met minstens een ouder met een diploma secundair of hoger onderwijs respectievelijk 45,4% en 30,2% is. Opnieuw zijn de verschillen tussen de drie groepen jongeren statistisch significant. Specifiek voor jeugdverenigingen stellen we vast dat er een ondervertegenwoordiging is van jongeren met ouders met hoogstens een diploma lager en secundair onderwijs in de leiding, het bestuur en de organisatie van de vereniging. Deelname aan cultuurverenigingen is duidelijk vooral gebruikelijk bij kinderen met minstens een ouder met een diploma hoger onderwijs. Bij jongeren met ouders met hoogstens een diploma lager of secundair onderwijs is de participatie significant lager. De resultaten stemmen tot nadenken: de groep jongeren met ouders met hoogstens een diploma lager onderwijs lijkt dan wel niet zo groot, maar het is belangrijk oog te hebben voor deze maatschappelijk kwetsbare groep die veel minder aanwezig is in het verenigingsleven.

Jongeren wier ouders hoogstens een diploma lager onderwijs hebben, zijn significant oververtegenwoordigd bij de groep jongeren die nog nooit deelnam aan de activiteiten van gelijk welke vereniging, in vergelijking met jongeren met een ouder met een diploma hoger onderwijs. Dat patroon komt ook terug bij de sport-, jeugd- en cultuurverenigingen.

Bij sociale en doelgroepgerichte verenigingen zien we een ander patroon. Bij sociale verenigingen zit de lagere participatie eerder bij de jongeren met ouders met hoogstens een diploma secundair onderwijs (tegenover jongeren met minstens een ouder met een diploma hoger onderwijs). Niet onverwacht gezien de aard van deze verenigingen nemen kinderen van ouders met hoogstens een diploma lager onderwijs vaker deel aan doelgroepgerichte verenigingen dan kinderen met een ouder met een diploma hoger onderwijs.

Figuur 3.6: Deelname aan verenigingen in het algemeen en types verenigingen, naar opleidingsniveau ouders (12-25 jaar).

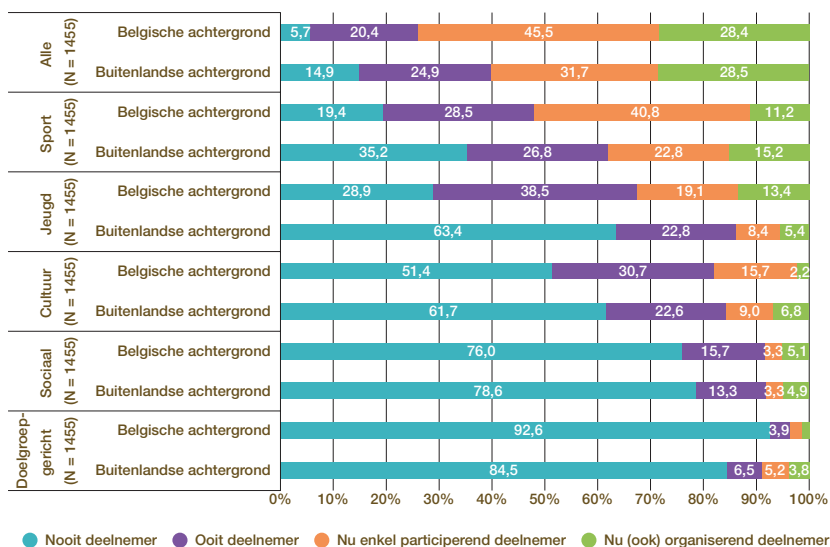
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

VERSCHILLEN IN DEELNAME NAAR ACHTERGROND

De Belgische of buitenlandse achtergrond van de jongere is een duidelijke voorspeller van deelname aan het verenigingsleven. Jongeren met een buitenlandse achtergrond hebben vaker nog nooit deelgenomen aan de activiteiten van een vereniging dan jongeren met Belgische achtergrond. We zien dat patroon ook terugkomen bij bepaalde types van verenigingen, namelijk sportverenigingen, jeugdverenigingen en cultuurverenigingen. Jongeren met buitenlandse achtergrond zijn daarentegen meer

vertegenwoordigd in de doelgroepgerichte verenigingen. Bij sociale verenigingen stellen we geen significante verschillen naar achtergrond vast.

Voor sport-, jeugd- en cultuurverenigingen stellen we significante verschillen vast naar achtergrond wat betreft de huidige deelname aan de activiteiten als participant. Vooral bij sport- en jeugdverenigingen zijn die verschillen uitgesproken. Bij sportverenigingen zijn iets meer dan twee op de vijf jongeren met Belgische achtergrond op het moment van de bevraging participierend deelnemer (40,8%), tegenover slechts iets meer dan een op de vijf jongeren met buitenlandse achtergrond (22,8%). Bijna een op de vijf jongeren met Belgische achtergrond nam in de afgelopen twaalf maanden deel aan de activiteiten van een jeugdvereniging als participant, terwijl dat minder dan een op de tien is bij jongeren met buitenlandse achtergrond (8,4%). Terwijl we bij sport- en cultuurverenigingen zien dat de jongeren met buitenlandse achtergrond goed en zelfs wat oververtegenwoordigd zijn in het bestuur, de leiding of de organisatie van activiteiten, is de doorstroom van jongeren met buitenlandse achtergrond naar de leiding of het bestuur van jeugdverenigingen veel minder groot dan van jongeren met volledig Belgische achtergrond.

Figuur 3.7: Deelname aan verenigingen in het algemeen en types verenigingen, naar achtergrond (12-25 jaar, in %).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

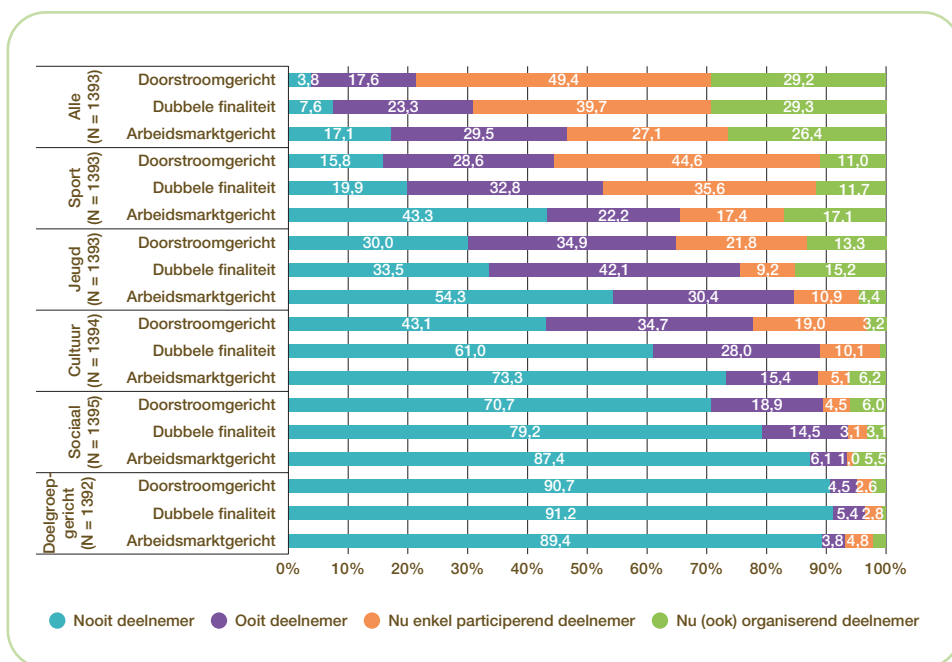
VERSCHILLEN IN DEELNAME NAAR (LAATST) GEVOLGDE ONDERWIJSVORM

Er zijn duidelijke verschillen in deelname aan het verenigingsleven naargelang de onderwijsvorm die de jongere volgt of volgde in het laatste jaar van het secundair onderwijs. Dit geldt zowel voor de deelname aan een vereniging in het algemeen als voor deelname aan de verschillende types van verenigingen. De doelgroepgerichte verenigingen vormen een uitzondering, daar zien we geen significante verschillen qua (laatst) gevolgde onderwijsvorm.

Globaal stellen we vast dat jongeren uit arbeidsmarktgerichte of BSO-opleidingen het slechtst scoren qua participatie en jongeren uit de doorstroomgerichte en ASO/KSO-opleidingen het beste, met jongeren uit TSO en richtingen met dubbele finaliteit meestal daar tussenin. Vaak verschilt de deelname van de drie groepen significant van elkaar. Vooral jongeren uit het ASO/KSO of doorstroomgerichte opleidingen vinden aansluiting bij de cultuurverenigingen.

Terwijl de helft van de jongeren uit het ASO/KSO en doorstroomgerichte opleidingen nu deelneemt aan de activiteiten van een vereniging als participant, is dat bij jongeren uit het TSO en richtingen met dubbele finaliteit significant minder, namelijk vier op de tien. Bij jongeren uit arbeidsmarktgerichte opleidingen gaat het over minder dan drie op de tien.

Jongeren uit beroeps- en arbeidsmarktgerichte opleidingen zijn oververtegenwoordigd bij de groep jongeren die nog nooit deelnamen aan de activiteiten van een sportvereniging, jeugdvereniging, cultuurvereniging en sociale vereniging. Van alle onderwijsvormen waren jongeren uit beroeps- en arbeidsmarktgerichte opleidingen ook in de afgelopen twaalf maanden het minst vaak deelnemer aan de activiteiten van een van bovengenoemde verenigingen. Zo nam 17% van de jongeren in een beroeps- en arbeidsmarktgerichte opleiding nog nooit deel aan het verenigingsleven, tegenover slechts 3,8% bij jongeren uit het ASO/KSO en doorstroomgerichte opleidingen en 7,6% van de jongeren uit het TSO en richtingen met dubbele finaliteit. Terwijl de helft van de jongeren uit het ASO/KSO en doorstroomgerichte opleidingen nu deelneemt aan de activiteiten van een vereniging als participant, is dat bij jongeren uit het TSO en richtingen met dubbele finaliteit significant minder, namelijk vier op de tien. Bij jongeren uit arbeidsmarktgerichte opleidingen gaat het over minder dan drie op de tien. Deze uitgesproken verschillen in huidige deelname als participant naargelang de (laatst) gevolgde onderwijsvorm komen heel duidelijk terug bij de sportverenigingen en ook wel bij de cultuur- en jeugdverenigingen.

Figuur 3.8: Deelname aan verenigingen in het algemeen en types verenigingen, per onderwijsvorm gevolgd in (laatste jaar) secundair onderwijs (12-25 jaar, in %).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

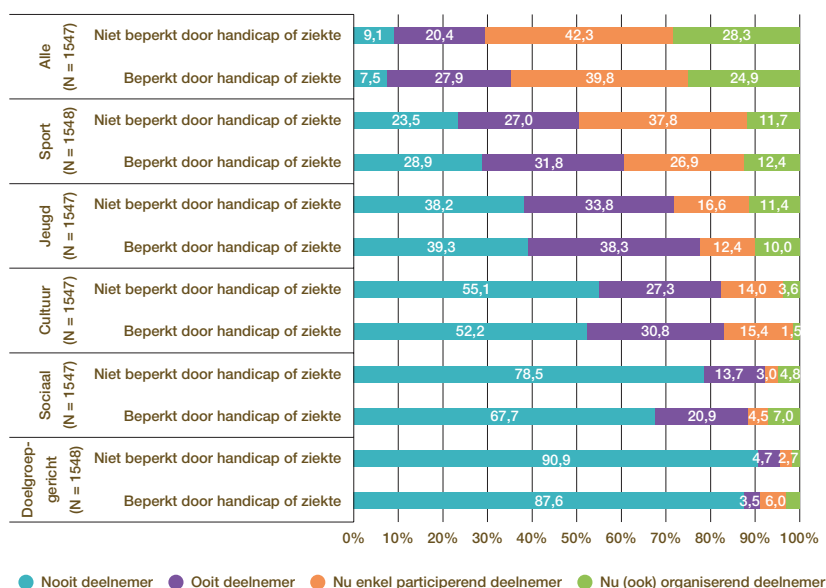
Bij de jeugdverenigingen valt op dat, hoewel jongeren uit het TSO of de dubbele finaliteit even vaak al hebben deelgenomen aan de activiteiten als jongeren uit doorstroomgerichte opleidingen, ze wat vaker lijken uit te vallen en significant minder vaak op dit moment deelnemen als participant. Ze vallen hierbij terug tot het lage participatieniveau van jongeren uit het BSO en arbeidsmarktgerichte opleidingen (nu participierend deelnemer: 21,8% voor doorstroomgerichte opleidingen, 9,2% voor richtingen met dubbele finaliteit, 10,9% voor arbeidsmarktgerichte opleidingen). Dat patroon zien we niet echt terugkomen bij de sport-, cultuur- en sociale verenigingen.

In totaliteit zijn jongeren uit arbeidsmarktgerichte opleidingen procentueel gezien even goed vertegenwoordigd in de leiding, organisatie of het bestuur als jongeren uit doorstroomgerichte of ASO/KSO-opleidingen en TSO-richtingen of richtingen met dubbele finaliteit, maar dit algemene resultaat verbergt duidelijke verschillen tussen de verschillende types van verenigingen. Procentueel gezien zijn jongeren uit het BSO en arbeidsmarktgerichte opleidingen goed en zelfs wat oververtegenwoordigd in het bestuur en de organisatie van sport- en cultuurverenigingen, wat betekent dat eens ze aansluiting vinden bij die verenigingstypes ze ook doorstromen naar organiserende functies in de vereniging. Jongeren uit BSO en arbeidsmarktgerichte opleidingen zijn

echter ondervertegenwoordigd in de leiding en organisatie van jeugdverenigingen. Doorstroom naar organiserende functies binnen jeugdverenigingen is voor jongeren uit het BSO en arbeidsmarktgerichte opleidingen duidelijk minder vanzelfsprekend.

VERSCHILLEN IN DEELNAME NAAR HANDICAP OF LANGDURIGE ZIEKTE

We zien geen significante verschillen in algemene deelname aan het verenigingsleven van jongeren die matig tot ernstig beperkt worden door een ziekte of handicap en jongeren bij wie dat niet het geval is, maar wel voor bepaalde types van verenigingen. In het bijzonder valt op dat jongeren met een handicap of langdurige ziekte significant minder vaak nu deelnemen aan de activiteiten van een sportvereniging als participant: 26,9% bij jongeren met handicap of langdurige ziekte tegenover 37,8% bij jongeren zonder handicap of ziekte.

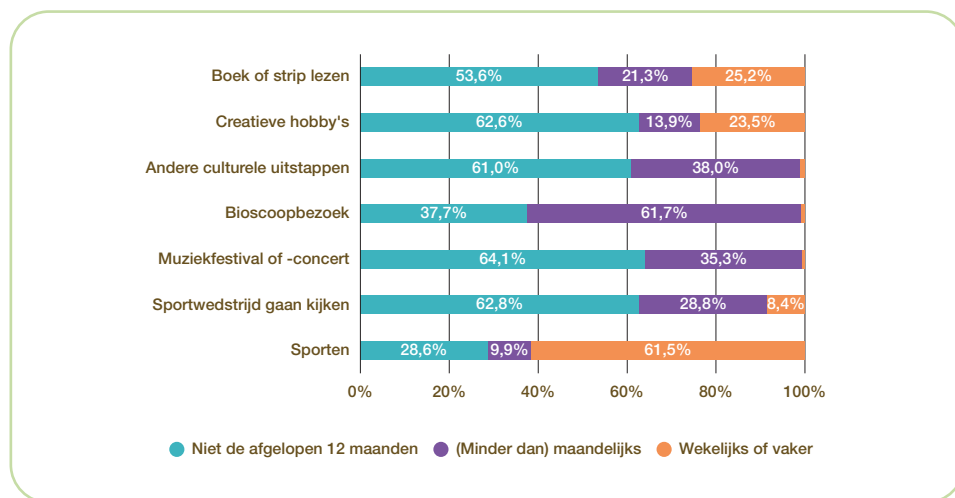

Figuur 3.9: Deelname aan verenigingen in het algemeen en types verenigingen, voor jongeren die matig tot ernstig beperkt worden door een handicap of langdurige ziekte (12-25 jaar, in %).

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

3.2.3 ANDERE VRIJETIJDSACTIONVITEITEN: FOCUS OP CULTUURBEZOEK EN CREATIEVE HOBBY'S

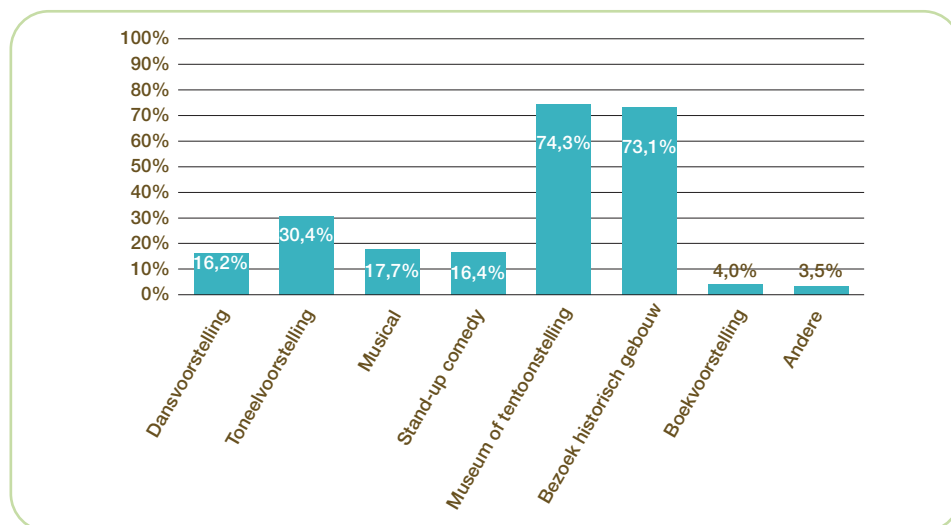
Naast deelname aan sport- en cultuurverenigingen werden in de JOP-postmonitor 5 verschillende vormen van meer ongeorganiseerde sportieve en culturele vrijetijdsbesteding bevestigd. Figuur 3.10 geeft de deelname weer van jongeren van 12 tot en met 25 jaar. Meer dan zeven op de tien jongeren sportten het afgelopen jaar in ongeorganiseerd verband. Meer dan een op de drie ging naar een sportwedstrijd kijken. Van de culturele activiteiten is bioscoopbezoek het meest courant. Meer dan zes op de tien jongeren gingen het afgelopen jaar naar de bioscoop. Bijna de helft van de jongeren las het afgelopen jaar een boek of strip als ontspanning (dus niet voor school). Iets minder dan vier op de tien jongeren gingen het afgelopen jaar naar een muziekfestival of concert, deden een andere culturele uitstap of cultuurbezoek of hielden zich bezig met een creatieve hobby.

Figuur 3.10: Frequentie deelname culturele en sportieve vrijetijdsactiviteiten in de afgelopen 12 maanden (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

De jongeren die cultuurbezoek rapporteerden gingen veelal naar musea of tentoonstellingen, of ze bezochten historische gebouwen, kerken of monumenten (figuur 3.11). Bij de jongeren met een creatieve hobby schildert en tekent meer dan de helft. Daarnaast zijn een muziekinstrument bespelen, dansen, zingen en creatief schrijven behoorlijk

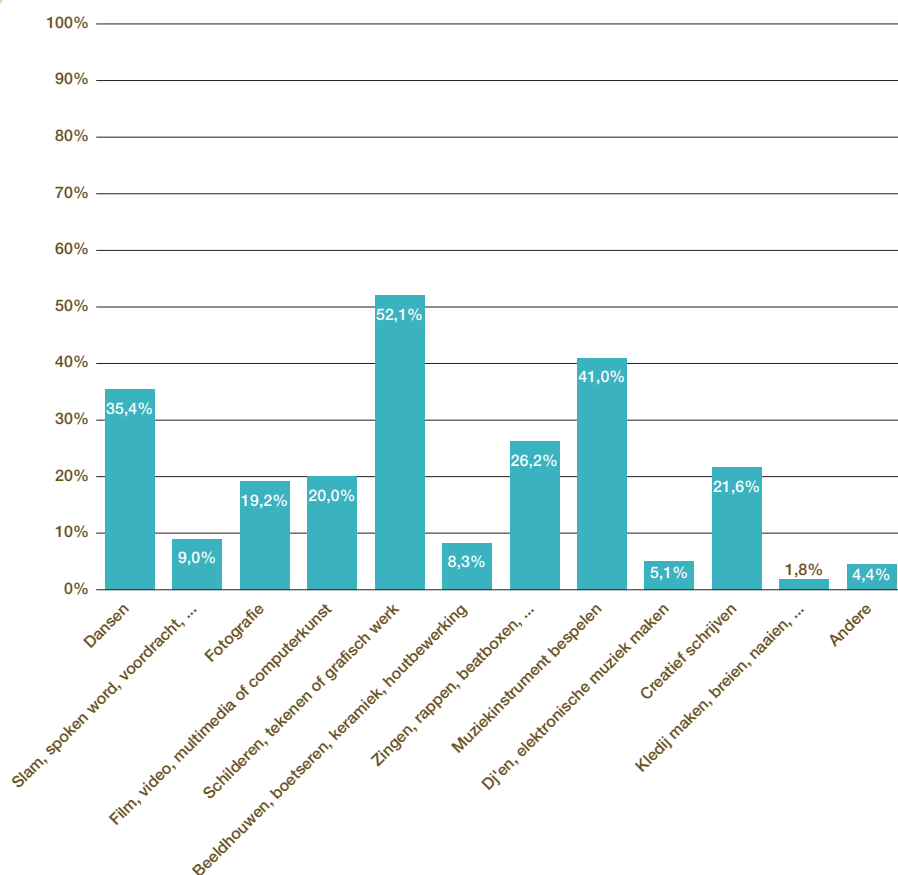
populair: die kunnen meer dan een vijfde van de jongeren met een creatieve hobby bekoren. Jongeren combineren ook regelmatig verschillende creatieve hobby's (figuur 3.12).

Figuur 3.11: Frequentie types cultuurbezoeken en culturele uitstappen
(jongeren 12-25 jaar die de afgelopen twaalf maanden een cultuurbezoek deden).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Na dit overzicht van de algemene deelnamecijfers gaan we dieper in op de verschillen tussen jongeren. De tabellen zijn online beschikbaar via de QR-code op het einde van het hoofdstuk. Jongens wonen vaker dan meisjes sportwedstrijden bij. Iets meer dan 3 op de 10 meisjes (31,6%) woonden een sportwedstrijd bij in het afgelopen jaar, tegenover 43,1% bij de jongens. Meisjes nemen daarentegen significant vaker deel aan de bevraagde culturele activiteiten, zowel de uithuizige activiteiten als de activiteiten die je ook thuis kan doen. De grootste genderverschillen zien we bij dit laatste type activiteiten, creatieve hobby's en lezen als ontspanning. Zo zien we dat bijna de helft van de meisjes het afgelopen jaar een creatieve hobby beoefende (17,6% doet dit (minder dan) maandelijks, 30,9% wekelijks of vaker), tegenover slechts een kwart van de jongens (10,0% (minder dan) maandelijks en 16,1% wekelijks of vaker). Slechts 35,3% van de jongens las het afgelopen jaar een boek of strip als ontspanning, tegenover 57,4% van de meisjes. Leeftijdverschillen in deelname aan bepaalde sportieve en culturele activiteiten, zoals sporten, het bekijken van sportwedstrijden, bioscoopbezoek, zijn niet significant of uitgesproken. Deelname aan muziekfestivals

en -concerten komt het meest voor bij 18+'ers: 42,8% van de jongeren van 18 tot 21 jaar en 49,8% van de jongeren tussen 22 en 25 nemen deel, tegenover 17,2% bij jongeren van 12 tot 13, 25,3% bij jongeren tussen 14 en 15 en 23,1% bij jongeren tussen 16 en 17. Ook bij de andere cultuurbezoeken liggen de deelnamecijfers het hoogst bij de meerderjarige jongeren, waarbij vooral de 22+'ers erboven uitspringen (47,1% neemt deel, tegenover deelnamecijfers die toenemen met leeftijd van 31,2% bij de jongeren tussen 12 en 13 tot 38,6% bij de jongeren tussen 18 en 21). Creatieve hobby's en lezen gebeuren dan weer het meest frequent door de jongste leeftijdsgroepen, maar die leeftijdsverschillen zijn niet zo groot.

Figuur 3.12: Frequentie types creatieve hobby's (jongeren 12-25 jaar die de afgelopen twaalf maanden een creatieve hobby beoefenden).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Jongeren uit gezinnen die makkelijk rondkomen met het gezinsinkomen sporten frequenter dan jongeren uit minder welstellende gezinnen. Zo sport 66,8% van de jongeren uit de hoogste inkomensgroep wekelijks of vaker, tegenover respectievelijk 53,9% en 58,6% bij de jongeren uit de laagste en middelste inkomensgroep. Dit verschil is significant. Ook het bijwonen van sportwedstrijden gebeurt significant minder door de laagste inkomensgroep dan door de hogere inkomensgroepen. Jongeren uit gezinnen die makkelijk rondkomen nemen het meest frequent deel aan uithuizige cultuuractiviteiten, jongeren uit gezinnen die het moeilijkste rondkomen neemt het minst deel. Zo woonde bijvoorbeeld slechts 23,9% van de jongeren uit de laagste inkomensgroep een muziekfestival of muziekconcert bij in het afgelopen jaar, tegenover respectievelijk 32,8% en 42,2% bij de middelste en hoogste inkomensgroep (alle verschillen zijn significant). Terwijl ongeveer 3 op de 10 jongeren uit de laagste en middelste inkomensgroep het afgelopen jaar een andere culturele uitstap of cultuurbezoek deden, was dit bij jongeren uit de hoogste inkomensgroep 46,5%. Stijgende participatie naarmate het gezin makkelijker kan rondkomen zien we ook voor creatieve hobby's en lezen, maar die verschillen zijn minder uitgesproken.

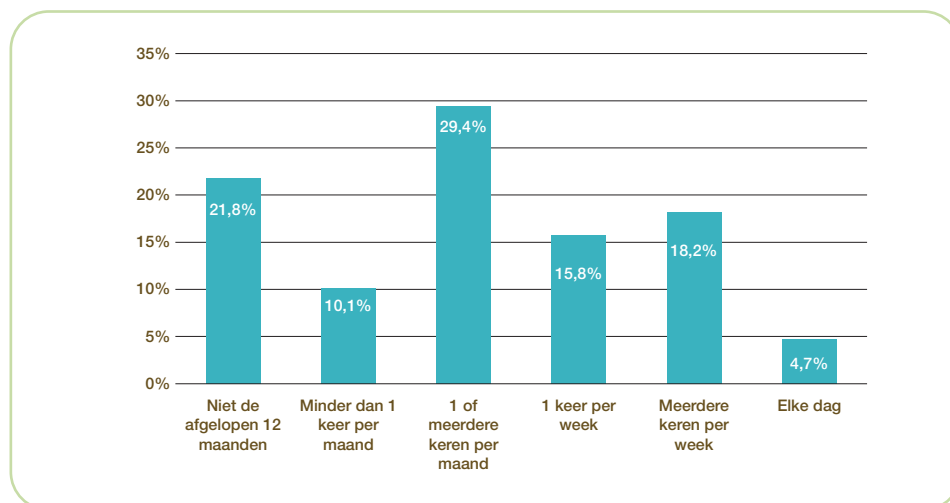
Het diploma van de ouders gaat sterk samen met verschillen in deelname aan sportieve en culturele activiteiten bij jongeren. Jongeren met ouders met een diploma hoger onderwijs nemen systematisch frequenter deel aan deze activiteiten dan jongeren met ouders met een diploma lager onderwijs. Voor het bijwonen van concerten en andere cultuurbezoeken zien we dat niet alleen kinderen met ouders met een diploma lager onderwijs, maar ook kinderen van ouders met een diploma secundair onderwijs significant minder deelnamen in het afgelopen jaar dan kinderen met minstens een ouder met een diploma hoger onderwijs (deelname muziekfestival of -concert: resp. 8,7% (lager), 31,9% (secundair), 42,6% (hoger); deelname andere cultuurbezoeken: 21,2% (lager), 26,9% (secundair), 48,6% (hoger)). Voor creatieve hobby's en lezen zijn de verschillen naargelang het opleidingsniveau van de ouders relatief gezien kleiner. Ook voor bioscoopbezoek zijn de verschillen wat minder uitgesproken. Jongeren uit het BSO en arbeidsmarktgerichte opleidingen nemen systematisch minder deel aan de sportieve en culturele activiteiten dan jongeren uit het ASO, KSO of doorstroomgerichte opleidingen en jongeren uit het TSO of richtingen met dubbele finaliteit. Zeker wat muziekfestivals, concertbezoek en ander cultuurbezoek betreft stellen we grote verschillen in deelname vast.

Jongeren met een buitenlandse achtergrond namen in het afgelopen jaar iets minder vaak deel aan de bevraagde sportieve activiteiten dan jongeren met een volledig Belgische achtergrond (sportdeelname: 62,0% versus 75,7%; sportwedstrijd bekijken: resp. 23,5% versus 42,1%). Ook bij alle bevraagde culturele activiteiten, behalve creatieve hobby's, zien we dat patroon. Opnieuw zijn de verschillen wat betreft muziekfestivals

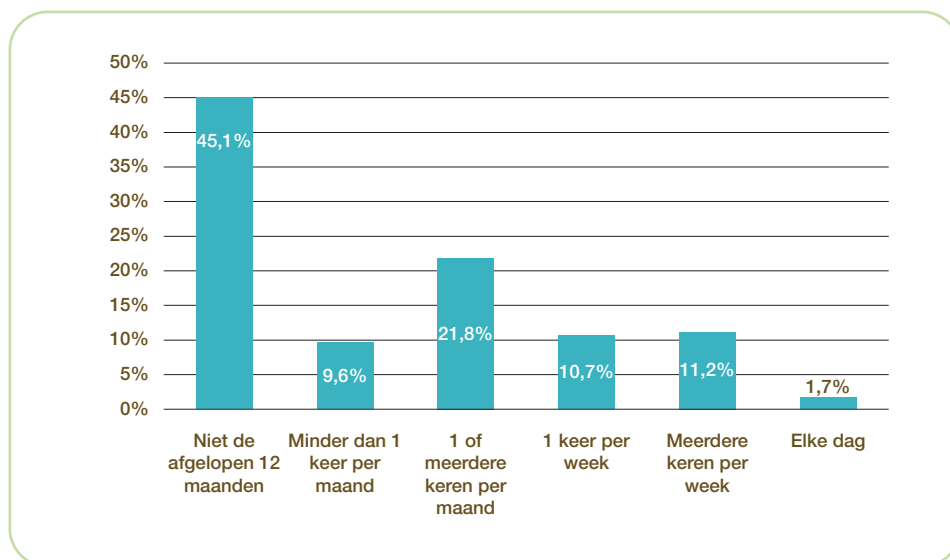
en concerten meer uitgesproken dan wat betreft bioscoopbezoek en lezen als ontspanning. Jongeren met een ziekte of handicap nemen significant minder vaak deel aan de bevraagde sportieve activiteiten, maar beoefenen vaker creatieve hobby's dan jongeren zonder langdurige ziekte of handicap (resp. 49,0% en 36,0%).

3.2.4 ANDERE VRIJETIJDSDACTIVITEITEN: FOCUS OP VRIJE TIJD IN DE PUBLIEKE RUIMTE

In dit luik gaan we in op vrijetijdsbesteding van Vlaamse jongeren in de publieke ruimte. We gaan in op 'buiten activiteiten doen, wandelen of picknicken' en 'vrienden ontmoeten op straat, op pleinen, in de stad'. Het grootste deel van de jongeren doet buiten activiteiten, gaat wandelen of picknicken. Bijna vier op de tien jongeren doen dat wekelijks of vaker. Iets meer dan de helft van de Vlaamse jongeren ontmoet vrienden op straat, op pleinen en in de stad. Iets minder dan een kwart van de jongeren ontmoet en verblijft wekelijks of vaker met vrienden in de publieke ruimte. De verdiepende analyses beperken we tot drie categorieën: niet de afgelopen twaalf maanden, (minder dan) maandelijks, wekelijks of vaker. De tabellen zijn online beschikbaar via de QR-code op het einde van het hoofdstuk.

Figuur 3.13: Frequentie 'buiten activiteiten doen, wandelen of picknicken' (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Figuur 3.14: Frequentie 'vrienden ontmoeten op straat, op pleinen, in de stad' (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

We zien verschillen tussen groepen van jongeren, naargelang de kenmerken van de jongere. Die verschillen zijn evenwel eerder klein in vergelijking met de grote verschillen in andere aspecten van vrijetijdsdeelname. Activiteiten doen buiten, wandelen of picknicken komt frequenter voor naarmate jongeren ouder zijn, waarbij de oudste leeftijdsgroep (22 jaar en ouder) significant verschilt van de twee jongste groepen. Er zijn geen leeftijdsverschillen in het ontmoeten van vrienden in de publieke ruimte. Meisjes gaan significant vaker buiten activiteiten doen, wandelen of picknicken dan jongens: zo doet 41,5% van de meisjes dit wekelijks of vaker tegenover 36,2% van de jongens. Voor het frequent ontmoeten van vrienden in de publieke ruimte is het genderverschil net omgekeerd: 26,0% van de jongens doet dit wekelijks of vaker, tegenover 21,4% van de meisjes.

Jongeren die opgroeien in gezinnen die het moeilijkste kunnen rondkomen, doen minder frequent activiteiten buiten en gaan minder frequent buiten wandelen of picknicken. Wat betreft vrienden ontmoeten zijn er geen uitgesproken verschillen naargelang inkomensgroep. Het diploma van de ouders hangt significant samen met de mate waarin jongeren buiten activiteiten doen of vrienden ontmoeten. Hoe hoger opgeleid de ouders, hoe vaker jongeren de afgelopen twaalf maanden buiten activiteiten deden, wandelden of picknickten. Ook ontmoeten jongeren met minstens een ouder met een diploma hoger onderwijs frequenter vrienden in de publieke ruimte

dan jongeren met ouders met hoogstens een diploma lager of secundair onderwijs. Meer dan een kwart van de jongeren (26,3%) met minstens een ouder met een diploma hoger onderwijs doet dit wekelijks of vaker, tegenover 12,7% van de jongeren wier ouders hoogstens een diploma lager onderwijs hebben en 20,7% van de jongeren wier ouders hoogstens een diploma secundair onderwijs hebben.

Jongeren met een buitenlandse achtergrond doen minder frequent activiteiten buiten dan jongeren van volledig Belgische achtergrond. Ze zijn dan weer oververtegenwoordigd bij de groep jongeren die wekelijks of vaker vrienden ontmoeten in de publieke ruimte (28,7% versus 22,3% bij jongeren met volledig Belgische achtergrond), maar ondervertegenwoordigd bij de groep die dit (minder dan) maandelijks doet (23,0% versus 34,6% bij jongeren met volledig Belgische achtergrond). Jongeren die ASO, KSO of een doorstroomgerichte studierichting volg(d)en, rapporteren frequenter buiten activiteiten te doen, te wandelen of te picknicken dan jongeren die BSO of een arbeidsmarktgerichte studierichting volg(d)en. Eenzelfde patroon doet zich voor bij het ontmoeten van vrienden in de publieke ruimte. Het hebben van een handicap of ziekte hangt niet significant samen met het doen van activiteiten buiten, noch met het ontmoeten van vrienden in de publieke ruimte.

3.2.5 VRIJETIJDSKANSEN: ONGELIJKE KANSEN VOOR JONGEREN IN EEN MAATSCHAPPELIJK KWETSBARE POSITIE

VRIJETIJDSKANSEN: EEN NIEUWE INVALSHOEK

De vragen betreffende vrijetijdskansen zijn nieuw in de JOP-postmonitor. Aangezien er in de wetenschappelijke literatuur geen bestaande gevalideerde schalen of vragenlijsten voorhanden waren die de breedheid van vrijetijdskansen konden vatten, werden nieuwe stellingen ontwikkeld voor de JOP-postmonitor 5. Jongeren kregen de vraag: *‘In hoeverre ga je akkoord met de volgende zinnen over je vrije tijd?’*, waarbij ze de stellingen scoorden van helemaal niet akkoord (1) tot helemaal akkoord (5). Vanuit een kinderrechtelijk perspectief geven de vragen meer inzicht in de mate waarin jongeren het gevoel hebben dat aan bepaalde belangrijke elementen voor het recht op vrije tijd is voldaan.

De stellingen en de domeinen die ze bestrijken zijn gebaseerd op het VN-kinderrechtenverdrag en in het bijzonder de *VN General comment No. 17 (2013) on the right of the child to rest, leisure, play, recreational activities, cultural life and the arts (art. 31)* en het AAAQ-framework (*Availability, Accessibility, Acceptability, Quality-framework*) dat de verschillende aspecten van toegankelijkheid van voorzieningen beschrijft. Deze stellingen capteren dus zowel inhoudelijke aspecten van het ‘recht op vrije tijd’, zoals creatief kunnen zijn, als aspecten die te maken hebben met toegankelijkheid, zoals plekken hebben om naartoe te gaan. De stellingen hebben betrekking op verschillende thema’s:

- tijdsdruk en rust
 - Ik heb te weinig vrije tijd
 - In mijn vrije tijd moet ik meer doen dan ik wil doen
 - Ik heb genoeg mogelijkheden om uit te rusten
- autonomie en eigen keuzes in vrije tijd
 - Ik kan zelf beslissen wat ik in mijn vrije tijd doe
 - Ik heb genoeg mogelijkheden om andere jongeren te ontmoeten
 - Ik heb genoeg geld om in mijn vrije tijd leuke dingen te doen
 - Ik heb genoeg mogelijkheden om creatief bezig te zijn

- De plekken waar ik naartoe wil gaan in mijn vrije tijd kan ik zelfstandig bereiken
- Ik heb genoeg mogelijkheden om samen met mijn gezinsleden dingen te doen
- buiten zijn
 - Ik heb genoeg mogelijkheden om in een groene omgeving (park, bos, tuin, ...) te zijn
 - Ik heb genoeg mogelijkheden om buiten te zijn
- infrastructuur en aanbod
 - Ik heb genoeg mogelijkheden in de buurt om mijn vrije tijd in te vullen
 - Ik heb voldoende plekken in mijn buurt waar ik naartoe kan gaan in mijn vrije tijd
 - In mijn buurt zijn er weinig dingen om te doen voor jongeren zoals ik
 - Ik ben op de hoogte van interessante activiteiten om te doen in mijn buurt in mijn vrije tijd
- ervaren ‘veiligheid’
 - Op de plekken waar ik naartoe wil gaan in mijn vrije tijd voel ik me niet op mijn gemak
 - Op de plekken waar ik naartoe wil gaan in mijn vrije tijd voel ik me niet welkom

We gingen bij de formulering van de stellingen uit van een aantal veronderstellingen: het recht op vrije tijd is niet contextgebonden en het recht heeft niet enkel betrekking op georganiseerde vrije tijd. We vertrekken tevens vanuit het standpunt van de jongere en wat hij/zij/hun belangrijk vindt.

Voor de analyses onderscheiden we drie categorieën bij de stellingen: (helemaal) niet akkoord, tussen beide en (helemaal) akkoord. We bekijken verschillen in ervaren vrijetijdskansen naargelang deze kenmerken van de jongere: leeftijd, gender, de mate waarin het gezin kan rondkomen met het gezinsinkomen, het diploma van de ouders, gevolgde onderwijsvorm in het (laatste jaar) secundair, de Belgische of buitenlandse achtergrond van de jongere en of de jongere matig tot ernstig beperkt wordt door handicap of langdurige ziekte. De operationalisatie van deze kenmerken wordt in het inleidende hoofdstuk besproken. Het kenmerk ‘handicap of langdurige ziekte’ werd eerder in dit hoofdstuk besproken.

We starten met een overzicht van hoe jongeren in het algemeen scoren op verschillende vragen rond vrijetijdskansen. Dit geeft inzicht in hoeverre jongeren het gevoel hebben dat aan bepaalde belangrijke elementen voor het recht op vrije tijd is voldaan. De vrijetijdskansen zijn gegroepeerd in deze thema's: tijdsdruk en rust, autonomie en eigen keuzes in vrije tijd, buiten zijn, infrastructuur en aanbod en ervaren 'veiligheid'.

Figuur 3.15: Ervaren vrijetijdskansen (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Als we ingaan op tijdsdruk en rust zien we dat meer dan een op de drie jongeren rapporteert te weinig vrije tijd te hebben. Bijna drie op de tien hebben het gevoel in de vrije tijd meer te moeten doen dan ze willen doen. Slechts een ruime helft van de jongeren ervaart voldoende mogelijkheden om uit te rusten.

Bij de stellingen die betrekking hebben op autonomie en de mogelijkheid om de vrije tijd naar keuze in te vullen, zien we verschillen tussen de bevraagde aspecten. Meer dan drie op de vier jongeren hebben het gevoel zelf te kunnen beslissen wat ze in hun vrije tijd doen en iets meer dan zeven op de tien hebben het gevoel dat ze de plekken waar ze naartoe willen in de vrije tijd zelfstandig kunnen bereiken. De mogelijkheden om creatief te zijn en de mogelijkheden om met gezinsleden iets te doen, scoren net iets lager. Slechts zes op de tien jongeren ervaren genoeg mogelijkheden om andere jongeren te ontmoeten, nog iets minder hebben genoeg geld om in de vrije tijd leuke dingen te doen.

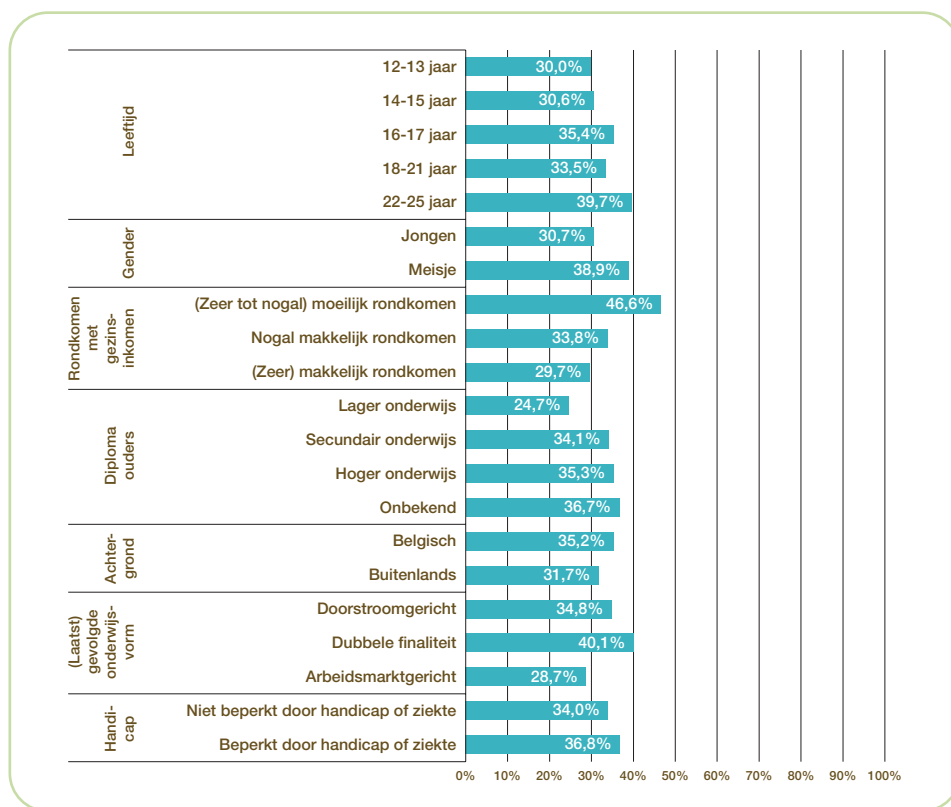
Jongeren evalueren de mogelijkheden om buiten en in het groen te zijn over het algemeen als positief: meer dan drie op de vier jongeren gingen helemaal akkoord met de stellingen. De resultaten wat betreft infrastructuur en aanbod zijn minder rooskleurig. Minder dan zes op de tien jongeren vinden dat er voldoende plekken in de buurt zijn om naartoe te gaan in de vrije tijd of ervaren genoeg mogelijkheden in de buurt om hun vrije tijd in te vullen. Meer dan drie op de tien jongeren geven aan dat er in hun buurt weinig dingen zijn om te doen voor jongeren zoals zij. Minder dan vier op de tien jongeren zijn op de hoogte van interessante activiteiten in de buurt. Wat betreft de ervaren veiligheid stellen we vast dat slechts een kleine minderheid van de jongeren zich niet op hun gemak of welkom voelt op plekken waar ze naartoe willen gaan in de vrije tijd.

Minder dan vier op de tien jongeren zijn op de hoogte van interessante activiteiten in de buurt.

Globaal genomen lijken de vrijetijdskansen voor sommige aspecten meer gegarandeerd dan voor andere. De bevraagde aspecten van infrastructuur en aanbod scoren vanuit het perspectief van jongeren niet zo goed. Ook zijn er flink wat jongeren die tijdsdruk ervaren. Ervaren veiligheid in de vrije tijd scoort wel goed. Jongeren rapporteren over het algemeen ook voldoende mogelijkheden om buiten en in het groen te zijn. Wat betreft autonomie en keuzemogelijkheden zitten er duidelijke verschillen tussen de bevraagde elementen, waarbij het zelf invullen van de vrije tijd meer gegarandeerd lijkt dan het budget om leuke dingen te kunnen doen.

ONGELIJKE VRIJETIJDKANSSEN

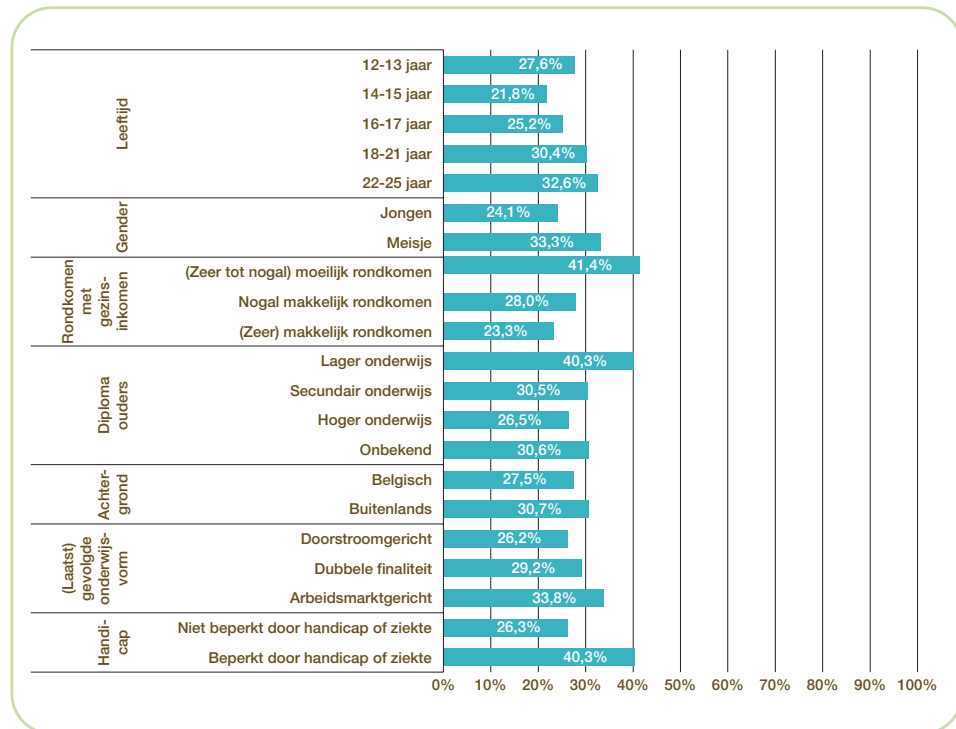
We stellen vast dat niet alle groepen jongeren evenveel *tijdsdruk in de vrije tijd of mogelijkheden om te rusten* rapporteren (figuren 3.16 – 3.18). Bepaalde patronen komen systematisch terug. Gender, de mate waarin het gezin kan rondkomen met het inkomen en het matig of ernstig beperkt worden door een handicap of langdurige ziekte hangen significant samen met tijdsdruk. Meisjes rapporteren vaker te weinig vrije tijd, meer tijdsdruk in de vrije tijd en minder rustmogelijkheid dan jongens. Jongeren die opgroeien in gezinnen die zeer tot nogal moeilijk kunnen rondkomen scoren significant slechter op deze drie aspecten dan jongeren uit gezinnen die makkelijker kunnen rondkomen. Ook jongeren die (matig tot ernstig) beperkt worden door een handicap of langdurige ziekte rapporteren systematisch en significant slechter op deze dimensie dan jongeren zonder handicap of ziekte die hen beperkt. Er zijn op deze dimensie geen significante verschillen naar (buitenlandse) achtergrond.

Figuur 3.16: Percentage jongeren dat (helemaal) akkoord gaat met de stelling: 'Ik heb te weinig vrije tijd', per groep (12-25 jaar).

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

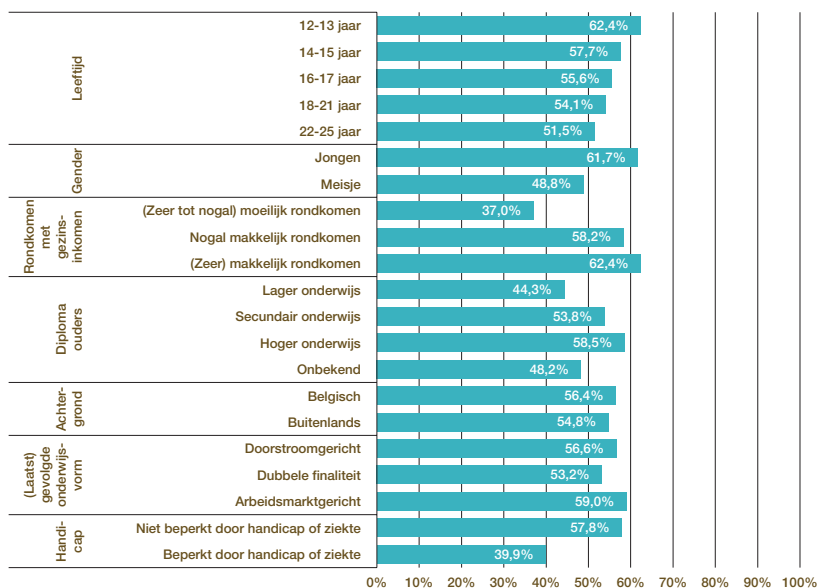
Voor de andere kenmerken van jongeren zijn de patronen minder systematisch. Significante leeftijdsverschillen in tijdsdruk zijn er enkel bij de eerste en laatste stelling. We zien hierbij dat het tekort aan vrije tijd toeneemt met de leeftijd en dat de ervaren mogelijkheid om uit te rusten afneemt. Er zijn significante verschillen naargelang de onderwijsvorm die de jongere volgt of volgde. Jongeren uit het TSO of de dubbele finaliteit rapporteren vaker te weinig vrije tijd dan jongeren uit arbeidsmarktgerichte opleidingen. Tegenover jongeren uit het ASO of KSO en doorstroomgerichte opleidingen ervaren jongeren uit arbeidsmarktgerichte opleidingen iets vaker dat ze meer moeten doen in hun vrije tijd dan ze willen doen. Procentueel zijn er ook verschillen naargelang het opleidingsniveau van de ouders, hoewel die meestal niet statistisch significant zijn doordat de groep jongeren met ouders met hoogstens een diploma lager onderwijs beperkt is.

Figuur 3.17: Percentage jongeren dat (helemaal) akkoord gaat met de stelling: 'In mijn vrije tijd moet ik meer doen dan ik wil doen', per groep (12-25 jaar).

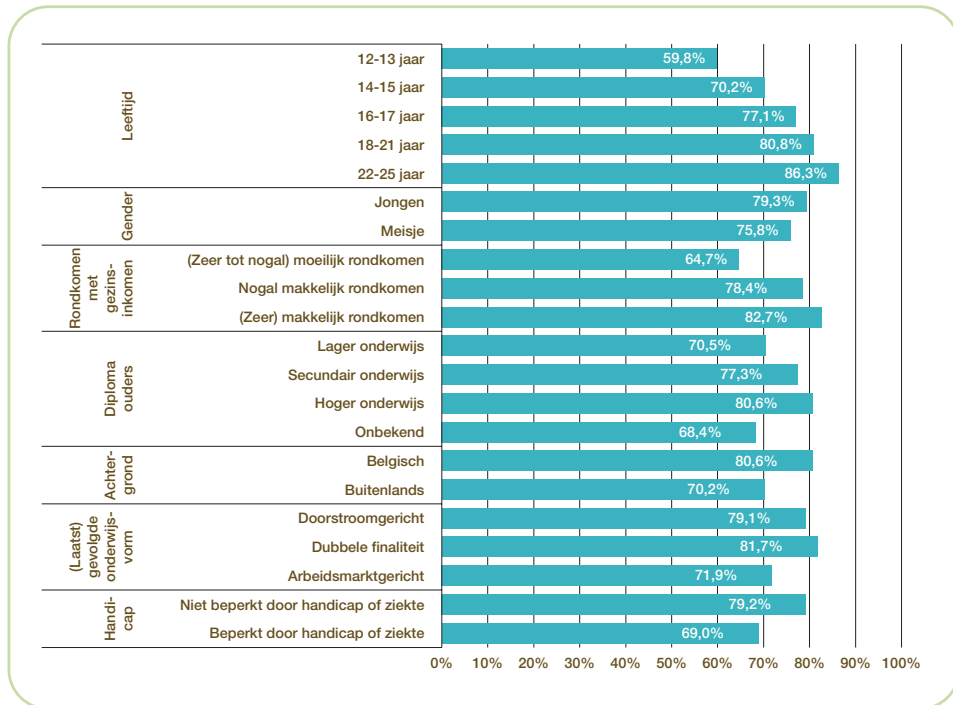
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Ook wat betreft *autonomie en de mogelijkheid om de vrije tijd naar eigen keuze in te vullen* zien we dat bepaalde groepen jongeren systematisch slechter scoren (figuren 3.19 – 3.24). Er zijn grote en significante kansenverschillen naargelang de mate waarin het gezin kan rondkomen met het gezinsinkomen. Jongeren uit gezinnen die het moeilijkste kunnen rondkomen laten steeds de slechtste scores optekenen, hoewel ook jongeren uit gezinnen die nogal makkelijk kunnen rondkomen voor de meeste aspecten significant slechter scoren dan jongeren uit gezinnen die (zeer) makkelijk kunnen rondkomen. Hoe moeilijker het gezin kan rondkomen met het gezinsinkomen, hoe minder jongeren het gevoel hebben dat ze zelf kunnen beslissen hoe ze hun vrije tijd invullen, hoe minder mogelijkheid om andere jongeren te ontmoeten, hoe minder mogelijkheden om creatief bezig te zijn, hoe minder de mogelijkheid om vrijetijdsplekken zelfstandig te bereiken en hoe minder mogelijkheden om met het gezin iets te doen. Niet onverwacht zien we de grootste inkomensverschillen in de reactie op de stelling: ‘Ik heb genoeg geld om in mijn vrije tijd leuke dingen te doen.’ Bij jongeren uit gezinnen die het moeilijkst kunnen rondkomen gaat 18,5% (helemaal) akkoord tegenover 49,2% en 76,1% bij respectievelijk de middelste en hoogste inkomensgroep.

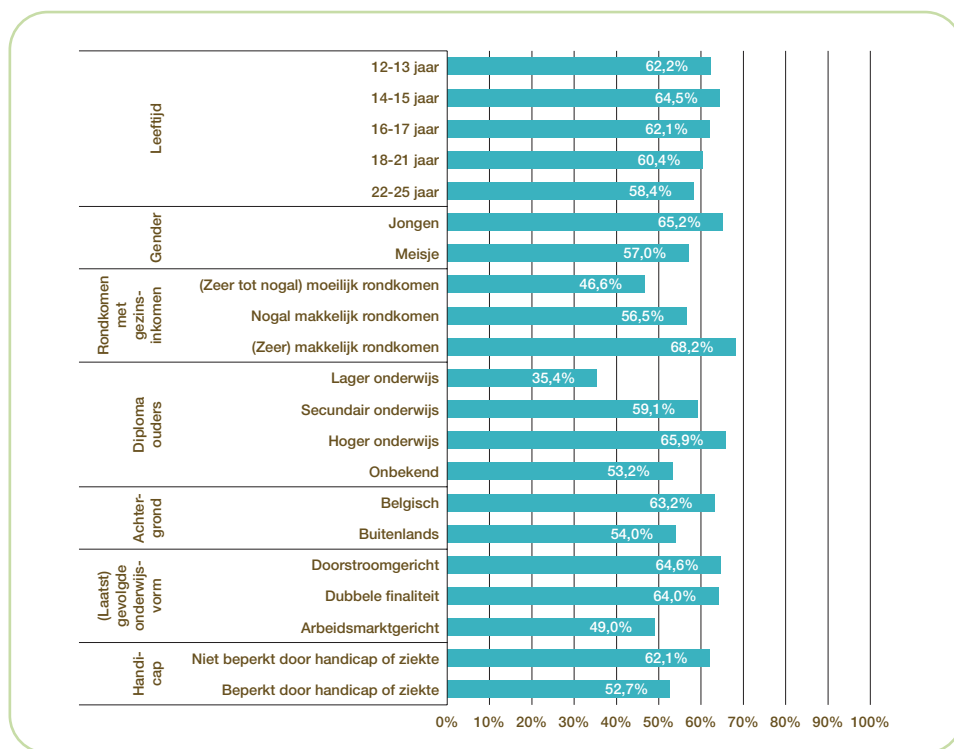
Figuur 3.18: Percentage jongeren dat (helemaal) akkoord gaat met de stelling: ‘Ik heb genoeg mogelijkheden om uit te rusten’, per groep (12-25 jaar).

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

**Figuur 3.19: Percentage jongeren dat (helemaal) akkoord gaat met de stelling: 'Ik kan zelf beslissen wat ik in mijn vrije tijd doe', per groep (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)**

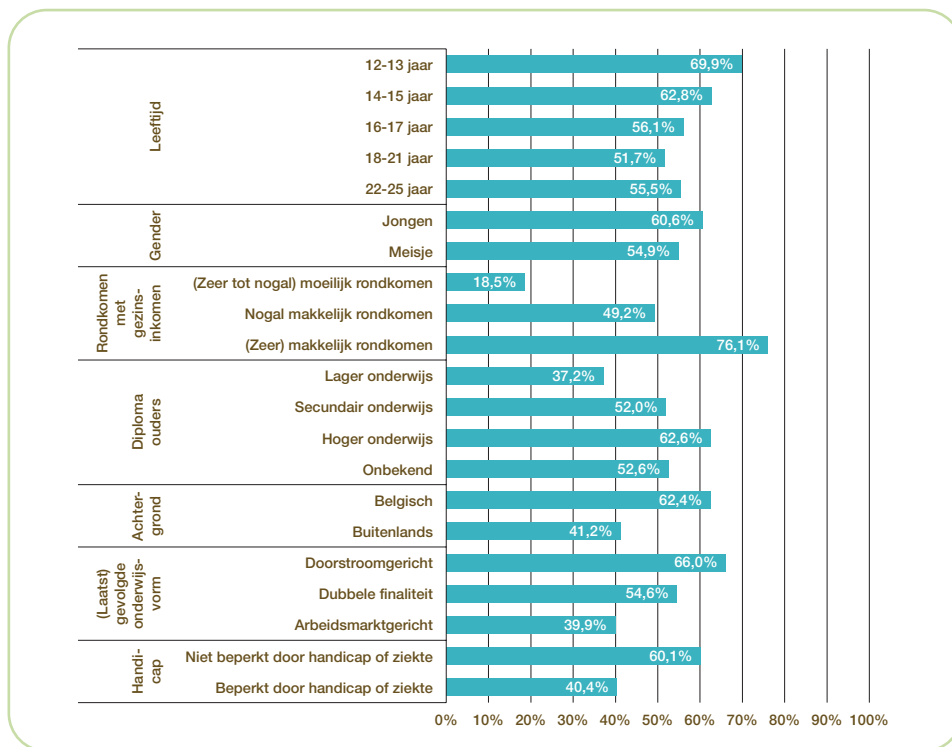
Hoe hoger opgeleid de ouders, hoe beter de vrijetijdskansen van de jongere: in het bijzonder de kinderen van ouders met een diploma lager onderwijs springen er negatief bovenuit, vooral wat betreft het gevoel dat ze zelf kunnen beslissen hoe ze hun vrije tijd invullen en dat ze genoeg geld en kansen hebben om andere jongeren te ontmoeten. De verschillen in de ervaren mogelijkheden om met gezinsleden dingen te doen en om zelfstandig vrijetijdsplekken te bereiken, zijn een stuk beperkter. Ook jongeren met een buitenlandse achtergrond scoren systematisch slechter dan jongeren met een volledig Belgische achtergrond.

Figuur 3.20: Percentage jongeren dat (helemaal) akkoord gaat met de stelling: 'Ik heb genoeg mogelijkheden om andere jongeren te ontmoeten', per groep (12-25 jaar).

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

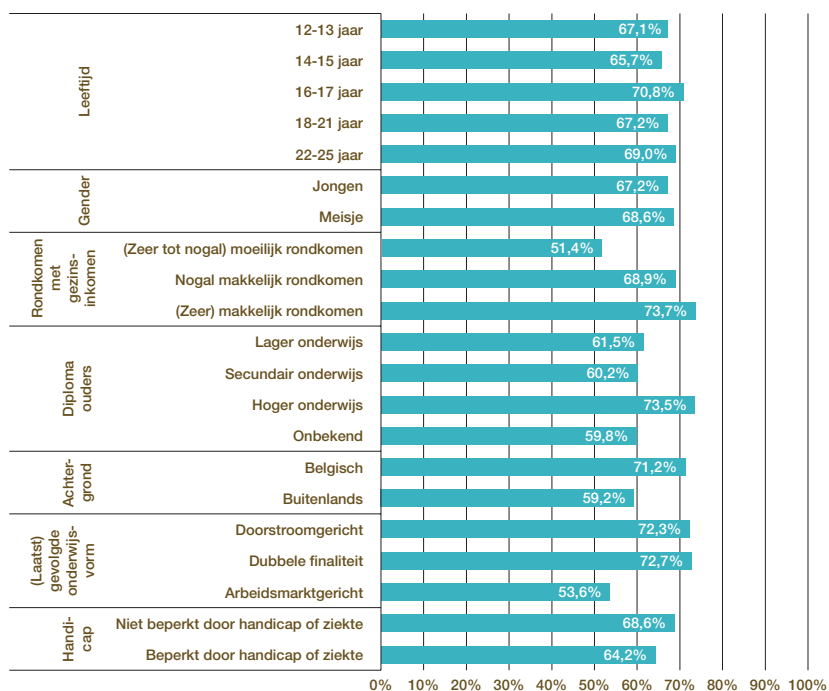
Jongeren uit het BSO en arbeidsmarktgerichte opleidingen scoren op de meeste stellingen rond autonomie en de mogelijkheid om de vrije tijd naar eigen keuze in te vullen significant slechter dan jongeren uit andere onderwijsvormen, en in het bijzonder jongeren uit het ASO/KSO of in doorstroomgerichte opleidingen. De grootste verschillen naar (laatst) gevolgde onderwijsvorm zien we bij de stelling over het financiële aspect van vrije tijd en bij de stelling over de mogelijkheden om creatief te zijn. Zo ervaart slechts iets meer dan de helft van de jongeren uit het BSO en arbeidsmarktgerichte opleidingen voldoende mogelijkheden om creatief te zijn, terwijl dit bij jongeren die een andere onderwijsvorm volg(d)en over iets meer dan 7 op de 10 gaat. Wat betreft het zelfstandig kunnen bereiken van vrijetijdsplekken en activiteiten met gezinsleden zien we geen significante verschillen.

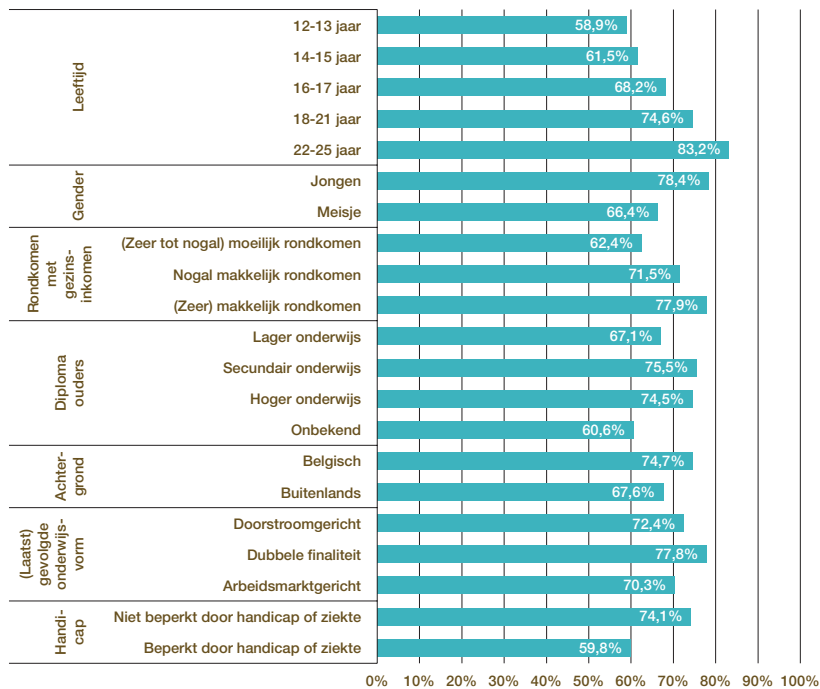
Figuur 3.21: Percentage jongeren dat (helemaal) akkoord gaat met de stelling: 'Ik heb genoeg geld om in mijn vrije tijd leuke dingen te doen', per groep (12-25 jaar).

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Jongeren met een handicap of langdurige ziekte scoren ook systematisch slechter op het vlak van autonomie en de mogelijkheid om de vrije tijd naar eigen keuze in te vullen dan jongeren zonder handicap of ziekte. Enkel wat betreft de mogelijkheden om creatief te zijn, zien we geen significante verschillen. Leeftijdsverschillen zijn minder uitgesproken voor dit aspect van vrijetijdskansen dan de verschillen voor de andere kenmerken van de jongere. Niet onverwacht zien we wel een significante stijging van het gevoel dat je zelf de invulling van de vrije tijd kan bepalen met de leeftijd, net als het feit dat je de vrijetijdsplekken zelfstandig kan bereiken. Het gevoel dat je genoeg geld hebt om in de vrije tijd leuke dingen te doen, ligt het laagst bij de 18- tot 21-jarigen en het hoogst bij de 12-13-jarigen.

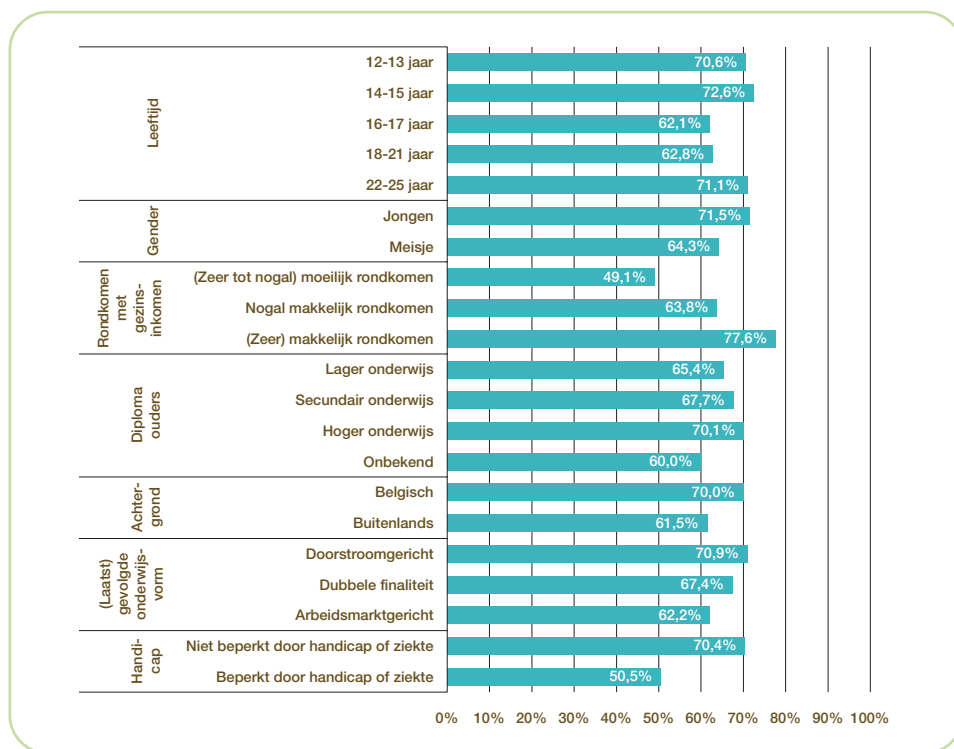
**Figuur 3.22: Percentage jongeren dat (helemaal) akkoord gaat met de stelling: 'Ik heb genoeg mogelijkheden om creatief bezig te zijn', per groep (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)**

Figuur 3.23: Percentage jongeren dat (helemaal) akkoord gaat met de stelling: 'De plekken waar ik naartoe wil gaan in mijn vrije tijd kan ik zelfstandig bereiken', per groep (12-25 jaar).

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Zo ervaart slechts iets meer dan de helft van de jongeren uit het BSO en arbeidsmarktgerichte opleidingen voldoende mogelijkheden om creatief te zijn, terwijl dit bij jongeren die een andere onderwijsvorm volg(d)en over iets meer dan 7 op de 10 gaat.

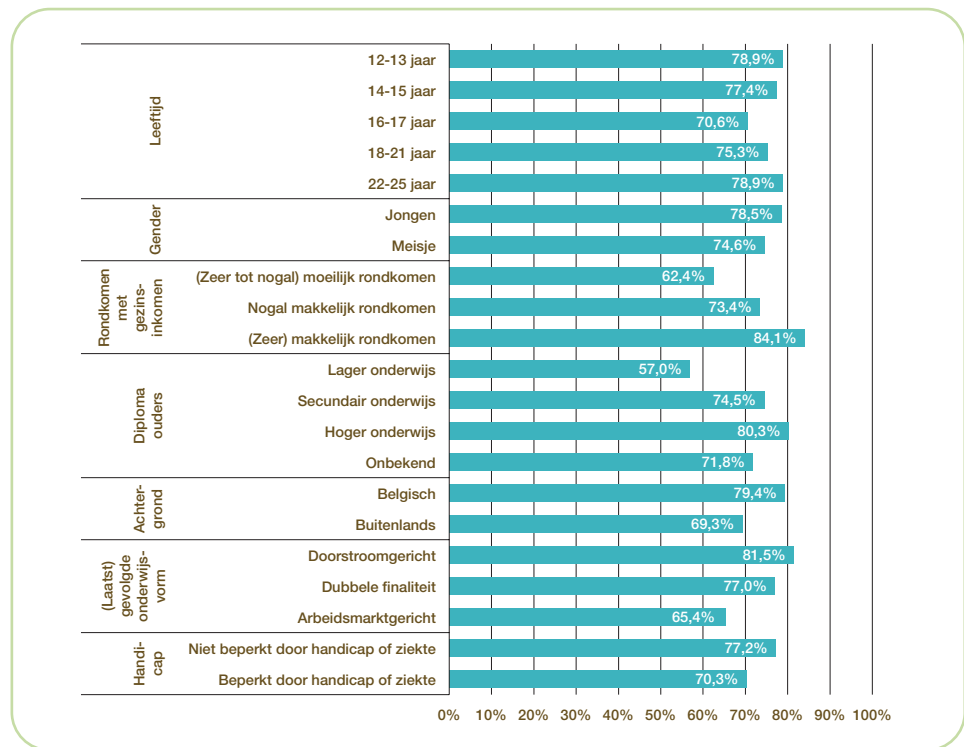

Figuur 3.24: Percentage jongeren dat (helemaal) akkoord gaat met de stelling: 'Ik heb genoeg mogelijkheden om samen met mijn gezinsleden dingen te doen', per groep (12-25 jaar).

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Wat betreft de ervaren mogelijkheden om *buiten en in het groen* te zijn, stellen we gelijkaardige systematische patronen vast (figuren 3.25 en 3.26). Het is opnieuw bij de indicatoren van de socio-economische situatie van de jongere dat we echt grote verschillen zien. Hoe moeilijker het gezin kan rondkomen, hoe slechter een jongere de mogelijkheden om buiten en in het groen te zijn evalueert. Opnieuw rapporteren de jongeren uit de gezinnen die het moeilijkste rondkomen slechtere vrijetijdskansen. Hoe lager het opleidingsniveau van de ouders, hoe beperkter de mogelijkheden om buiten en in het groen te zijn worden ervaren: vooral jongeren met ouders met een diploma lager onderwijs scoren slechter dan jongeren waarvan minstens een ouder een diploma hoger onderwijs heeft. Jongeren uit BSO en arbeidsmarktgerichte opleidingen scoren slechter dan jongeren uit ASO, KSO en doorstroomgerichte opleidingen en

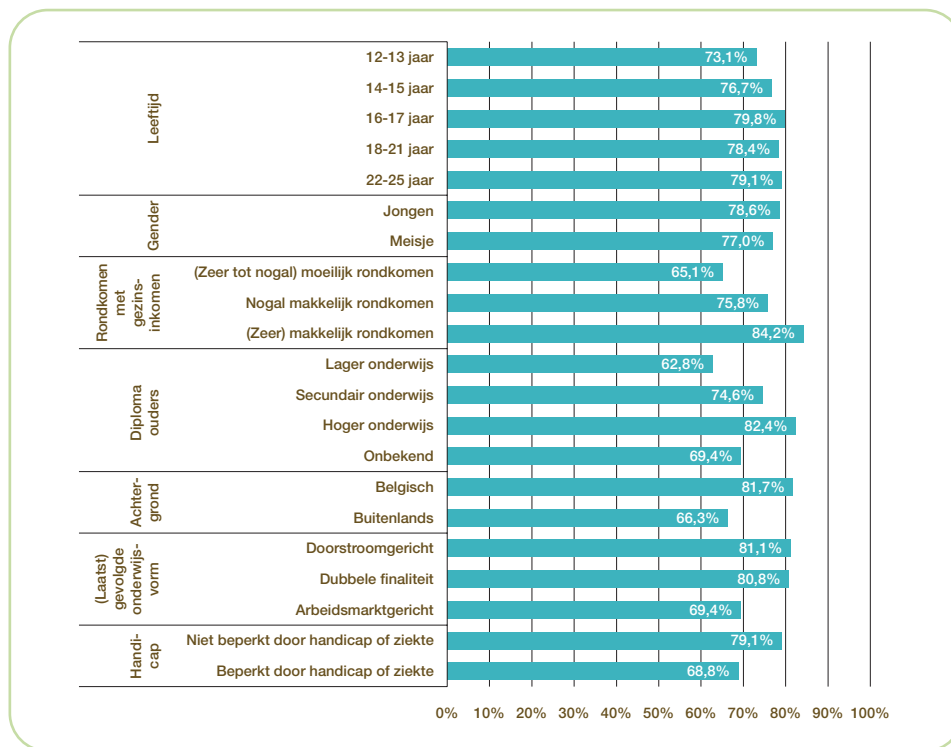
jongeren uit het TSO en opleidingen met dubbele finaliteit. Jongeren met een buitenlandse achtergrond rapporteren minder mogelijkheden om buiten en in het groen te zijn dan jongeren met een Belgische achtergrond. Jongeren met een handicap of ziekte scoren significant slechter dan jongeren zonder handicap of ziekte. We stellen geen significante genderverschillen of leeftijdseffecten vast.

Figuur 3.25: Percentage jongeren dat (helemaal) akkoord gaat met de stelling: 'Ik heb genoeg mogelijkheden om in een groene omgeving (park, bos, tuin...) te zijn', per groep (12-25 jaar).

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Hoe moeilijker het gezin kan rondkomen, hoe slechter een jongere de mogelijkheden om buiten en in het groen te zijn evalueert. Opnieuw rapporteren de jongeren uit de gezinnen die het moeilijkste rondkomen slechtere vrijetijdskansen.

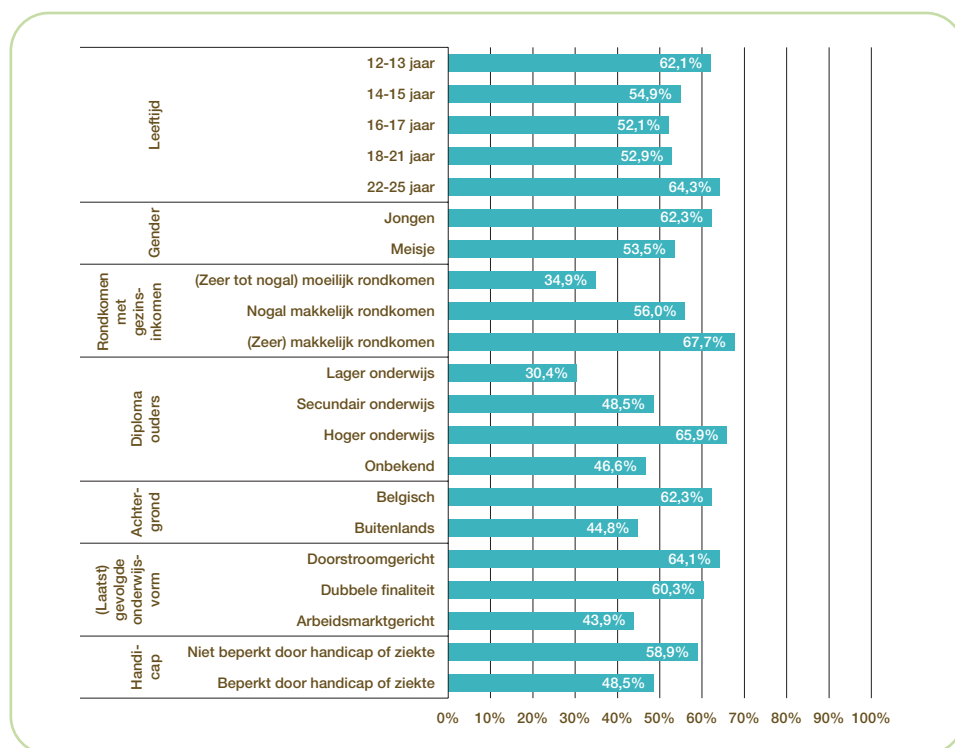

**Figuur 3.26: Percentage jongeren dat (helemaal) akkoord gaat met de stelling: 'Ik heb genoeg mogelijkheden om buiten te zijn', per groep (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)**

Wat betreft ervaringen met betrekking tot *infrastructuur en (kennis van) het aanbod* zien we vrij systematisch gelijkaardige ongelijkheden terugkomen (figuren 3.27 – 3.30). Meisjes ervaren over het algemeen slechtere vrijetijdskansen met betrekking tot infrastructuur en aanbod dan jongens. Het op de hoogte zijn van het aanbod vormt hierop een uitzondering. De leeftijd van jongeren hangt significant samen met de ervaren mogelijkheden in de buurt om vrije tijd in te vullen en plekken om naartoe te gaan: de 12-13-jarigen zijn het meest positief en bij de oudere leeftijdsgroepen zien we iets slechtere scores, vooral bij de 16-17-jarigen en de 18- tot 21-jarigen. De verschillen zijn evenwel niet zo uitgesproken als voor sommige andere kenmerken.

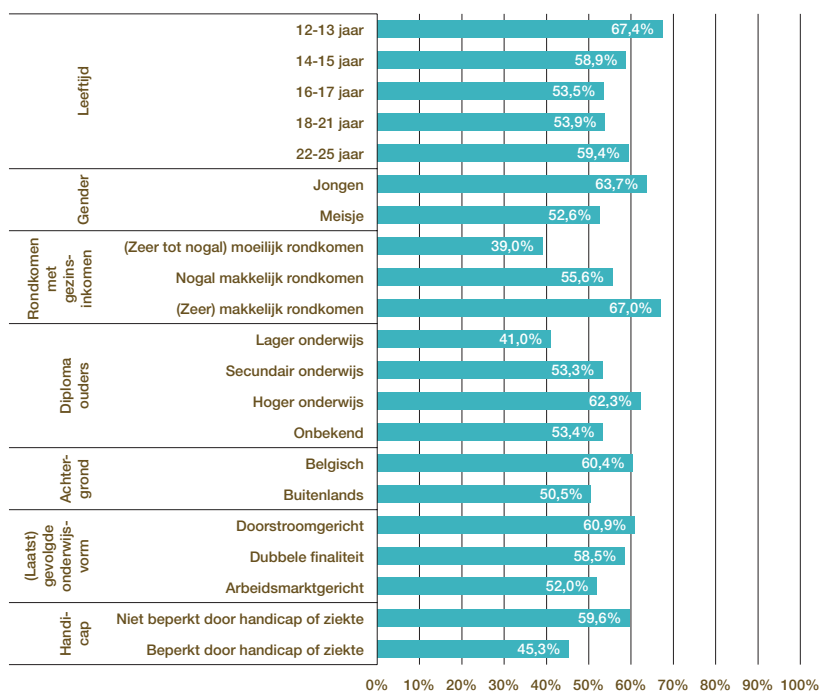
De ervaringen met infrastructuur en aanbod zijn duidelijk positiever naarmate de jongere opgroeit in een gezin dat beter kan rondkomen met het gezinsinkomen. Jongeren die opgroeien in gezinnen die het moeilijkste kunnen rondkomen scoren statistisch significant slechter dan jongeren uit gezinnen die het makkelijkste kunnen rondkomen. Jongeren uit de middelste inkomensgroep scoren daar tussenin (en met

uitzondering van de stelling over het op de hoogte zijn van het aanbod ook steeds significant beter dan de laagste inkomensgroep en slechter dan de hoogste). Jongeren met ouders met een diploma lager of secundair onderwijs scoren significant slechter op deze dimensie van vrijetijdskansen dan jongeren met minstens een ouder met een diploma hoger onderwijs, behalve voor de stelling 'In mijn buurt zijn er weinig dingen om te doen voor jongeren zoals ik'. Jongeren uit het BSO of arbeidsmarktgerichte opleidingen scoren significant slechter dan jongeren uit het ASO, KSO of doorstroomgerichte opleidingen. Wat betreft de plekken om naartoe te gaan in de vrije tijd zien we die verschillen naar onderwijsvorm niet terugkomen. Ook jongeren met een buitenlandse achtergrond ervaren slechtere vrijetijdskansen met betrekking tot infrastructuur en (kennis van) het aanbod dan jongeren met een volledig Belgische achtergrond. Jongeren met een handicap of ziekte scoren systematisch slechter op deze dimensie van vrijetijdskansen dan jongeren zonder handicap of ziekte.

Figuur 3.27: Percentage jongeren dat (helemaal) akkoord gaat met de stelling: 'Ik heb genoeg mogelijkheden in de buurt om mijn vrije tijd in te vullen', per groep (12-25 jaar).

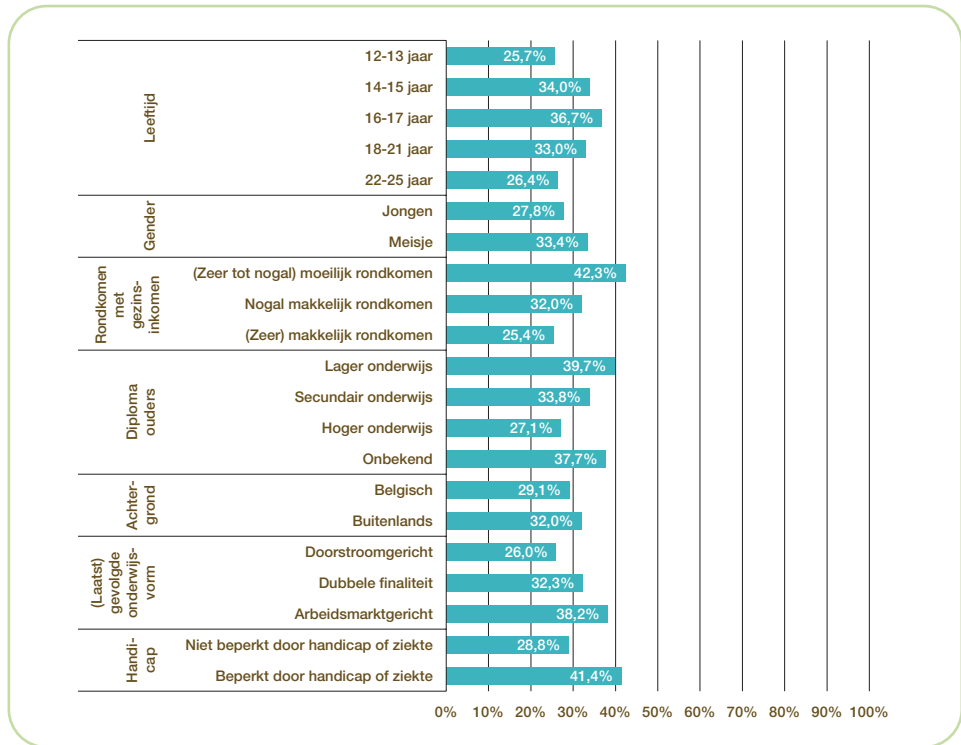
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Figuur 3.28: Percentage jongeren dat (helemaal) akkoord gaat met de stelling: 'Ik heb voldoende plekken in mijn buurt waar ik naartoe kan gaan in mijn vrije tijd', per groep (12-25 jaar).

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

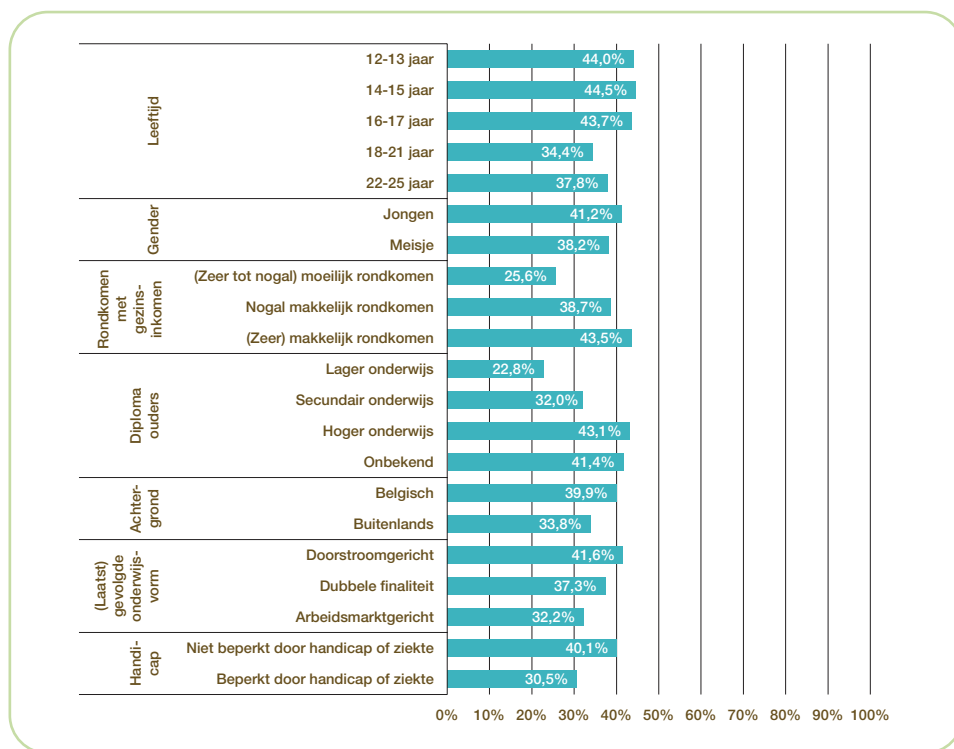
Meisjes ervaren over het algemeen slechtere vrijetijdskansen met betrekking tot infrastructuur en aanbod dan jongens. Het op de hoogte zijn van het aanbod vormt hierop een uitzondering.

Figuur 3.29: Percentage jongeren dat (helemaal) akkoord gaat met de stelling: 'In mijn buurt zijn er weinig dingen om te doen voor jongeren zoals ik', per groep (12-25 jaar).

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

De ervaringen met infrastructuur en aanbod zijn duidelijk positiever naarmate de jongere opgroeit in een gezin dat beter kan rondkomen met het gezinsinkomen.

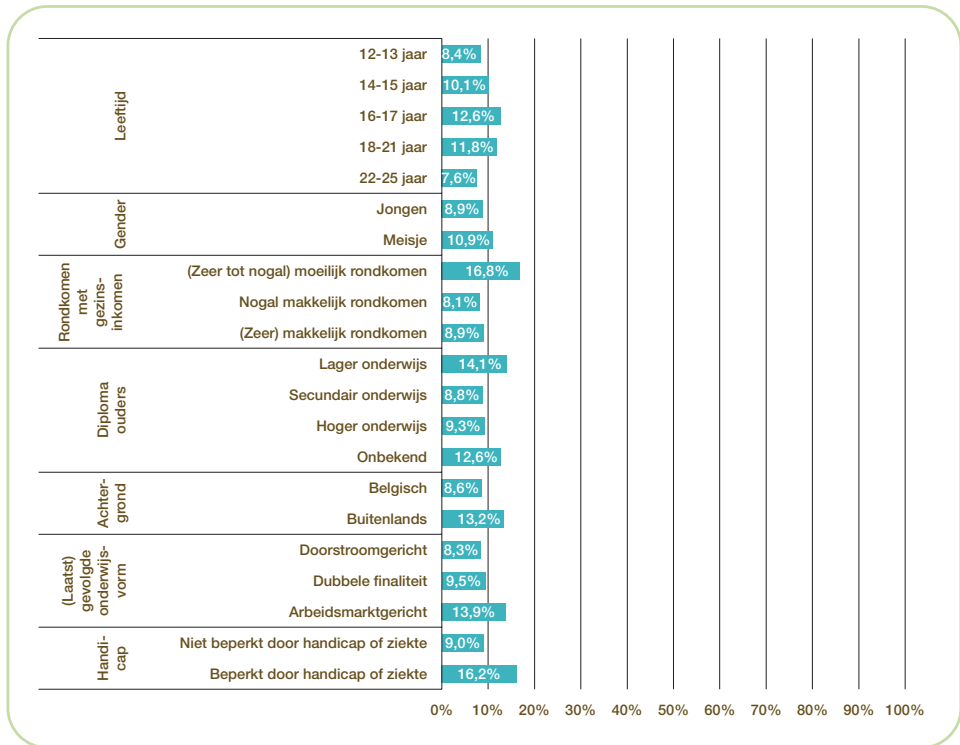

Figuur 3.30: Percentage jongeren dat (helemaal) akkoord gaat met de stelling: 'Ik ben op de hoogte van interessante activiteiten om te doen in mijn buurt in mijn vrije tijd', per groep (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Op het vlak van ervaren *veiligheid* scoren de jongeren globaal genomen eerder goed (figuur 3.31 en figuur 3.32). Er zijn significante verschillen tussen groepen jongeren in de mate waarin ze zich op hun gemak en welkom voelen op vrijetijdsplekken, maar die zijn niet zo uitgesproken als bij sommige andere dimensies van vrijetijdsgebonden kansen.

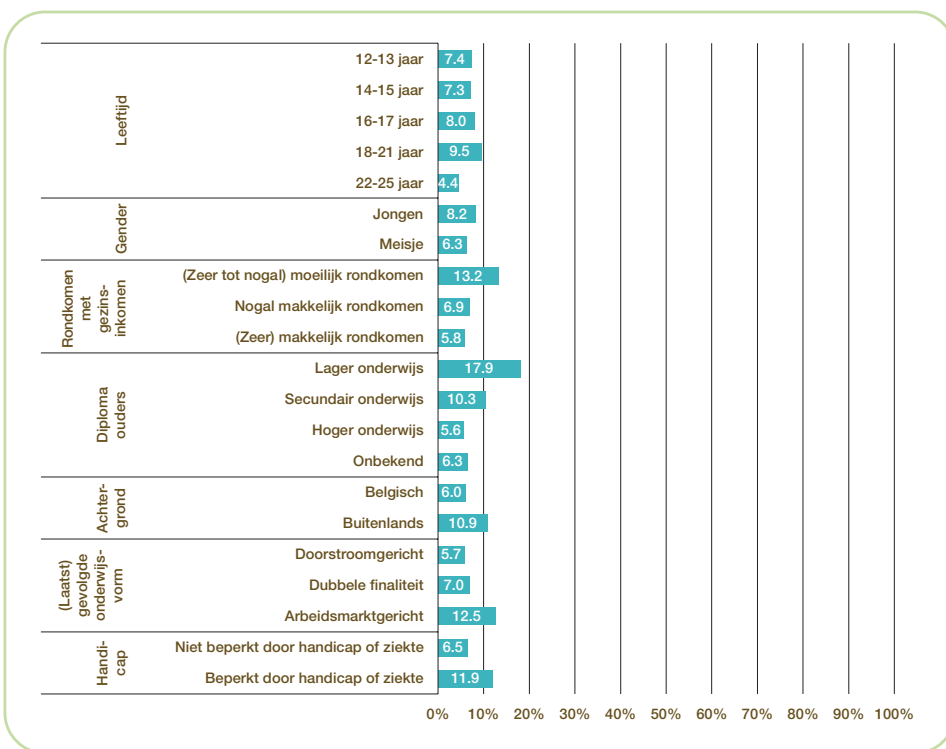
Meisjes gaan iets minder vaak 'niet akkoord' met de stelling dat ze zich niet veilig of niet welkom voelen en antwoorden ook vaker 'tussen beide'. Jongeren uit gezinnen die (zeer tot nogal) moeilijk kunnen rondkomen voelen zich minder op hun gemak en minder welkom dan jongeren uit gezinnen die gemakkelijker kunnen rondkomen. Jongeren met ouders met een diploma lager of secundair onderwijs voelen zich bovendien minder welkom op de vrijetijdsplekken dan jongeren met ouders met een diploma hoger onderwijs. Jongeren uit het BSO of arbeidsmarktgerichte opleidingen

voelen zich vaker niet op hun gemak en niet welkom dan jongeren uit het ASO, KSO of doorstroomgerichte opleidingen. Ook jongeren met een buitenlandse achtergrond of jongeren met een handicap of ziekte scoren slechter op ervaren veiligheid dan respectievelijk jongeren met een volledig Belgische achtergrond en jongeren zonder handicap of ziekte. Er zijn geen duidelijke leeftijdsverschillen.

Figuur 3.31: Percentage jongeren dat (helemaal) akkoord gaat met de stelling: 'Op de plekken waar ik naartoe wil gaan in mijn vrije tijd voel ik me niet op mijn gemak', per groep (12-25 jaar).

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Figuur 3.32: Percentage jongeren dat (helemaal) akkoord gaat met de stelling: 'Op de plekken waar ik naartoe wil gaan in mijn vrije tijd voel ik me niet welkom', per groep (12-25 jaar, in %).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Er zijn significante verschillen tussen groepen jongeren in de mate waarin ze zich op hun gemak en welkom voelen op vrijetijdsplekken, maar die zijn niet zo uitgesproken als bij sommige andere dimensies van vrijetijdsgebonden kansen.

3.3 HET (SOCIALE)MEDIAGEBRUIK VAN JONGEREN: REDEN TOT PANIEK?

Ouders en opvoeders uiten soms hun bezorgdheid over het (sociale)mediagebruik van jongeren. Het idee leeft dat een aanzienlijk aantal jongeren zich in toenemende mate aan hun smartphone hecht op een bijna dwangmatige wijze, met negatieve implicaties voor hun 'echte' sociale relaties. Eerder JOP-onderzoek op de JOP-postmonitor 4 uit 2018 toonde een meer genuanceerd beeld (Siongers et al., 2022). Hoewel er jongeren zijn die tekenen van een verslavende relatie met sociale media en gamen vertonen, zijn er ook jongeren voor wie mediagebruik relaties met anderen en een positief welzijn kan ondersteunen. In dit deel kijken we hoe het staat met het mediagebruik van jongeren anno 2023.

In dit luik van het hoofdstuk gaan we dieper in op het mediagebruik van jongeren. Omdat we dat bij een zo breed mogelijke leeftijdsrange willen onderzoeken, opteren we voor het gebruik van de data van de JOP-postmonitor 5 (2023), die bij jongeren in Vlaanderen van 12 tot 25 jaar is afgenomen.

Om het mediagebruik van jongeren in kaart te brengen, bekijken we ten eerste de tijd die jongeren spenderen aan verschillende media, namelijk het bekijken van tv of online video's, het spelen van spelletjes op een computer, spelconsole, tablet of smartphone (gaming) en het doorbrengen van tijd op sociale media. Omdat de tijd die jongeren aan deze media spenderen sterk kan verschillen naargelang het deel van de week, maken we een onderscheid tussen de tijd die eraan wordt besteed op een gemiddelde weekdag en deze op een gemiddelde weekenddag.

Ten tweede gaan we dieper in op symptomen van verslaving bij het gebruik van bepaalde media. Meer concreet zoomen we in op verslavingsverschijnselen die gepaard kunnen gaan met twee activiteiten die bij jongeren populair zijn, namelijk gaming en sociale media. Voor het meten van gameverslaving en socialemedia-verslaving werd aan de jongeren¹ in de JOP-postmonitor 5 op een schaal van 1 tot 5 (1 = nooit tot 5 = heel vaak) gevraagd hoe vaak ze de volgende zaken ervaren:

- Ik heb andere hobby's of verplichtingen verwaarloosd omdat ik liever wou gamen.

¹ Vragen over gameverslaving en socialemediaverslaving werden alleen gesteld aan jongeren die eerder aangaven deze activiteiten in hun vrije tijd te verrichten.

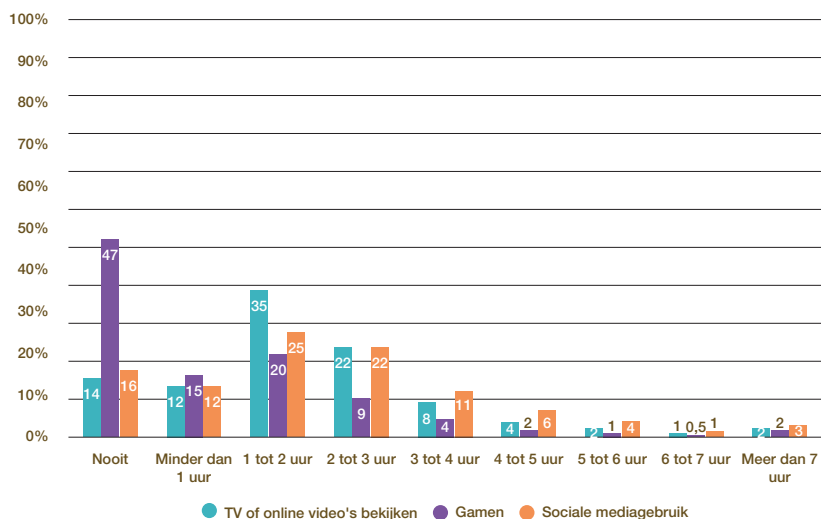
- Ik heb ruziegemaakt of gediscussieerd met een van mijn gezinsleden/vrienden over mijn gamegedrag.
- Ik heb gelogen tegen mijn ouders, vrienden of partner over de tijd die ik doorbreng met gamen.
- Ik vind het moeilijk om niet steeds te kijken naar berichten op sociale media terwijl ik iets anders aan het doen ben.
- Ik voel continu de drang om berichten te bekijken op sociale media.
- Ik gebruik sociale media om niet te denken aan onprettige dingen.
- Ik wil minder tijd doorbrengen op sociale media, maar ben er niet in geslaagd.
- Ik heb ruziegemaakt of gediscussieerd met een van mijn gezinsleden/vrienden/opvoeders over mijn socialemediagebruik.

De eerste drie van deze items meten gameverslaving en zijn afkomstig uit de *Game Addiction Scale* van Lemmens, Valkenburg en Peter (2009). De vijf overige items meten socialemediaverslaving en zijn afkomstig uit de *Social Media Disorder Scale* gecreëerd door Van den Eijnden, Lemmens en Valkenburg (2016). Op basis van deze items werd een schaalvariabele geconstrueerd voor gameverslaving (Cronbach's alfa: 0,73) en een schaal voor socialemediaverslaving (Cronbach's alfa: 0,74). Beide lopen van 0 tot 10. Een hogere score wijst op een grotere mate van verslaving.

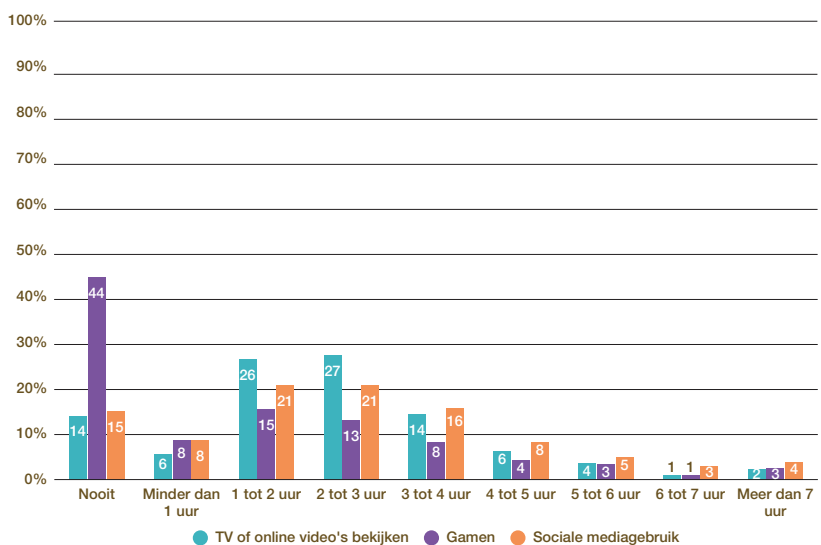
3.3.1 TIJDSBESTEDING MEDIAGEBRUIK BIJ VLAAMSE JONGEREN

Ruim 85,9% van de jongeren in Vlaanderen kijkt op een gemiddelde weekdag wel eens naar tv of online video's, zoals YouTube of andere streamingplatformen (figuur 3.33). Bijna evenveel jongeren (84,1%) zijn tijdens de week actief op sociale media. Slechts iets meer dan de helft van de jongeren (52,8%) speelt spelletjes op een computer, spelconsole, tablet of smartphone tijdens de week. Kijken we naar het aantal uren dat jongeren die de bevroegde activiteiten doen daaraan spenderen, dan zien we dat op een gemiddelde weekdag 61,4% van de jongeren maximum twee uur tv of online video's bekijkt, voor gamen en sociale mediagebruik is dit respectievelijk 81,8% en 53,1%. Mediagebruik ligt hoger op weekenddagen dan tijdens de week, zowel voor het kijken van tv of online video's, gamen als socialemediagebruik. Van de jongeren die deze activiteiten doen, doen de meesten dat twee tot drie uur op een gemiddelde weekenddag.

HET (SOCIALE)MEDIAGEBRUIK VAN JONGEREN: REDEN TOT PANIEK?

Figuur 3.33: Mediagebruik op weekdag, (12-25 jaar, in %), (N = 1414).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Figuur 3.34: Mediagebruik op weekenddag, (12-25 jaar, in %), (N = 1414).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

		Weekdag			Weekenddag		
		≥ 3u tv en online video's	≥ 3u gamen	≥ 3u sociale- media- gebruik	≥ 3u tv en online video's	≥ 3u gamen	≥ 3u sociale- media- gebruik
N		%	%	%	%	%	%
Gender							
Jongen	709	15,7%	14,5%	16,8%	24,0%	30,6%	25,2%
Meisje	695	18,7%	3,3%	34,2%	30,5%	7,9%	45,9%
Leeftijd							
12-13	195	17,9%	13,8%	23,1%	24,5%	27,6%	30,8%
14-15	220	12,3%	9,5%	31,8%	22,8%	20,5%	44,1%
16-17	197	18,3%	12,8%	34,6%	31,7%	25,0%	45,3%
18-21	396	21,0%	8,6%	29,9%	32,1%	17,7%	39,6%
22-25	422	15,4%	5,2%	15,2%	24,9%	14,0%	24,9%
Rondkomen met gezinsinkomen							
(Zeer tot nogal) moeilijk rondkomen	262	17,6%	15,6%	27,1%	27,9%	29,0%	37,9%
Nogal makkelijk rondkomen	411	21,4%	8,7%	28,2%	26,0%	19,0%	38,1%
(Zeer) makkelijk rondkomen	735	14,7%	6,8%	23,3%	27,9%	16,1%	33,1%

Diploma ouders							
Lager onderwijs	74	25,7%	21,6%	39,7%	37,8%	31,1%	52,1%
Secundair onderwijs	322	18,6%	10,9%	30,7%	30,4%	24,2%	39,1%
Hoger onderwijs	933	15,2%	6,3%	21,1%	24,8%	15,8%	32,0%
Onbekend	85	25,9%	18,8%	40,0%	34,1%	30,6%	44,7%
(Laatst) gevolgde onderwijsvorm							
Doorstroomgericht	765	14,8%	5,6%	21,4%	25,2%	15,6%	32,9%
Dubbele finaliteit	310	16,1%	7,7%	24,5%	27,1%	16,1%	32,9%
Arbeidsmarktgericht	276	25,7%	19,2%	37,3%	35,9%	33,3%	44,9%
Achtergrond							
Belgisch	1066	15,7%	7,4%	23,2%	26,3%	17,4%	33,2%
Buitenlands	346	22,0%	13,6%	32,7%	30,6%	25,2%	42,5%

Tabel 3.2: Mediagebruik op week- of weekenddag, naar groep (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

3.3.2 SOCIALE VERSCHILLEN IN MEDIAGEBRUIK

Jongeren maken dus gretig gebruik van de bestudeerde mediakanalen. In tabel 3.2 hierboven gaan we na of achtergrondkenmerken van de jongeren samenhangen met het zeer vaak gebruiken van media tijdens de week en het weekend (drie uur of meer).

GENDER

Voor het kijken naar tv en/of online video's op weekdays vinden we geen significante genderverschillen terug: van de meisjes kijkt 18,7% drie uur of meer per dag naar tv en/of online video's, bij de jongens is dat 15,7%. Tijdens het weekend kijken meisjes daarentegen wel statistisch significant vaker tv en online video's dan jongens. Van de jongens doet 24,0% dat zeer vaak (minstens drie uur per dag), van de meisjes 30,5%. Meisjes gebruiken ook statistisch significant vaker sociale media dan jongens. Zo zien we dat 34,2% van de meisjes op een weekday drie uur of meer sociale media gebruikt, tegenover slechts 16,8% van de jongens. Ook in het weekend zien we dat statistisch significante genderverschil terug (meisjes: 45,9%; jongens: 25,2%). Jongens gamen dan weer vaker dan meisjes. Op weekdays gamet 14,5% van de jongens drie uur of meer, tegenover 3,3% van de meisjes. In het weekend gamet 30,6% van de jongens drie uur of meer en slechts 7,9% van de meisjes.

LEEFTIJD

Er doen zich geen leeftijdsverschillen voor in het kijkgedrag naar tv en online video's op week- of weekenddagen. Voor gamen op week- of weekenddagen vinden we statistisch significante leeftijdsverschillen, maar deze zijn niet lineair. De 22 tot en met 25-jarigen gamen significant minder dan de 12- tot en met 13-jarigen en de 16- tot en met 17-jarigen, tussen de andere leeftijdsgroepen is er geen significant verschil. Van de 22- tot en met 25-jarigen gamet 5,2% drie uur of meer op een weekday tegenover 13,8% van de 12- tot en met 13-jarigen en 12,8% van de 16- tot en met 17-jarigen. Op weekenddagen is dat respectievelijk 14,0% van de 22- tot en met 25-jarigen tegenover 27,6% van de 12- tot en met 13-jarigen en 25,0% van de 16- tot en met 17-jarigen. Ook bij het gebruik van sociale media vinden we significante verschillen op week- en

weekenddagen. Opnieuw is dit verschil niet lineair. Op weekdays gebruikt de oudste leeftijdsgroep, die van de 22- tot en met 25-jarigen, minder vaak drie uur of meer sociale media dan de jongere leeftijdsgroepen, behalve in vergelijking met de jongste leeftijdsgroep, waarmee er geen significant verschil is (12-13: 23,1%; 14-15: 31,8%; 16-17: 34,6%; 18-21: 29,9%; 22-25: 15,2%). Voor weekenddagen vinden we opnieuw terug dat de oudste leeftijdsgroep minder vaak drie uur of meer sociale media gebruikt dan de jongere leeftijdsgroepen, behalve in vergelijking met de jongste leeftijdsgroep waarmee er geen significant verschil is (12-13: 30,8%; 14-15: 44,1%; 16-17: 45,3%; 18-21: 39,6%; 22-25: 24,9%). De jongste leeftijdsgroep gebruikt wel significant minder vaak drie uur of meer sociale media dan de 16- tot en met 17-jarigen.

RONDKOMEN MET GEZINSINKOMEN

Het rondkomen met het gezinsinkomen hangt eveneens samen met het gebruik van verschillende media. Wat betreft het kijken van tv en online video's zien we dat jongeren die (zeer) makkelijk rondkomen met het gezinsinkomen dit significant minder vaak drie uur of meer doen op een weekday dan jongeren die nogal makkelijk rondkomen (14,7% versus 21,4%). Met jongeren die (zeer tot nogal) moeilijk rondkomen is er geen significant verschil. Ook voor tv en online video's bekijken op een weekenddag is er geen significant verschil tussen de groepen. Jongeren die in een gezin leven waarin ze (zeer tot nogal) moeilijk rondkomen gamen vaker dan jongeren die nogal tot zeer makkelijk rondkomen. Van de jongeren die zeer tot nogal moeilijk rondkomen met het gezinsinkomen doet 15,6% dit drie uur of meer op een weekday, tegenover 8,7% van zij die nogal makkelijk rondkomen en 6,8% van zij die (zeer) makkelijk rondkomen. Ook in het weekend doet dit verschil in gamen zich voor: (zeer tot nogal) moeilijk rondkomen: 29,0%; nogal makkelijk rondkomen: 19,0%; (zeer) makkelijk rondkomen: 16,1%). Voor sociale media detecteren we geen significant verschil naar rondkomen.

DIPLOMA OUDERS

Naar het hoogst behaalde diploma van de ouders vinden we geen statistisch significante verschillen voor het kijken naar tv en online video's op week- of weekenddagen. Voor gamen en sociale media vinden we deze verschillen wel. In vergelijking met jongeren uit een hoog opgeleid gezin gamen jongeren met ouders die een lager, secundair of onbekend diploma hebben behaald vaker drie uur of meer op week- (lager

onderwijs: 21,6%; secundair onderwijs: 10,9%; hoger onderwijs: 6,3%; onbekend: 18,8%) en weekenddagen (lager onderwijs: 31,1%; secundair onderwijs: 24,2%; hoger onderwijs: 15,8%; onbekend: 30,6%). Voor het socialemediagebruik vinden we een zeer gelijkaardig patroon op weekdays, waarbij jongeren met hoger opgeleide ouders minder vaak drie uur of meer gebruik maken van sociale media (lager onderwijs: 39,7%; secundair onderwijs: 30,7%; hoger onderwijs: 21,1%; onbekend: 40,0%). Voor het socialemediagebruik op weekenddagen situeert het significante verschil zich alleen tussen jongeren met ouders die een diploma lager onderwijs hebben (52,1%) en ouders die een diploma hoger onderwijs hebben behaald (32,0%).

(LAATST) GEVOLGDE ONDERWIJSVORM

Jongeren uit de arbeidsmarktgerichte onderwijsvormen (omvat bv. BSO) kijken op weekdays statistisch significant vaker drie uur of meer tv of online video's dan jongeren uit onderwijsvormen met een dubbele (omvat bv. TSO) of doorstroomgerichte finaliteit (omvat bv. ASO en KSO) (arbeidsmarktgericht: 25,7%; dubbele finaliteit: 16,1%; doorstroomgericht: 14,8%). Voor weekenddagen situeert het significante verschil zich tussen de arbeidsmarktgerichte en de doorstroomgerichte onderwijsvormen (35,9% tegenover 25,2%). Jongeren uit arbeidsmarktgerichte onderwijsvormen gamen ook significant vaker drie uur of meer op week- (arbeidsmarktgericht: 19,2%; dubbele finaliteit: 7,7%; doorstroomgericht: 5,6%) en weekenddagen (arbeidsmarktgericht: 33,3%; dubbele finaliteit: 16,1%; doorstroomgericht: 15,6%) en ze gebruiken vaker drie uur of meer sociale media op week- (arbeidsmarktgericht: 37,3%; dubbele finaliteit: 24,5%; doorstroomgericht: 21,4%) en weekenddagen (arbeidsmarktgericht: 44,9%; dubbele finaliteit: 32,9%; doorstroomgericht: 32,9%).

ACHTERGROND

Voor het drie uur of meer tv of online video's kijken vinden we naargelang buitenlandse achtergrond een statistisch significant verschil voor weekdays, maar niet voor weekenddagen. Statistisch significant meer jongeren met een buitenlandse achtergrond (22,0%) kijken op een weekday drie uur of meer naar tv of online video's dan jongeren zonder buitenlandse achtergrond (15,7%). Jongeren met een buitenlandse achtergrond gamen ook statistisch significant vaker drie uur of meer dan jongeren zonder buitenlandse achtergrond. Deze bevinding gaat zowel op voor weekdays

(13,6% versus 7,4%) als voor weekenddagen (25,2% versus 17,4%). Ook het drie uur of meer gebruiken van sociale media komt meer voor bij jongeren met een buitenlandse achtergrond, zowel op week- als weekenddagen (weekdagen: 32,7% versus 23,2%; weekenddagen: 42,5% versus 33,2%).

3.3.3 MEDIAVERSLAVING

Mediagebruik heeft tal van positieve effecten; we gebruiken diverse media ter ontspanning, als bron voor informatie, als communicatiemiddel, om van audiovisuele producties te genieten, ... Echter, mediagebruik kan ook een negatieve wending aannemen onder de vorm van verslaving. Tabel 3.3 presenteert de resultaten voor game- en socialemediaverslaving. Merk op dat deze vragen alleen gesteld zijn aan jongeren die aangaven deze activiteiten (gamen of socialemediagebruik) te doen. Het gemiddelde van 1,2 op een schaal van 0 tot 10 toont dat gameverslaving niet wijdverspreid is onder 12- tot 25-jarige jongeren in Vlaanderen. Het gemiddelde voor socialemediaverslaving is met 2,8 meer dan twee keer zo hoog als dat voor gameverslaving.

3.3.4 SOCIALE VERSCHILLEN IN MEDIAVERSLAVING

Tabel 3.5 toont niet alleen het totale gemiddelde voor de schalen, maar geeft tevens informatie over het belang van de achtergrondkenmerken van jongeren voor game- en socialemediaverslaving.

GENDER

We zien een duidelijk verschil naar gender. Jongens scoren statistisch significant hoger dan meisjes op de schaal van gameverslaving. Meisjes hebben daarentegen een hoger gemiddelde op de schaal die socialemediaverslaving meet.

LEEFTIJD

De leeftijd van de jongeren is tevens van belang voor beide vormen van media-verslaving. Voor gameverslaving zien we dat jongeren van 22 tot en met 25 jaar lager scoren dan jongere jongeren (uitgezonderd de 16-17-jarigen voor wie het verschil niet statistisch significant is). Wat betreft socialemediaverslaving detecteren we alleen een statistisch significant verschil tussen de 22- tot 25-jarigen en de 14-15-jarigen, waarbij de eerstgenoemden lager scoren.

RONDKOMEN MET GEZINSINKOMEN

Wat betreft het rondkomen met het gezinsinkomen zien we dat jongeren die in een gezin leven dat (zeer tot nogal) moeilijk rondkomt een statistisch significant hogere score hebben op de schalen die game- en socialemediaverslavingen meten dan jongeren uit gezinnen die (nogal tot zeer) makkelijk rondkomen.

DIPLOMA OUDERS

Het diploma van de ouders speelt geen rol voor de mate van verslaving.

(LAATST) GEVOLGDE ONDERWIJSVORM

De (laatst) gevolgde onderwijsvorm hangt samen met gameverslaving. Jongeren uit puur arbeidsmarktgerichte onderwijsvormen scoren statistisch significant hoger op deze vorm van verslaving dan jongeren uit onderwijsvormen met een dubbele of doorstroomfinaliteit. Voor socialemediaverslaving is de onderwijsvorm niet van statistisch significant belang.

ACHTERGROND

Er worden tevens geen statistisch significante verschillen gedetecteerd in de mate van game- of socialemediaverslaving en een al dan niet buitenlandse achtergrond.

	Gameverslaving		Socialemedia- verslaving	
	N	Gem.	N	Gem.
Gender				
Jongen	551	1,43	590	2,31
Meisje	288	0,81	651	3,23
Leeftijd				
12-13	155	1,27	171	2,94
14-15	140	1,70	187	3,20
16-17	111	1,32	156	2,73
18-21	208	1,26	352	2,81
22-25	231	0,79	381	2,53
Rondkomen met gezinsinkomen				
(Zeer tot nogal) moeilijk rondkomen	161	1,62	215	3,34
Nogal makkelijk rondkomen	238	1,11	357	2,77
(Zeer) makkelijk rondkomen	444	1,10	671	2,63
Diploma ouders				
Lager onderwijs	41	1,32	64	3,15
Secundair onderwijs	205	1,25	278	2,59
Hoger onderwijs	550	1,18	828	2,81
Onbekend	50	1,32	79	3,03

	Gameverslaving		Socialemedia- verslaving	
	N	Gem.	N	Gem.
(Laatst) gevolgde onderwijsvorm				
Doorstroomgericht	453	1,08	708	2,74
Dubbele finaliteit	193	1,09	266	2,70
Arbeidsmarktgericht	167	1,64	227	3,01
Achtergrond				
Belgisch	636	1,17	951	2,77
Buitenlands	209	1,35	296	2,87
Totaal	846	1,21	1249	2,79

Tabel 3.3: Game- en socialemediaverslaving, naar groep (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

3.4 SEXTING: REDEN TOT BEZORGDEHEID OF DEEL VAN DE SEKSUELE ONTWIKKELING VAN JONGEREN?

Dit subdeel gaat in op sexting, online gedrag dat de laatste jaren steeds meer maatschappelijke en wetenschappelijke aandacht krijgt. Omdat er verschillende invullingen zijn van wat onder dit begrip wordt verstaan, starten we met een korte toelichting.

‘Sexting’ is een samentrekking van de Engelse termen *sex* en *texting* (Villacampa, 2017) en verwijst naar het verzenden en/of ontvangen van zelfgemaakte seksueel suggestieve en expliciete foto’s en video’s via smartphone, e-mail en sociale media (Reid et al., 2016; Van Ouytsel et al., 2014a,b). Deze beelden worden vervolgens ‘sexts’ genoemd. Het verzenden van sexts wordt geclassificeerd onder ‘actieve sexting’, wat verwijst naar de actieve rol die de persoon inneemt in de interactie, bijvoorbeeld het maken en versturen van de beelden. Het ontvangen van sexts wordt beschouwd als ‘passieve sexting’, aangezien de persoon hier louter een passieve rol in de interactie inneemt (Barrense-Dias et al., 2017; Casas et al., 2019).

Uit deze cijfers wordt duidelijk dat niet alle jongeren, maar wel een aanzienlijk deel in aanraking komt met sexting.

Als we kijken naar de prevalentie van sexting bij jongeren, komt er uit verschillende meta-analyses naar voren dat de cijfers voor actieve sexting variëren van 14% tot 38,3%. Bij passieve sexting liggen de cijfers hoger: 27,4% tot 41,5% van de jongeren heeft al eens sexts ontvangen (Madigan et al., 2018; Molla-Esparza et al., 2020; Mori et al., 2020). Uit deze cijfers wordt duidelijk dat niet alle jongeren, maar wel een aanzienlijk deel in aanraking komt met sexting. Dat wordt grotendeels toegeschreven aan de prominente rol die de smartphone en sociale media innemen in het leven van jongeren, zoals ook eerder beschreven. Ze bieden hen de mogelijkheid om in interactie te treden met anderen en zo bestaande relaties met vrienden, partners enzovoort in stand te houden of om nieuwe mensen te leren kennen (Subrahmanyam & Greenfield, 2018; Van Ouytsel et al., 2020). Daarnaast wordt de adolescentie gekenmerkt door het verkennen van en experimenteren met relaties en seksualiteit (Burén et al., 2022). Dat

laatste gebeurt tegenwoordig ook vaker online, onder andere via sexting (Van Ouytsel et al., 2014a). Jongeren geven immers zelf aan dat digitale media gunstige tools zijn voor relationele en seksuele exploratie en experimentatie, en die bijgevolg steeds meer te gebruiken voor deze doeleinden (Doornwaard et al., 2017; Symons et al., 2018).

Dit idee lokt echter een morele paniecreactie uit in de samenleving, zoals wel vaker gebeurt wanneer jongeren en seksualiteit samenkomen (Villacampa, 2017). Seksualiteit bij jongeren is al geruime tijd onderwerp van discussie. Daarnaast geldt de culturele overtuiging dat seksuele interacties een privéaangelegenheid zijn (Scarcelli, 2020). Dat maakt dat de combinatie jongeren, seksualiteit en het openbare karakter van het internet en sociale media leidt tot een 'sext(ing) panic' (McGovern & Lee, 2018). Hierbij worden jongeren vaak afgeschilderd als potentiële slachtoffers van het internet, met name in relatie tot enkele 'gevaaren' die worden toegeschreven aan sexting zonder toestemming (Soriano-Ayala et al., 2020; Villacampa, 2017). Zolang sexting echter gebeurt mét vrijwillige toestemming van verzender en ontvanger, lijkt de paniecreactie eerder buitenproportioneel. Deze overdreven reactie ondermijnt niet alleen de seksuele autonomie van jongeren, maar gaat ook voorbij aan het feit dat sexting al geruime tijd genormaliseerd is (Döring, 2014; Van Ouytsel et al., 2020). Kortom, het met toestemming verzenden en ontvangen van sexts wordt beschouwd als normaal gedrag in de ontwikkeling van jongeren (Barrense-Dias et al., 2017; Casas et al., 2019).

In de JOP-postmonitor 5 (2023) en in de JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023) werd het verzenden en ontvangen van sexts respectievelijk gemeten aan de hand van volgende ja/nee-vragen: 'Heb je ooit via internet of je smartphone seksueel getinte foto's of filmpjes van jezelf verstuurd naar iemand?' en 'Heb je ooit via internet of je smartphone seksueel getinte foto's of filmpjes van iemand ontvangen die zelf afgebeeld werd op deze beelden?' In de JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023) werd hierbij nog benadrukt dat dit telkens gebeurde met toestemming van de ontvanger. Respondenten die 'ja' aangevinkten op de vraag, kregen een vervolgvraag te zien die respectievelijk peilde naar de frequentie van het verzenden en het ontvangen van sexts in de afgelopen twaalf maanden. De antwoordmogelijkheden betroffen hier: 'nooit', 'minder dan één keer per maand', 'één of meerdere keren per maand, maar niet wekelijks', 'één of meerdere keren per week, maar niet dagelijks' en 'dagelijks'. Voor de operationalisatie van de achtergrondkenmerken wordt verwezen naar het inleidende hoofdstuk van dit boek.

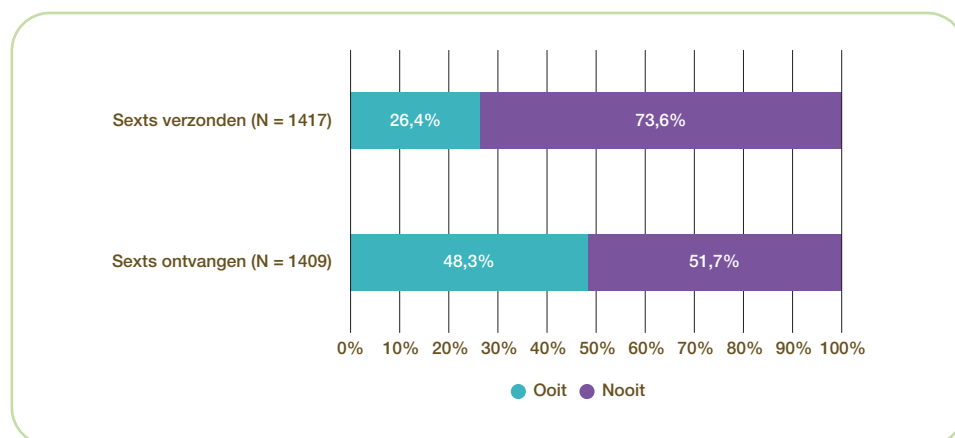
In wat volgt worden enkele cijfers met betrekking tot sexting gepresenteerd, zoals ze voortkwamen uit de JOP-postmonitor 5 (2023) en de JOP-grootstedelijke monitor 3

(2023). Ten eerste bekijken we de prevalentie van sexting bij jongeren. Daarbij maken we een opdeling tussen het verzenden en het ontvangen van sexts, ofwel actieve en passieve sexting. De resultaten van de JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023) worden apart weergegeven en besproken voor de jongeren in de grootstedelijke context en de jongeren in de Vlaamse context. Ten tweede wordt gekeken naar de mate waarin jongeren verschillen in het verzenden en ontvangen van sexts naargelang verschillende achtergrondkenmerken.

De lezer merkt wellicht op dat we het hier zullen hebben over het verzenden en ontvangen van sexts en niet over het verspreiden van sexts zonder toestemming. Dat komt aan bod in het hoofdstuk rond dader- en slachtofferschap.

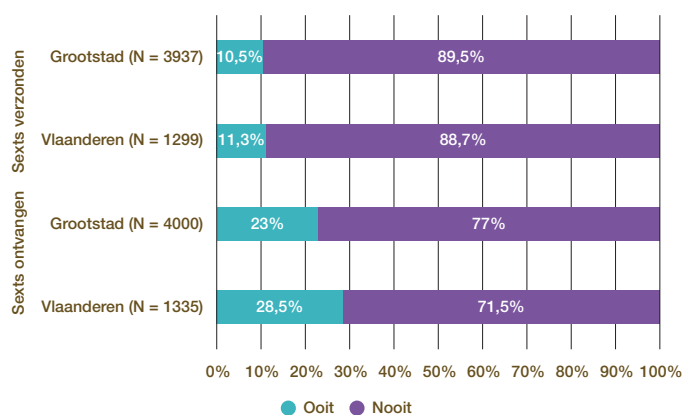
3.4.1 HOE VAAK KOMT SEXTING VOOR BIJ VLAAMSE JONGEREN?

Figuur 3.35 geeft de frequentie van sexting bij jongeren in de JOP-postmonitor 5 (2023) weer. Uit de figuur kan worden afgeleid dat 26,4% van de 12- tot en met 25-jarigen ooit sexts verzonden heeft. De frequentie voor het ontvangen van sexts ligt hoger: 48,3% van de 12- tot en met 25-jarigen heeft ooit sexts ontvangen.

Figuur 3.35: Sexting bij jongeren (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Figuur 3.36 geeft de frequentie van sexting bij jongeren in de grootstedelijke en de Vlaamse context weer. Hieruit blijkt dat jongeren die schoolgaan in een grootstad niet statistisch significant verschillen van jongeren die schoollopen in niet-grootstedelijke contexten wat betreft het verzenden van sexts: 10,5% van de jongeren die naar school gaan in de grootstad heeft ooit sexts verzonden, bij jongeren die elders in Vlaanderen naar school gaan bedraagt de frequentie 11,3%. Wel hebben meer jongeren in niet-grootstedelijke scholen (28,5%) in vergelijking met jongeren in grootstedelijke scholen (23%) al eens sexts ontvangen.

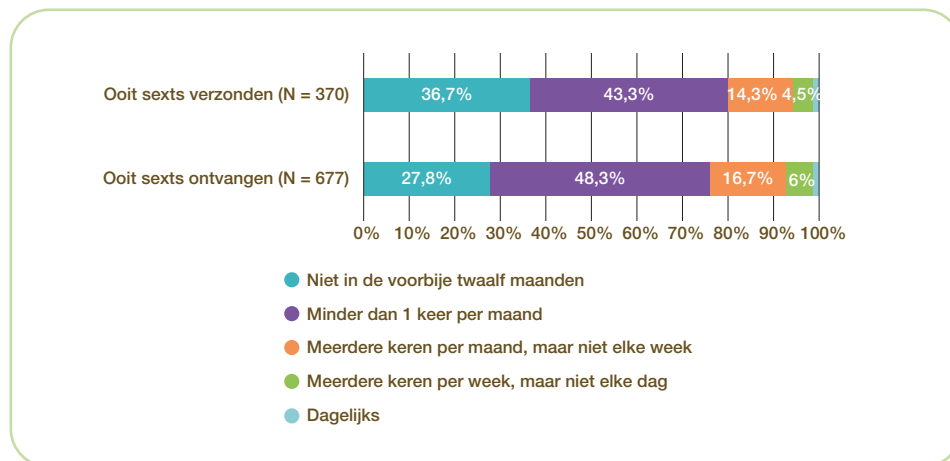

Figuur 3.36: Sexting bij jongeren (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Vervolgens kijken we naar de sexting-frequentie van sexters in de voorbije twaalf maanden. Figuur 3.37 geeft weer dat van de 12- tot en met 25-jarigen die ooit sexts verstuurd hebben, 36,7% dat niet (meer) deed in het voorbije jaar. Iets minder dan de helft zegt het enkele keren per jaar te doen. Verder verklaart 14,3% van hen meerdere keren per maand, maar niet elke week zulke beelden te versturen. Een kleine groep zou dat meerdere keren per week, maar niet elke dag doen (4,5%). Tot slot verstuurt 1,2% dagelijks sexts.

De frequentiecijfers wat betreft het ontvangen van sexts in de voorbije twaalf maanden vertonen dezelfde tendensen. Zo rapporteert 27,8% van de jongeren die ooit zulke beelden ontvangen hebben, dat dat niet (meer) gebeurde in het afgelopen jaar. Daarnaast geeft bijna de helft van hen aan minder dan één keer per maand sexts te

ontvangen. Uit deze cijfers kan besloten worden dat de sextingfrequentie van 12- tot en met 25-jarige sexters in het voorbije jaar eerder laag ligt.

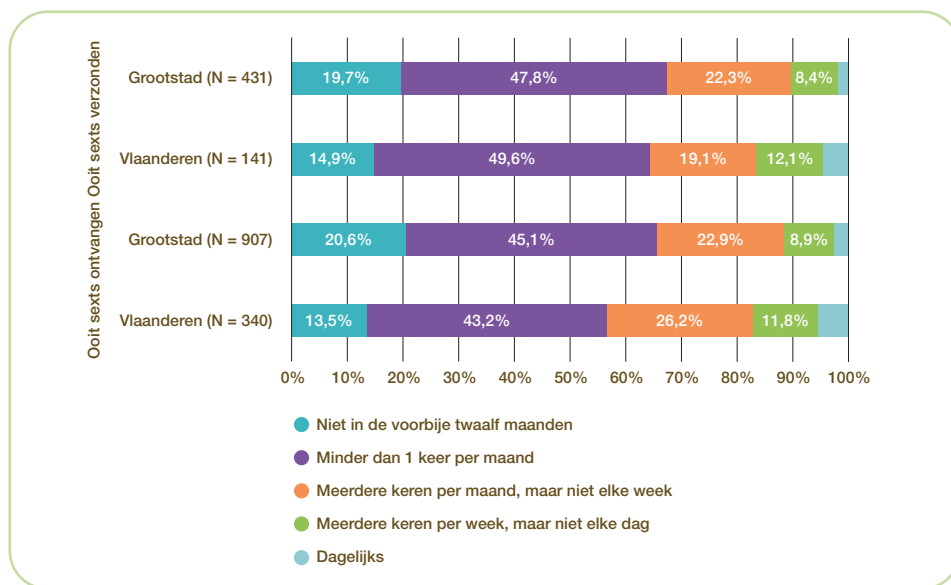

Figuur 3.37: Sexting-frequentie bij sexters in de voorbije twaalf maanden (12-25 jaar).

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Uit deze cijfers kan besloten worden dat de sextingfrequentie van 12- tot en met 25-jarige sexters in het voorbije jaar eerder laag ligt.

Ook in de grootstedelijke en in de Vlaamse context blijkt de sexting-frequentie van sexters in de voorbije twaalf maanden eerder laag te liggen. Figuur 3.38 geeft weer dat van de jongeren die ooit sexts verstuurd hebben, 19,7% van degenen in grootstedelijke scholen en 14,9% van degenen in niet-grootstedelijke scholen dat niet (meer) deed in het voorbije jaar. Bijna de helft van deze jongeren in de grootstedelijke en de Vlaamse context verstuurt slechts enkele keren per jaar zulke beelden. Daarnaast geeft ongeveer een op de vijf van hen aan meerdere keren per maand, maar niet elke week sexts te sturen. Respectievelijk 8,4% en 12,1% van de grootstedelijke en de niet-grootstedelijke jongeren die ooit sexts verstuurd hebben, versturen meerdere keren per week zulke beelden, maar niet elke dag. Tot slot geven 1,9% en 4,3% van hen aan het dagelijks te doen. Er kan niets gezegd worden over mogelijk statistisch significante verschillen tussen beide groepen jongeren, omdat de prevalenties binnen de categorieën hiervoor (statistisch gezien) te klein zijn.

Figuur 3.38: Sexting-frequentie bij sexters in de voorbije twaalf maanden (1e tot en met 6e jaar).

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Van de jongeren die aangaven ooit sexts te hebben ontvangen, zegt 20,6% van degenen die schoollopen in de grootstad dat dat niet (meer) gebeurde in de voorbije twaalf maanden. Van deze jongeren die naar school gaan in de rest van Vlaanderen rapporteert 13,5% geen sexts meer te hebben ontvangen in het voorbije jaar. Dit verschil is statistisch significant. Verder is er een statistisch significant verschil tussen deze jongeren in grootstedelijke scholen en jongeren in niet-grootstedelijke scholen wat betreft het dagelijks ontvangen van sexts. Jongeren die schoollopen in de grootstad duiden minder vaak aan dagelijks sexts te ontvangen (2,4%) dan degenen die schoollopen in de rest van Vlaanderen (5,3%). Uit deze cijfers kan bijgevolg geconcludeerd worden dat jongeren in niet-grootstedelijke scholen vaker sexts ontvingen in de voorbije twaalf maanden dan jongeren in grootstedelijke scholen.

3.4.2 VERSCHILLEN NAARGELANG ACHTERGRONDKENMERKEN VAN DE JONGERE

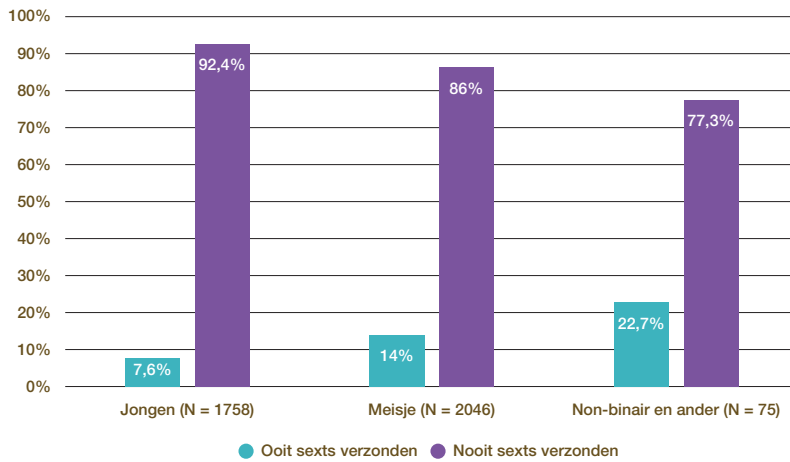
Onderstaande cijfers geven weer in welke mate jongeren verschillen in het verzenden en ontvangen van sexts naargelang verschillende achtergrondkenmerken. Deze kenmerken zijn: gender, leeftijd en graad, onderwijsvorm, rondkomen met gezinsinkomen en achtergrond. De resultaten van de JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023) worden, indien relevant, voor de grootstedelijke en Vlaamse context apart weergegeven en besproken.

GENDER

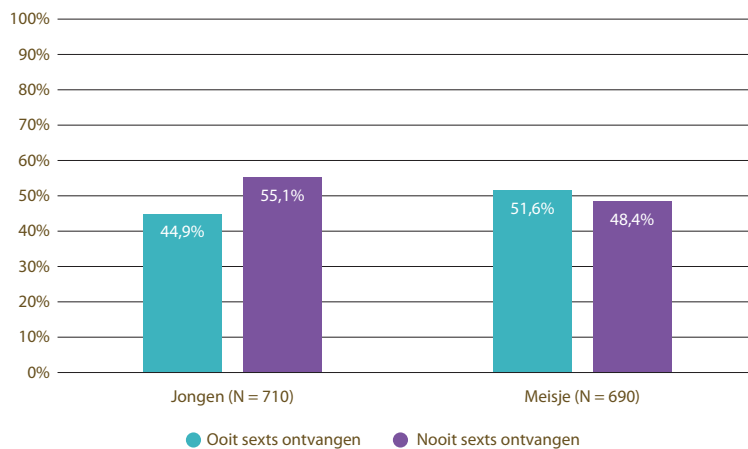
In de JOP-postmonitor 5 (2023) blijken er statistisch significante genderverschillen te zijn wat betreft het verzenden van sexts. Significanter meer meisjes (29,3%) dan jongens (23,8%) gaven hier immers aan ooit sexts verzonden te hebben. In de grootstedelijke context zijn er eveneens statistisch significante genderverschillen als het gaat over het versturen van sexts. Figuur 3.39 geeft weer dat non-binaire jongeren en jongeren met een andere genderidentiteit hier het meest sexts versturen (22,7%), gevolgd door de grootstedelijke meisjes (14%) en tot slot de grootstedelijke jongens, die dat het minst vaak doen (7,6%). Jongens die schoollopen in de grootstad versturen dus significant minder sexts dan meisjes en non-binaire jongeren en jongeren met een andere genderidentiteit die daar naar school gaan. Dezelfde genderverschillen zien we bij jongeren in de Vlaamse context, maar daar zijn ze niet statistisch significant.

Er kan voor de jongeren in de JOP-postmonitor 5 (2023) bijgevolg besloten worden dat significant meer meisjes dan jongens aan sexting doen.

Voor de samenhang tussen gender en het ontvangen van sexts kan ten eerste uit figuur 3.40 afgeleid worden dat 44,9% van de jongens en 51,6% van de meisjes uit de JOP-postmonitor 5 (2023) ooit sexts ontvangen heeft. Meer meisjes dan jongens ontvangen dus zulke beelden en dit verschil is statistisch significant. Er kan voor de jongeren in de JOP-postmonitor 5 (2023) bijgevolg besloten worden dat significant meer meisjes dan jongens aan sexting doen.

Figuur 3.39: Samenhang tussen gender en het verzenden van sexts bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) in de grootstad.
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

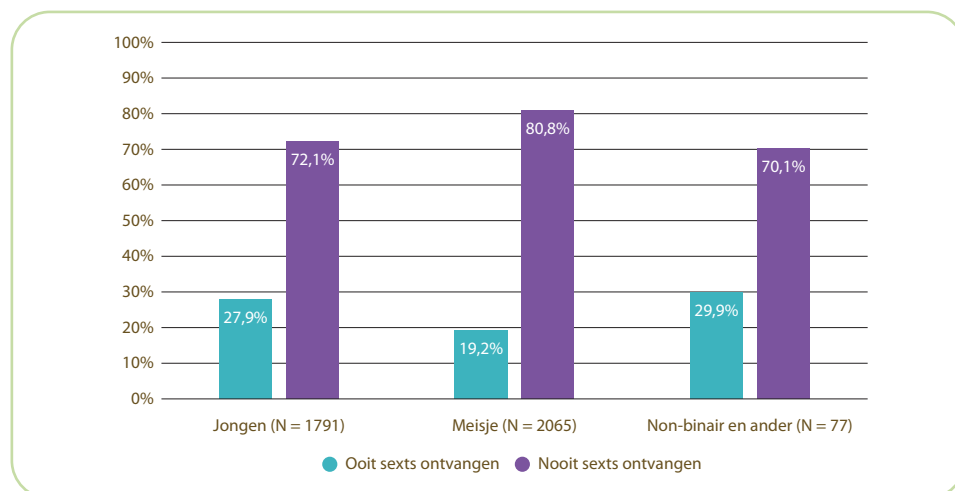

Figuur 3.40: Samenhang tussen gender en het ontvangen van sexts bij jongeren (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

In de context van de bevraagde grootstedelijke en Vlaamse secundaire scholen daarentegen, gaven meer jongens (27,9%) dan meisjes (19,2%) aan sexts te ontvangen. Hoewel dit verschil haaks staat op de resultaten van de JOP-postmonitor 5 (2023), is het opnieuw statistisch significant. Daarnaast laat figuur 3.41 zien dat grootstedelijke, non-binaire jongeren en jongeren met een andere genderidentiteit het meest sexts ontvangen (29,9%). Dit verschilt echter niet significant van de jongens en meisjes die daar schoollopen en zulke beelden ontvangen. Bij jongeren die schoollopen in de rest van Vlaanderen zien we dezelfde (significante) genderverschillen. In de context van de grootstedelijke en de Vlaamse secundaire scholen zijn het de non-binaire jongeren en jongeren met een andere genderidentiteit die het meest sexts ontvangen.

In de context van de grootstedelijke en de Vlaamse secundaire scholen zijn het de non-binaire jongeren en jongeren met een andere genderidentiteit die het meest sexts ontvangen.

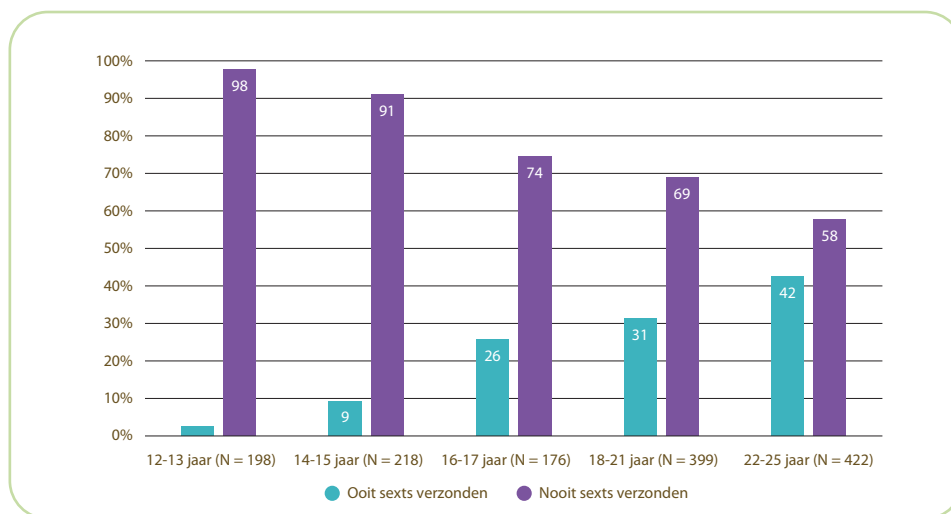
Een belangrijke kanttekening bij de verschillende bevindingen met betrekking tot het ontvangen van sexts en gender tussen enerzijds de JOP-postmonitor 5 (2023) en anderzijds de JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023) via secundaire scholen, is dat het over een verschillende leeftijdsrange gaat, wat een rol kan spelen in de afwijkende bevindingen. Op deze leeftijdseffecten wordt hierna ingegaan.

Figuur 3.41: Samenhang tussen gender en het ontvangen van sexts bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) in de grootstad.
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

LEEFTIJD EN GRAAD

Figuur 3.42 geeft de samenhang weer tussen de leeftijd en het versturen van sexts bij jongeren in de JOP-postmonitor 5 (2023). Hieruit kan afgeleid worden dat het verzenden van sexts vaker voorkomt binnen oudere leeftijdsgroepen. Zo versturen personen van 22-25 jaar statistisch significant meer sexts dan personen uit jongere leeftijdsgroepen. Jongeren van 16-17 jaar en van 18-19 jaar verschillen niet significant van elkaar wat betreft het versturen van sexts, maar verschillen daarin wel significant van de drie andere leeftijdsgroepen. Daarnaast verzenden 14-15-jarigen meer sexts dan 12-13-jarigen, maar minder vaak dan degenen in oudere leeftijdsgroepen. Deze verschillen zijn bovendien statistisch significant. De jongste leeftijdsgroep verstuurt significant minder sexts vergeleken met alle oudere leeftijdsgroepen.

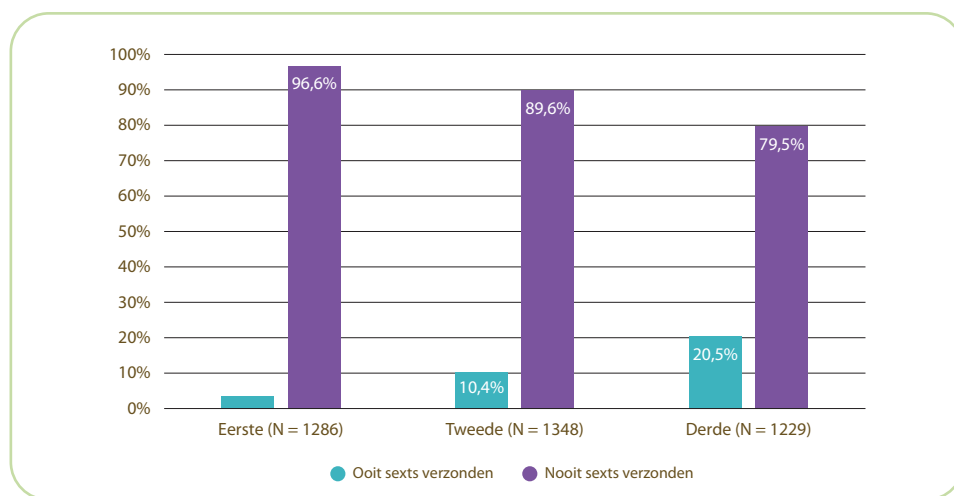

Figuur 3.42: Samenhang tussen leeftijd en het verzenden van sexts bij jongeren (12-25 jaar, in %).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

De volgende figuur toont de resultaten in de grootstedelijke context. De resultaten in de Vlaamse context lijken daar sterk op. Uit figuur 3.43 kan afgeleid worden dat jongeren in een hogere onderwijsgraad (doorgaans met een oudere leeftijd) het meest sexts versturen. De verschillen zijn ook statistisch significant, zowel voor de grootstedelijke als voor de Vlaamse context. Jongeren in de derde graad sturen significant meer sexts dan jongeren in de eerste en tweede graad. Daarnaast sturen jongeren in de tweede

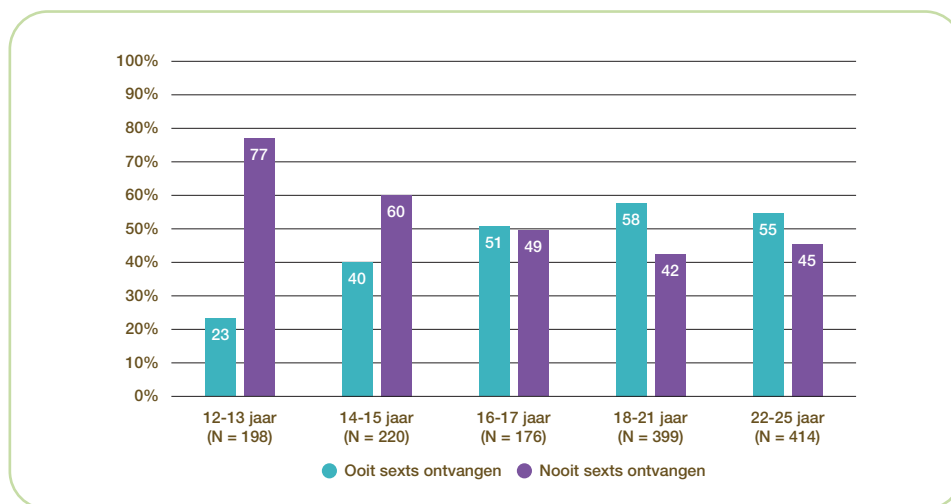
graad significant meer sexts in vergelijking met die uit de eerste graad, maar minder vergeleken met degenen die in de derde graad zitten. Eerstegraadjongeren versturen significant minder sexts dan tweede- en derdegraadjongeren. Jongeren in oudere leeftijdsgroepen versturen dus vaker sexts dan degenen met een jongere leeftijd.

Jongeren in oudere leeftijdsgroepen versturen dus vaker sexts dan degenen met een jongere leeftijd.

Figuur 3.43: Samenhang tussen graad en het verzenden van sexts bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) in de grootstad.
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

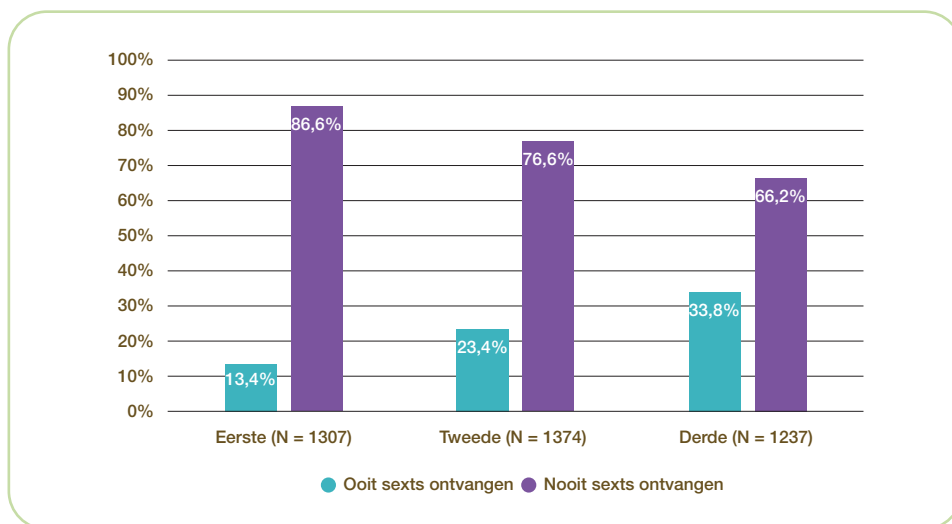
Voor de samenhang tussen leeftijd en graad, en het ontvangen van sexts bij jongeren, kan eveneens geconcludeerd worden dat personen in oudere leeftijdsgroepen meer sexts ontvangen dan degenen met een jongere leeftijd. Uit figuur 3.44 wordt immers duidelijk dat meer dan de helft van de 16-17-jarigen, de 18-21-jarigen en de 22-25-jarigen al eens sexts ontvangen heeft. Dat is meer dan de personen in jongere leeftijdsgroepen. Tussen de drie oudste leeftijdsgroepen en de jongste leeftijdsgroep, namelijk de 12-13-jarigen, is er bovendien een statistisch significant verschil in het ontvangen van zulke beelden. Verder ontvangen de 12-13-jarigen ook significant minder sexts dan 14-15-jarigen. Deze laatste groep ontvangt eveneens significant minder zulke beelden dan 18-21-jarigen en 22-25-jarigen.

Figuur 3.44: Samenhang tussen leeftijd en het ontvangen van sexts bij jongeren (12-25 jaar, in %).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Ook in de grootstedelijke en in de Vlaamse context (op basis van de JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)) ontvangen jongeren in de oudste leeftijdsgroep(en), oftewel jongeren uit de derde graad, het meest sexts. Dit verschil is tevens statistisch significant: jongeren in de derde graad ontvangen significant meer zulke beelden in vergelijking met eerste- en tweedegraadjongeren. Daarnaast geeft figuur 3.45 een verschil weer tussen grootstedelijke jongeren in de eerste graad en in de tweede graad wat betreft het ontvangen van sexts. Hetzelfde verschil geldt voor jongeren die naar school gaan in de rest van Vlaanderen. Jongeren in de tweede graad ontvangen namelijk statistisch significant meer sexts dan degenen in de eerste graad. Kortom, zowel actieve als passieve sexting neemt significant toe naarmate jongeren ouder zijn en zich in een hogere onderwijsgraad bevinden.

Kortom, zowel actieve als passieve sexting neemt significant toe naarmate jongeren ouder zijn en zich in een hogere onderwijsgraad bevinden.

Figuur 3.45: Samenhang tussen graad en het ontvangen van sexts bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) in de grootstad.
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

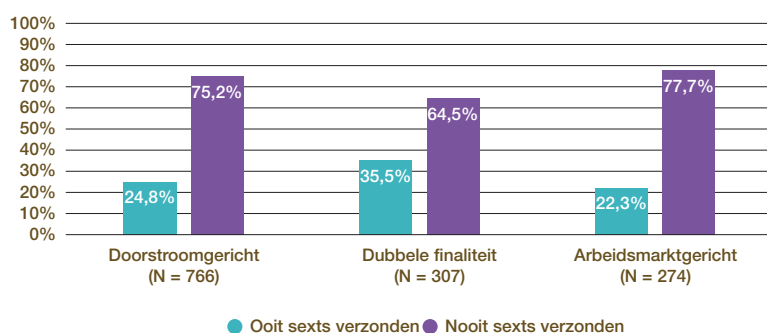
ONDERWIJSVORM

De samenhang tussen (laatst) gevolgde onderwijsvorm of -finaliteit en sexting bij jongeren is minder duidelijk. Uit figuur 3.46 kan worden afgeleid dat ongeveer een op de drie 12- tot en met 25-jarigen die een richting met dubbele finaliteit volgt of volgde, ooit sexts verstuurd heeft. Dit verschilt statistisch significant met jongeren uit een doorstroomgericht (24,8%) of een arbeidsmarktgericht onderwijstraject (22,3%). Jongeren uit de onderwijsrichtingen met dubbele finaliteit versturen namelijk significant meer sexts dan jongeren uit de twee andere onderwijsfinaliteiten of -vormen.

In de JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023) verschilt de samenhang tussen onderwijsvorm en sexting naargelang de graad waarin de jongere zich bevindt. In de eerste graad wordt het onderscheid gemaakt tussen de 'A-stroom' en de 'B-stroom'. Zowel in de grootstedelijke als in de Vlaamse context verschillen jongeren uit deze twee stromen niet wat betreft het verzenden van sexts. In de tweede graad wordt het onderwijsaanbod opgedeeld naar finaliteit, namelijk 'doorstroomfinaliteit', 'dubbele finaliteit' en 'arbeidsmarktfinaliteit'. Enkel in de grootstedelijke context verschillen jongeren in een doorstroomfinaliteit significant van jongeren in de andere finaliteiten. De grootstedelijke jongeren in een doorstroomfinaliteit versturen minder vaak sexts dan jongeren die daar schoollopen in een andere finaliteit. Voor de derde graad

gold op het moment van de bevraging nog steeds het vroegere onderscheid tussen de onderwijsvormen 'ASO/KSO', 'TSO' en 'BSO'. In de grootstedelijke en in de Vlaamse context stellen we in deze derde graad opnieuw geen verschillen tussen de onderwijsvormen vast wat betreft het verzenden van sexts. De resultaten vertonen bijgevolg geen duidelijke samenhang tussen de onderwijsvorm en het versturen van sexts.

De resultaten vertonen bijgevolg geen duidelijke samenhang tussen de onderwijsvorm en het versturen van sexts.

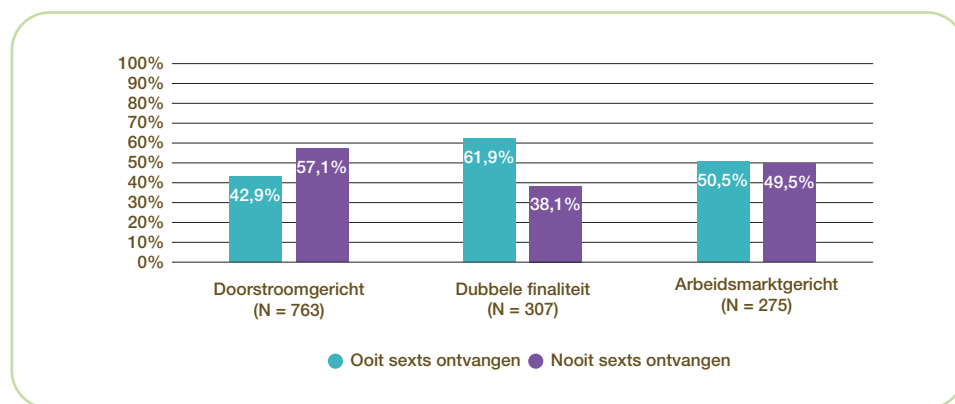

Figuur 3.46: Samenhang tussen (laatst gevolgde) onderwijsvorm en het verzenden van sexts bij jongeren (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Wanneer we kijken naar de samenhang tussen de (laatst gevolgde) onderwijsvorm of -finaliteit en het ontvangen van sexts, wordt uit figuur 3.47 duidelijk dat 61,9% van de 12- tot en met 25-jarigen uit een onderwijstraject met dubbele finaliteit sexts ontvangt. Jongeren uit de andere onderwijsvormen verkrijgen minder zulke beelden vergeleken met jongeren uit de dubbele finaliteit.

Verder ontvangen eerstegraadjongeren uit de A- en B-stroom zowel in grootstedelijke contexten als elders in Vlaanderen ongeveer even vaak sexts. Voor de jongeren uit de tweede graad blijkt er in de grootstedelijke context wel een verschil tussen de jongeren in de doorstroomfinaliteit en jongeren uit de dubbele finaliteit. Jongeren in die laatste groep zouden namelijk significant meer sexts ontvangen dan degenen in een doorstroomfinaliteit. Dit verschil geldt niet voor de Vlaamse context. Daar geeft een vierde van de jongeren uit de tweede graad aan zulke beelden te ontvangen, ongeacht de onderwijsfinaliteit, zoals weergegeven in figuur 3.48. De resultaten

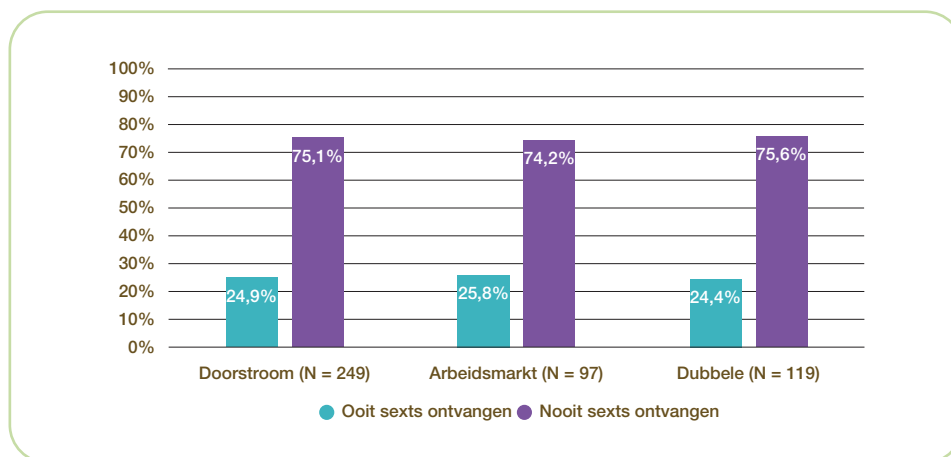
met betrekking tot de derdegraadjongeren verschillen eveneens voor de grootstad en de rest van Vlaanderen. In de grootstedelijke context ontvangen jongeren in de onderwijsvorm ASO/KSO statistisch significant minder sexts dan de jongeren in TSO. BSO-jongeren verschillen daarentegen niet significant van de jongeren in de twee andere onderwijsvormen. In de Vlaamse context is er geen verschil in het ontvangen van zulke beelden naargelang onderwijsvorm. Ongeveer 40% van de ASO/KSO-, TSO- en BSO-jongeren heeft daar ooit al sexts ontvangen. Voor jongeren in de JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023) is de samenhang tussen onderwijsvorm en sextinggedrag dus afhankelijk van de graad.

Figuur 3.47: Samenhang tussen (laatst gevolgde) onderwijsvorm en het ontvangen van sexts bij jongeren (12-25 jaar).

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Voor een goed begrip van de relatie tussen de onderwijsvorm en sexting in de JOP-postmonitor 5 (2023) en de JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023), moeten enkele kanttekeningen worden geplaatst. Ten eerste bevindt het onderwijslandschap zich momenteel in transitie, waardoor de onderwijsvormen niet eenvoudig te vergelijken zijn over de verschillende graden. Ten tweede bestrijkt de JOP-postmonitor 5 (2023) een bredere leeftijdsrange dan de JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023). Ten slotte, werpt de JOP-postmonitor 5 (2023) ook een blik op het verleden door de onderwijsvormen in het secundair onderwijs van reeds afgestudeerde jongeren mee te nemen. Meer informatie hierover staat ook in het inleidende hoofdstuk van dit boek.

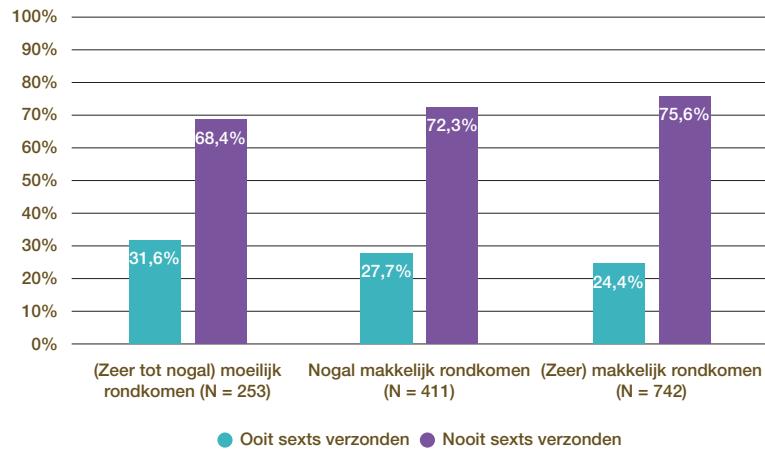
Figuur 3.48: Samenhang tussen onderwijsvorm en het ontvangen van sexts bij jongeren (3e tot en met 4e jaar) in niet-grootstedelijk Vlaanderen.
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

RONDKOMEN MET GEZINSINKOMEN

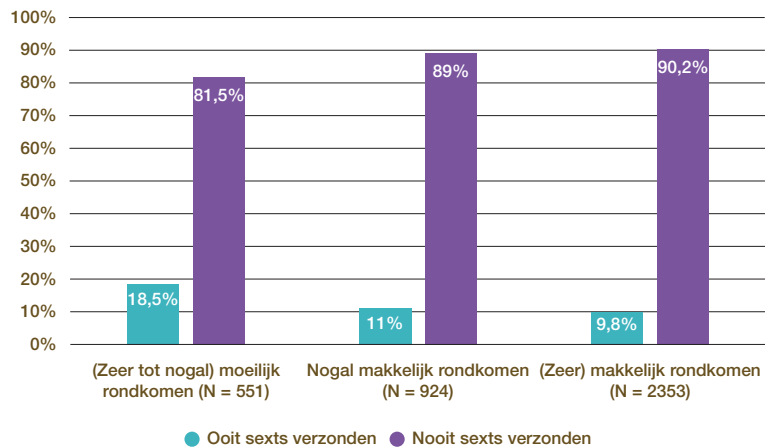
In wat volgt bekijken we de samenhang tussen rondkomen met het gezinsinkomen en het verzenden van sexts bij jongeren. Volgens figuur 3.49 versturen jongeren die (zeer tot nogal) moeilijk rondkomen met het gezinsinkomen (31,6%) meer sexts dan jongeren die nogal makkelijk rondkomen (27,7%) en jongeren die (zeer) makkelijk rondkomen (24,4%). Deze verschillen zijn echter niet statistisch significant.

Van de jongeren die naar school gaan in de grootstad geeft 18,5% van degenen die in een gezin wonen dat (zeer tot nogal) moeilijk rondkomt met het gezinsinkomen aan ooit sexts verstuurd te hebben. Dat percentage is respectievelijk 11% en 9,8% bij de jongeren uit gezinnen die nogal makkelijk rondkomen en deze die (zeer) makkelijk rondkomen. Dit wordt weergegeven in figuur 3.50. Grootstedelijke jongeren uit huishoudens die (zeer tot nogal) moeilijk rondkomen sturen hierbij statistisch significant meer sexts dan jongeren in de twee andere groepen. Degenen die aangeven te wonen in een gezin dat nogal makkelijk rondkomt, sturen significant minder sexts dan jongeren uit gezinnen die (zeer tot nogal) moeilijk rondkomen, maar doen dat significant meer dan degenen uit de meest welstellende gezinnen. Grootstedelijke jongeren uit de meest welstellende gezinnen verzenden significant minder sexts in vergelijking met jongeren in de twee andere groepen.

SEXING: REDEN TOT BEZORGDEHEID OF DEEL VAN DE SEKSUELE ONTWIKKELING VAN JONGEREN?

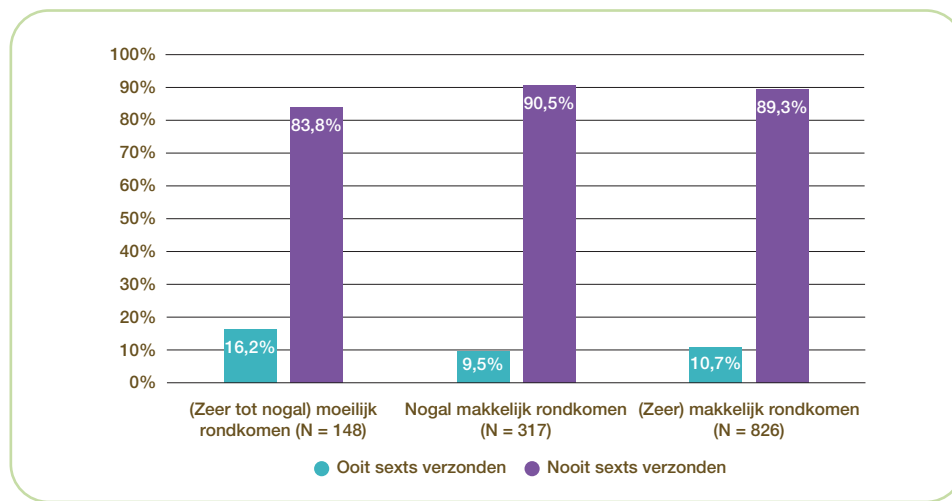

Figuur 3.49: Samenhang tussen rondkomen met gezinsinkomen en het verzenden van sexts bij jongeren (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Figuur 3.50: Samenhang tussen rondkomen met gezinsinkomen en het verzenden van sexts bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) in de grootstad.
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Bij jongeren die schoollopen in de rest van Vlaanderen zijn geen statistisch significante verschillen te zien tussen de drie groepen wat betreft het verzenden van sexts. Uit figuur 3.51 kan wel afgeleid worden dat niet-grootstedelijke jongeren die (zeer tot nogal) moeilijk rondkomen met het gezinsinkomen het vaakst zulke beelden versturen (16,2%), maar dat is niet significant meer dan de twee andere groepen.

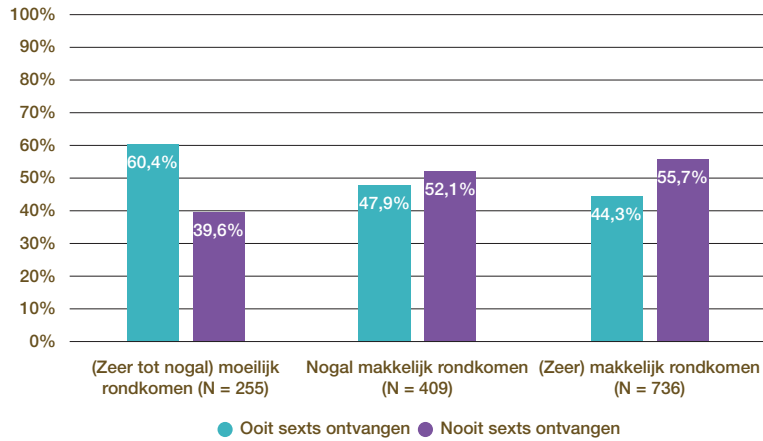

Figuur 3.51: Samenhang tussen rondkomen met gezinsinkomen en het verzenden van sexts bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) in niet-grootstedelijk Vlaanderen.
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

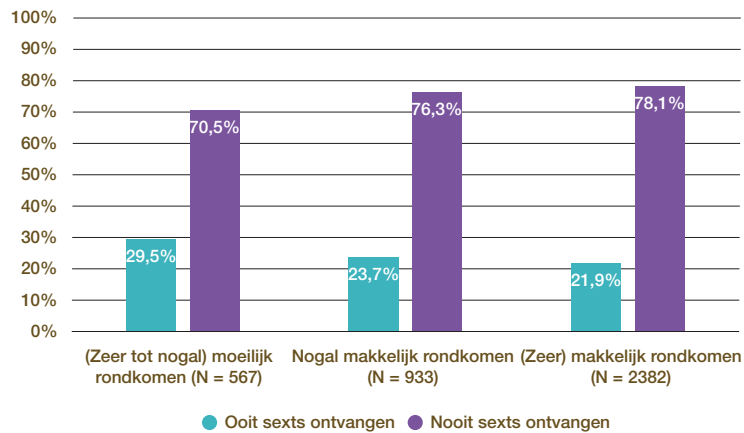
Verder toont figuur 3.52 dat 60,4% van de 12- tot en met 25-jarigen die (zeer tot nogal) moeilijk rondkomen met het gezinsinkomen ooit sexts ontvangen heeft. Dat zijn statistisch significant meer jongeren dan degenen die aangevonden nogal makkelijk tot (zeer) makkelijk rond te komen, respectievelijk 47,9% en 44,3%.

Ook in de grootstedelijke en de Vlaamse context ontvangen jongeren die (zeer tot nogal) moeilijk rondkomen met hun gezinsinkomen vaker sexts dan jongeren die aangeven nogal makkelijk tot (zeer) makkelijk rond te komen. Voor de grootstedelijke jongeren is dat verschil eveneens statistisch significant. Hoewel de resultaten in de Vlaamse context sterk lijken op figuur 3.53, zijn ze daar niet statistisch significant. Dat heeft wellicht te maken met de kleinere steekproef in de Vlaamse context. Hoe dan ook kan worden samengevat dat jongeren die (zeer tot nogal) moeilijk rondkomen met het gezinsinkomen vaker betrokken zijn bij actieve en passieve sexting dan jongeren die nogal makkelijk tot (zeer) makkelijk rondkomen met het gezinsinkomen.

SEXING: REDEN TOT BEZORGHEID OF DEEL VAN DE SEKSUELE ONTWIKKELING VAN JONGEREN?

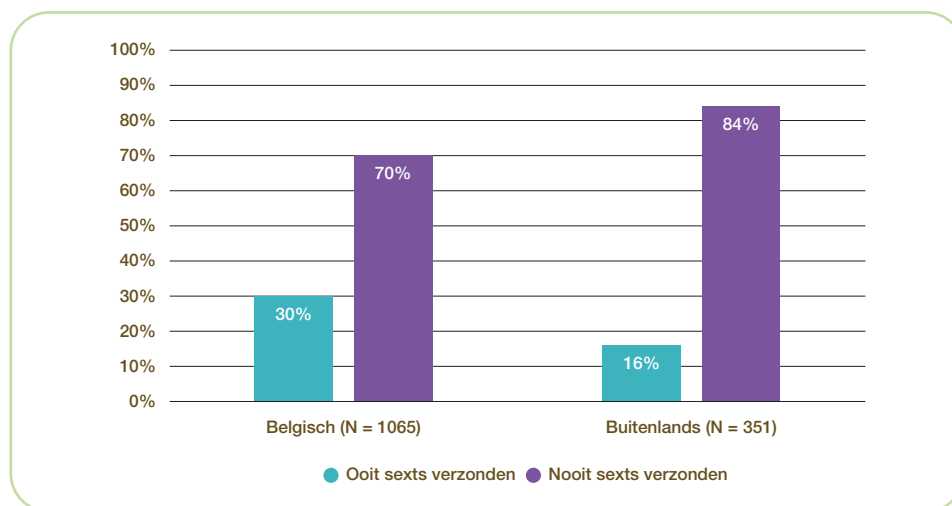
Figuur 3.52: Samenhang tussen rondkomen met gezinsinkomen en het ontvangen van sexts bij jongeren (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Figuur 3.53: Samenhang tussen rondkomen met gezinsinkomen en het ontvangen van sexts bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) in de grootstad.
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

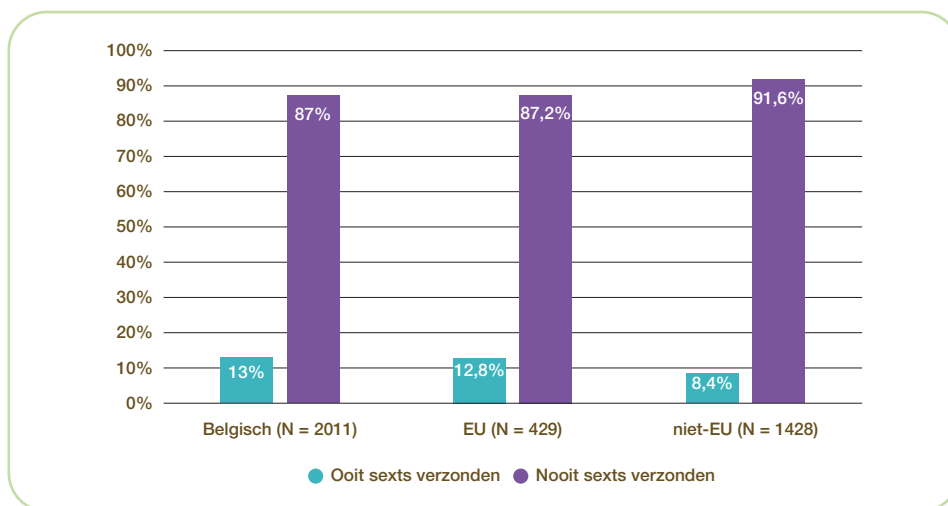
ACHTERGROND

We sluiten af met de samenhang tussen achtergrond en sexting. Om te beginnen geeft figuur 3.54 weer dat bijna een op de drie 12- tot en met 25-jarigen met een Belgische achtergrond ooit al sexts verstuurde. Dat zijn er meer dan de jongeren met een buitenlandse achtergrond, van wie 16% ooit sexts verzonden heeft.

Figuur 3.54: Samenhang tussen achtergrond en het verzenden van sexts bij jongeren (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

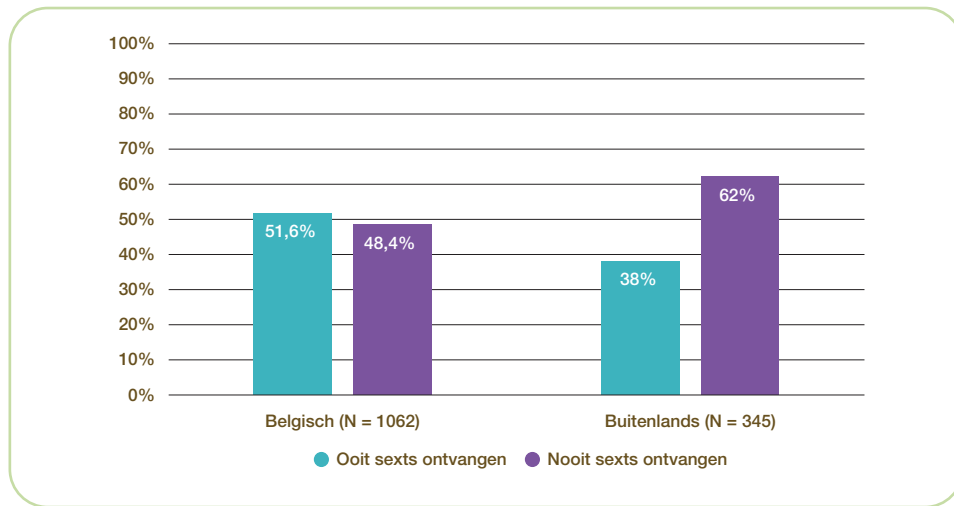
In de grootstedelijke en de Vlaamse context wordt een extra onderscheid gemaakt tussen jongeren met een buitenlandse EU-achtergrond en jongeren met een buitenlandse niet-EU-achtergrond. Uit figuur 3.55 is af te leiden dat grootstedelijke jongeren met een Belgische achtergrond en grootstedelijke jongeren met een buitenlandse EU-achtergrond ongeveer even vaak sexts verzenden (resp. 13%; 12,8%). Beide groepen jongeren versturen bovendien vaker sexts dan degenen die hier schoollopen met een buitenlandse niet-EU-achtergrond (8,4%). Dit verschil is statistisch significant. Ook in de Vlaamse context verzenden ongeveer evenveel jongeren met een Belgische achtergrond en met een buitenlandse EU-achtergrond sexts. Daarnaast doen ze dat opnieuw vaker dan jongeren met een buitenlandse niet-EU-achtergrond, maar het verschil is hier niet statistisch significant.

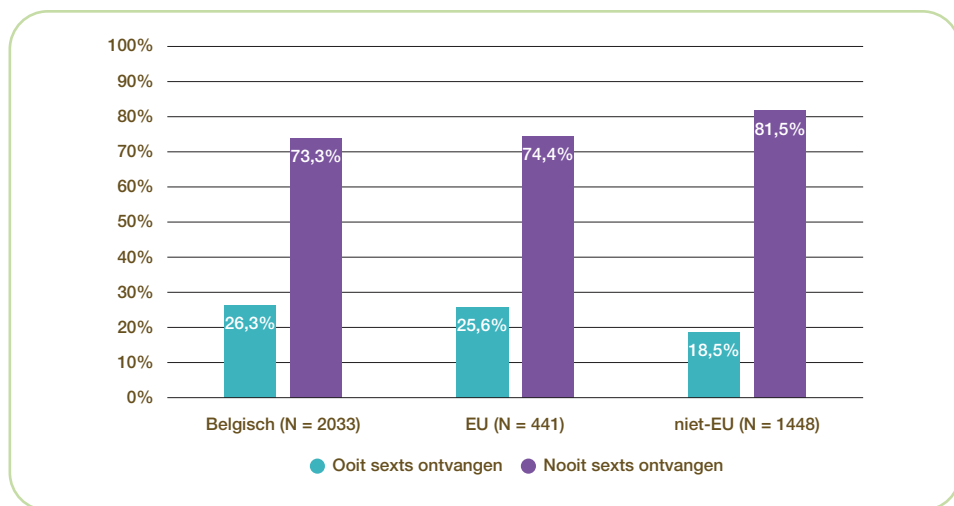
Figuur 3.55: Samenhang tussen achtergrond en het verzenden van sexts bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) in de grootstad.
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Als we vervolgens kijken naar de samenhang tussen achtergrond en het ontvangen van sexts, toont figuur 3.56 dat de helft van de 12- tot en met 25-jarigen met een Belgische achtergrond al eens sexts ontvangen heeft. Bij jongeren met een buitenlandse achtergrond komt dat minder vaak voor: 38% van hen heeft ooit al zulke beelden ontvangen. Er kan voor jongeren in de JOP-postmonitor 5 (2023) dus besloten worden dat degenen met een Belgische achtergrond significant meer met sexting in aanraking komen dan jongeren met een buitenlandse achtergrond.

Uit de resultaten van de JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023) komt naar voren dat meer dan een op de vier jongeren met een Belgische achtergrond en met een buitenlandse, maar wel een EU-achtergrond sexts ontvangt. Jongeren met een buitenlandse niet-EU-achtergrond zouden daarentegen minder vaak zulke beelden ontvangen (18,5%). In de grootstedelijke context, weergegeven in figuur 3.57, is dit verschil bovendien statistisch significant. Hoewel de cijfers in de Vlaamse context hiermee overeenkomen, is het verschil daar niet statistisch significant. Voor jongeren in de JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023) kan bijgevolg geconcludeerd worden dat degenen met een Belgische achtergrond en met een buitenlandse maar wel EU-achtergrond meer sexten dan jongeren met een buitenlandse niet-EU-achtergrond.

Figuur 3.56: Samenhang tussen achtergrond en het ontvangen van sexts bij jongeren (12-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Figuur 3.57: Samenhang tussen achtergrond en het ontvangen van sexts bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) in de grootstad.
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

3.5 BESLUIT

In het eerste luik van het hoofdstuk gingen we in op de vrije tijd van Vlaamse jongeren. We hadden daarbij aandacht voor deelname aan het verenigingsleven, deelname aan meer ongeorganiseerde sportieve en culturele activiteiten, vrije tijd in de publieke ruimte, vrijetijdschansen en in het bijzonder voor de sociale ongelijkheden daarin. Het overgrote deel van de Vlaamse jongeren nam ooit al deel aan de activiteiten van een vereniging: voor minder dan 9% was dat niet het geval. Zeven op de tien jongeren doen dat ook nu nog steeds. Daarvan participeert het grootste deel aan de activiteiten, maar niet in de leiding, het bestuur of staat niet in voor de organisatie van activiteiten. Het meest populair bij Vlaamse jongeren zijn de sportverenigingen en de klassieke jeugdverenigingen (in het bijzonder de jeugdbewegingen, speelpleinwerking en andere vakantie-initiatieven en daarnaast jeugdhuizen), gevolgd door culturele verenigingen (kunstacademies en -organisaties en de hobbyverenigingen). Van de bestudeerde ongeorganiseerde vrijetijdsactiviteiten zijn sporten en buiten activiteiten doen, wandelen en picknicken het meest populair.

In het kader van ‘vrijetijdschansen’ bekeken we verschillende aspecten, namelijk tijdsdruk en rust, autonomie en de vrije tijd naar eigen keuze kunnen invullen, in het groen en buiten kunnen zijn, ervaringen met betrekking tot infrastructuur en (kennis van) het vrijetijdsaanbod en ervaren veiligheid. Globaal genomen scoren Vlaamse jongeren goed wat betreft de mogelijkheid om in het groen en buiten te zijn. Hetzelfde geldt voor de ervaren veiligheid in de vrije tijd. De ervaringen van jongeren met betrekking tot infrastructuur en aanbod zijn veel minder positief, zeker wat betreft het op de hoogte zijn van interessante activiteiten. Bij het luik autonomie zien we dat het grootste deel van de jongeren wel zelf kan bepalen wat ze doen in de vrije tijd, maar dat het beschikken over voldoende financiële middelen en voldoende mogelijkheden om andere jongeren te ontmoeten als een stuk slechter worden geëvalueerd.

Daarnaast evalueerden we systematisch verschillen tussen groepen jongeren in de deelname aan het verenigingsleven, ongeorganiseerde activiteiten en de ervaren vrijetijdschansen. Zo kunnen we beter zicht krijgen op sociale ongelijkheden in de vrije tijd. Die sociale ongelijkheden in de vrije tijd blijken systematisch en groot. Wie scoort er dan minder goed? Het zijn systematisch jongeren met lageropgeleide ouders, jongeren uit de laagste inkomensgroep, jongeren uit het BSO en arbeidsmarktgerichte opleidingen, jongeren met een buitenlandse achtergrond en jongeren die beperkt

worden door een handicap of ziekte die minder participeren en minder vrijetijds-kansen vertonen. Er zijn ook leeftijdsverschillen, waarbij vooral de jongvolwassenen het iets minder goed lijken te doen, maar die verschillen zijn wat minder groot en systematisch. Ook genderverschillen keren steeds terug, maar lijken van een mindere grootteorde dan voornoemde andere verschillen. Ze zijn soms ook van een wat andere aard: meisjes nemen bijvoorbeeld meer deel aan culturele (on)georganiseerde activiteiten, maar rapporteren wel minder vrijetijds-kansen.

De vastgestelde sociale verschillen zijn groot, zeker als het gaat over deelname aan het georganiseerde verenigingsleven, en zien we terug bij alle bevraagde aspecten van vrije tijd. Het zijn steeds dezelfde groepen die minder deelnemen aan het verenigingsleven, aan de sociaal gewaardeerde vormen van niet-georganiseerde vrije tijd (sport, cultuurbezoek, creatieve hobby's...). Het zijn ook deze groepen die systematisch minder vrijetijds-kansen rapporteren, over de bevraagde dimensies heen, zowel voor vrijetijds-kansen waar Vlaamse jongeren meestal goed op scoren als voor de vrijetijds-kansen op welk vlak het globaal genomen slechter gaat.

De vastgestelde sociale verschillen zijn groot, zeker als het gaat over deelname aan het georganiseerde verenigingsleven, en zien we terug bij alle bevraagde aspecten van vrije tijd.

De ongelijkheden in deelname aan het verenigingsleven zijn cijfermatig het grootst in de types van verenigingen die het meest populair zijn bij jongeren, namelijk sport-, jeugd- en cultuurverenigingen. Dat vertaalt zich niet alleen in grote algemene participatieverschillen, maar het betekent ook dat die verenigingen geen plekken kunnen zijn waar jongeren van verschillende achtergronden elkaar ontmoeten en bruggen kunnen bouwen. De sport-, jeugd- en cultuurverenigingen zijn veelal wit en middenklasse. Jongeren met lageropgeleide ouders, uit de laagste inkomensgroep, uit het BSO en arbeidsmarktgerichte opleidingen, met buitenlandse achtergrond en met een handicap of ziekte zijn oververtegenwoordigd in de doelgroepgerichte verenigingen, maar in die context kunnen ze veel minder de jongeren met hogeropgeleide en meer welstellende ouders, uit het ASO, ... ontmoeten. De stap naar sport-, jeugd- en cultuurverenigingen blijft duidelijk niet vanzelfsprekend voor jongeren uit maatschappelijk kwetsbare situaties. In het licht van deze cijfers blijft het inzetten op andere vormen van jeugdwerk dan de klassieke sport-, jeugd- en cultuurverenigingen ongetwijfeld noodzakelijk.

In lijn met voorgaande hebben die jongeren met een meer kwetsbaar maatschappelijk profiel vaker dan andere jongeren nog nooit deelgenomen aan de activiteiten

van een vereniging. Bezorgdheden rond ongelijke deelname aan het verenigingsleven en vrije tijd zijn niet nieuw, maar werden eerder al geuit (Coussée, 2006; Van der Eecken & Bradt, 2019). Gelijkaardig zien we een lagere deelname aan ongeorganiseerde sportieve en culturele activiteiten bij deze groep jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie. Daarbij valt op dat bij financieel en cultureel meer toegankelijke activiteiten (lezen, creatieve hobby, bioscoop) de sociale verschillen wat kleiner zijn.

Deze resultaten zijn ongetwijfeld minder rooskleurig dan verwacht, zeker omdat er al heel wat inspanningen gebeuren om toegang tot vrije tijd voor alle jongeren te verbeteren. Daarom is het belangrijk om de cijfers in een breder kader te plaatsen. Ongelijkheden in vrije tijd zijn niet nieuw, ze worden al decennialang beschreven in de wetenschappelijk literatuur. Pierre Bourdieu toonde in de vorige eeuw al grote sociale klassenverschillen in participatie, voorkeuren en interesses aan. Hij beschreef hoe sociale ongelijkheden structureel verankerd zitten in de manier waarop mensen naar vrije tijd kijken en hoe die ongelijkheden van generatie op generatie worden doorgegeven (Bourdieu, 1979). Ook Annette Lareau toont hoe verschillen in opvoedingsstijlen van ouders uit verschillende sociale milieus resulteren in ongelijke deelname aan verenigingen en vrijetijdsactiviteiten (Lareau, 2003). Ongelijkheden in de vrije tijd zijn dan ook notoir moeilijk om te doorbreken.

Bovendien waren we de afgelopen jaren getuige van een pandemie die een grote impact had op de vrije tijd van jongeren, omdat activiteiten niet konden doorgaan of de toegang tot vrijetijdsplekken en publieke ruimte beperkt was. Ook de recente energiecrisis en de daarmee gepaarde dalende koopkracht van sommige gezinnen had consequenties voor de vrijetijdsbesteding. Voor beide elementen kunnen we verwachten dat het net de vrije tijd van jongeren in een maatschappelijke kwetsbare positie was die disproportioneel is getroffen en zich mogelijk nog moet herstellen. Om daar meer zicht op te krijgen, zullen trendanalyses en het becijferen van evoluties over de tijd heen zinvol zijn. Het blijft in ieder geval belangrijk de vrije tijd en vrijetijdschansen van alle jongeren te monitoren.

In het zoeken naar gepaste antwoorden op deze cijfers zal ook het hanteren van een intersectioneel perspectief belangrijk zijn. Bij dit zogenaamde kruispuntendenken hou je er rekening mee dat jongeren zich op kruispunten van kenmerken bevinden (bv. naargelang achtergrond, financiële situatie thuis, geslacht...), waarbij bepaalde combinaties van kenmerken ongelijkheden in vrije tijd kunnen versterken of verzachten of op een andere manier tot uiting laten komen. In de analyses in dit hoofdstuk werd nog niet ingegaan op hoe die combinaties van kenmerken een invloed hebben op de vrijetijdsparticipatie en vrijetijdschansen van jongeren om ruimte te geven aan het beschrijven van de verschillen, maar die verdiepende analyses vormen wel

belangrijke onderzoekspistes voor de toekomst. Daarnaast blijft aanvullend kwalitatief onderzoek uitermate belangrijk om de veelheid aan mechanismes die spelen bij ongelijkheid in vrije tijd en vrijetijdskansen bloot te leggen en te vertalen naar insteken voor mogelijke antwoorden op die ongelijkheden.

In het tweede luik van het hoofdstuk gingen we in op het sociale mediagebruik van jongeren. We vertrokken vanuit de vaststelling dat er redelijk wat morele onrust (moral panic) is bij sommige ouders of in de publieke opinie als het gaat over het thema 'media'. Dit hoofdstuk ging in op twee aspecten: frequentie van (media)gebruik bij Vlaamse jongeren en indicaties van (sociale)mediaverslaving enerzijds en sexting of het verzenden en/of ontvangen van seksueel getinte beelden via sociale media en internet anderzijds.

Mediagebruik neemt een aanzienlijk deel van de tijdsbesteding van Vlaamse jongeren in. In het bijzonder zijn tv of online video's kijken en sociale mediagebruik enorm populair, met ongeveer 85% van de jongeren die dat dagelijks doet. Gamen is iets minder populair en komt voor bij iets meer dan de helft van de jongeren. Media worden frequenter gebruikt in het weekend dan in de week. We stellen ook sociale verschillen in deelname vast. Meisjes gebruiken bijvoorbeeld vaker sociale media, terwijl jongens vaker gamen. Jongeren uit gezinnen die moeilijker rondkomen gamen vaker dan jongeren uit gezinnen die het financieel makkelijker hebben. Bij jongeren met lageropgeleide ouders stellen we frequenter game- en socialemediagebruik vast dan bij jongeren met hoger opgeleide ouders. Daarnaast stellen we een frequenter mediagebruik (tv of online video's, gamen en socialemediagebruik) vast bij jongeren uit beroepsgerichte opleidingen tegenover opleidingen met een dubbele of doorstroomgerichte finaliteit. Ook jongeren met een buitenlandse achtergrond gebruiken frequenter media dan jongeren zonder buitenlandse achtergrond, en dit vooral op de weekdays.

Mediagebruik neemt een aanzienlijk deel van de tijdsbesteding van Vlaamse jongeren in.

Vlaamse jongeren scoren eerder laag op zowel compulsief gamegebruik (gameverslaving) als compulsief socialemediagebruik (socialemediaverslaving), maar duidelijk hoger op compulsief socialemediagebruik dan op compulsief gamegebruik. Jongens vertonen een hogere mate van compulsief gamegedrag dan meisjes, voor compulsief socialemediagebruik geldt het omgekeerde. De jongere leeftijdsgroepen vertonen gemiddeld meer indicaties van gameverslaving dan de oudere groepen. De 14-15-jarigen scoren het hoogst op compulsief socialemediagebruik. Jongeren uit arbeidsmarktgerichte opleidingen scoren hoger op compulsief gamegedrag dan jongeren uit doorstroomgerichte opleidingen. Jongeren uit gezinnen die moeilijk rondkomen scoren

hoger op beide vormen van compulsief mediagebruik dan jongeren uit gezinnen die makkelijk rondkomen.

Het is dus zeker niet zo dat alle jongeren verslaafd zijn aan gamen of sociale media wat maakt dat de ongerustheid (of ‘moral panic’) rond jongeren en mediagebruik deels ongegrond is. Toch kunnen we niet anders dan vaststellen dat bepaalde jongeren in een maatschappelijk kwetsbare positie een hogere mate van game- en socialemedia-verslaving vertonen. In het licht van de eerder beschreven ongelijke deelname en kansen in het vrijetijdsveld voor deze groepen jongeren, zijn deze cijfers extra opvallend.

Iets meer dan een kwart van de jongeren van 12 tot en met 25 jaar heeft ooit sexts verstuurd en iets minder dan de helft heeft er ooit ontvangen. De sextingfrequentie van 12- tot en met 25-jarigen in het voorbije jaar ligt echter eerder laag, zowel voor verzenden als ontvangen. Veel jongeren komen dus wel eens met sexting in contact, maar slechts weinigen versturen of ontvangen frequent sexts. Meisjes en non-binaire jongeren of jongeren met een andere genderidentiteit versturen vaker sexts dan jongens. Sexting stijgt ook met de leeftijd van de jongere. Jongeren die opgroeien in gezinnen die moeilijk rondkomen met het gezinsinkomen sturen iets vaker sexts dan jongeren uit gezinnen die makkelijk rondkomen. Jongeren met een buitenlandse achtergrond, zeker jongeren met een niet-EU-achtergrond, sturen en ontvangen minder vaak sexts. De verschillen naar onderwijsvorm zijn graadafhankelijk; hier worden we allicht geconfronteerd met de huidige evolutie in de onderwijsorganisatie en het onderwijslandschap, wat vergelijkingen op basis van onderwijsloopbaan-indicatoren bemoeilijkt.

Globaal genomen kunnen we stellen dat sexting bij jongeren niet zo frequent voorkomt als sommige volwassenen misschien vrezen. Het verzenden en ontvangen van sexts stijgt met de leeftijd en kan dus zeker een onderdeel vormen van de normale seksuele ontwikkeling van jongeren in een samenleving die sterk doordrongen is van digitale media. Belangrijk is wel dat we het hier louter hadden over het verzenden en ontvangen van sexts met toestemming en niet over het verspreiden van dit beeldmateriaal zonder toestemming. Dat komt aan bod in het hoofdstuk rond dader- en slachtofferschap.

**BEKIJK VERDIEPENDE TABELLEN
EN EXTRA MATERIAAL VIA DEZE LINK:**

Jasper Dhoore, Bram Spruyt en Jessy Siongers

JONGEREN EN HUN VRIJWILLIG ENGAGEMENT

4.1 INLEIDING

Vrijwillig engagement is van onschatbare waarde voor een samenleving. Of het nu gaat over het bieden van kwaliteitsvolle zorg, vrijetijdsactiviteiten, opvang, bijstand of vorming, vrijwilligers dragen bij aan een meer betrokken en welvarende samenleving en vormen de ruggengraat van heel wat maatschappelijke en gemeenschapsinitiatieven. Vrijwilligers zijn in deze contexten dikwijls een welkome aanvulling op het aanbod van de arbeidsmarkt. De waarde van vrijwillig engagement situeert zich bovendien niet alleen op het economische domein, maar zit ook in het creëren van gedeelde ‘waarden’, gevoelens van verbondenheid en gemeenschap. Het zich belangeloos inzetten voor anderen en de sociale contacten die daaruit voortvloeien, dragen bij aan een warme samenleving waarin mensen solidair zijn, elkaar vertrouwen en helpen, kortom, een samenleving met een sterke sociale cohesie. Vrijwillig engagement draagt daarnaast bij aan de persoonlijke ontwikkeling door mensen kansen te bieden nieuwe vaardigheden te leren, kennis te vergaren en talenten te ontdekken.

Het belang van vrijwillig engagement voor de vrijwilliger als persoon en voor de samenleving als geheel wordt ook door wetenschappelijk onderzoek ondersteund. Voor het individu hangt vrijwillig engagement samen met onder andere meer levens tevredenheid en geluk (Schmeets & Arends, 2020), met een betere mentale gezondheid (Ballard, Hoyt & Pachucki, 2019; Jenkinson et al., 2013), een beter sociaal welzijn (Luque-Suárez, 2021; Schmeets & Arends, 2020) en een gezondere levensstijl (Ballard, Hoyt & Pachucki, 2019). Bovendien verhoogt vrijwillig engagement tijdens de jeugd de kans op het behalen van een hoger onderwijsniveau en inkomen tijdens het volwassen leven (Ballard, Hoyt & Pachucki, 2019). Op het niveau van de samenleving draagt engagement van burgers dan weer bij aan meer inclusie (Gaventa & Barrett, 2012) en sociale cohesie (Dekker & Van den Broek, 1998; Gaventa & Barrett, 2012).

Om een kwaliteitsvolle dienstverlening te kunnen aanbieden, rekenen tal van organisaties op vrijwilligers. Jongeren worden om verschillende redenen gezien als een belangrijke groep om die vrijwillige inzet aan te bieden. Uiteraard heeft dat te maken met het feit dat jongeren, in vergelijking met burgers op beroepsactieve leeftijd, meer vrije tijd hebben. Maar er is meer. Jongeren worden ook als de toekomst beschouwd en aan hen wordt daarom een belangrijke verantwoordelijkheid voor het draaiende houden van de maatschappij toegedicht. Daarnaast brengen jongeren nieuwe ideeën en perspectieven in, wat kan leiden tot innovatieve praktijken. Vrijwillig engagement

biedt jongeren tevens de kans praktische ervaring op te doen buiten de school – voor organisaties zijn dat later ook vaak de ideale personeelsleden. Bovendien bestaat de overtuiging dat vrijwillig engagement relateert aan cruciale waarden en dat daarbij ‘jong geleerd is oud gedaan’ van toepassing is.

Sinds jaar en dag bestaat er echter ongerustheid over het engagement van ‘de jeugd van tegenwoordig’ en vraagt men zich af of er nog wel voldoende jongeren zijn die zich vrijwillig willen engageren. Twee bezorgdheden worden daarbij vaak geopperd. De eerste gaat over de vraag of jongeren nog wel bereid zijn zich vrijwillig en belangeloos in te zetten voor mens en samenleving (Hustinx et al., 2011). Het stereotype luidt immers dat jongeren van vandaag zich meer individualistisch opstellen, daardoor vooral om zichzelf bekommerd zijn en veel minder om anderen. Dat geldt in het bijzonder als het om mensen buiten de directe vrienden- en familiekring gaat. De tweede bezorgdheid gaat over de beschikbare vrije tijd van jongeren. Vrije tijd die in één activiteit geïnvesteerd wordt, kan niet tegelijkertijd in een andere activiteit worden gestoken. De bezorgdheid bestaat dat jongeren vandaag onder druk staan door allerlei impliciete en expliciete verwachtingen over hun vrije tijd, onderwijsloopbaan en betaalde arbeid (Serie, Siongers & Bradt, 2022). Die concurrentiestrijd om de vrije tijd van jongeren vertaalt zich mogelijk ook in een geringere beschikbaarheid van jongeren voor vrijwillig engagement. Tijd die gespendeerd wordt aan activiteiten zoals studentenarbeid, hobby’s (sporten, culturele activiteiten...), uitgaan, sociale media, ander schermgebruik... zorgen er mogelijk voor dat er gewoonweg geen tijd meer is voor vrijwilligersactiviteiten. Daarnaast wordt het tijdschema van sommige jongeren – vaak gaat het daarbij om jongeren die opgroeien in maatschappelijk kwetsbare situaties – ook reeds zwaar belast door zorg- en huishoudelijke taken in hun gezin of familie (Vizard, Obolenskaya & Burchardt, 2019).

Jongeren worden ook als de toekomst beschouwd en aan hen wordt daarom een belangrijke verantwoordelijkheid voor het draaiende houden van de maatschappij toegedicht.

Tegen die achtergrond heeft deze bijdrage als doel de bestaande discussies over het engagement van jongeren met objectief, wetenschappelijk cijfermateriaal te stofferen. Daartoe brengen wij ten eerste het vrijwillige engagement van jongeren in Vlaanderen in kaart. We hanteren daarbij een brede invulling van de notie ‘engagement’. Naast vrijwillig engagement op een formele manier kunnen jongeren zich immers ook voor anderen (familie, vrienden, burens en kennissen) inzetten op een informele manier zonder dat daarbij een organisatie betrokken is (Lee & Brudney, 2012).

Door naast formeel vrijwillig engagement ook andere vormen van engagement te bestuderen, bekomen we een meer omvattend beeld van het (vrijwillige) engagement van jongeren. We brengen dus in kaart *wat* jongeren doen om zich vrijwillig te engageren. Daardoor weten we echter nog niet hoe dat engagement verdeeld is over sociale groepen binnen de samenleving. We willen met andere woorden ook weten *wie* zich vrijwillig engageert. De literatuur leert ons immers dat de deelname aan vrijwillig engagement ongelijk is naargelang de sociale achtergrondkenmerken van mensen (Musick & Wilson, 2007). In deze bijdrage onderzoeken we daarom of de deelname van jongeren in Vlaanderen aan vrijwillig engagement verschilt naargelang verschillende achtergrondkenmerken. We bestuderen ook of activiteiten die een zeker engagement vereisen, zoals informeel vrijwillig engagement, studentenarbeid en mantelzorgactiviteiten, complementair zijn met formeel vrijwillig engagement, of dat ze concurrentie vormen voor het klassieke vrijwillig engagement.

Naast het bestuderen van *wie wat* doet, onderzoeken wij ook *waar* jongeren zich vrijwillig engageren. Meer concreet onderzoeken we in welke contexten of soorten verenigingen en organisaties jongeren zich vrijwillig engageren. We gaven daarnaast reeds aan dat er een bezorgdheid bestaat over de bereidheid van jongeren om zich te engageren. Het in kaart brengen van de motivaties rond vrijwillig engagement, raakt rechtstreeks aan dat vraagstuk. Samengevat onderzoeken we in dit hoofdstuk dus antwoorden op de volgende vraag over het vrijwillig engagement van jongeren: *wie doet wat, waar* doen ze dat en *waarom* doen ze dat (niet)?

Waar in voorgaande monitoren van het JOP vrijwillig engagement slechts zeer beperkt aan bod kwam, werd hierover in de JOP-postmonitor 5 (2023) een uitgebreide vragenbatterij aan de jongeren voorgelegd. Dat biedt ons de unieke kans om de antwoorden op bovenstaande onderzoeksvragen uitgebreid te onderzoeken. Hoewel vrijwillig engagement ook in een beperktere mate aan bod kwam in de JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023), opteren we voor het gebruik van de JOP-postmonitor 5. We willen immers het vrijwillige engagement van jongeren exploreren over een zo breed mogelijke leeftijdsrange. De JOP-postmonitor 5 biedt ons die mogelijkheid, gezien daarin jongeren van 12 tot en met 25 jaar bevraagd werden. Omdat jongeren volgens de Belgische wet van 3 juli 2005 betreffende de rechten van vrijwilligers pas vanaf het jaar waarin zij 16 jaar oud worden legaal vrijwilligerswerk mogen verrichten, werden vragen over formeel vrijwillig engagement niet aan jongeren jonger dan 15 jaar voorgelegd. Om de onderlinge vergelijkbaarheid van de resultaten binnen dit hoofdstuk te maximaliseren, worden voor alle analyses alleen jongeren vanaf 15 jaar geselecteerd. De bestudeerde leeftijdsrange gaat dus van 15 tot en met 25 jaar.

4.2 WIE ENGAGEERT ZICH OP WELKE MANIER?

In de inleiding van dit hoofdstuk verduidelijkten we dat in het publieke debat de vraag leeft of jongeren zich wel vrijwillig engageren. Een logische start van dit hoofdstuk vinden we dan ook in het zoeken naar een antwoord op deze vraag. Hiervoor kijken we in de eerste plaats naar het type vrijwillig engagement waar mensen het vaak impliciet over hebben als de term in deze context wordt gebruikt, namelijk formeel vrijwillig engagement. Zoals eerder aangehaald, is dit het type dat zich afspeelt binnen organisaties en evenementen (Lee & Brudney, 2012). Omdat vrijwillig engagement zich ook buiten de context van organisaties en verenigingen kan afspelen, focussen we daarnaast op informeel vrijwillig engagement. Daarmee bedoelen we het geven van vrijwillige hulp aan personen die niet bij de hulpverstrekker inwonen.

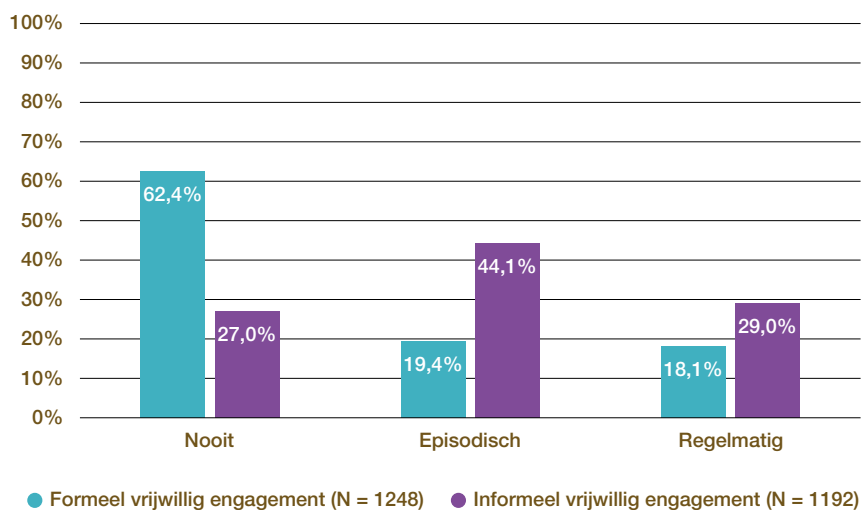
Om formeel vrijwillig engagement te meten werd in de JOP-monitor 5 gevraagd of jongeren zich in de twaalf maanden voorafgaand aan de afname van de vragenlijst als vrijwilliger hadden ingezet voor een of meerdere organisaties of evenementen. Informeel vrijwillig engagement werd gemeten door aan de jongeren te vragen of ze zich tijdens de twaalf maanden voorafgaand aan de bevraging hadden ingezet voor mensen in hun omgeving die niet bij hen wonen.

Ook de regelmaat waarmee jongeren zich vrijwillig engageren is van belang om een goed begrip te krijgen van hun vrijwilligersactiviteiten. De wetenschappelijke literatuur maakt een onderscheid tussen de vrijwilliger die met regelmaat en enige continuïteit vrijwillig engagement verricht, en de vrijwilliger die zich engageert voor een kortlopende en afgebakende periode in de tijd. Het eerste type wordt de reguliere of ook wel vaste of traditionele vrijwilliger genoemd, het tweede de episodische vrijwilliger (Hustinx, 2009). De vragen naar formeel en informeel vrijwillig engagement in de JOP-monitor 5 laten toe dit onderscheid te maken tussen jongeren die zich op regelmatige basis engageren (minstens maandelijks) en jongeren die dat episodisch doen (eenmalig, binnen een beperkte tijdsperiode of enkele keren het voorbije jaar).

Mogelijk nog interessanter dan *wat* jongeren qua vrijwillig engagement doen, is *wie* dat in meer of mindere mate doet. Daarom gaan we zoek naar sociale verschil-

len door het belang van gender, leeftijd, het opleidingsniveau van de ouders, de (laatst gevolgde) onderwijsvorm en de Belgische of buitenlandse achtergrond van de jongeren te onderzoeken.

Ruim een derde van de jongeren (15-25 jaar) in Vlaanderen (37,5%) geeft aan zich het voorbije jaar formeel vrijwillig geëngageerd te hebben in organisaties of op evenementen (figuur 4.1). Daarvan is het aandeel dat op regelmatige (18,1%) en episodische basis (19,4%) doet ongeveer even groot. In vergelijking met formeel vrijwillig engagement engageren jongeren zich meer op informele basis: bijna drie vierde van de jongeren in Vlaanderen heeft zich het jaar voorafgaand aan de bevraging minstens één keer informeel vrijwillig geëngageerd (73,1%). Die jongeren deden dat vaker op episodische basis (44,1%) dan op regelmatige basis (29,0%). Heel wat jongeren in Vlaanderen hebben dus het jaar voorafgaand aan de bevraging vrijwillig engagement verricht. Maar is de deelname aan vrijwillig engagement ook gelijk voor verschillende groepen in de samenleving? Onze resultaten wijzen uit dat bepaalde sociale groepen zich vaker vrijwillig engageren dan andere.

Figuur 4.1. Frequenties formeel en informeel engagement (in %) (15-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

GENDER

Vooreerst stellen we vast dat er geen statistisch significante verschillen bestaan naargelang gender in het formeel vrijwillig engagement van jongeren (tabel 4.1). Van de meisjes engageert 39,3% zich formeel tegenover 35,6% van de jongens, maar dit verschil is dus niet significant. Voor informeel vrijwillig engagement vinden we wel significante genderverschillen. 76,2% van de meisjes engageert zich informeel tegenover 70,0% van de jongens. Dat genderverschil is te wijten aan de hogere deelname van meisjes op regelmatige basis. Zo engageert 31,7% van de meisjes tegenover 26,4% van de jongens in Vlaanderen zich op regelmatige basis vrijwillig in de informele sfeer.

LEEFTIJD

Gaan we na of er verschillen zijn naargelang de leeftijd van jongeren, dan zien we dat de jongste leeftijdsgroep zich statistisch significant minder op regelmatige basis formeel engageert dan de twee oudste leeftijdsgroepen. Van de 15-jarigen engageert 7,1% zich regelmatig formeel, tegenover respectievelijk 21,7% en 20,0% van de 18- tot en met 21-jarigen en 22- tot en met 25-jarigen. De analyses tonen ook een significant verband tussen leeftijd en informeel vrijwillig engagement. Jongeren van 22 tot en met 25 jaar hebben zich het jaar voorafgaand aan de bevraging vaker minstens één keer informeel vrijwillig geëngageerd (78,7%) dan jongeren van 16 tot en met 17 jaar (64,9%) en jongeren van 18 tot en met 21 jaar (29,1%). Met de andere leeftijdsgroepen is er echter geen statistisch significant verschil.

RONDKOMEN MET GEZINSINKOMEN

Daarnaast tekenen er zich duidelijke verschillen af in de deelname aan formeel vrijwillig engagement naargelang het rondkomen met het gezinsinkomen. De resultaten tonen dat jongeren in een context waar men moeilijk rondkomt statistisch significant minder vaak formeel vrijwillig engagement verrichten (25,7%) dan jongeren in huishoudens waar men (nogal) makkelijk (38,7%) tot (zeer) makkelijk (40,8%) rondkomt. Het verschil tussen de inkomensgroepen situeert zich voornamelijk in vrijwillig engagement op regelmatige basis: 17,9% van de jongeren uit huishoudens waar men nogal makkelijk rondkomt en 21,7% van zij die opgroeien in een huishouden waar men (zeer) makkelijk rondkomt engageren zich regelmatig vrijwillig. In vergelijking

hiermee engageert slechts 9,7% van de jongeren die opgroeien in huishoudens die (zeer tot nogal) moeilijk rondkomen met het gezinsinkomen zich op regelmatige basis. Het aandeel episodische vrijwilligers verschilt daarentegen niet statistisch significant naargelang het subjectieve gezinsinkomen. De samenhang tussen vrijwillig engagement en inkomen vinden we niet terug voor informeel engagement.

De resultaten tonen dat jongeren in een context waar men moeilijk rondkomt statistisch significant minder vaak formeel vrijwillig engagement verrichten (25,7%) dan jongeren in huishoudens waar men (nogal) makkelijk (38,7%) tot (zeer) makkelijk (40,8%) rondkomt.

DIPLOMA OUDERS

Ook het diploma van de ouders is van belang voor formeel vrijwillig engagement, maar niet voor informeel vrijwillig engagement. Jongeren van wie minstens één ouder een diploma hoger onderwijs heeft, verrichten statistisch significant vaker formeel vrijwillig engagement op regelmatige basis (24,3%) dan jongeren wier ouders hoogstens een diploma secundair onderwijs (7,7%) of lager onderwijs (3,1%) hebben behaald of van wie het diploma van de ouders onbekend is (15,1%). Opnieuw vinden we dergelijke verschillen niet voor episodisch vrijwillig engagement. Ook voor informeel vrijwillig engagement vinden we deze verschillen niet. Het enige statistisch significante verschil dat gedetecteerd wordt voor diploma van de ouders is een moeilijk te interpreteren verschil tussen jongeren met ouders met een hoger onderwijsdiploma (76,6% engageert zich informeel) en ouders van wie het diploma onbekend is (62,0% engageert zich informeel).

(LAATST) GEVOLGDE ONDERWIJSVORM

Voor de (laatst) gevolgde onderwijsvorm zien we tevens verschillen. Jongeren uit de onderwijsvormen waarin de nadruk sterk ligt op een doorstroom naar de arbeidsmarkt (omvat bv. BSO) engageren zich statistisch significant minder in de formele sfeer (23,6%) dan jongeren uit de onderwijsvormen met een dubbele finaliteit (38,5%) (omvat het TSO) of die gericht zijn op een doorstroom naar het hoger onderwijs (44,7%) (omvat bv. ASO en KSO). Dit statistisch significante verschil naar onderwijsvorm

vinden we sterk terug in formeel vrijwillig engagement op regelmatige basis: 8,4% uit arbeidsmarktgerichte onderwijsvormen engageert zich formeel vrijwillig, tegenover 19,1% uit onderwijsvormen met dubbele finaliteit en 23,0% uit doorstroomgerichte onderwijsvormen. Ook voor informeel vrijwillig engagement detecteren we een verband met de onderwijsvorm. Jongeren uit de arbeidsmarktgerichte onderwijsvormen engageren zich statistisch significant minder vaak in de informele sfeer (64,3%) dan jongeren uit de dubbele finaliteit (78,5%) en de doorstroomfinaliteit (76,1%).

Jongeren uit de onderwijsvormen waarin de nadruk sterk ligt op een doorstroom naar de arbeidsmarkt (omvat bv. BSO) engageren zich statistisch significant minder in de formele sfeer (23,6%) dan jongeren uit de onderwijsvormen met een dubbele finaliteit (38,5%) (omvat het TSO) of die gericht zijn op een doorstroom naar het hoger onderwijs (44,7%) (omvat bv. ASO en KSO).

ACHTERGROND

Ten slotte tonen onze onderzoeksresultaten een ongelijke deelname aan formeel vrijwillig engagement naargelang de achtergrond van de jongeren. Jongeren met een buitenlandse achtergrond engageren zich statistisch significant minder vaak als vrijwilliger in een organisatie of op evenementen (14,0% engageert zich episodisch; 9,6% engageert zich regelmatig) dan jongeren die een Belgische achtergrond hebben (20,5% engageert zich episodisch; 21,1% engageert zich regelmatig). Gelijkaardige verschillen zien we voor informeel vrijwillig engagement, waarbij 21,5% van de jongeren in Vlaanderen met een buitenlandse achtergrond zich regelmatig informeel engageert tegenover 31,5% met een Belgische achtergrond. Voor episodisch informeel engagement vinden we geen significante verschillen.

Jongeren met een buitenlandse achtergrond engageren zich statistisch significant minder vaak als vrijwilliger in een organisatie of op evenementen (14,0% engageert zich episodisch; 9,6% engageert zich regelmatig) dan jongeren die een Belgische achtergrond hebben (20,5% engageert zich episodisch; 21,1% engageert zich regelmatig).

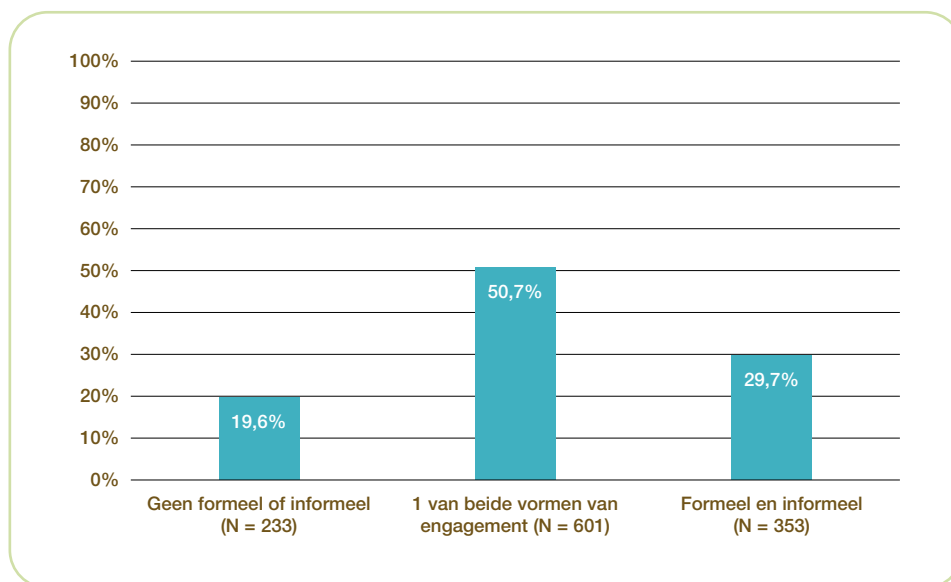
	Formeel				Informeel			
		Nooit	Episo- disch	Regel- matig		Nooit	Episo- disch	Regel- matig
	N	%	%	%	N	%	%	%
Gender								
Jongen	621	64,4%	19,5%	16,1%	590	30,0%	43,6%	26,4%
Meisje	616	60,7%	19,2%	20,1%	593	23,8%	44,5%	31,7%
Leeftijd								
15	112	76,8%	16,1%	7,1%	104	26,0%	48,1%	26,0%
16-17	214	66,8%	21,0%	12,1%	205	35,1%	39,5%	25,4%
18-21	448	58,5%	19,9%	21,7%	433	29,1%	41,6%	29,3%
22-25	474	60,8%	19,2%	20,0%	450	21,3%	47,8%	30,9%
Rondkomen met gezinsinkomen								
(Zeer tot nogal) moeilijk rondkomen	237	74,3%	16,0%	9,7%	239	31,4%	38,1%	30,5%
Nogal makkelijk rondkomen	341	61,3%	20,8%	17,9%	333	28,2%	45,3%	26,4%
(Zeer) makkelijk rondkomen	566	59,2%	19,1%	21,7%	559	24,3%	45,4%	30,2%
Diploma ouders								
Lager onderwijs	65	81,5%	15,4%	3,1%	66	34,8%	33,3%	31,8%
Secundair onderwijs	272	74,6%	17,6%	7,7%	269	28,6%	46,8%	24,5%
Hoger onderwijs	720	54,9%	20,8%	24,3%	714	23,4%	44,8%	31,8%
Onbekend	192	67,2%	17,7%	15,1%	142	38,0%	40,1%	21,8%

WIE ENGAGEERT ZICH OP WELKE MANIER?

	Formeel				Informeel			
		Nooit	Episo- disch	Regel- matig		Nooit	Episo- disch	Regel- matig
	N	%	%	%	N	%	%	%
(Laatst) gevolgde onderwijsvorm								
Doorstroomgericht	535	55,3%	21,7%	23,0%	531	23,9%	48,6%	27,5%
Dubbele finaliteit	304	61,5%	19,4%	19,1%	302	21,5%	46,0%	32,5%
Arbeidsmarktgericht	237	76,4%	15,2%	8,4%	230	35,7%	35,2%	29,1%
Achtergrond								
Belgisch	852	58,3%	20,5%	21,1%	845	23,1%	45,4%	31,5%
Buitenlands	272	76,5%	14,0%	9,6%	265	38,5%	40,0%	21,5%

Tabel 4.1. Frequenties formeel en informeel engagement naar groep (percentages) (15-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Tot nu toe werden formeel en informeel vrijwillig engagement in dit hoofdstuk apart bestudeerd alsof jongeren ofwel het ene, ofwel het andere doen. In de praktijk zullen heel wat jongeren echter beide vormen van engagement combineren, waarbij ze zich dus zowel in organisaties als in de informele sfeer vrijwillig engageren. Aan de andere zijde van het spectrum kunnen jongeren ook in beide vormen van vrijwillig engagement inactief zijn. Figuur 4.2 toont dat 19,6% van de jongeren in Vlaanderen zich niet formeel of informeel engageert. Daartegenover staat dat een groter aandeel (29,7%) van de Vlaamse jongeren beide vormen van engagement combineert. De overige 50,7% van de jongeren engageert zich dus formeel of informeel zonder die te combineren.

Figuur 4.2: Percentage dat zich formeel en informeel vrijwillig engageert en percentage dat geen van beide doet (15-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Het al dan niet opnemen of combineren van formele en informele vrijwillige engagementen is tevens onderhevig aan verschillen tussen sociale groepen (tabel 4.2).

GENDER

Met betrekking tot gender zien we dat jongens significant vaker geen van beide vormen van vrijwillig engagement opnemen dan meisjes (23,0% versus 16,3%).

LEEFTIJD

Wat betreft leeftijd zien we een statistisch significant verschil waarbij 14,5% van de jongeren van 22 en ouder zich niet formeel of informeel engageert tegenover 26,0% van de 16- tot 17-jarigen. Er werden geen andere statistisch significante leeftijdsverschillen gedetecteerd.

RONDKOMEN MET GEZINSINKOMEN

Het rondkomen met het gezinsinkomen is van belang voor het samen opnemen van beide vormen van engagement. Jongeren die in een gezin leven dat moeilijk financieel rondkomt, combineren minder vaak beide engagementen dan zij die nogal makkelijk of (zeer) makkelijk rondkomen (resp. 18,9% versus 30,1% en 34,6%). Voor het niet opnemen van eender welke vorm van vrijwillig engagement is de financiële thuis-situatie niet van statistisch significant belang.

DIPLOMA VAN DE OUDERS

Daarnaast zien we statistisch significante verschillen naar het diploma van de ouders. Jongeren wier ouders een hoger onderwijsdiploma hebben, nemen vaker beide engagementen op dan degenen met ouders met een secundair of lager diploma of van wie het diploma van de ouders onbekend is (36,2% versus resp. 20,4%; 18,2%; 19,9%). Een gelijkaardig patroon doet zich voor bij het niet opnemen van eender welke vorm van vrijwillig engagement. Zo blijkt dat 13,9% van de jongeren met ouders met een hoger onderwijsdiploma geen van beide engagementen opneemt, tegenover 23,8% van de jongeren met ouders met een secundair diploma, 31,8% van de jongeren met ouders die hoogstens lager onderwijs hebben behaald en 34,8% van de jongeren met ouders van wie het diploma onbekend is. Dit verschil is statistisch significant. Het ouderlijk diploma vertoont geen statistisch significant verband met het verrichten van slechts een van beide vormen van engagement.

Jongeren wier ouders een hoger onderwijsdiploma hebben, nemen vaker beide engagementen op dan degenen met ouders met een secundair of lager diploma of van wie het diploma van de ouders onbekend is (36,2% versus resp. 20,4%; 18,2%; 19,9%).

(LAATST) GEVOLGDE ONDERWIJSVORM

Ook de eigen opleiding is van belang voor de combinatie tussen engagementen. Naargelang de (laatst) gevolgde onderwijsvorm zien we een statistisch significant verschil tussen de arbeidsmarktgerichte onderwijsvormen en de onderwijsvormen met een dubbele en doorstroomfinaliteit. Van de jongeren in arbeidsmarktgerichte

onderwijsvormen combineert 17,0% formeel en informeel engagement, tegenover 32,0% in de onderwijsvormen met dubbele finaliteit en 36,6% in de onderwijsvormen die doorstroomgericht zijn. Het omgekeerde zien we voor het niet opnemen van minstens een van beide engagementen: 28,3% van de jongeren in een arbeidsmarktgerichte onderwijsvorm neemt noch formeel noch informeel engagement op, tegenover 14,3% van de jongeren in onderwijsvormen met een dubbele finaliteit en 15,7% in die met een doorstroomgerichtheid (significant verschil).

ACHTERGROND

We vinden tevens een samenhang met het hebben van een niet-Belgische achtergrond, waarbij jongeren met een buitenlandse achtergrond minder vaak beide vormen van engagement opnemen (19,2% versus 33,4% van de jongeren met een Belgische achtergrond) en vaker geen van beide vormen van engagement opnemen (33,5% versus 14,5% van de jongeren met een Belgische achtergrond).

		Formeel en informeel	Geen formeel of informeel	Slechts 1 van beide vormen van engagement
	N	%	%	%
Gender				
Jongen	588	28,6%	23,0%	48,5%
Meisje	589	30,6%	16,3%	53,1%
Leeftijd				
15	104	20,2%	22,1%	57,7%
16-17	204	23,5%	26,0%	50,5%
18-21	431	32,7%	21,1%	46,2%
22-25	448	32,1%	14,5%	53,3%

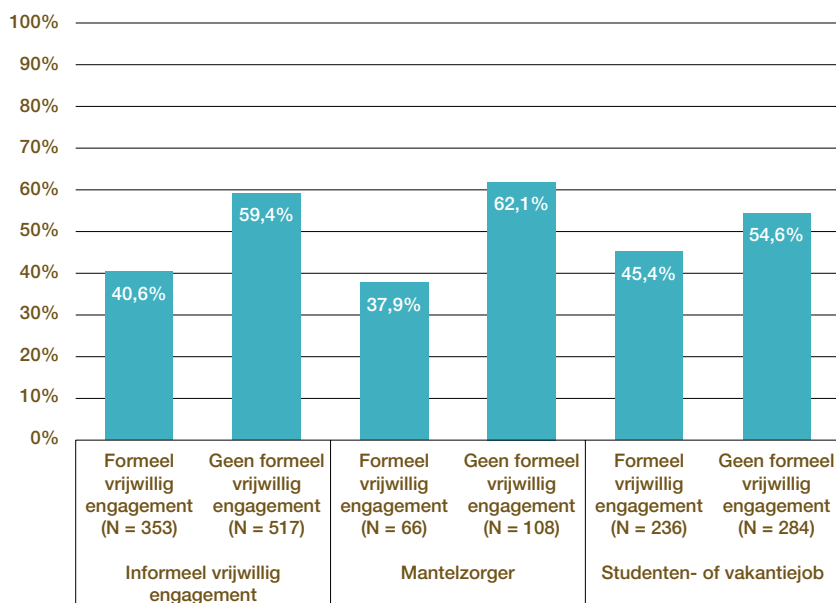
WIE ENGAGEERT ZICH OP WELKE MANIER?

		Formeel en informeel	Geen formeel of informeel	Slechts 1 van beide vormen van engagement
	N	%	%	%
Rondkomen met gezinsinkomen				
(Zeer tot nogal) moeilijk rondkomen	238	18,9%	24,4%	56,7%
Nogal makkelijk rondkomen	332	30,1%	18,7%	51,2%
(Zeer) makkelijk rondkomen	558	34,6%	17,7%	47,7%
Diploma ouders				
Lager onderwijs	66	18,2%	31,8%	50,0%
Secundair onderwijs	269	20,4%	23,8%	55,8%
Hoger onderwijs	712	36,2%	13,9%	49,9%
Onbekend	141	19,9%	34,8%	45,4%
(Laatst) gevolgde onderwijsvorm				
Doorstroomgericht	530	36,6%	15,7%	47,7%
Dubbele finaliteit	300	32,0%	14,3%	53,7%
Arbeidsmarktgericht	230	17,0%	28,3%	54,8%
Achtergrond				
Belgisch	841	33,4%	14,5%	52,1%
Buitenlands	266	19,2%	33,5%	47,4%

Tabel 4.2. Percentage dat zich formeel en informeel vrijwillig engageert en percentage dat geen van beide doet naar groep (15-25 jaar).

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Ten slotte gaan we na of het zich informeel vrijwillig engageren en het doen van enkele andere activiteiten die engagement reflecteren samenhangen met formeel vrijwillig engagement. Enerzijds zouden die activiteiten concurrentie kunnen betekenen voor de beschikbare tijd die jongeren hebben voor formeel vrijwillig engagement. Anderzijds zou het kunnen dat geëngageerde jongeren hun engagement in de praktijk brengen over verschillende activiteiten heen. Naast informeel engagement bestuderen we twee alternatieve vormen van engagement, namelijk mantelzorg en een studenten- of vakantiejob. Jonge mantelzorgers werden hier breed gedefinieerd als jongeren die hulp geven aan een gezinslid met wie ze samenwonen dat omwille van een mentale of lichamelijke ziekte, een handicap, verslaving of zijn/haar hoge leeftijd behoefte heeft aan hulp. De resultaten in figuur 4.3 tonen dat informeel vrijwillig engagement en een studenten- of vakantiejob gemiddeld genomen geen concurrentie vormen tegenover formeel vrijwillig engagement, maar dat ze daarentegen positief samenhangen. Jongeren die zich formeel vrijwillig engageren, engageren zich ook statistisch significant vaker informeel (40,6%) en/of doen vaker een studenten- of vakantiejob (45,4%). Met het verlenen van mantelzorg werd geen statistisch significant verband gevonden.

Figuur 4.3: Percentage dat zich formeel vrijwillig engageert naar alternatieve vormen van engagement (15-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

4.3 WAAR ENGAGEREN JONGEREN ZICH?

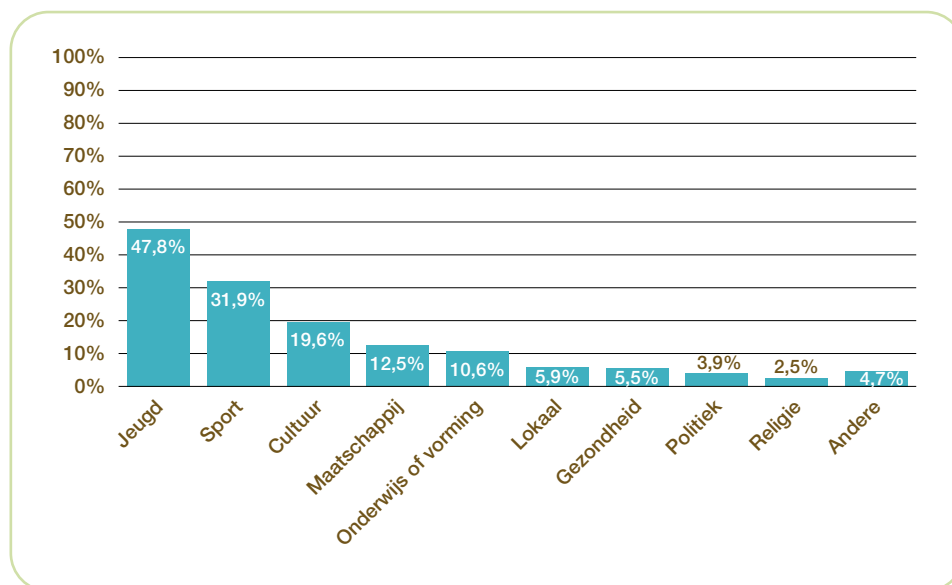
Om ons beeld van de jonge vrijwilliger te verscherpen, zoomen we in op de soort vereniging of organisatie waarin formeel vrijwillig engagement plaatsvindt. Daarvoor werden aan de jongeren die aangaven zich het voorbije jaar formeel vrijwillig geëngageerd te hebben, tien mogelijke contexten of soorten organisaties/verenigingen voorgelegd waarvan zij er een of meerdere konden aanduiden. De contexten die werden voorgelegd zijn:

- Politieke context (bv. in jeugd- of sportraad van gemeente, politieke partij...)
- Sportcontext (bv. op sportevenement, bij sportclub...)
- Religieuze context (bv. vrijwilliger in kerk of moskee...)
- Jeugdwerk (bv. bij speelpleinwerking, leider in de jeugdbeweging...)
- Maatschappelijke dienstverlening (bv. vrijwilliger voor een hulporganisatie, welzijnsvereniging...)
- Gezondheidscontext (bv. bij het Rode Kruis, organiseren activiteiten in ziekenhuis...)
- Culturele context (bv. op muziekfestival, cultureel evenement ...)
- Onderwijs- of vormingscontext (bv. leesbegeleiding, vrijwilligerswerk op school van kinderen...)
- Lokale context (bv. in het buurtcomité, wijkvereniging...)
- Andere context

Ook in dit onderdeel zullen we sociale verschillen onderzoeken in de contexten waarbinnen jongeren zich vrijwillig engageren. Gezien de grote waaier aan mogelijke contexten werden verschillende van de categorieën van de achtergrondvariabelen voor de analyses samengevoegd. We bekomen hierdoor voor elk kenmerk een variabele die uit twee categorieën bestaat. Deze ingreep heeft twee voordelen. Enerzijds verkleinen we hierdoor het risico op zeer kleine frequenties die minder betrouwbare informatie opleveren. Anderzijds draagt het bij tot een eenvoudiger interpretatie van de resultaten. De variabelen waarvoor deze aanpassing werd gedaan zijn: leeftijd (15-21-jarigen versus 22-25-jarigen), rondkomen met gezinsinkomen ((zeer tot nogal) moeilijk rondkomen versus (zeer tot nogal) makkelijk

rondkomen), diploma ouders (lager of secundair onderwijs versus hoger onderwijs) en (laatst) gevolgde onderwijsvorm (doorstroomgericht versus dubbele finaliteit of arbeidsmarktgericht).

Figuur 4.4 toont dat jongeren zich het vaakst formeel vrijwillig engageren in de jeugd- en sportcontext (resp. 47,8% en 31,9% van de vrijwilligers). De lokale (5,9%), gezondheids- (5,5%), politieke (3,9%) en religieuze contexten (2,5%) zijn het minst populair bij jongeren voor vrijwillig engagement. De cultuur-, maatschappelijke en onderwijs- en vormingscontext zitten daar qua deelnamecijfer tussenin (resp. 19,6%; 12,5%; 10,6% van de vrijwilligers). Daarnaast gaf 4,7% van de jongeren aan zich te engageren in contexten die niet voorgelegd zijn.

Figuur 4.4: Contexten/soorten verenigingen waarbinnen formeel vrijwillig engagement plaatsvindt (meerdere antwoorden mogelijk), in % (15-25 jaar).

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

De populariteit van bepaalde contexten verschilt echter ook naar sociale achtergrond (tabel 4.3).

GENDER

Wat betreft statistisch significante genderverschillen is de cultuursector populairder bij jongens dan bij meisjes (25,6% versus 14,6%) en is maatschappelijke dienstverlening populairder bij meisjes dan bij jongens (16,3% versus 8,2%).

LEEFTIJD

We zien ook meerdere statistisch significante verschillen in de contexten waarbinnen aan vrijwillig engagement gedaan wordt naargelang leeftijd. De jeugd- en sportcontexten zijn minder populair bij de oudere leeftijdsgroepen dan bij de jongere leeftijdsgroepen (jeugd: 40,7% versus 52,5%; sport: 26,4% versus 35,5%). Daarentegen zijn de cultuur-, maatschappelijke, gezondheids- en lokale context populairder bij oudere dan bij jongere jongeren (cultuur: 24,2% versus 16,7%; maatschappij: 17,0% versus 9,6%; gezondheid: 8,2% versus 3,9%; lokaal: 8,8% versus 3,9%).

RONDKOMEN MET GEZINSINKOMEN

Statistisch significante verschillen naar het rondkomen met het gezinsinkomen vinden we voor formeel vrijwillig engagement in de context van maatschappelijke dienstverlening, de onderwijs- of vormingscontext en de politieke context, die alle populairder zijn bij vrijwilligers waar men thuis moeilijker rondkomt dan bij jongeren uit gezinnen die makkelijker rondkomen (maatschappij: 22,4% versus 10,8%; onderwijs of vorming: 20,3% versus 9,1%; politieke context: 11,9% versus 2,2%).

DIPLOMA OUDERS

We vinden tevens verschillen naar het diploma van de ouders. Vrijwilligers wier ouders een diploma hoger onderwijs hebben, engageren zich statistisch significant vaker in de jeugdsector dan jongeren met ouders met een lager diploma (50,5% versus 37,0%).

(LAATST) GEVOLGDE ONDERWIJSVORM

Voor de (laatst) gevolgde onderwijsvorm van de vrijwilliger vinden we geen statistisch significante verschillen naar de context waarin ze zich engageren.

ACHTERGROND

Naar het al dan niet hebben van een buitenlandse achtergrond detecteren we wel verschillen: een statistisch significant groter aandeel vrijwilligers met een buitenlandse achtergrond dan zonder doet vrijwilligerswerk in de religieuze context (9,7% versus 1,1%) en de ‘andere’ contexten (11,1% versus 3,7%), een statistisch significant kleiner aandeel van hen doet dat in de jeugd- (30,6% versus 50,3%) en sportcontext (17,5% versus 34,5%).

		Jeugd	Sport	Cultuur	Maatschappij	Onderwijs of vorming	Gezondheid	Lokaal	Politiek	Religie	Andere
	N	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Gender											
Jongen	219	44,7%	33,3%	25,6%	8,2%	10,0%	4,1%	6,8%	3,7%	1,4%	4,1%
Meisje	239	50,4%	30,4%	14,6%	16,3%	11,3%	7,1%	5,0%	4,2%	3,8%	5,4%
Leeftijd											
15-21	282	52,5%	35,5%	16,7%	9,6%	9,9%	3,9%	3,9%	3,9%	2,5%	4,3%
22-25	182	40,7%	26,4%	24,2%	17,0%	11,5%	8,2%	8,8%	3,8%	2,7%	5,5%

WAAR ENGAGEREN JONGEREN ZICH?

		Jeugd	Sport	Cultuur	Maatschappij	Onderwijs of vorming	Gezondheid	Lokaal	Politiek	Religie	Andere
	N	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Rondkomen met gezinsinkomen											
(Zeer tot nogal) moeilijk rondkomen	59	47,5%	28,8%	15,3%	22,4%	20,3%	10,3%	5,2%	11,9%	3,4%	0,0%
(Zeer tot nogal) makkelijk rondkomen	362	46,7%	33,1%	21,5%	10,8%	9,1%	4,4%	6,4%	2,2%	2,2%	5,2%
Diploma ouders											
Lager of secundair onderwijs	81	37,0%	28,4%	23,5%	12,3%	11,0%	8,6%	4,9%	2,4%	3,7%	7,4%
Hoger onderwijs	325	50,5%	33,2%	19,7%	12,9%	11,1%	4,6%	5,8%	4,3%	2,2%	4,3%
(Laatst gevolgde) onderwijsvorm											
Doorstroomgericht	238	50,8%	34,5%	23,5%	10,9%	10,5%	5,5%	8,0%	3,4%	2,1%	2,5%
Dubbele finaliteit of arbeidsmarktgericht	173	43,4%	29,5%	17,9%	14,5%	11,0%	4,0%	4,6%	3,5%	2,3%	6,4%
Achtergrond											
Belgisch	354	50,3%	34,5%	20,7%	11,9%	9,9%	5,4%	5,4%	3,4%	1,1%	3,7%
Buitenlands	62	30,6%	17,5%	22,6%	16,1%	14,5%	6,3%	7,9%	4,8%	9,7%	11,1%

Tabel 4.3. Contexten/soorten verenigingen waarbinnen formeel vrijwillig engagement plaatsvindt naar groep (meerdere antwoorden mogelijk) (15-25 jaar).

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

4.4 WAAROM ENGAGEREN JONGEREN ZICH (NIET)?

Wat motiveert jongeren om zich vrijwillig te engageren op evenementen of binnen organisaties? Aan de hand van de JOP-postmonitor 5 (2023) is het mogelijk deze vraag te beantwoorden. Motivaties voor vrijwillig engagement werden in de meest recente JOP-monitor gemeten op basis van een verkorte versie van de *Volunteer Functions Inventory* (VFI) (Clary et al., 1998; Clary & Snyder, 1999; zie ook Niebuur et al., 2019). De VFI is een veelgebruikt instrument in surveyonderzoek dat motivaties meet aan de hand van de functies die vrijwillig engagement kan vervullen voor het individu. Clary en Snyder (1999) onderscheiden zes dimensies:

- Waarden: het individu doet aan vrijwilligerswerk om belangrijke waarden (zoals humanisme) uit te drukken of ernaar te handelen.
- Begrip: de vrijwilliger probeert meer te leren over de wereld of oefent vaardigheden die vaak ongebruikt zijn.
- Zelfontplooiing: men kan groeien en zich psychologisch ontwikkelen door middel van vrijwilligerswerk.
- Loopbaan: de vrijwilliger heeft als doel loopbaangerelateerde ervaring op te doen door middel van vrijwilligerswerk.
- Sociaal: vrijwilligerswerk stelt een individu in staat zijn of haar sociale relaties te versterken.
- Beschermend: het individu gebruikt vrijwilligerswerk om negatieve gevoelens, zoals schuldgevoelens, te verminderen of om persoonlijke problemen aan te pakken.

Geciteerd uit Clary en Snyder (1999, p.157, vertaald uit het Engels).

Respondenten werd gevraagd op een schaal van 1 (totaal onbelangrijk) tot 5 (zeer belangrijk) aan te geven hoe (on)belangrijk achttien verschillende redenen voor hen zijn om zich vrijwillig te engageren. Voorbeelden van items die in de JOP-monitor voorgelegd werden, waren onder meer ‘Vrijwilligerswerk helpt me om kans te maken op een job die ik graag zou willen’ (voorbeeld van een item om de motivationele functie ‘loopbaan’ te meten) en ‘Door vrijwilligerswerk kan ik positief bijdragen aan iets dat belangrijk voor me is’ (voorbeeld van een item om de motivationele functie ‘waarden’ mee te meten).

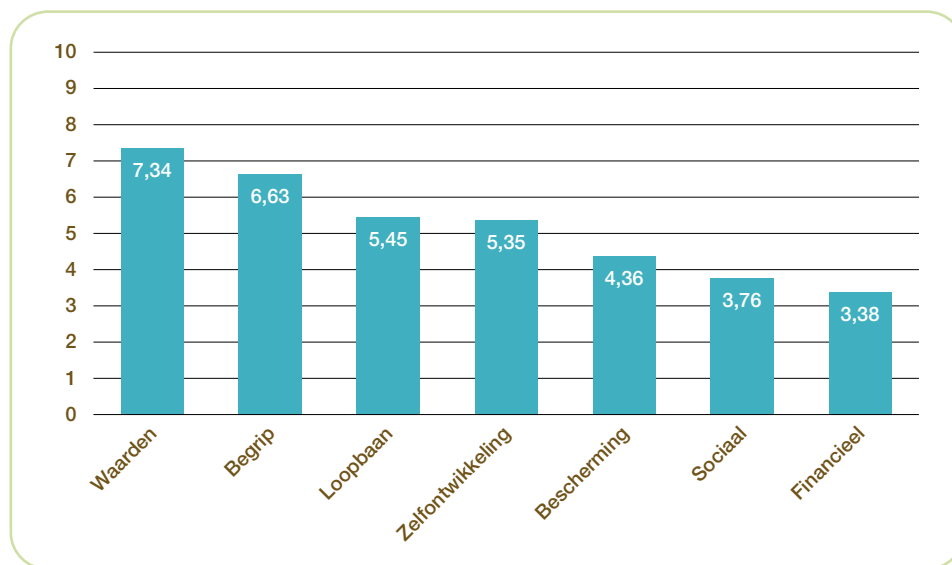
Aan de items die de zes motivationele functies van de VFI meten, werden door de onderzoekers van het JOP drie items toegevoegd die eerder op een financiële functie van formeel vrijwillig engagement kunnen wijzen, waarbij vrijwillig engagement het individu helpt zichzelf of anderen uit diens omgeving financieel te ondersteunen. In België kunnen vrijwilligers immers een onkostenvergoeding krijgen voor hun vrijwillig engagement. Daarnaast kan vrijwillig engagement ook voordelen in natura opleveren, zoals gratis toegang tot een evenement. Voorbeelden van items voor die financiële functie zijn onder andere 'De vergoeding die ik voor mijn vrijwilligerswerk krijg laat mij toe mijn eigen uitgaven te betalen' en 'Door vrijwilligerswerk krijg ik gratis toegang tot evenementen waar ik heen wil'. Door het gemiddelde te nemen van de verschillende items die tot een functie van vrijwillig engagement behoren, werden de zes motivationele functies van de VFI en de extra financiële functie geconstrueerd op een schaal van 0 (extreem onbelangrijk als motivatie) tot 10 (extreem belangrijk als motivatie).

Bovenstaande motivaties kunnen ons iets bijleren over de beweegredenen die jongeren hebben om zich vrijwillig te engageren. Zoals eerder getoond in dit hoofdstuk heeft bijna twee derde van de jongeren in Vlaanderen zich het voorbije jaar niet formeel vrijwillig geëngageerd binnen evenementen of organisaties. Heel wat jongeren ervaren dus drempels om zich formeel vrijwillig te engageren. Naast de redenen waarom vrijwilligers zich engageren, willen we daarom ook een beter zicht krijgen op de redenen waarom andere jongeren dat *niet* doen. Hiervoor kregen de respondenten een lijst met potentiële redenen voor het zich niet formeel vrijwillig engageren voorgelegd, waarin ze een of meerdere van de drempels die voor hen van toepassing zijn konden aanduiden. Geïnspireerd door het werk van Godbey en collega's (2010) over drempels in vrijetijdsparticipatie, werden de redenen zo geselecteerd dat ze intrapersonlijke (bv. onzekerheid, desinteresse, gebrek aan competenties...), interpersoonlijke (bv. geen toestemming van ouders, ken niemand die het doet...) en structurele drempels (bv. tijdgebrek, gebrekkig aanbod, mobiliteitsproblemen...) voor het zich formeel vrijwillig engageren meten.

Net zoals in het voorgaande onderdeel werden verschillende van de categorieën van de achtergrondvariabelen samengevoegd voor de analyses waarin naar sociale verschillen in motivaties en drempels gekeken wordt.

Figuur 4.5 toont dat waarden, het handelen naar zaken die jongeren belangrijk vinden, gemiddeld genomen de belangrijkste motivator is voor vrijwilligers om zich formeel te engageren (gemiddelde 7,34). Op de tweede plaats komt de functie begrip, het zich vrijwillig engageren om de wereld te begrijpen en vaardigheden op te doen

(gemiddelde 6,63). Engagement omwille van de loopbaan en zelfontwikkeling komt op een gedeelde derde plaats (gemiddelde 5,45). Financiële motivaties, vrijwillig engagement om zichzelf of anderen uit diens omgeving financieel te ondersteunen, zijn de minst belangrijke motivator voor jonge vrijwilligers (gemiddelde 3,38).

Figuur 4.5: Motivaties voor formeel vrijwilligerswerk (gem. 0-10) (15-25 jaar) (N = 444)¹
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

We zien enkele sociale verschillen naar het belang van verschillende motivaties (tabel 4.4).

GENDER

Wat betreft gender zijn de motivaties waarden (meisjes: 7,84 ; jongens: 6,79), begrip (meisjes: 6,88; jongens: 6,37), zelfontwikkeling (meisjes: 5,55; jongens: 5,12) en bescherming (meisjes: 4,71; jongens: 4,01) statistisch significant belangrijker voor meisjes dan voor jongens.

1 Financiële motivaties werden alleen bevroegd bij jongeren die aangaven een vrijwilligersvergoeding te ontvangen voor hun vrijwilligersactiviteiten. De steekproefgrootte voor deze motivaties ligt daardoor lager dan deze van de andere motivaties (N = 196).

LEEFTIJD

Statistisch significante verschillen naar leeftijd zijn er voor de motivaties loopbaan (15-21: 5,69; 22-25: 5,07) en bescherming (15-21: 4,57; 22-25: 4,05). Deze zijn belangrijker voor jongeren van 15 tot en met 21 dan voor oudere jongeren.

RONDKOMEN MET GEZINSINKOMEN

De motivaties waarden (moeilijk rondkomen: 7,82; makkelijk rondkomen: 7,24), begrip (moeilijk rondkomen: 7,26; makkelijk rondkomen: 6,49), loopbaan (moeilijk rondkomen: 6,19; makkelijk rondkomen: 5,28), zelfontwikkeling (moeilijk rondkomen: 5,84; makkelijk rondkomen: 5,22) en bescherming (moeilijk rondkomen: 4,97; makkelijk rondkomen: 4,21) verschillen dan weer statistisch significant naargelang het rondkomen met het gezinsinkomen. Deze zijn alle belangrijker voor zij die thuis (zeer tot nogal) moeilijk rondkomen dan voor zij die (zeer tot nogal) makkelijk rondkomen.

DIPLOMA OUDERS

Het diploma van de ouders hangt niet samen met de motivaties voor formeel vrijwillig engagement.

(LAATST) GEVOLGDE ONDERWIJSVORM

Wat betreft de (laatst gevolgde) onderwijsvorm vinden we statistisch significante verschillen in het belang van loopbaan (doorstroomgericht: 5,14; dubbele finaliteit of arbeidsmarktgericht: 5,72), bescherming (doorstroomgericht: 3,99; dubbele finaliteit of arbeidsmarktgericht: 4,75) en sociale motivaties (doorstroomgericht: 3,50; dubbele finaliteit of arbeidsmarktgericht: 4,00) voor vrijwillig engagement. Loopbaan, bescherming en sociale motivaties zijn minder belangrijk voor vrijwilligers uit de op doorstroom gerichte onderwijsvormen dan uit de andere onderwijsvormen.

ACHTERGROND

We zien geen statistisch significante verschillen voor de motivaties naargelang het al dan niet hebben van een buitenlandse achtergrond van jongeren.

		Waarden	Begrip	Loopbaan	Zelfontwikkeling	Bescherming	Sociaal	Financieel ¹
	N	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.
Gender								
Jongen	210	6,79	6,37	5,34	5,12	4,01	3,75	3,36
Meisje	229	7,84	6,88	5,59	5,55	4,71	3,78	3,40
Leeftijd								
15-21	268	7,30	6,64	5,69	5,44	4,57	3,89	3,45
22-25	176	7,41	6,63	5,07	5,22	4,05	3,57	3,26
Rondkomen met gezinsinkomen								
(Zeer tot nogal) moeilijk rondkomen	61	7,82	7,26	6,19	5,84	4,97	4,12	3,78
(Zeer tot nogal) makkelijk rondkomen	358	7,24	6,49	5,28	5,22	4,21	3,67	3,33

1 Financiële motivaties werden alleen bevraagd bij jongeren die aangaven een vrijwilligersvergoeding te ontvangen voor hun vrijwilligersactiviteiten. De steekproefgrootte voor deze motivaties ligt daardoor lager dan deze van de andere motivaties ($N_{\text{gender}}=194$; $N_{\text{leeftijd}}=196$; $N_{\text{rondkomen}}=191$; $N_{\text{diploma ouders}}=183$; $N_{\text{onderwijsvorm}}=188$; $N_{\text{achtergrond}}=187$).

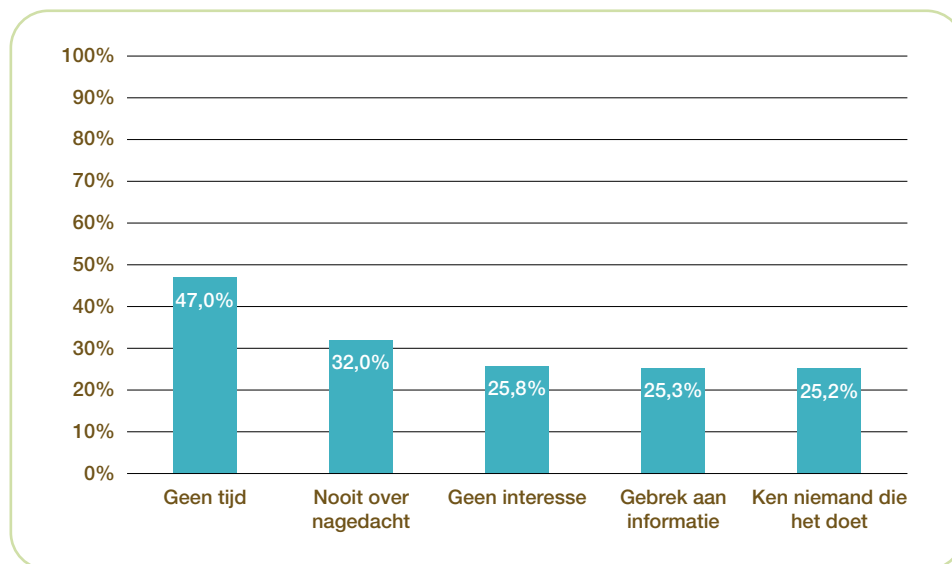
WAAROM ENGAGEREN JONGEREN ZICH (NIET)?

		Waarden	Begrip	Loopbaan	Zelfontwikkeling	Bescherming	Sociaal	Financieel ¹
	N	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.
Diploma ouders								
Lager of secundair onderwijs	82	7,44	6,72	5,73	5,22	4,68	3,38	3,75
Hoger onderwijs	320	7,31	6,62	5,28	5,33	4,22	3,81	3,33
(Laatst gevolgde) onderwijsvorm								
Doorstroomgericht	237	7,40	6,50	5,14	5,29	3,99	3,50	3,19
Dubbele finaliteit of arbeidsmarktgericht	169	7,24	6,82	5,72	5,27	4,75	4,00	3,73
Achtergrond								
Belgisch	349	7,29	6,58	5,35	5,24	4,25	3,67	3,40
Buitenlands	64	7,47	6,84	5,57	5,60	4,69	4,05	3,70

Tabel 4.4. Motivaties voor formeel vrijwilligerswerk naar groep (gem. 0-10) (15-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

In figuur 4.6 presenteren we de vijf door de Vlaamse jongeren meest aangeduide drempels om zich vrijwillig te engageren in de formele sfeer. De factor die door de meeste jongeren wordt genoemd als drempel voor formeel vrijwillig engagement is tijdgebrek. 47,0% van de jonge niet-vrijwilligers in Vlaanderen geeft aan dat een gebrek aan tijd hen ervan weerhoudt om zich te engageren. Dat kan enerzijds wijzen op een structurele drempel, namelijk een structureel gebrek aan tijd. Anderzijds kan het gelden als een intrapersoonlijke drempel: het aangeven van een gebrek aan tijd voor vrijwilligerswerk kan immers ook een vertaling zijn van de plaats die vrijwillig engagement krijgt op de agenda van jongeren.

Op de tweede plaats staat een intrapersoonlijke drempel: nog niet nagedacht hebben over vrijwillig engagement. Van de niet-vrijwilligers ervaart 32,0% dat als drempel voor het opnemen van vrijwillig engagement. Op de derde plaats staat ook een intrapersoonlijke drempel: een gebrek aan interesse (25,8%). Op de vierde plaats staat een gebrek aan informatie (25,3%). Dat kan zowel een intrapersoonlijke als structurele drempel zijn. De vijfde belangrijkste drempel is een interpersoonlijke drempel, namelijk niemand kennen die zich reeds formeel vrijwillig engageert (25,2%).

Figuur 4.6: Drempels voor formeel vrijwilligerswerk voor personen die zich niet formeel vrijwillig engageren (meerdere antwoorden mogelijk) (15-25 jaar), in % (N = 767)
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Het belang van deze vijf verschillende drempels is niet voor iedereen gelijk (tabel 4.5).

GENDER

Wat betreft genderverschillen rapporteren meisjes die zich niet vrijwillig engageren bijvoorbeeld statistisch significant vaker dan jongens een gebrek aan tijd als drempel voor vrijwillig engagement (50,8% versus 43,4%), terwijl jongens statistisch significant vaker geen interesse rapporteren dan meisjes (36,2% versus 14,8%).

LEEFTIJD

Ook naargelang leeftijd zien we verschillen. Oudere jongeren geven statistisch significant vaker dan jongere jongeren aan geen tijd te hebben voor vrijwillig engagement (55,0% versus 42,3%). Jongere jongeren halen dan weer statistisch significant vaker als drempel aan dat ze er nooit over hebben nagedacht (35,5% versus 26,1%), geen interesse hebben (29,8% versus 19,1%) en niemand kennen die het al doet (28,5% versus 19,4%).

RONDKOMEN MET GEZINSINKOMEN

Jongeren die in een gezin leven dat het financieel makkelijker heeft geven significant vaker aan dat ze niet vrijwilligen omdat ze er nooit over hebben nagedacht (33,3% versus 24,4%) en/of omdat ze er geen interesse in hebben (27,9% versus 20,3%).

DIPLOMA OUDERS

Het diploma van de ouders hangt samen met de drempels die niet-vrijwilligers rapporteren. Jonge niet-vrijwilligers wier ouders een hoger onderwijsdiploma hebben behaald, geven vaker dan jongeren met ouders met een lager diploma de volgende drempels aan om zich niet formeel vrijwillig te engageren: er nooit over hebben nagedacht (36,5% versus 26,1%) en een gebrek aan informatie (31,5% versus 17,4%).

(LAATST) GEVOLGDE ONDERWIJSVORM

In dezelfde lijn als voor het diploma van de ouders vinden we statistisch significante verschillen voor de (laatst) gevolgde onderwijsvorm: nooit over formeel vrijwillig engagement nagedacht hebben (40,3% versus 25,1%), een gebrek aan informatie (34,9% versus 19,6%), niemand kennen die het al doet (31,3% versus 21,5%) zijn belangrijker voor jonge niet-vrijwilligers die les volgen in doorstroomgerichte onderwijsvormen dan in de andere onderwijsvormen.

ACHTERGROND

Ten slotte zien we dat jongeren met een Belgische achtergrond statistisch significant vaker tijdsgebrek aangeven als drempel dan jongeren met een buitenlandse achtergrond (50,7% versus 39,1%).

		Geen tijd	Nooit over nagedacht	Geen interesse	Gebrek aan informatie	Ken niemand die het doet
	N	%	%	%	%	%
Gender						
Jongen	392	43,4%	30,1%	36,2%	22,7%	25,0%
Meisje	370	50,8%	34,1%	14,8%	28,1%	25,7%
Leeftijd						
15-21	485	42,3%	35,5%	29,8%	25,4%	28,5%
22-25	283	55,0%	26,1%	19,1%	25,1%	19,4%
Rondkomen met gezinsinkomen						
(Zeer tot nogal) moeilijk rondkomen	176	46,6%	24,4%	20,3%	29,5%	21,6%
(Zeer tot nogal) makkelijk rondkomen	539	47,5%	33,3%	27,9%	24,9%	27,1%
Diploma ouders						
Lager of secundair onderwijs	253	45,1%	26,1%	26,5%	17,4%	24,1%
Hoger onderwijs	394	49,5%	36,5%	24,1%	31,5%	28,1%

WAAROM ENGAGEREN JONGEREN ZICH (NIET)?

		Geen tijd	Nooit over nagedacht	Geen interesse	Gebrek aan informatie	Ken niemand die het doet
	N	%	%	%	%	%
(Laatst gevolgde) onderwijsvorm						
Doorstroomgericht	295	52,2%	40,3%	23,4%	34,9%	31,3%
Dubbele finaliteit of arbeidsmarktgericht	364	44,9%	25,1%	29,5%	19,6%	21,5%
Achtergrond						
Belgisch	492	50,7%	32,3%	25,2%	25,6%	26,2%
Buitenlands	207	39,1%	30,4%	27,1%	27,1%	23,3%

Tabel 4.5 Drempels voor formeel vrijwilligerswerk voor personen die zich niet formeel vrijwillig engageren naar groep (meerdere antwoorden mogelijk) (15-25 jaar).

Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

4.5 BESLUIT

Dit hoofdstuk focuste op het vrijwillig engagement van jongeren in Vlaanderen. Aan de hand van de gegevens van de JOP-postmonitor 5 (2023) zochten we een antwoord op de vraag *wie* doet *wat* op het vlak van vrijwillig engagement, *waar* en *waarom* (*niet*).

Deze cijfers tonen dat men door alleen te focussen op formeel vrijwillig engagement slechts het topje van de ijsberg ziet van het engagement van jongeren. Een brede invulling van vrijwillig engagement is daarom nodig wanneer het gaat over engagement van jongeren.

Onderzoek naar het vrijwillige engagement van jongeren vloeit vaak voort uit bezorgdheid over een vermeende afname van dat engagement. Maken we een algemene schets van *wat* jongeren doen, dan zien we dat er bij jongeren in Vlaanderen echter heel wat vrijwillig engagement bestaat. Meer dan een derde van de jongeren in Vlaanderen engageerde zich het jaar voorafgaand aan de bevraging minstens één keer vrijwillig in een organisatie of op een evenement (formeel vrijwillig engagement). Onze resultaten leren ons echter ook dat de vraag of jongeren zich nog wel engageren niet beantwoord kan worden door alleen formeel vrijwillig engagement te bestuderen. Wanneer we inzoomen op informeel vrijwillig engagement zien we immers dat bijna drie vierde van de jongeren in Vlaanderen zich minstens één keer op een informele manier heeft geëngageerd in het jaar voorafgaand aan de bevraging, door bijvoorbeeld vrijwillige hulp te bieden aan burens, vrienden of kennissen zonder dat daar een organisatie of vereniging bij betrokken is. Deze cijfers tonen dat men door alleen te focussen op formeel vrijwillig engagement slechts het topje van de ijsberg ziet van het engagement van jongeren. Een brede invulling van vrijwillig engagement is daarom nodig wanneer het gaat over engagement van jongeren.

Bekijken we *wie* zich vrijwillig engageert, dan blijken sociale verschillen een grotere rol te spelen voor formeel dan voor informeel vrijwillig engagement. We zien dat oudere jongeren, jongeren die makkelijker financieel rondkomen, jongeren met hoger opgeleide ouders, jongeren in een doorstroomrichting of richting met dubbele finaliteit en jongeren zonder buitenlandse achtergrond zich vaker formeel vrijwillig

engageren. Wat betreft informeel vrijwillig engagement komen sociale verschillen minder voor, maar ze bestaan wel. Meisjes doen het vaker dan jongens en jongeren zonder buitenlandse achtergrond doen het vaker dan jongeren met buitenlandse achtergrond. Leeftijd speelt ook een rol voor informeel engagement, maar het verband met de onderscheiden categorieën is daarbij niet lineair. Samengevat suggereren onze bevindingen dus dat er voor jongeren meer sociale barrières bestaan om zich formeel te engageren dan om zich informeel te engageren.

We zien dat oudere jongeren, jongeren die makkelijker financieel rondkomen, jongeren met hoger opgeleide ouders, jongeren in een doorstroomrichting of richting met dubbele finaliteit en jongeren zonder buitenlandse achtergrond zich vaker formeel vrijwillig engageren.

In de JOP-postmonitor 5 werd ook bevraagd in welke soorten organisaties of verenigingen jongeren zich vrijwillig engageren. De resultaten tonen dat de contexten waarin formeel engagement het meest plaatsvindt de sport- en jeugdcontext zijn. Jongeren engageren zich het minst in een religieuze en politieke context. De populariteit van de contexten waarbinnen jongeren zich formeel engageren verschilt echter naargelang sociale achtergrond. We zien bijvoorbeeld dat de gemiddeld genomen meest populaire context, het jeugdwerk, populairder is bij jongere jongeren, jongeren met hoogopgeleide ouders en jongeren zonder buitenlandse achtergrond.

De resultaten tonen dat waarden, het handelen op basis van criteria die jongeren belangrijk vinden, de belangrijkste motivatoren zijn om zich formeel vrijwillig te engageren. Dit gaat in tegen het bestaande stereotype dat jongeren zich enkel vrijwillig engageren vanuit individualistische motieven, zoals carrière-motieven. Ondanks dat er zich binnen de motivaties kleine sociale verschillen aftekenen, zijn waarden voor alle sociale groepen dé belangrijkste reden om zich vrijwillig te engageren.

We zochten ook een antwoord op de vraag *waarom* jongeren zich (niet) engageren. De resultaten tonen dat waarden, het handelen op basis van criteria die jongeren belangrijk vinden, de belangrijkste motivatoren zijn om zich formeel vrijwillig te engageren. Dit gaat in tegen het bestaande stereotype dat jongeren zich enkel vrijwillig engageren vanuit individualistische motieven, zoals carrièremotieven. Ondanks dat

er zich binnen de motivaties kleine sociale verschillen aftekenen, zijn waarden voor alle sociale groepen dé belangrijkste reden om zich vrijwillig te engageren. Vervolgens onderzochten we welke drempels jongeren verhinderen om zich formeel vrijwillig te engageren. De vijf meest ervaren drempels in volgorde van algemene belangrijkheid zijn tijdgebrek, niet hebben nagedacht over het doen van vrijwilligerswerk, een gebrek aan interesse, een gebrek aan informatie en niemand kennen die vrijwilligerswerk doet. Sommige van de drempels spelen een belangrijkere rol voor bepaalde sociale groepen dan voor andere. Een opmerkelijk voorbeeld daarvan is dat jongens en jongere jongeren vaker aangeven dat een gebrek aan interesse hen ervan weerhoudt zich formeel vrijwillig te engageren.

De bevinding dat tijdgebrek de voornaamste drempel is die jongeren tegenhoudt om zich formeel vrijwillig te engageren, sluit aan bij het populaire idee dat de vrije tijd van jongeren onder druk staat en dat activiteiten onderling concurreren voor de beschikbare (vrije) tijd. In dit hoofdstuk werd daarom onderzocht of informeel vrijwillig engagement, een studenten- of vakantiejob en het verlenen van mantelzorg concurrentie vormen van formeel vrijwillig engagement. Onze resultaten wijzen op het omgekeerde: jongeren die zich informeel engageren en jongeren die een studenten- of vakantiejob doen, engageren zich net vaker formeel vrijwillig. Engagement in het ene domein hangt dus samen met engagement in het andere domein. Dit suggereert dat andere activiteiten dan degene die hier behandeld werden concurrentie vormen voor het vrijwillig engagement van jongeren.

**BEKIJK VERDIEPENDE TABELLEN
EN EXTRA MATERIAAL VIA DEZE LINK:**

OUR
ONLY

HOME

EARTH !!

BE

SAVE THE EA
PLAS

WE N
A CH

SAVE
OUR

GO GREEN

Bram Spruyt, Jasper Dhoore en Jessy Siongers

JONGEREN EN POLITIEK

Naast een louter persoonlijke ontwikkeling, betekent opgroeien ook burger worden van een samenleving, deelnemen aan het publieke leven van die samenleving en dus ook politiek actief worden. Over jongeren en politiek is altijd veel te doen. Zijn jongeren nog geïnteresseerd in politiek? Willen ze zich nog politiek engageren en zo ja op welke manier dan? En hoe denken jongeren over cruciale maatschappelijke vraagstukken en uitdagingen? Dergelijke vragen zijn niet alleen interessant, ze worden ook vaak met een ongeruste toon gesteld. Dat komt doordat jongeren gezien worden als dé motor van sociale verandering en er door de stereotiepe geproblematiseerde beeldvorming over de jeugd bezorgdheid bestaat over de toekomst van de samenleving. Heel veel sociologische theorieën beschouwen socio-politieke opvattingen en praktijken inderdaad als een typisch generatieverschijnsel, dat wil zeggen als iets dat tijdens de adolescentie gevormd wordt en daarna relatief stabiel blijft (Inglehart, 1997). Kijken naar jongeren wordt daarom vaak beschouwd als het kijken in een glazen bol. Zeker op momenten waarop er al bezorgdheid bestaat over het politieke engagement van burgers in het algemeen, kijkt men naar de ontwikkelingen bij jongeren vaak met in het achterhoofd de vraag: wordt het in de toekomst beter of slechter? Het gevaar met dergelijke vragen is echter dat commentatoren zich in het zoeken naar een antwoord vaak laten leiden door mediagenieke events zoals protesten of activiteiten op sociale media en die vervolgens beschouwen als een afspiegeling van de opvattingen van een hele generatie. Dat overschat het belang van bepaalde bewegingen en is blind voor de bredere, minder zichtbare, maar daarom niet minder belangrijke patronen en evoluties.

Om betrouwbare uitspraken te doen over de hele populatie jongeren in Vlaanderen en niet slechts het meest zichtbare deel ervan, volgt de JOP-monitor daarom een andere weg. Van bij het begin, ondertussen bijna twintig jaar terug, en nu voor de vijfde keer monitoren we de politieke betrokkenheid en socio-politieke opvattingen van een representatief staal van jongeren in Vlaanderen (Elchardus & Herbots, 2010; Spruyt et al., 2019; Spruyt & Van Droogenbroeck, 2014; Vanhoutte, 2007). In dit hoofdstuk brengen we daar verslag over uit.

Alvorens die verkenningstocht aan te vatten, stellen we kort een aantal belangrijke discussies en inzichten voor. Die vormen de achtergrond waartegen de concrete cijfers geïnterpreteerd en bediscussieerd worden.

Ten eerste, als we het politieke gedrag van jongeren willen begrijpen, dienen we hun socio-politieke opvattingen te bestuderen. Indien we bijvoorbeeld kijken naar het stemgedrag van burgers, dan weten we dat dat door twee grote factoren bepaald wordt. Enerzijds zijn er factoren die specifiek zijn voor wat enigszins oneerbiedig ‘de waan van de verkiezing’ kan genoemd worden: de thema’s die in een bepaalde verkiezingsperiode op de voorgrond treden, de mate waarin men tevreden is met het

afgelegde parcours van regeringspartijen, de concrete beleidsvoorstellen die partijen doen, enzovoort. Het zijn ook deze kenmerken die ervoor zorgen dat mensen tussen twee verkiezingen wisselen van partij. Dat wisselen gebeurt doorgaans wel binnen een bepaalde bandbreedte. Mensen wisselen niet louter toevallig van partij. Dat komt doordat mensen, anderzijds, hun stem ook laten bepalen door de mate waarin het gedachtegoed van een politieke partij aansluit bij hun eigen opvattingen over mens en samenleving. Het zijn deze opvattingen, soms zwaarwichtig ‘ideologie’ genoemd, die in het stemgedrag van mensen een zekere regelmaat en voorspelbaarheid brengen (Abts et al., 2014). Daarom kijken we in dit hoofdstuk ook naar de mens- en maatschappijopvattingen van Vlaamse jongeren. Dergelijke opvattingen dienen duidelijk onderscheiden te worden van de opvattingen over het persoonlijke leven (Elchardus & De Keere, 2013). Er is inderdaad een aanzienlijke literatuur die toont dat wat mensen vinden van hun eigen leven – hun levenstevredenheid, hun toekomstbeeld... – relatief zwak samenhangt met wat ze vinden van hun samenleving. Dat betekent dat de inzichten over hoe het met jongeren in hun persoonlijke leven gaat, niet zomaar geëxtrapoleerd kunnen worden naar hoe ze denken over de samenleving. Dat laatste dient afzonderlijk bestudeerd te worden.

Heel veel sociologische theorieën beschouwen socio-politieke opvattingen en praktijken inderdaad als een typisch generatie-verschijnsel, dat wil zeggen als iets dat tijdens de adolescentie gevormd wordt en daarna relatief stabiel blijft.

Ten tweede zien we in de meer recente literatuur rond politiek gedrag de opkomst van discussies rond zogenaamde ‘identiteitspolitiek’. In feite gaat het om een wederopstanding, want in het verleden hebben sociale identiteiten (Tajfel & Turner, 2004) – denk aan de arbeiderspartijen, vrouwenbewegingen en levensbeschouwelijke partijen – in de politiek altijd een belangrijke rol gespeeld (Van der Waal et al., 2007). Sterker, gedurende decennia waren een rits aan sociale identiteiten en de bijbehorende waardengetrouwheid hét kanaal waarlangs politieke partijen en bewegingen electorale steun mobiliseerden. Het dalende belang van traditionele instituties en de daarmee geassocieerde opkomst van het individualisme deden de aandacht voor sociale identiteiten echter gedurende lange tijd verslappen. Vandaag, als gevolg van nieuwe bewegingen, het toegenomen populisme en migratiebewegingen, staan ze echter opnieuw volop in de schijnwerpers. Sociale identiteiten zijn daarbij voorwerp van emotioneel geladen debatten rond onder meer gemeenschapsvorming, woke, polarisering, enzovoort (Norris & Inglehart, 2019). Er is echter verbazend weinig

kwantitatief onderzoek naar sociale identiteiten in het algemeen en bij jongeren in het bijzonder. Er bestaat weliswaar heel veel onderzoek naar intergroepsopvattingen en diverse vooroordelen op basis van groepsonderscheiden, maar daarbij wordt nog weinig onderzocht in welke mate jongeren zich met groepen met bepaalde socio-demografische kenmerken identificeren en verbonden voelen. Dit hoofdstuk tracht die leemte ten dele weg te werken.

Een van de meest gehoorde klachten bij jongeren is, ten derde, dat mensen veel *over* jongeren praten, maar weinig *met* jongeren praten. Daarnaast willen jongeren niet alleen gehoord worden, ze willen ook dat er met hun boodschap iets gedaan wordt. Dat laatste kan op verschillende manieren en via verschillende kanalen. Toch blijft het mogen stemmen vandaag hét middel bij uitstek om als individu letterlijk ‘een stem’ te krijgen. De verkiezingen van het voorjaar van 2024 worden in die context mogelijk bijzonder.¹ Voor het eerst zullen in België jongeren vanaf 16 jaar de mogelijkheid krijgen te stemmen bij de Europese verkiezingen. Het gaat daarbij om stemrecht en geen stem- of opkomst*plicht*. België volgt daarmee een trend waarbij, net als in andere Europese landen zoals Oostenrijk, Griekenland en Malta, de stemgerechtigde leeftijd voor bepaalde verkiezingen verlaagd werd.² Het JOP heeft de discussie hieromtrent altijd goed gemonitord. In 2018 bijvoorbeeld, gaf minder dan de helft (44,4%) van de 14- tot 25-jarigen aan dat ze voorstander waren van stemmen vanaf 16 jaar indien dat alleen een recht en er geen opkomstplicht zou zijn. Slechts 2,1% was voor stemmen op 16 jaar met opkomstplicht (Spruyt et al., 2019). Bekijken we dit alleen voor de groep 16-17-jarigen, dan komen we aan respectievelijk 46,1% en 1,4%. De meeste animo voor stemmen vanaf 16 jaar vonden we toen bij de 14-15-jarigen, van wie iets meer dan de helft (54,5%) gewonnen was voor stemrecht zonder opkomstplicht vanaf 16 jaar. In dit hoofdstuk zullen we niet alleen onderzoeken hoe jongeren stemmen, maar bijvoorbeeld ook of 16-17-jarigen anders stemmen dan pakweg 18-19-jarigen.

Verkiezingen mogen dan een feestdag van de democratie zijn, gaan stemmen is zeker niet de enige manier waarop mensen hun politieke betrokkenheid kunnen uiten. Sterker, in de afgelopen twintig jaar werd steeds vaker geopperd dat als gevolg van

1 Op het moment van schrijven is de volledige regeling rond stemmen vanaf 16 jaar nog niet rond. Het Grondwettelijk Hof vernietigde op 20 juli 2023 (arrest nr. 116/2023) immers de voorgestelde regeling omdat jongeren zich dienden in te schrijven op de kiezerslijst (<https://verkiezingen.fgov.be/kiezers/stemrecht-voor-16-18-jarige-belgen>). Het gaat hier echter vooral om de praktische uitwerking, veeleer dan het principe zelf. Daarom gaan we er in dit hoofdstuk van uit dat bij de Europese verkiezingen van 2024 jongeren vanaf 16 jaar zullen kunnen stemmen.

2 Het debat erover woedt in nagenoeg elk Europees land.

brede maatschappelijke evoluties zoals detraditionalisering en individualisering, de politieke betrokkenheid van burgers een belangrijke kwalitatieve verandering onderging. Volgens die strekking is de vraag niet zozeer *of* jongeren en burgers in het algemeen geïnteresseerd zijn in politiek, maar wel *hoe of waarom* ze politiek actief willen zijn. Bekend in die context is het werk van Dalton (2008) die een onderscheid maakt tussen *duty based* versus *engaged based* burgerschap. Burgers, inclusief jongeren, zouden minder geneigd zijn politiek actief te zijn ‘omdat het zo hoort’ en meer politiek actief worden rond thema’s die ze persoonlijk belangrijk vinden. Daltons onderscheid past binnen een veel bredere tendens die sociologen twintig jaar geleden reeds aanduiden als de opkomst van *lichte gemeenschappen* (Duyvendak & Hurenkamp, 2004). Daarmee bedoelt men initiatieven en vormen van verenigen die gericht zijn op één enkel thema en daarom ook vaak tijdelijk zijn. In de politiek uit zich dat in de opkomst van zogenaamde *issue voting* (je stem laten bepalen door één specifieke topic), dalende lidmaatschappen van politieke verenigingen en een afnemend belang van alle andere vormen van gemedieerde politiek, alsook de opkomst en het succes van losse niet-geïstitutionaliseerde politieke acties, de roep om meer referenda en actievormen van politiek, zoals burgerpanels. Deze observaties maken duidelijk dat als we de politieke activiteit van jongeren willen monitoren, we dan het best naar verschillende types activiteiten kijken.

Een van de meest gehoorde klachten bij jongeren is, ten derde, dat mensen veel over jongeren praten, maar weinig met jongeren praten. Daarnaast willen jongeren niet alleen gehoord worden, ze willen ook dat er met hun boodschap iets gedaan wordt.

Een laatste belangrijk discussiepunt is de mate waarin al deze evoluties doorkruist worden door sociale verschillen. Dit is het punt waarop het publieke debat zich mogelijk het meest verkijkt. Door te focussen op events, zoals de klimaatmarsen maar evengoed het succes van populistische of extreme partijen, slingert dat debat doorgaans heen en weer in plaats van te vertrekken van de vaststelling dat al deze events zich *gelijktijdig* voordoen. De uitdaging is niet alleen die events op zichzelf te begrijpen. De échte uitdaging is vooral hun onderlinge dynamiek te vatten. Dat kan alleen door sociale verschillen expliciet in rekening te brengen. Die verschillen vertegenwoordigen vaak ook ongelijkheden. Er is op dat vlak al enige tijd bezorgdheid over de sterke dominantie van de meest geprivilegieerden in het politieke bedrijf. Bovens en Wille (2017) spreken van de groei van een ‘diplomademocratie’, een tendens waarbij hoger opgeleiden op elke trede van de politieke participatieladder oververtegenwoordigd

zijn. Toegepast op jongeren leidt dat meteen tot de vraag: wiens opleidingsniveau? Aangezien Vlaanderen een sterk gedifferentieerd onderwijssysteem heeft, kunnen we bij jongeren immers een onderscheid maken tussen een *toegeschreven* (het opleidingsniveau van de ouders) en een *verworven* (de onderwijsvorm waarin men onderwijs volgt/volgde) opleidingspositie. Het is boeiend de relevantie van beide (gecorrleerde) aspecten van de onderwijspositie te onderzoeken en vergelijken. De meer algemene vrees die dergelijke studie motiveert is dat lager opgeleiden of mensen in maatschappelijk kwetsbare posities in het algemeen niet alleen minder aanwezig zijn in de politiek, maar dat hun bezorgdheden ook te weinig aan bod komen (Schakel & Pas, 2021). Sommige auteurs waarschuwen bijvoorbeeld dat de nieuwe, meer op interactie gerichte vormen van politieke vernieuwing (zoals burgerpanels) vooral mensen die reeds politiek actief waren aanspreken. Op die manier vergroten sociale verschillen in politieke betrokkenheid veeleer dan dat ze verkleinen (Holdo, 2015).

Als we zeggen dat ‘dé Vlaamse jongere’ niet bestaat, dan geldt dat in het bijzonder als we kijken naar vormen van politieke betrokkenheid en socio-politieke overtuigingen. Om die reden zullen we alle uitkomsten steeds uitsplitsen naar een reeks socio-demografische kenmerken die een meer omvattend beeld geven van jongeren in Vlaanderen en hun sociale verschillen.

Anders dan andere hoofdstukken in dit boek, focust dit hoofdstuk op jongeren vanaf 14 jaar. Die selectie werd gemaakt omdat de meeste vragen over politiek niet aan de 12-13-jarigen werden gesteld. Alleen voor stemgedrag werd de vraag aan jongeren vanaf 16 jaar gesteld, waardoor de analyses voor die uitkomst op een beperkte leeftijdsgroep betrekking hebben. Voor elk van de bestudeerde uitkomsten maken we een uitsplitsing naar gender, leeftijdsgroep, subjectief rondkomen, onderwijsvorm, opleiding van de ouders en de migratiestatus. De focus van dit hoofdstuk ligt op de data van de JOP-postmonitor 5 (2023). Aan het einde van het hoofdstuk worden de data van de grootstedelijke monitor gebruikt om de etnisch-culturele verschillen in meer detail weer te geven.

5.1 POLITIEKE INTERESSE

We beginnen onze verkenningstocht bij de politieke interesse van Vlaamse jongeren. Politieke interesse wordt heel vaak gebruikt in onderzoek omdat het een zogenaamd ‘gemakkelijk toegankelijke indicator’ is, dat wil zeggen een indicator die gemakkelijk te meten is én waarvan geweten is dat hij sterk samenhangt met een reeks van andere kenmerken die vaak moeilijker te meten zijn. Zo hangt politieke interesse sterk samen met zelf ingeschatte en gemeten politieke kennis (Galston, 2001; Michaud et al., 2009). Politieke interesse correleert ook sterk met de deelname aan allerlei vormen van politieke activiteiten (Brady et al., 1995). Vergelijkend onderzoek leert dat Vlaamse jongeren relatief weinig in politiek geïnteresseerd zijn. Data van de *European Social Survey* bijvoorbeeld, tonen dat in 2020 slechts iets meer dan een derde (31,3%) van de 15- tot 25-jarige Vlamingen aangaf zeer of tamelijk geïnteresseerd te zijn in politiek (in Nederland bedroeg dat percentage meer dan de helft (54,7%); eigen berekeningen). In 2016 bedroeg dat percentage ook al slechts 33% (Spruyt et al., 2019).

Politieke interesse wordt op verschillende manieren gemeten. Soms wordt daarbij een onderscheid gemaakt naar de specifieke aspecten waarin men al dan niet geïnteresseerd is (debatten op tv, in de krant, in discussies onder vrienden). Eerder JOP-onderzoek toont dat die verschillende aspecten heel sterk met elkaar samenhangen. Mensen die geïnteresseerd zijn in politieke debatten op tv of in andere media, zijn doorgaans ook geïnteresseerd in politieke discussies en gesprekken met vrienden of familie (Spruyt et al., 2019). Daarom werd in de JOP-postmonitor 5 (2023), en in navolging van de *European Social Survey*, politieke interesse gemeten met één item. Jongeren werd gevraagd op een schaal van 0 (geen interesse) tot 10 (veel interesse) hun politieke interesse aan te geven.

Op een schaal van 0 tot 10 scoren Vlaamse jongeren gemiddeld 4,88 (tabel 5.1). Die algemene score zegt wel iets over de politieke interesse van jongeren – men scoort dichterbij de ‘geen interesse’-pool dan de ‘veel interesse’-pool – maar niet zo heel veel. Interessanter is het om te kijken naar de verschillen tussen subgroepen. Jongens zijn meer geïnteresseerd in politiek dan meisjes. Er zijn ook duidelijke leeftijdsverschillen. Politieke interesse neemt stapsgewijs toe met de leeftijd. Een heel opvallend patroon tekent zich af bij het rondkomen met het gezinsinkomen, waarbij de tussengroep,

jongeren die aangeven dat hun gezin nogal gemakkelijk kan rondkomen, het minst in politiek geïnteresseerd is. De hoogste politieke interesse vinden we bij jongeren die aangeven (zeer) gemakkelijk te kunnen rondkomen met het beschikbare inkomen. Met betrekking tot het diploma van ouders zien we dat naarmate de ouders een hoger diploma hebben, jongeren meer geïnteresseerd zijn in politiek. Jongeren uit opleidingen die gericht zijn op de doorstroom naar het hoger onderwijs (omvat ASO en KSO) zijn opvallend meer in politiek geïnteresseerd dan jongeren uit arbeidsmarktgerichte opleidingen (omvat bv. BSO). De verschillen naar (laatst) gevolgde onderwijsvorm zijn daarbij groter dan de verschillen naar de onderwijsachtergrond van de ouders. Voor het hebben van een buitenlandse achtergrond stellen we vast dat jongeren met een buitenlandse achtergrond meer in politiek geïnteresseerd zijn dan jongeren met alleen een Belgische achtergrond, maar het verschil is klein en statistisch niet significant.

	N	Gem.
Gender		
Jongen	600	5,06
Meisje	589	4,69
Leeftijd		
14-15	219	4,08
16-17	168	4,68
18-21	397	4,87
22-25	415	5,40
Rondkomen met gezinsinkomen		
(Zeer tot nogal) moeilijk	228	4,91
Nogal gemakkelijk	348	4,45
(Zeer) makkelijk	615	5,12

POLITIEKE INTERESSE

	N	Gem.
Diploma ouders		
Lager onderwijs	60	4,20
Secundair onderwijs	277	4,37
Hoger onderwijs	789	5,14
Onbekend	72	4,59
(Laatst) gevolgde onderwijsvorm		
Doorstroomgericht	604	5,54
Dubbele finaliteit	302	4,50
Arbeidsmarktgericht	237	3,81
Achtergrond		
Belgisch	918	4,80
Buitenlands	280	5,15
Totaal	1199	4,88

Tabel 5.1: Politieke interesse van jongeren in Vlaanderen naar socio-demografische kenmerken (gem. 0-10) (14-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

5.2 SOCIO-POLITIEKE OPVATTINGEN

Zoals in de inleiding verduidelijkt zijn (1) socio-politieke opvattingen cruciaal om het stemgedrag van jongeren te begrijpen én (2) kunnen die niet zomaar afgeleid worden uit iemands opvattingen over zijn/haar/hun persoonlijke leven. In dit hoofdstuk bekijken we vier soorten attitudes. De eerste twee worden ingegeven door onderzoek naar stemgedrag. De laatste twee sluiten aan bij actuele beleidsdiscussies.

Egalitarisme en intergroepsattitudes

Onderzoek naar stemgedrag toont dat in de meeste westerse landen de stemmen beïnvloed worden door twee politieke assen, sets van houdingen. Enerzijds is er het egalitarisme, ook wel ‘oude breuklijn’ genoemd. Die breuklijn onderscheidt mensen die een verzuchting naar meer gelijkheid hebben en ervan overtuigd zijn dat het de taak van de overheid is om die gelijkheid te bewerkstelligen, van mensen die meer pleiten voor een laissez-fairebeleid en een terughoudende overheid. In de JOP-postmonitor 5 (2023) meten we deze breuklijn aan de hand van drie veelgebruikte items die jongeren moeten scoren op een schaal van 1 (helemaal niet akkoord) tot 5 (helemaal akkoord).

Er is ook nog een tweede breuklijn. Verschillende auteurs geven die andere namen, maar de gemene deler is dat deze as cultureel progressieven onderscheidt van mensen met een meer autoritaire, conservatieve houding die vaak uitmondt in etnisch vooroordeel. In de JOP-monitor meten we niet alleen vooroordelen op basis van etniciteit, maar tevens gebaseerd op een reeks kenmerken zoals onder andere religie, leeftijd en opleidingsniveau. Concreet dienden jongeren aan te geven welke gevoelens ze koesteren tegenover veertien groepen, en dit telkens op een schaal van 0 (extreem negatieve gevoelens) tot 10 (extreme positieve gevoelens).

Sociale identiteiten

Sociale identiteiten worden afhankelijk van de doelstelling van het onderzoek anders onderzocht. Indien de focus op één type identiteit ligt (bv. genderidentiteit), wordt doorgaans een multidimensioneel meetinstrument gebruikt (Leach et al., 2008). Hoewel dergelijke instrumenten specifieke sociale identiteiten het best afdekken, wijst onderzoek uit dat één-itemmeetinstrumenten vrij goed func-

tioneren indien men de *gevolgen* van sociale identiteiten wil bestuderen (Postmes et al., 2013). Bovendien zijn meerdimensionele meetinstrumenten omwille van de grote inspanning die ze van de respondent vereisen in de praktijk ongeschikt voor het bestuderen van verschillende sociale identiteiten (respondenten zouden dan meerdere keren dezelfde reeks vragen moeten beantwoorden). Gezien we in dit hoofdstuk focussen op verschillende sociale identiteiten, werd daarom geen multidimensioneel meetinstrument gebruikt, maar vroegen we aan jongeren: ‘We behoren allemaal tot groepen. Sommige groepen zijn belangrijk voor ons, andere minder. Kan je voor elke groep hieronder aangeven in hoeverre je je ermee verbonden voelt? Ik voel me verbonden met...’ Jongeren drukten op die manier hun gevoelens van verbondenheid met zeven groepen uit op een schaal van 1 tot 5. Deze groepen zijn mensen met eenzelfde leeftijd, gender, opleiding, geloof, politieke overtuiging, seksuele voorkeur en etnische afkomst. Een hogere score komt overeen met meer verbondenheid met een bepaalde groep.

Klimaatattitudes

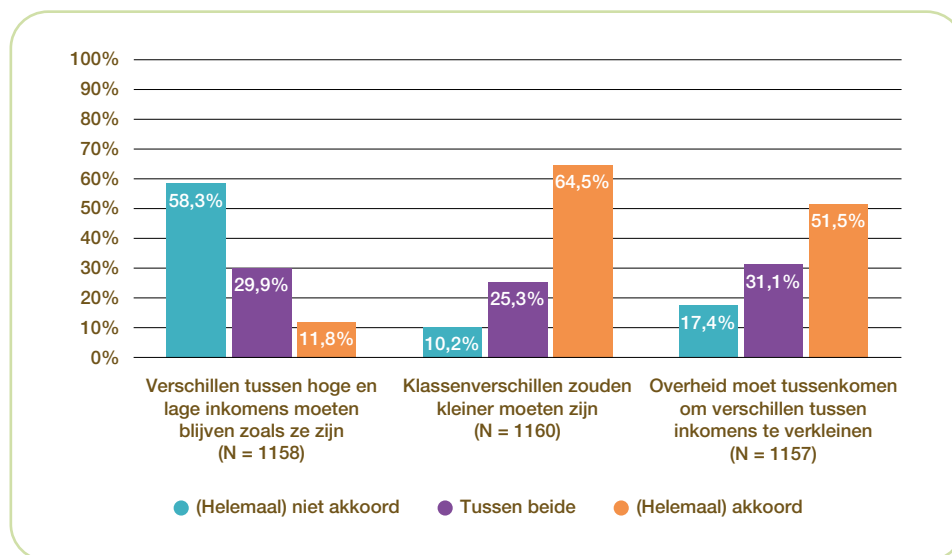
Als er sinds de afgelopen JOP-monitor in 2018 één thema geweest is waar jongeren een bijzondere betrokkenheid bij vertoonden, dan is het wel de klimaatthematiek. In de JOP-postmonitor 5 (2023) wordt daarom de schaal van Christensen en Knezek (2015) opgenomen. Uit de oorspronkelijke schaal met vijftien items namen we acht items over. Deze schaal, die speciaal voor jongeren ontwikkeld werd, beslaat twee dimensies: (1) de meer algemene houding tegenover en bezorgdheid over de klimaatproblematiek en (2) de intenties om er (persoonlijk) iets aan te doen. In totaal dienden jongeren acht uitspraken te scoren op een schaal van 1 (volledig niet akkoord) tot 5 (volledig akkoord).

Interpersoonlijk vertrouwen

Een laatste socio-politieke opvatting die we bespreken legt de link naar het persoonlijke leven en meet gegeneraliseerd interpersoonlijk vertrouwen. Het gaat om een veelgebruikte schaal, overgenomen uit de *European Social Survey*, waarbij jongeren voor drie paren van stellingen aangeven in welke mate (0-10) ze het gevoel hebben dat de meeste mensen te vertrouwen zijn en goede bedoelingen hebben. Het is een belangrijke uitkomst omdat ze op een vrij rechtstreekse wijze peilt naar de sterkte van het sociale weefsel op individueel niveau.

5.2.1 EGALITARISME

In het algemeen hebben jongeren een vrij egalitaire economische opvatting (figuur 5.1). Zo is 58,3% niet akkoord dat de verschillen tussen de hoge en lage inkomens zouden moeten blijven zoals ze zijn. 64,5% vindt dat de klassenverschillen zouden moeten verkleinen en een meerderheid (51,5%) vindt het ook de taak van de overheid om dat te bewerkstelligen. Van de drie items (item 1 werd omgescoord) kan een betrouwbare schaal gemaakt worden (0-10; Cronbach's alfa: 0,770) die we vervolgens gebruiken om de sociale verschillen in kaart te brengen.

Figuur 5.1: Frequentieverdeling items egalitarisme bij jongeren in Vlaanderen, in % (14-25 jaar)³.
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Er zijn inderdaad betekenisvolle sociale verschillen in egalitarisme, al blijft de grootte van die verschillen beperkt (tabel 5.2). Meisjes scoren aanzienlijk hoger op het gelijkheidsstreven dan jongens. De verschillen naar leeftijd zijn, hoewel statistisch significant, minder uitgesproken. Qua leeftijd tekent zich duidelijk een breuk af bij de leeftijd van 18 jaar. Jongeren die ouder zijn dan 18 scoren hoger op gelijkheidsstreven dan de

³ Items werden beoordeeld op een schaal van 1-5. De buitenste categorieën werden voor deze analyse samengenomen.

minderjarigen. Een duidelijk patroon zien we ook met betrekking tot het rondkomen met het gezinsinkomen. Jongeren die aangeven thuis zeer tot nogal moeilijk rond te komen met de beschikbare financiële middelen zijn meer gewonnen voor gelijkheidsstreven dan jongeren die in economisch meer comfortabele omstandigheden opgroeien. Het patroon naargelang het diploma van de ouders is gelijkaardig qua vorm, maar statistisch niet significant. Er zijn geen statistisch significante verschillen naar (laatst) gevolgde onderwijsvorm en achtergrond.

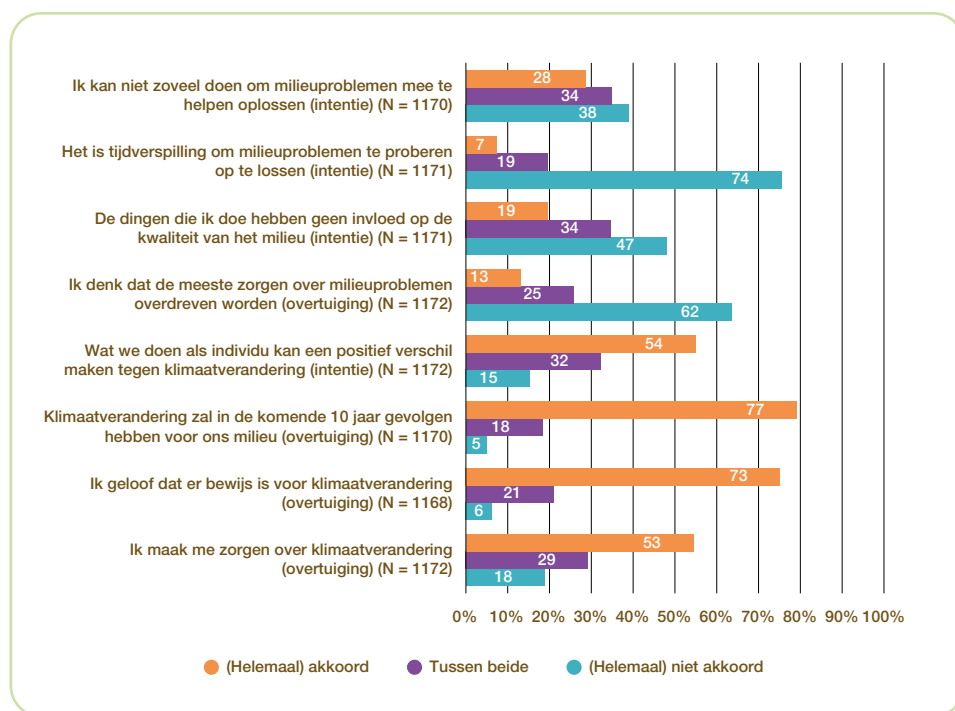
	N	Gem.
Gender		
Jongen	580	6,10
Meisje	569	6,80
Leeftijd		
14-15	210	6,22
16-17	166	6,20
18-21	383	6,61
22-25	399	6,57
Rondkomen met gezinsinkomen		
(Zeer tot nogal) moeilijk rondkomen	224	7,03
Nogal gemakkelijk rondkomen	334	6,55
(Zeer) makkelijk rondkomen	598	6,20

	N	Gem.
Diploma ouders		
Lager onderwijs	57	6,38
Secundair onderwijs	262	6,76
Hoger onderwijs	776	6,39
Onbekend	63	6,23
(Laatst) gevolgde onderwijsvorm		
Doorstroomgericht	596	6,36
Dubbele finaliteit	295	6,60
Arbeidsmarktgericht	222	6,54
Achtergrond		
Belgisch	894	6,49
Buitenlands	264	6,37
Totaal	1158	6,46

Tabel 5.2: Egalitarisme bij jongeren in Vlaanderen naar groep (gem. 0-10) (14-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

5.2.2 KLIMAATATTITUDES

Figuur 5.2 geeft de frequentieverdeling weer voor de acht uitspraken die peilen naar klimaatattitudes. Vier ervan verwijzen naar overtuigingen over het belang en de impact van klimaatverandering in het algemeen. De andere vier items verwijzen meer naar intenties ofwel het geloof dat men als individu een rol kan spelen in het aanpakken van (de gevolgen van) de klimaatverandering. Het is duidelijk dat Vlaamse jongeren beseffen dat er voldoende bewijs is voor de klimaatverandering. Ze zijn er ook duidelijk van overtuigd dat die de komende tien jaar duidelijke gevolgen zal hebben. Tegen de ruime meerderheid (>73%) die met die stellingen akkoord gaat, valt op dat de bezorgdheid over deze verandering iets lager uitvalt: 53,1% zegt bezorgd te zijn.

Figuur 5.2: Frequentieverdeling items rond klimaatopvattingen bij jongeren in Vlaanderen, in % (14-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Wat betreft de intentie om de klimaatverandering en -gevolgen aan te pakken, gaan jongeren hun persoonlijke verantwoordelijkheid duidelijk niet uit de weg. Een meerderheid (53,6%) gelooft dat wat mensen als individu doen het verschil kan maken. We moeten het minstens proberen, lijken jongeren aan te geven, en daardoor gaat een grote meerderheid (73,8%) niet akkoord met de stelling dat het tijdverspilling is om de klimaatverandering te proberen aanpakken.

Om een meer algemeen omvattend beeld te verkrijgen van klimaatattitudes van jongeren maakten we op basis van deze items twee schalen (0-10) waarbij de eerste verwijst naar algemene overtuigingen en bezorgdheid rond de impact van de klimaatverandering (Cronbach's alfa: 0,826) en de tweede naar het geloof dat individuele inspanningen het verschil kunnen maken (Cronbach's alfa: 0,712). Die schalen hangen onderling vrij sterk samen (Pearson's r : 0,558; p : 0,000). Jongeren die overtuigd zijn dat klimaatverandering een duidelijke impact zal hebben de komende tien jaar en daar ook bezorgd over zijn, zijn ook overtuigd dat het zin heeft er iets aan te proberen doen en dat individuele inspanningen daarbij lonen.

De sociale verschillen voor beide uitkomsten lopen dan ook grotendeels gelijk, al zijn er een paar interessante accentverschillen (tabel 5.3). De grootste verschillen doen zich voor naar gender en de (laatst) gevolgde onderwijsvorm. Meisjes scoren gevoeliger hoger op beide uitkomsten dan jongens. Meisjes zijn er dus meer van overtuigd dat het klimaat verandert en dat die verandering een duidelijke impact gaat hebben. Zij maken zich meer zorgen over de impact van klimaatverandering en zijn er meer dan jongens van overtuigd dat individuele inspanningen in de strijd tegen klimaatverandering lonen. Er zijn ook verschillen naar leeftijd, al blijven die qua grootte relatief beperkt. Oudere jongeren scoren hoger op de klimaatovertuigingen en -intenties.

Klimaatattitudes zijn sociaal-economisch verankerd. Terwijl we voor andere uitkomsten vaak vaststellen dat de patronen voor het rondkomen met het gezinsinkomen, het diploma van de ouders en de achtergrond niet geheel gelijklopen, is dat voor klimaatattitudes duidelijk wel zo. De bezorgdheid over het klimaat en het geloof in de rol van individuele inspanningen zijn hoger onder jongeren die thuis gemakkelijker rondkomen, met ouders die een hoger diploma hebben en zonder buitenlandse achtergrond. De grootste verschillen zien we voor de (laatst) gevolgde onderwijsvorm waarbij er een aanzienlijke kloof bestaat tussen de jongeren uit de doorstroomgerichte onderwijsvormen (meer bezorgd) en de jongeren die een arbeidsmarktgerichte opleiding volg(d)en (minder bezorgd).

	Overtuigingen		Intenties	
	N	Gem.	N	Gem.
Gender				
Jongen	583	6,56	584	5,81
Meisje	578	7,24	578	6,52
Leeftijd				
14-15	209	6,57	209	5,91
16-17	170	6,61	170	5,96
18-21	385	6,98	386	6,29
22-25	406	7,16	406	6,28
Rondkomen met gezinsinkomen				
(Zeer tot nogal) moeilijk	224	6,61	224	5,78
Nogal gemakkelijk	336	6,83	337	6,07
(Zeer) makkelijk	608	7,07	608	6,37
Diploma ouders				
Lager onderwijs	57	5,95	57	5,84
Secundair onderwijs	272	6,46	272	5,83
Hoger onderwijs	780	7,27	779	6,39
Onbekend	62	5,32	64	5,21

	Overtuigingen		Intenties	
	N	Gem.	N	Gem.
(Laatst) gevolgde onderwijsvorm				
Doorstroomgericht	597	7,53	598	6,56
Dubbele finaliteit	298	6,52	297	5,98
Arbeidsmarktgericht	228	5,94	230	5,48
Achtergrond				
Belgisch	902	7,07	902	6,26
Buitenlands	266	6,40	268	5,86
Totaal	1170	6,91	1172	6,17

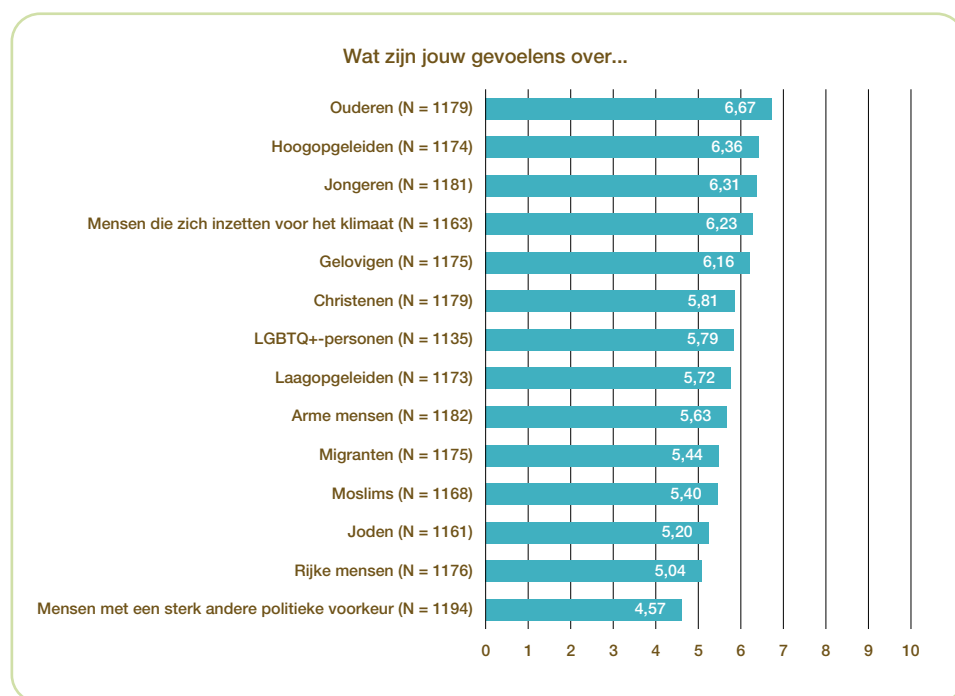
Tabel 5.3: Opvattingen over klimaat bij jongeren in Vlaanderen naar socio-demografische kenmerken (gem. 0-10) (14-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Klimaatattitudes zijn sociaal-economisch verankerd. Terwijl we voor andere uitkomsten vaak vaststellen dat de patronen voor het rondkomen met het gezinsinkomen, het diploma van de ouders en de achtergrond niet geheel gelijklopen, is dat voor klimaatattitudes duidelijk wel zo. De bezorgdheid over het klimaat en het geloof in de rol van individuele inspanningen zijn hoger onder jongeren die thuis gemakkelijker rondkomen, met ouders die een hoger diploma hebben en zonder buitenlandse achtergrond.

5.2.3 INTERGROEPSATTITUDES

In totaal legden we veertien groepen aan jongeren voor. Die groepen zijn zo gekozen dat ze verschillen in socio-economische status (bv. arm vs. rijk, hoog vs. laagopgeleid), etnisch-culturele origine en geloof (moslims, migranten, christenen, Joden), socio-demografische kenmerken (ouderen, jongeren), levensstijlkenmerken (politieke voorkeur, mensen die zich inzetten voor het klimaat) en seksuele geaardheid afdekken. Voor elk van deze groepen gaven jongeren er hun gevoelens tegenover aan op een schaal van 0 (extreem negatief) tot 10 (extreem positief). In figuur 5.3 hebben we de groepen gerangschikt naar aflopende positieve gevoelens.

Vlaamse jongeren staan het meest positief tegenover groepen gedefinieerd door leeftijd. Opvallend daarbij is dat ze nog positiever staan tegenover ouderen dan tegenover jongeren. Gevoelens tegenover Joden, rijke mensen en vooral mensen met een sterk andere politieke voorkeur zijn het minst positief. Minst positief is hier een passende omschrijving, want alleen bij de groep met een andere politieke voorkeur zit de score onder de waarde 5 (in de schaal wordt 5 expliciet aangeduid als ‘Neutraal’).

Figuur 5.3: Houding van jongeren tegenover veertien sociale groepen in Vlaanderen (gem. 0-10) (14-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

De samenhang tussen de veertien items werd vervolgens geanalyseerd met een principale componentenanalyse. Met deze techniek proberen we te achterhalen welke dimensies achter de houding tegenover verschillende groepen schuilgaan. De mate waarin een item 'laadt' op een dimensie wijst hierbij op een groter belang van dat item voor die dimensie. Dit leidde naar vier subschalen. De gevonden oplossing is niet voor elke dimensie even eenduidig te interpreteren, maar leidt wel tot een aantal belangrijke inzichten. Ten eerste vinden we dat de tweede dimensie alle groepen omvat die verwijzen naar geloof (moslims, christenen en Joden). Het feit dat deze drie items op dezelfde dimensie hoog laden, betekent dat de houding tegenover één groep sterk samenhangt met de houding tegenover de twee andere groepen. Concreet suggereert dit dat Vlaamse jongeren niet zozeer een onderscheid maken naar specifieke religies, maar wel naar al dan niet religieuze groepen. Opvallend daarbij is dat het item migranten *niet* op deze dimensie laadt. Dus ondanks dat het migratiethema vandaag in het publieke discours vaak geframed wordt als een botsing van religies, staat de houding van Vlaamse jongeren ten opzichte van migranten relatief los van de houding tegenover de drie geloofsgroepen.

Verder vinden we dat jongeren en ouderen op dezelfde dimensie laden en hetzelfde geldt voor de opleidingsgroepen. Concreet betekent dit dat jongeren misschien wel verschillen in hoe positief ze tegenover deze groepen staan, maar dat naarmate ze positief staan tegenover een van deze groepen, ze ook positiever staan tegenover dezelfde andere groepen van die dimensie. Dat laatste is, ten derde, iets minder het geval voor bijvoorbeeld arme en rijke groepen. Beide items laden op een verschillende dimensie, al blijft er wel een aanzienlijke kruislading voor het item 'arme mensen'. De beoordeling van rijke mensen laadt op dezelfde dimensie als mensen met een sterk andere politieke voorkeur.

De meest heterogene onderliggende dimensie en inhoudelijk dus moeilijk eenduidig te interpreteren onderliggende dimensie is de derde die we vinden. Op deze component laden de items migranten, arme mensen, mensen die zich inzetten voor het klimaat en LGBTQ+-personen hoog. Met uitzondering van de groep arme mensen gaat het om groepen die in de literatuur aanzien worden als culturele minderheden.

Naast de structuur van de houdingen tegenover groepen is het ook interessant de sterkte van de houdingen te onderzoeken. Ten dele ingegeven door de schaalanalyse én op basis van de theoretische argumenten zoals verduidelijkt in de inleiding, bestuderen we in het vervolg vooral de houdingen tegenover groepen die geassocieerd worden met conflicten van de culturele breuklijn.⁴ Daartoe maakten we een schaal

4 De economische breuklijn wordt afgedekt met het gelijkheidsstreven.

die de houdingen tegenover geloofsgroepen (Joden, moslims, christenen), tegenover migranten (één item) en tegenover mensen van de LGBTQ+-gemeenschap (één item) weerspiegelt.

Voor de houding tegenover de drie religieuze groepen zijn er kleine genderverschillen (tabel 5.4). Meisjes koesteren meer warme gevoelens dan jongens tegenover christenen, moslims en Joden. Groter zijn de verschillen naar leeftijd, waarbij we een nagenoeg lineair verband vinden. Hoe ouder jongeren zijn, hoe minder warme gevoelens ze koesteren tegenover de drie religieuze groepen. Zowel de verschillen naar het diploma van de ouders als het rondkomen met het gezinsinkomen zijn klein en statistisch niet significant. Ook de verschillen naar de (laatst) gevolgde onderwijsvorm zijn statistisch niet significant. Jongeren met een buitenlandse achtergrond daarentegen staan wel aanzienlijk positiever tegenover religieuze groepen dan jongeren zonder buitenlandse achtergrond.

De houding tegenover migranten is duidelijk sociaal verankerd. De grootste verschillen doen zich voor naar gender, waarbij jongens veel minder positief staan tegenover migranten dan meisjes. Opvallend is dat dat genderverschil zelfs groter is dan de verschillen naar de al dan niet buitenlandse achtergrond. Jongeren die zelf een buitenlandse achtergrond hebben, staan positiever tegenover migranten dan jongeren zonder buitenlandse achtergrond, maar dat verschil is kleiner in vergelijking met het genderverschil. Ook voor de houding tegenover migranten vinden we een quasi lineair verband met de leeftijd. Hoe ouder jongeren zijn, hoe minder positief ze tegenover migranten staan, maar het verschil is kleiner in vergelijking met wat we zien voor de religieuze groepen. We vinden ook dat jongeren uit gezinnen die makkelijker rondkomen, jongeren van wie de ouders een hoger diploma hebben en jongeren uit de doorstroomgerichte opleidingen positiever tegenover migranten staan.

Meisjes staan veel positiever tegenover LGBTQ+ dan jongens. Het verschil is zeer groot, veel groter in vergelijking met de genderverschillen in de houding tegenover religieuze groepen en migranten. Jongeren met een buitenlandse achtergrond staan negatiever tegenover LGBTQ+. Voor alle andere kenmerken vinden we eenzelfde patroon als dat zich aftekende in de houding tegenover migranten en religieuze groepen. Dat betekent dat jongeren uit de doorstroomrichtingen, zij die thuis gemakkelijk rondkomen en degenen met ouders die een hoger diploma hebben positiever staan tegenover LGBTQ+.

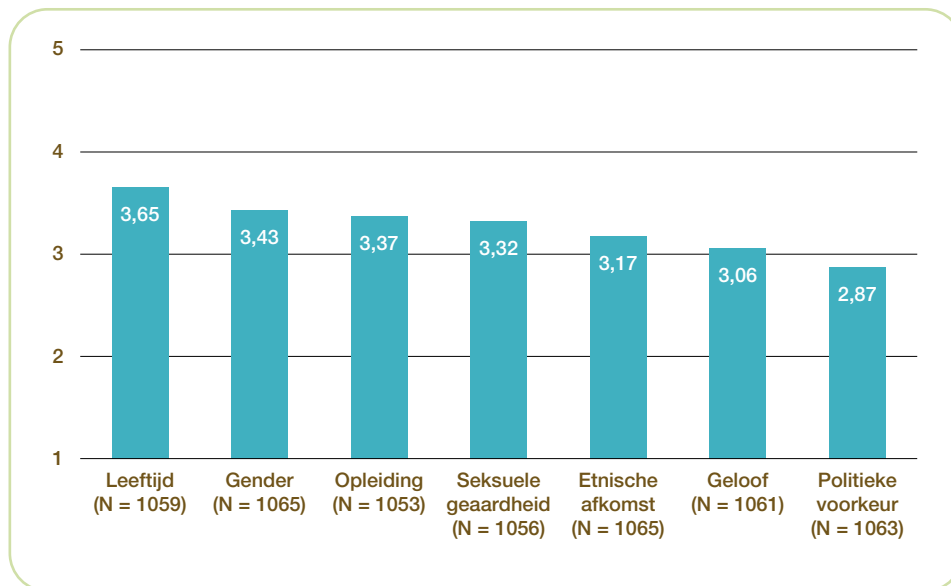
	Religieuze groepen		Migranten		LGBTQ+	
	N	Gem.	N	Gem.	N	Gem.
Gender						
Jongen	581	5,32	585	4,98	561	4,57
Meisje	583	5,65	582	5,88	565	6,97
Leeftijd						
14-15	217	6,06	211	5,82	205	5,72
16-17	170	5,65	169	5,47	163	5,27
18-21	382	5,38	383	5,34	364	5,61
22-25	404	5,19	412	5,32	403	6,20
Rondkomen met gezinsinkomen						
(Zeer tot nogal) moeilijk	225	5,52	226	5,16	209	5,38
Nogal gemakkelijk	337	5,40	337	5,30	322	5,75
(Zeer) makkelijk	605	5,53	606	5,61	597	5,95
Diploma ouders						
Lager onderwijs	58	5,74	56	5,71	50	5,94
Secundair onderwijs	268	5,31	275	4,98	264	5,25
Hoger onderwijs	782	5,48	784	5,63	768	6,07
Onbekend	65	5,87	60	4,78	53	4,34

	Religieuze groepen		Migranten		LGBTQ+	
	N	Gem.	N	Gem.	N	Gem.
(Laatst) gevolgde onderwijsvorm						
Doorstroomgericht	601	5,47	603	5,84	595	6,25
Dubbele finaliteit	296	5,31	299	5,22	291	5,20
Arbeidsmarktgericht	227	5,63	217	4,73	199	5,33
Achtergrond						
Belgisch	900	5,24	906	5,29	884	6,00
Buitenlands	271	6,25	267	5,94	249	5,05
Totaal	1173	5,48	1175	5,44	1135	5,79

Tabel 5.4: Houdingen tegenover religieuze groepen (Joden, moslims, christenen), migranten, en LGBTQ+ bij jongeren in Vlaanderen naar groep (gem. 0-10) (14-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

5.2.4 SOCIALE IDENTITEITEN

Sociale identiteiten zijn complex. Ze bestaan minstens uit twee basiselementen, namelijk identificatie met en gevoelens van verbondenheid met een groep (Tajfel, 1979). Identificatie verwijst daarbij naar een cognitieve component. Het gaat over de vraag of men zich als lid van een specifieke (sociale) groep beschouwt. De gevoelens van verbondenheid of de affectieve component, verwijzen naar het subjectieve belang dat men hecht aan die identificatie. Het is inderdaad mogelijk dat men zich tot een groep rekent, maar het niet belangrijk vindt om ertoe te behoren. Omvangrijk onderzoek leert dat vooral de affectieve component, de gevoelens van verbondenheid, belangrijk is voor de gedragsmatige uitkomsten. Daarom legden we in de JOP-postmonitor 5 jongeren acht kenmerken⁵ voor op basis waarvan men zich tot een groep kan rekenen. We vroegen daarbij in welke mate zij zich verbonden voelen met mensen die tot dezelfde groep als zichzelf behoren voor dat kenmerk.

Figuur 5.4: Gevoelens van verbondenheid op basis van zeven kenmerken bij jongeren in Vlaanderen (gem. score op een schaal van 1 tot 5) (14-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

5 Groepen op basis van inkomen werden alleen voorgelegd aan jongeren die werken. In dit hoofdstuk nemen we dit item niet mee.

Figuur 5.4 geeft de resultaten weer voor Vlaamse jongeren in zijn geheel. We ordenen daarbij de kolommen in functie van de algemene sterkte van de gevoelens van verbondenheid voor de Vlaamse jongeren in hun totaliteit. Dat betekent dat voor elke uitsplitsing steeds twee zaken bestudeerd kunnen worden: (1) of de categorieën voor een specifieke basis van groepslidmaatschap verschillen, en (2) of categorieën verschillen in de algemene rangorde van het belang van elk van de acht kenmerken.

In het algemeen zien jongeren leeftijd als de belangrijkste bron van gevoelens van verbondenheid.⁶ Op een kleine afstand volgen de kenmerken gender, opleiding en seksuele geaardheid. Gelijkenissen in politieke voorkeur blijken daarentegen voor Vlaamse jongeren duidelijk een minder belangrijke bron van gevoelens van verbondenheid te zijn.⁷

Voor de onderscheiden socio-demografische groepen blijken de verschillen doorgaans klein te zijn (tabel 5.5). Een paar patronen vallen wel op. Zo neemt leeftijd als basis voor verbondenheid duidelijk af met de leeftijd: voor oudere jongeren is leeftijd minder een bron van gevoelens van verbondenheid. Diploma wordt een belangrijkere bron van verbondenheid naarmate de ouders een hoger diploma hebben en wanneer de jongere zelf een doorstroomrichting volgt. Gelijkenissen op basis van etniciteit zijn meer een bron van gevoelens van verbondenheid bij jongeren met een buitenlandse achtergrond, en gelijkenissen in gender zijn belangrijker voor meisjes dan voor jongens.

Dergelijke vergelijkingen houden echter geen rekening met de rangorde die jongeren maken tussen de verschillen bronnen van gevoelens van verbondenheid. Doen we dat wel – en vergelijken we dus groepen in termen of ze eenzelfde rangorde maken tussen de kenmerken – dan zien we in feite vooral gelijkenissen tussen de subgroepen. Dat zien we bijvoorbeeld heel duidelijk bij de verschillen naar buitenlandse achtergrond. Op het eerste gezicht lijken jongeren met een buitenlandse achtergrond gelijkenissen in leeftijd wat minder belangrijk te vinden als basis voor gevoelens van verbondenheid. Maar in relatieve zin blijken de gelijkenissen op basis van leeftijd ook voor jongeren met een buitenlandse achtergrond de belangrijkste bron voor gevoelens van verbondenheid te zijn. De achtergrond speelt dan weer wel een duidelijke rol in de mate waarin gelijkenissen in geloof een bron van verbondenheid zijn. Jongeren met een buitenlandse achtergrond vinden dat zowel in absolute als in relatieve zin duidelijk een belangrijkere bron van verbondenheid dan jongeren zonder buitenlandse achtergrond.

- 6 Uiteraard in vergelijking met de andere kenmerken uit de vragenlijst. Er zijn vanzelfsprekend nog heel veel andere kenmerken waarrond identiteitsprocessen plaatsvinden.
- 7 Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat jongeren de minst warme gevoelens hebben ten opzichte van mensen met een andere politieke voorkeur.

	Verbondenheid op basis van...						
	Leeftijd		Gender		Opleiding		
Gender	N	Gem.	N	Gem.	N	Gem.	
Jongens	530	3,64	535	3,31	526	3,33	
Meisjes	521	3,58	522	3,46	519	3,32	
Leeftijd							
14-15	93	3,77	93	3,40	90	3,32	
16-17	168	3,60	168	3,54	168	3,37	
18-21	390	3,65	392	3,38	388	3,29	
22-25	407	3,55	411	3,33	407	3,34	
Rondkomen met gezinsinkomen							
(Zeer tot nogal) moeilijk	209	3,44	209	3,19	208	3,16	
Nogal gemakkelijk	310	3,56	312	3,39	306	3,28	
(Zeer) makkelijk	535	3,71	539	3,47	535	3,42	
Diploma ouders							
Lager onderwijs	53	3,34	56	3,19	52	3,02	
Secundair onderwijs	252	3,42	255	3,31	250	3,17	
Hoger onderwijs	693	3,73	694	3,45	692	3,44	
Onbekend	61	3,36	61	3,20	59	2,88	
(Laatst) gevolgde onderwijsvorm							
Doorstroomgericht	520	3,77	520	3,50	519	3,50	
Dubbele finaliteit	286	3,43	288	3,38	284	3,19	
Arbeidsmarktgericht	212	3,56	215	3,22	209	3,11	
Achtergrond							
Belgisch	818	3,65	820	3,40	814	3,37	
Buitenlands	242	3,48	245	3,38	239	3,15	
Totaal	1059	3,61	1065	3,39	1053	3,32	

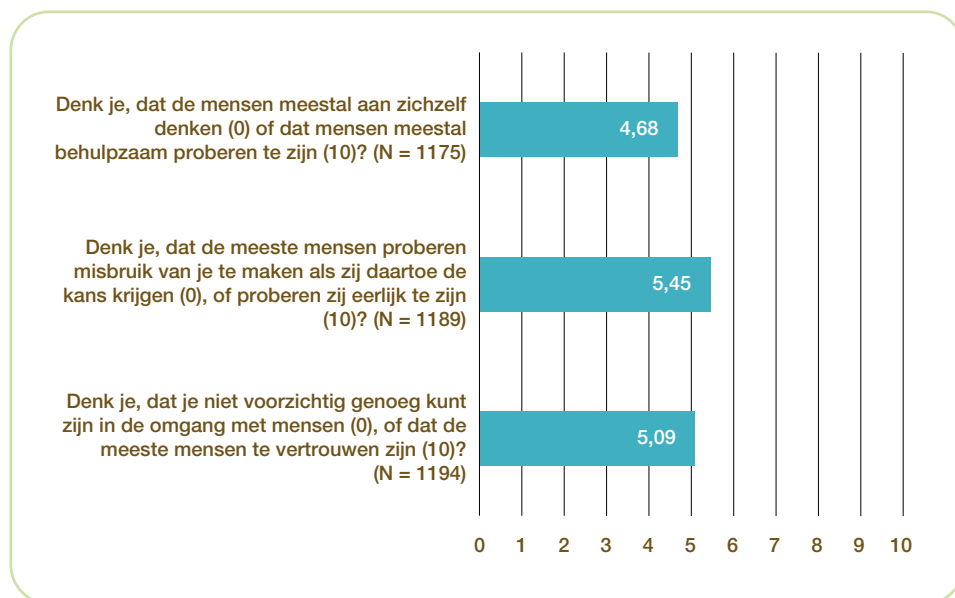
Tabel 5.5. Gevoelens van verbondenheid op basis van zeven kenmerken bij jongeren in Vlaanderen naar groep (gem. 1-5) (14-25 jaar). Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

SOCIO-POLITIEKE OPVATTINGEN

Verbondenheid op basis van...								
	Seksuele geaardheid		Etnische afkomst		Geloof		Politieke voorkeur	
	N	Gem.	N	Gem.	N	Gem.	N	Gem.
	527	3,33	536	3,17	532	3,07	533	2,88
	521	3,26	521	3,13	520	3,00	521	2,86
	92	3,38	93	3,17	93	3,12	90	2,58
	168	3,48	167	3,24	168	3,23	169	2,92
	388	3,26	392	3,12	392	3,06	390	2,83
	408	3,25	412	3,13	407	2,90	414	2,95
	209	3,22	209	3,12	210	3,09	210	2,72
	307	3,28	312	3,06	312	2,99	308	2,78
	535	3,35	539	3,21	534	3,04	540	2,99
	53	3,06	57	3,08	57	3,52	56	2,76
	252	3,32	255	3,07	252	3,02	255	2,87
	690	3,32	694	3,16	692	2,99	694	2,92
	61	3,27	59	3,31	60	3,15	57	2,42
	520	3,34	519	3,21	519	3,01	518	3,03
	286	3,30	291	3,17	286	3,07	291	2,84
	209	3,28	213	3,02	214	3,08	209	2,57
	816	3,30	821	3,07	817	2,92	820	2,86
	240	3,31	244	3,40	244	3,41	243	2,91
	1056	3,30	1065	3,14	1061	3,03	1063	2,87

5.2.5 INTERPERSOONLIJK VERTROUWEN

Zoals eerder verduidelijkt legden we jongeren drie vaak gebruikte paren van opvattingen voor en vroegen op een schaal van 0 tot 10 aan te duiden welke uitspraken het best aansloten bij hun opvatting. De gemiddelden tonen dat het interpersoonlijke vertrouwen van Vlaamse jongeren niet echt hoog is. Jongeren nemen een wat weifelende houding aan door vooral scores te geven die het midden houden tussen de twee stellingen (figuur 5.5). Er is in die zin geen cultuur van wantrouwen, maar jongeren blijken toch op hun hoede.

Figuur 5.5: Gemiddelde score op de items rond interpersoonlijk vertrouwen bij jongeren in Vlaanderen (gem. 0-10) (14-25 jaar). Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

De drie items kunnen gecombineerd worden tot een somschaal (0-10; Cronbach's alfa: 0,673). De onderstaande tabel geeft de sociale verschillen weer. Het interpersoonlijke vertrouwen van meisjes blijkt duidelijk lager te zijn dan dat van jongens (tabel 5.6). De verschillen naar leeftijd zijn klein en statistisch niet significant. De grootste verschillen vinden we terug voor het rondkomen met het gezinsinkomen. Daarnaast vinden we dat jongeren die aangeven thuis makkelijker te kunnen rondkomen, een hoger interpersoonlijk vertrouwen rapporteren. Naargelang het diploma van de ouders vinden we dat jongeren met ouders die een diploma hoger onderwijs behaald hebben meer

vertrouwen hebben in de eerlijkheid en goede bedoelingen van hun medemensen dan jongeren met ouders die een lager of secundair diploma hebben behaald. Voor de (laatst) gevolgde onderwijsvorm blijkt interpersoonlijk vertrouwen het laagst te zijn bij jongeren die de dubbele finaliteit of TSO volg(d)en. Jongeren met een buitenlandse achtergrond, ten slotte, rapporteren minder interpersoonlijk vertrouwen dan jongeren zonder buitenlandse achtergrond.

Daarnaast vinden we dat jongeren die aangeven thuis makkelijker te kunnen rondkomen, een hoger interpersoonlijk vertrouwen rapporteren.

	N	Gem.
Gender		
Jongens	599	5,26
Meisjes	587	4,89
Leeftijd		
14-15	215	5,15
16-17	175	4,84
18-21	388	5,04
22-25	416	5,18
Rondkomen met gezinsinkomen		
(Zeer tot nogal) moeilijk	233	4,43
Nogal gemakkelijk	344	5,11
(Zeer) makkelijk	612	5,33

	N	Gem.
Diploma ouders		
Lager onderwijs	55	4,78
Secundair onderwijs	282	4,76
Hoger onderwijs	792	5,26
Onbekend	66	4,61
(Laatst) gevolgde onderwijsvorm		
Doorstroomgericht	607	5,34
Dubbele finaliteit	299	4,69
Arbeidsmarktgericht	238	4,89
Achtergrond		
Belgisch	925	5,15
Buitenlands	267	4,82
Totaal	1194	5,08

**Tabel 5.6: Interpersoonlijk vertrouwen bij jongeren in Vlaanderen
naar groep (gem. 0-10) (14-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)**

5.3 POLITIEK GEDRAG

In de inleiding werd reeds verduidelijkt dat het concept ‘politiek actief zijn’ steeds meer een multidimensioneel gegeven wordt. Uiteraard gaat het in een democratie over stemmen en partijvoorkeuren, maar veel mensen willen ook op een meer directe en regelmatige wijze politiek engagement tonen. In een algemene monitor als de JOP-monitor kunnen we geen exhaustieve bevraging doen van alle mogelijke vormen van politiek gedrag. Dat hoeft ook niet. Onderzoek toont dat mensen heel vaak activiteiten combineren. Cruciaal is daarom een aantal grote subdomeinen af te dekken. Concreet kijken we naar de deelname aan activiteiten van politieke verenigingen of raden, deelname aan een reeks uiteenlopende losse politieke acties en ten slotte het stemgedrag. Die drie subgroepen verschillen duidelijk in onder meer de intensiteit van het genomen engagement en het onderscheid tussen acties die zichtbaar zijn voor anderen versus acties die anoniem zijn.

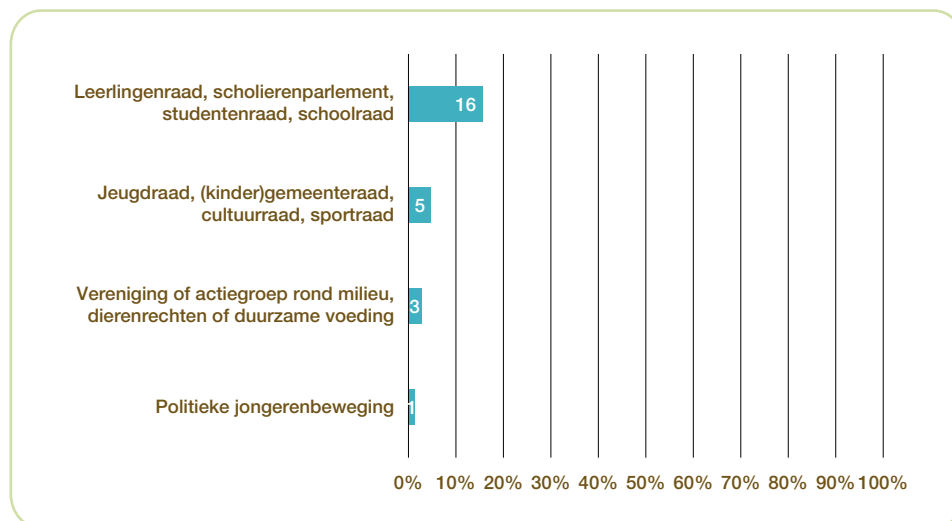
5.3.1 DEELNAME AAN ACTIVITEITEN VAN POLITIEKE VERENIGINGEN EN INSTITUTIES

In de JOP-monitor hanteren we een brede definitie van activiteiten van politieke verenigingen en instituties. Het gaat evident over deelname aan activiteiten van politieke partijen of belangenverenigingen, maar bijvoorbeeld ook over lidmaatschap van de leerlingenraad. De lat werd daarbij laag gelegd, in de zin dat respondenten gevraagd werd of ze ooit, vroeger of nu, deelnamen aan dergelijke activiteiten.

De resultaten in figuur 5.6 bevestigen wat al in de inleiding werd aangegeven. Jongeren lijken nog weinig aangesproken te worden door de activiteiten en het engagement van klassieke politieke actoren. Minder dan 5% van de jongeren is/was lid van een actiegroep rond duurzaamheid, de jeugdraad of een politieke jongerenbeweging. Het enige kanaal waarlangs nog duurzaam engagement verloopt is via de school.⁸

8 Merk op dat scholen verplicht zijn een leerlingenraad te hebben, waardoor het niet onlogisch is dat net de deelname aan activiteiten van dit instituut hoger ligt.

15,7% van de bevroagde jongeren⁹ geeft aan lid te zijn (geweest) of deel te nemen aan de activiteiten van een leerlingenraad (of aanverwante raden).

Figuur 5.6: Frequentieverdeling deelname aan activiteiten van politieke verenigingen en instituties bij jongeren in Vlaanderen (meerdere antwoorden mogelijk, in %) (14-25 jaar) (N = 1.397).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Van de vier activiteiten maakten we een variabele die aangeeft of jongeren aan de activiteiten van minstens één politieke vereniging/institutie deelnamen. Tabel 5.7 geeft de verschillen naar achtergrondkenmerken weer. In het algemeen zijn de verschillen beperkt. Meisjes nemen duidelijk meer deel aan de activiteiten van meer politiek georiënteerde verenigingen dan jongens. Er zijn geen significante verschillen naar rondkomen met gezinsinkomen en buitenlandse achtergrond. Deelname aan de activiteiten van politieke verenigingen/instituties neemt wel trapsgewijs toe met de leeftijd. Voor het diploma van de ouders vinden we een onverwacht verband, waarbij vooral de middengroep (jongeren wier ouders een diploma secundair onderwijs hebben) aanzienlijk minder vaak deelnam aan minstens één activiteit van een politieke vereniging of institutie. Opnieuw tekenen de grootste verschillen zich echter af bij

⁹ Merk op dat de steekproef ook jongeren omvat die niet meer studeren. De kans op het deelnemen aan deze vorm van participatie ligt binnen de groep van studenten uiteraard hoger dan de 15,7% doet uitschijnen.

de (laatst) gevolgde onderwijsvorm – een proxy voor de verworven onderwijspositie. Minder dan een op de tien jongeren uit de arbeidsmarktgerichte opleidingen (omvat bv. BSO) nam het afgelopen jaar deel aan minstens één activiteit van een politieke vereniging of institutie. Dat aandeel ligt bij jongeren uit de doorstroomgerichte opleidingen (omvat bv. ASO en KSO) zowat drie keer hoger.

Jongeren lijken nog weinig aangesproken te worden door de activiteiten en het engagement van klassieke politieke actoren.

	1 of meer activiteiten	
	N	%
Gender		
Jongen	696	17,2%
Meisje	690	23,3%
Leeftijd		
14-15	248	16,9%
16-17	217	12,9%
18-21	454	20,7%
22-25	479	25,1%
Rondkomen met gezinsinkomen		
(Zeer tot nogal) moeilijk rondkomen	258	18,6%
Nogal gemakkelijk rondkomen	374	21,7%
(Zeer) makkelijk rondkomen	641	20,7%

	1 of meer activiteiten	
	N	%
Diploma ouders		
Lager onderwijs	76	20,0%
Secundair onderwijs	294	12,9%
Hoger onderwijs	812	25,0%
Onbekend	221	13,1%
(Laatst) gevolgde onderwijsvorm		
Doorstroomgericht	620	27,4%
Dubbele finaliteit	317	19,6%
Arbeidsmarktgericht	260	9,2%
Achtergrond		
Belgisch	947	21,2%
Buitenlands	304	19,1%
Totaal	1.397	20,3%

Tabel 5.7: Verschillen in deelname aan activiteiten van politieke verenigingen en instituties bij jongeren in Vlaanderen naar groep (14-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

5.3.2 POLITIEKE ACTIVITEITEN

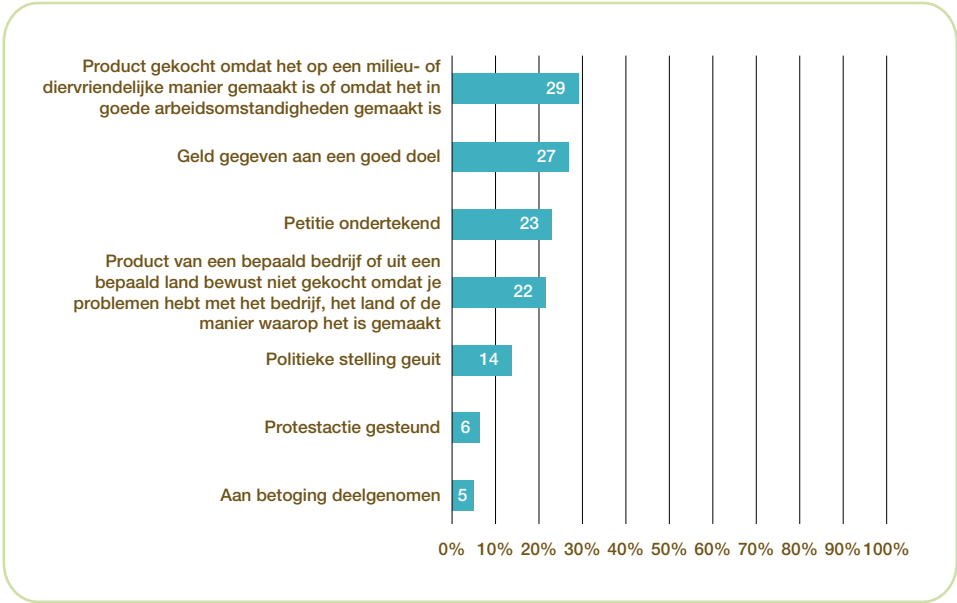
Politiek actief zijn kan uiteraard los van instellingen en verenigingen. Volgens politicologen gebeurt dat vandaag zelfs steeds meer. Aan jongeren werd een lijst voorgelegd met zeven handelingen die beschouwd worden als een politieke actie. Deze acties variëren op verschillende manieren, zoals hun publieke of private karakter, of ze individueel uitgevoerd kunnen worden, en dergelijke. Een ruime meerderheid (57,6%) heeft in de afgelopen twaalf maanden minstens een van de zeven activiteiten gedaan. Jongeren verschillen onderling wel sterk in welke activiteiten ze deden en hoeveel van deze activiteiten ze deden.

Het minst populair zijn publieke acties (al dan niet in groep). Zo heeft maximaal 6,3% van de Vlaamse jongeren een protestactie gesteund en/of deelgenomen aan een betoging (figuur 5.7). Ook het uiten van een politieke stelling gebeurde maar door 13,7% van de Vlaamse jongeren. Veel populairder zijn de acties die men alleen kan doen of waar niet noodzakelijk ruchtbaarheid aan moet worden gegeven. Ruim een vijfde tot bijna een derde kocht bijvoorbeeld bewust bepaalde producten (niet) (cfr. ‘buycot’), ondertekende een petitie, of gaf geld aan een goed doel. Het is opvallend dat positieve acties (bv. een product bewust wél kopen) populairder zijn dan negatieve acties (bv. een product bewust niet kopen).

Om de sociale verschillen verder te bestuderen, construeerden we een samengestelde indicator die het aantal verschillende activiteiten reflecteert die de jongere de afgelopen twaalf maanden ondernam (tabel 5.8). Het gaat om een intensiteitsmaat die de focus legt op de breedte van het politieke engagement.¹⁰ Meisjes, oudere jongeren en jongeren met ouders die een hoger diploma hebben behaald zijn meer politiek actief dan jongens, jongere jongeren en jongeren met ouders die een lager diploma behaalden. Een groot verschil tekent zich af naar de (laatst) gevolgde onderwijsvorm. Het patroon is daarbij identiek aan dat van de deelname aan activiteiten van politieke verenigingen of instituties: jongeren uit de arbeidsmarktgerichte studierichtingen zijn sterk ondervertegenwoordigd onder de politiek actieve jongeren. Een opvallend verschil zien we bij het rondkomen met gezinsinkomen. Opnieuw stellen we vast dat de tussengroep, jongeren die aangeven dat hun gezin ‘nogal gemakkelijk’ rondkomt, het minst politiek actief is. Het toont dat opleidingsverschillen en materiële verschillen voor politieke betrokkenheid niet hetzelfde zijn. We vinden geen statistisch

¹⁰ Het is perfect mogelijk dat een jongere heel politiek geëngageerd is, maar zijn tijd en energie bewust investeert in één actie of activiteit.

significante verschillen in de politieke activiteiten van jongeren naar het al dan niet hebben van een buitenlandse achtergrond.

Figuur 5.7: Frequentieverdeling deelname aan politieke activiteiten bij jongeren in Vlaanderen (meerdere antwoorden mogelijk, in %) (14-25 jaar) (N = 1.162).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

		0	1	2 of meer
	N	%	%	%
Gender				
Jongen	588	50,3%	20,9%	28,7%
Meisje	566	34,6%	24,9%	40,5%
Leeftijd				
14-15	211	50,2%	24,2%	25,6%
16-17	163	44,8%	28,2%	27,0%

POLITIEK GEDRAG

		0	1	2 of meer
	N	%	%	%
18-21	382	41,6%	25,1%	33,2%
22-25	406	38,2%	17,2%	44,6%
Rondkomen met gezinsinkomen				
(Zeer tot nogal) moeilijk rondkomen	228	44,3%	21,9%	33,8%
Nogal gemakkelijk rondkomen	333	51,4%	19,8%	28,8%
(Zeer) makkelijk rondkomen	599	36,7%	24,5%	38,7%
Diploma ouders				
Lager onderwijs	58	43,1%	27,6%	29,3%
Secundair onderwijs	271	53,1%	20,7%	26,2%
Hoger onderwijs	770	37,4%	22,7%	39,9%
Onbekend	64	56,3%	26,6%	17,2%
(Laatst) gevolgde onderwijsvorm				
Doorstroomgericht	590	31,7%	21,9%	46,4%
Dubbele finaliteit	292	47,6%	22,6%	29,8%
Arbeidsmarktgericht	234	60,7%	23,9%	15,4%
Achtergrond				
Belgisch	894	41,5%	21,9%	36,6%
Buitenlands	266	45,1%	25,6%	29,3%
Totaal	1.162	42,4%	22,7%	34,9%

Tabel 5.8: Verschillen in deelname aan politieke activiteiten bij jongeren in Vlaanderen naar groep (14-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

5.3.3 PARTIJVOORKEUR

Een laatste uitkomst die we bestuderen is het stemgedrag bij verkiezingen en de partijvoorkeur. Veel onderzoek komt tot dezelfde conclusie. Jongeren geven vaak aan geen geldige partijvoorkeur te hebben, hetzij omdat ze niet weten op wie ze zouden moeten stemmen, hetzij omdat ze aangeven niet of blanco te zullen stemmen. Het gaat om een vaststelling die we bij iedere editie van de JOP-monitor doen, en dus ook bij de JOP-postmonitor 5. Daarom zullen we de analyse in twee stappen doen. Eerst bekijken we welke jongeren een geldige partijvoorkeur hebben. Vervolgens bestuderen we de concrete partijkeuze van jongeren die een geldige partijvoorkeur hebben. Zoals eerder vermeld is de analyse voor deze uitkomst beperkt tot jongeren vanaf 16 jaar.

Bij dit alles dient in het achterhoofd gehouden te worden dat de JOP-postmonitor 5 in het voorjaar van 2023 werd afgenomen. Dat is ruim drie jaar na de laatste verkiezingen en ruim een jaar voor de volgende verkiezingen. Er waren met andere woorden geen verkiezingscampagnes en het thema ‘verkiezingen’ was niet sterk aanwezig in het publieke debat. Dat is mogelijk een van de factoren die ervoor zorgt dat onder jongeren vanaf 16 jaar slechts 52,1% een partijvoorkeur had (tabel 5.9). De overige jongeren zouden niet stemmen (7,0%), blanco stemmen (6,2%) of weten het niet (34,7%). Gegeven het debat rond de leeftijd waarop jongeren klaar zijn om te stemmen, splitsen we deze percentages meteen uit naar leeftijd. Dat toont twee interessante zaken. Ten eerste is het duidelijk dat naarmate jongeren ouder worden, het aandeel jongeren met een geldige stemvoorkeur sterk toeneemt. Onder 16- en 17-jarigen heeft slechts 40,7% een geldige stemvoorkeur. Bij de jongeren die minstens 22 jaar zijn bedraagt dit 60,5%. Interessant daarbij is, ten tweede, dat de samenstelling van de groep zonder geldige stemvoorkeur ook inhoudelijk wijzigt. Terwijl het percentage jongeren dat het niet weet of dat niet zou stemmen daalt met de leeftijd, ligt het aandeel blankostemmers juist het hoogst bij de oudste jongeren. Aangenomen dat een blanco stem ook een bewuste politieke keuze is en in ieder geval voldoet aan de opkomstplicht, onderschat het onderscheid geldige-ongeldige partijvoorkeur de leeftijdsverschillen dus nog enigszins.

In tabel 5.10 wordt het hebben van een (on)geldige partijvoorkeur uitgesplitst naar de andere socio-demografische kenmerken. Er tekenen zich daarbij grote verschillen af. Opvallend is dat jongens veel minder dan meisjes aangeven niet te weten op wie ze zouden stemmen en ze uiten daardoor ook vaker een geldige partijvoorkeur dan meisjes. Ze stellen wel vaker bewust blanco te zullen stemmen. Jongeren die thuis moeite hebben om rond te komen, hebben minder vaak een geldige partijvoorkeur

in vergelijking met de jongeren die nogal gemakkelijk kunnen rondkomen. Tegelijk geven ze ook het vaakst aan bewust blanco te stemmen of niet te stemmen.

	Totaal (N = 969)	16-17 (N = 172)	18-21 (N = 389)	22 of ouder (N = 408)
Geen geldige partijvoorkeur	47,9%	59,3%	51,9%	39,5%
Geldige partijvoorkeur	52,1%	40,7%	48,1%	60,5%
Blanco of ongeldig	6,2%	5,2%	5,1%	7,8%
Ik zou niet gaan stemmen	7,0%	12,8%	8,7%	2,9%
Ik weet het niet	34,7%	41,3%	38,0%	28,7%

Tabel 5.9: Het hebben van een geldige partijvoorkeur bij jongeren in Vlaanderen naar leeftijd (16-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Jongeren die opgroeien in gezinnen met ouders die een diploma lager onderwijs hebben behaald of ouders van wie het diploma niet bekend is, hebben minder vaak een geldige partijvoorkeur in vergelijking met jongeren met een diploma secundair of hoger onderwijs. Voor de (laatst) gevolgde onderwijsvorm vinden we grote verschillen. Jongeren uit de doorstroomrichtingen (omvat bv. ASO en KSO) hebben veel vaker een geldige partijvoorkeur. Jongeren uit de arbeidsmarktgerichte studierichtingen (omvat bv. BSO) hebben niet alleen veel minder vaak een geldige partijvoorkeur, zij geven ook opvallend vaak aan (14,3% versus 5,5% en 4,5% in de andere onderwijsvormen) niet te gaan stemmen. Op die manier lijken zij zich veel vaker totaal afzijdig te houden van het politieke bedrijf. Ook het hebben van een buitenlandse achtergrond hangt samen met het hebben van een geldige partijvoorkeur. Slechts 41,3% van de jongeren met een buitenlandse achtergrond heeft een geldige partijvoorkeur. Jongeren met een buitenlandse achtergrond geven vaker aan dat ze niet zouden gaan stemmen, mogelijk omdat ze de Belgische nationaliteit niet hebben en dus ook niet mogen stemmen. Tegelijk geven ze minder vaak aan blanco of ongeldig te zullen stemmen.

		Geldige partij- voorkeur	Blanco	Niet stemmen	Weet niet
	N	%	%	%	%
Gender					
Jongen	481	57,2%	7,7%	6,4%	28,7%
Meisje	476	47,1%	4,6%	7,6%	40,8%
Rondkomen met gezinsinkomen					
(Zeer tot nogal) moeilijk rondkomen	191	47,6%	8,4%	14,1%	29,8%
Nogal gemakkelijk rondkomen	288	48,6%	4,5%	5,6%	41,3%
(Zeer) makkelijk rondkomen	484	56,0%	6,4%	5,0%	32,6%
Diploma ouders					
Lager onderwijs	55	32,7%	5,5%	25,5%	36,4%
Secundair onderwijs	230	56,5%	8,3%	3,9%	31,3%
Hoger onderwijs	633	54,0%	5,5%	5,1%	35,4%
Onbekend	49	26,5%	6,1%	26,5%	40,8%
(Laatst) gevolgde onderwijsvorm					
Doorstroomgericht	467	60,2%	4,1%	4,5%	31,3%
Dubbele finaliteit	271	46,1%	11,4%	5,5%	36,9%
Arbeidsmarktgericht	189	43,9%	4,8%	14,3%	37,0%

		Geldige partij- voorkeur	Blanco	Niet stemmen	Weet niet
	N	%	%	%	%
Achtergrond					
Belgisch	742	55,4%	7,0%	3,9%	33,7%
Buitenlands	223	41,3%	3,6%	17,5%	37,7%

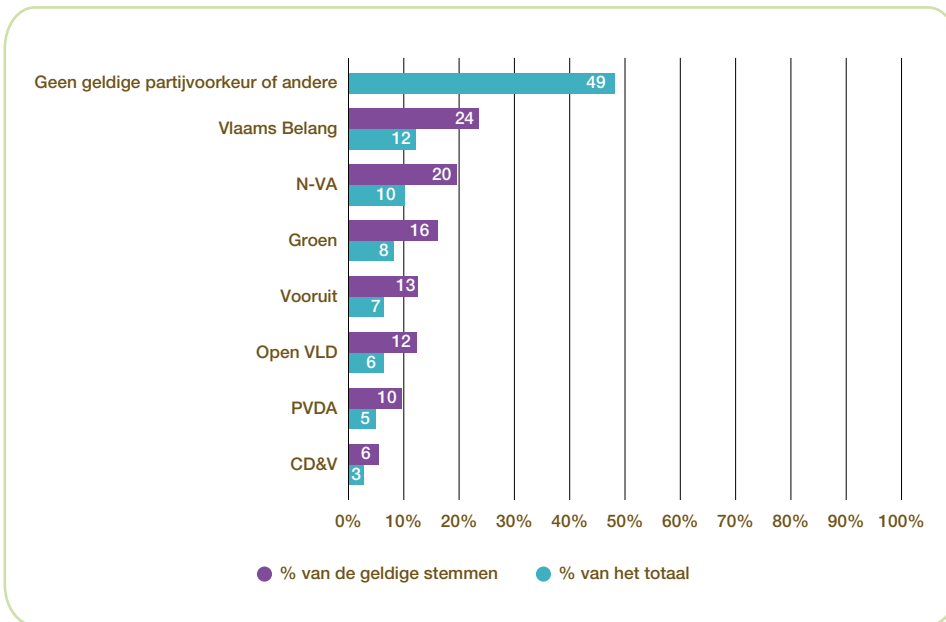
Tabel 5.10: Verschillen in het hebben van een geldige partijvoorkeur bij jongeren in Vlaanderen naar groep (16-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Vervolgens bekijken we de effectieve partijvoorkeur (figuur 5.8). Die kan op twee manieren berekend worden, afhankelijk van of we mensen zonder geldige partijvoorkeur wel of niet meetellen. In het voorjaar van 2023 was Vlaams Belang met 23,7% van de geldige stemmen de populairste partij onder jongeren (tabel 5.12). Groen en N-VA scoren met 16,2% en 19,8% aanzienlijk lager. De andere partijen halen minder dan 11% van de stemmen. Bekijken we dezelfde cijfers maar houden we rekening met het feit dat 48,5%¹¹ van de jongeren geen geldige partijvoorkeur had, dan blijven de verhoudingen tussen de partijscores wel gelijk, maar daalt hun absolute steun natuurlijk zeer sterk.

Terwijl het percentage jongeren dat het niet weet of dat niet zou stemmen daalt met de leeftijd, ligt het aandeel blancostemmers juist het hoogst bij de oudste jongeren.

11 Dit cijfer wijkt af van tabel 5.9 omdat we de categorie 'andere' hier bij de missings rekenden. Bij 'andere' noteerden jongeren vooral partijen waar ze ofwel niet op konden stemmen, ofwel lokale partijen.

Ter volledigheid splitsen we de partijvoorkeur ook uit naar de socio-demografische kenmerken (tabel 5.11).¹² We bespreken dat hier niet in groot detail omdat de kleine aantallen de verschillen weinig stabiel maken. Wat wel heel duidelijk is in onderstaande tabellen, is dat de partijvoorkeur van 16-17-jarigen duidelijk verschilt van meerderjarige jongeren. Dat komt enerzijds doordat de eerste groep veel vaker geen geldige partijvoorkeur heeft. Maar zelfs als we dat in rekening brengen, zien we dat bepaalde partijen (bv. CD&V en Vlaams Belang) bij 16-17-jarigen veel populairder of juist minder populair (Groen, N-VA, Open Vld en Vooruit) zijn dan bij andere leeftijdsgroepen.

Figuur 5.8: Partijvoorkeur bij jongeren in Vlaanderen naar groep, in % (N = 966) (16-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

¹² We doen dat niet voor het opleidingsniveau van de ouders omdat daar lege cellen ontstaan.

		CD&V	Groen	N-VA	Open Vld	PVDA	Vlaams Belang	Vooruit	Geen geldige partijvoorkeur of andere
	N	%	%	%	%	%	%	%	%
Gender									
Jongens	483	3,1%	5,4%	15,5%	6,0%	5,0%	17,4%	4,1%	43,5%
Meisjes	476	2,7%	11,6%	4,8%	6,9%	4,6%	7,1%	8,8%	53,4%
Leeftijd¹³									
16-17	170	5,3%	3,5%	5,9%	2,4%	3,5%	14,7%	4,7%	60,0%
18-21	388	2,6%	8,0%	10,1%	4,9%	5,2%	10,1%	7,0%	52,3%
22-25	406	2,2%	10,6%	12,1%	9,6%	5,4%	13,1%	6,9%	40,1%
Rondkomen met gezinsinkomen									
(Zeer tot nogal) moeilijk rondkomen	192	3,1%	4,2%	4,7%	3,6%	7,8%	17,2%	6,3%	53,1%
Nogal gemakkelijk rondkomen	287	2,8%	10,8%	9,1%	6,3%	4,5%	9,8%	4,9%	51,9%
(Zeer) makkelijk rondkomen	485	2,9%	8,7%	13,2%	7,4%	4,3%	11,5%	7,6%	44,3%

13 Vraag voorgelegd aan jongeren vanaf 16 jaar.

		CD&V	Groen	N-VA	Open Vld	PVDA	Vlaams Belang	Vooruit	Geen geldige partijvoorkeur of andere
	N	%	%	%	%	%	%	%	%
(Laatst) gevolgde onderwijsvorm									
Doorstroomgericht	467	3,2%	12,2%	12,6%	10,3%	4,1%	7,7%	9,0%	40,9%
Dubbele finaliteit	271	2,6%	3,7%	10,7%	2,6%	8,9%	11,8%	5,9%	53,9%
Arbeidsmarktgericht	189	3,2%	6,3%	4,8%	3,2%	2,1%	23,3%	1,6%	55,6%
Achtergrond									
Belgisch	742	3,5%	8,1%	11,1%	6,5%	3,5%	15,0%	7,4%	45,0%
Buitenlands	222	0,9%	9,5%	7,2%	6,3%	9,9%	2,7%	3,6%	59,9%

Tabel 5.11: Partijvoorkeur bij jongeren in Vlaanderen naar groep, in %, (16-25 jaar).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)-

5.4 ETNISCH-CULTURELE VERSCHILLEN IN DE RELATIE TUSSEN JONGEREN EN POLITIEK

De JOP-postmonitor 5 (2023) slaagt er om verschillende redenen onvoldoende in de groeiende etnisch-culturele diversiteit in met name de grootsteden in kaart te brengen. Daarom organiseert het JOP sinds 2010 een grootstedelijke monitor. Een aantal uitkomsten die verwijzen naar politieke overtuigingen en gedragingen uit de JOP-postmonitor 5 werden meegenomen in de JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023).¹⁴ Daardoor kunnen de data van deze laatste helpen om etnisch-culturele verschillen met betrekking tot jongeren en politiek beter te beschrijven.

Voor deze uitdieping dienden een aantal keuzes gemaakt te worden. In dit hoofdstuk kiezen we ervoor de resultaten van de grootstedelijke monitor te gebruiken ter verfijning van de resultaten van de JOP-postmonitor 5. We hernemen daarom niet alle socio-demografische verschillen, maar focussen heel specifiek op etnisch-culturele verschillen en hanteren daarbij een meer fijne indeling dan wat de JOP-postmonitor 5 toelaat. Verschillen *naar* etnisch-culturele groep zijn daarbij uiteraard niet noodzakelijk verschillen *door* de etnisch-culturele groep. We weten dat etnisch-culturele verschillen samenhangen met verschillen in socio-economische achtergrond, onderwijspositie, enzovoort. Als we in dit deel een uitsplitsing maken naar etnisch-culturele herkomst, dan is dat vanuit de idee dat in een diverse samenleving dé migrant niet bestaat, en we willen onderzoeken in welke mate de specificiteit van de regionale herkomst bijkomende informatie geeft over verschillen in opvattingen en gedragingen van jongeren. Omdat we weten dat etnisch-culturele diversiteit vooral sterk aanwezig is in de (groot)steden én er rond politiek vaak aanzienlijke verschillen zijn tussen de steden en het minder verstedelijkte Vlaanderen, focussen we op jongeren uit de drie grootsteden in dit onderzoek (Antwerpen, Gent, Brussel). Jongeren uit de niet-stedelijke Vlaamse steekproef werden ongeacht hun herkomst buiten beschouwing gelaten.

¹⁴ Niet alle uitkomsten werden meegenomen. Opvattingen over klimaat werden niet opgenomen in de JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023). De effectieve partijvoorkeur werd door een te groot aantal missings buiten beschouwing gelaten.

De diversiteit onder jongeren in de grootsteden is vandaag erg groot. Dat betekent dat bij de indeling van de herkomstgebieden ook keuzes gemaakt dienden te worden. Ten eerste focussen we voor de indeling van de herkomst vooral op een verfijning van jongeren van wie minstens één ouder een niet-Europese nationaliteit heeft. Daarbij beschouwen we de nationaliteit (eerste of tweede) van de vader als leidend. Alleen als de vader een Europese nationaliteit had, werd naar de nationaliteit van de moeder gekeken. In de JOP-grootstedelijke monitor zijn, ten tweede, een aantal specifieke groepen sterk aanwezig. Jongeren met een band met landen als Congo, Turkije, Marokko maar bijvoorbeeld ook Albanië zijn net als in de stedelijke bevolking sterk aanwezig in onze data. Veeleer dan deze specifieke groepen uit te lichten¹⁵, deelden we jongeren in naar regio's: de Balkan, de Maghreb-landen, het Midden-Oosten, Sub Sahara Afrika, Centraal-Azië, Zuid-Oost-Azië, Noord-Amerika en Canada en Australië, Midden-Amerika¹⁶ en Caraïbisch gebied, Zuid-Amerika. Het spreekt daarbij voor zich dat binnen specifieke regio's bepaalde groepen oververtegenwoordigd zijn (bv. Marokko binnen de Maghreb-landen; Congo binnen Sub Sahara Afrika). De inhoudelijk minst eenduidige regio is daarbij het Midden-Oosten. Twee duidelijke opmerkingen zijn hiervoor aan de orde. Ten eerste herbergt deze regio landen die qua culturele tradities erg verschillend zijn en waartussen vaak etnisch-politieke conflicten bestaan (bv. Israël en Saudi-Arabië). Ten tweede werd ook Turkije (geografisch deels gelegen in de Balkan) in deze groep ingedeeld en is er in Vlaamse grootsteden om historische redenen een grote Turkse gemeenschap. Deze nuances maken duidelijk dat onze opsplitsing naar subgroepen van jongeren met een band met een niet-Europees land niet zozeer gericht is op het bestuderen van de exacte verschillen. De centrale vraag achter deze analyse is niet zozeer hoe groot de verschillen precies zijn, maar wel of er duidelijke verschillen zijn. Het is aan verdiepend onderzoek om specifieke groepen te vergelijken en verklaringen te zoeken voor de geobserveerde verschillen. Daarbij dient meer informatie gebruikt te worden dan de nationaliteit van de ouders en ook gekeken te worden naar geloofsovertuigingen, identificatie met het land van herkomst, enzovoort.

Een laatste opmerking heeft betrekking op de interpretatie van de statische significantietests. Omdat de JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023) afgenomen werd in scholen, diende de vragenlijst kort gehouden te worden. Daarom werd ervoor geselecteerd om met roterende modules te werken. Sommige vragen over politiek werden slechts voorgelegd aan de helft van de respondenten, andere vragen werden aan alle leerlingen gesteld. Dat impliceert dat de precisie van de schattingen tussen uitkomsten

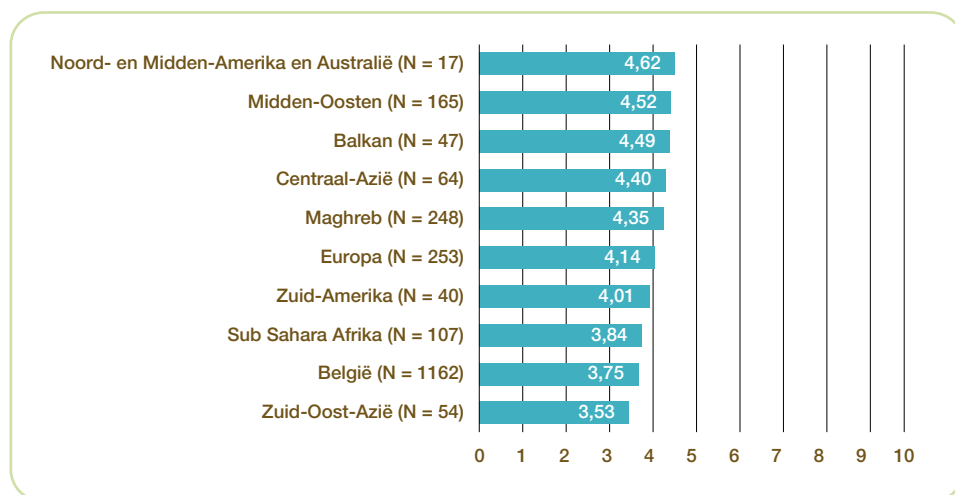
15 Het nadeel van deze strategie zou immers zijn dat vele landen buiten beschouwing zouden blijven.

16 Omdat het aantal jongeren met een herkomst uit Noord-Amerika en Australië te laag was werden ze samen genomen met jongeren uit Midden-Amerika.

varieert. Bovendien werd voor dit boek besloten te werken met Bonferroni-correcties voor post hoc significantietoetsen. Deze tests worden strenger naarmate een variabele meer categorieën heeft. De verfijnde indicator voor herkomst heeft tien categorieën. Om al deze redenen kijken we bij de interpretatie vooral naar de algemene patronen, veeleer dan te focussen op de statistische significantie van verschillen. Die laatste wordt uiteraard wel ter informatie meegegeven.

5.4.1 POLITIEKE INTERESSE

De resultaten in figuur 5.9 bevestigen het beeld dat ook op basis van de JOP-postmonitor 5 werd verkregen: jongeren met Belgische achtergrond zijn minder in politiek geïnteresseerd dan jongeren met buitenlandse achtergrond. De jongeren met niet-Belgische maar Europese achtergrond nemen een tussenpositie in qua politieke interesse tussen de jongeren met Belgische en jongeren met niet-Europese achtergrond. De verschillen binnen de groep jongeren met niet-Europese achtergrond zijn relatief klein en statistisch niet significant. Dat betekent echter niet dat er zich in de precieze gemiddelden geen interessante patronen aftekenen. Interessant is bijvoorbeeld dat jongeren uit een aantal regio's waar er langdurige conflicten waren of zijn (de Balkan, Midden-Oosten) het meest in politiek geïnteresseerd zijn, al is alleen het verschil België versus Midden-Oosten daarbij statistisch significant.

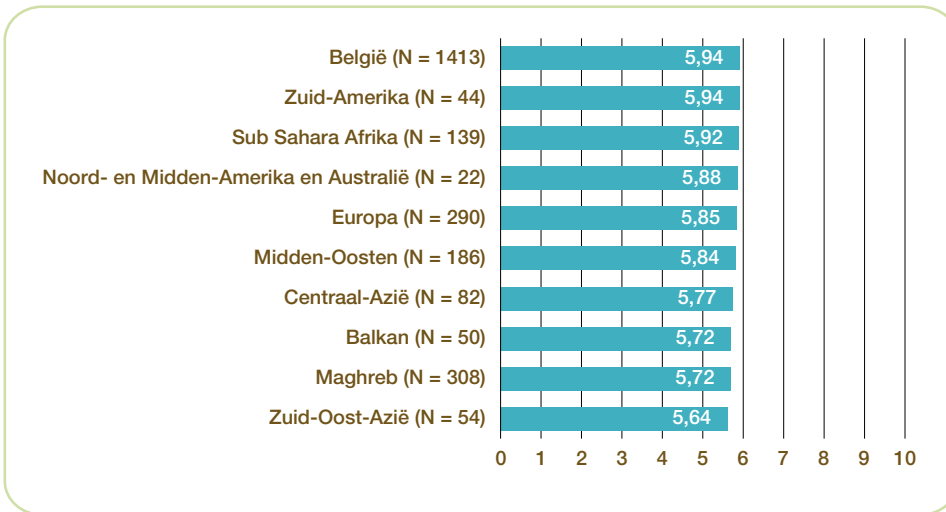

Figuur 5.9: Politieke interesse naar etnisch-culturele achtergrond (gem. 0-10) (1e tot en met 6e jaar).

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

5.4.2 EGALITARISME

Er zijn geen statistisch significante verschillen naar etnisch-culturele achtergrond. Het algemene patroon is wel dat jongeren met buitenlandse achtergrond gemiddeld iets lager scoren dan jongeren met Belgische achtergrond (figuur 5.10). Dat patroon was al zichtbaar bij de resultaten van de JOP-postmonitor 5. De resultaten van de grootstedelijke monitor tonen daarbij dat dat patroon zich voor bijna alle specifieke groepen voordoet.

Figuur 5.10: Egalitarisme naar etnisch-culturele achtergrond (gem. 0-10) (14-25 jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

5.4.3 INTERGROEPSATTITUDES EN SOCIALE IDENTITEITEN

Intergroepsattitudes hebben altijd twee componenten: de houding tegenover de anderen en de identificatie met de eigen groep. Net zoals in de JOP-postmonitor 5 bevat de grootstedelijke monitor daarom de houding van jongeren tegenover veertien groepen en de gevoelens van verbondenheid met groepen op basis van acht verschillende kenmerken.

Voor de houding tegenover groepen tekent zich een heel duidelijke tweedeling af (tabel 5.12). Enerzijds zijn er groepen waarvoor de verschillen naar achtergrond klein of onbestaande zijn. Groepen gebaseerd op leeftijd, opleidingsniveau, materiële welvaart (armen of rijken) en zelfs groepen met een sterk verschillende politieke voorkeur of mensen die zich inzetten voor het klimaat worden door alle jongeren, ongeacht de achtergrond, op een vrij gelijkaardige wijze beoordeeld. Anderzijds zijn er de religieuze groepen (christenen, niet-gelovigen, moslims en Joden) aangevuld met de LGBTQ+-gemeenschap waarvoor zich wel aanzienlijke verschillen aftekenen naar achtergrond. Voor de houding tegenover leden van de LGBTQ+-gemeenschap verklaart de achtergrond 8% van de variantie. Vooral jongeren uit de Maghreb-landen, gevolgd door jongeren met achtergrond in het Midden-Oosten, de Balkan en Centraal-Azië, rapporteren een veel negatievere houding tegenover deze gemeenschap dan andere jongeren. Met betrekking tot de groepen afgebakend op basis van geloof tekent zich een patroon af waarbij jongeren met Belgische achtergrond positiever staan tegenover niet-gelovigen dan alle andere groepen. Jongeren met een buitenlandse herkomst¹⁷ staan dan weer positiever tegenover zowel christenen als moslims in vergelijking met jongeren met Belgische achtergrond. Voor Joden vinden we de meest negatieve houding bij de heterogene groep Noord- en Midden-Amerika (+ Australië) en Zuid-Amerika.

17 Merk op dat met name voor de houding tegenover deze groepen, de regionale indeling die we hanteren mogelijk minder interessant is als gevolg van de zeer heterogene samenstelling naar religie van deze regio's.

Wat zijn jouw gevoelens over...	Mensen met een sterk andere politieke voorkeur	Migranten	Rijke mensen	Arme mensen	Mensen die zich inzetten voor het klimaat	LGBTQ+-personen	
	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.	
Etnisch-culturele achtergrond							
België	4,73	6,08	5,62	5,88	6,70	5,43	
Europa	4,78	6,33	5,73	6,25	6,29	4,93	
Maghreb	4,79	6,43	5,41	6,48	5,82	2,81	
Sub Sahara Afrika	4,67	6,76	5,25	6,15	6,21	4,53	
Midden-Oosten	5,11	6,38	5,63	6,26	5,96	3,31	
Centraal-Azië	4,52	6,13	5,06	5,80	6,06	3,71	
Zuid-Oost-Azië	4,98	6,18	5,42	5,58	5,94	4,77	
Noord- en Midden-Amerika, en Australië	4,16	6,58	6,04	6,39	6,74	6,49	
Zuid-Amerika	4,66	6,19	5,17	6,11	5,88	5,02	
Balkan	5,00	6,63	5,59	6,41	6,03	3,65	
Totaal	4,76	6,23	5,56	6,04	6,41	4,84	
N	3501	3470	3476	3453	3403	3038	

Tabel 5.12: Houding van jongeren tegenover veertien sociale groepen in Vlaanderen naar etnisch-culturele achtergrond (gem. 0-10) (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

ETNISCH-CULTURELE VERSCHILLEN IN DE RELATIE TUSSEN JONGEREN EN POLITIEK

	Christenen	Moslims	Joden	Niet-gelovigen	Ouderen	Jongeren	Hoog-opgeleiden	Laag-opgeleiden
	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.
	6,33	6,42	5,72	6,53	6,88	6,76	6,58	5,97
	7,04	7,21	5,84	6,36	7,16	6,95	6,82	6,34
	6,76	9,26	5,09	5,55	7,28	6,85	6,70	6,28
	8,19	8,03	6,38	5,79	6,97	7,05	6,50	6,19
	6,88	8,76	5,75	5,71	7,28	6,76	6,62	6,32
	6,54	7,89	5,82	6,04	7,04	6,68	6,38	5,98
	6,63	6,68	6,27	6,54	7,09	6,72	6,93	6,35
	6,40	6,86	4,92	6,45	7,18	6,16	5,96	5,77
	7,20	7,04	4,85	5,69	7,21	6,56	6,37	5,24
	7,91	8,93	6,68	6,39	7,84	7,06	6,89	7,09
	6,66	7,23	5,71	6,27	7,03	6,80	6,62	6,10
	3060	3486	3293	3315	3404	3406	3290	3270

Origine	Leeftijd	Gender	Opleiding	Seksuele geaard- heid	Etnische Afkomst	Geloof	Politieke voorkeur
	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.
België	3,74	3,58	3,37	3,53	3,29	3,37	3,07
Europa	3,66	3,60	3,35	3,54	3,58	3,43	3,22
Maghreb	3,66	3,57	3,46	3,50	3,74	4,12	3,18
Sub Sahara Afrika	3,54	3,63	3,36	3,62	3,80	3,83	3,15
Midden-Oosten	3,75	3,76	3,48	3,80	3,86	4,03	3,35
Centraal-Azië	3,61	3,56	3,25	3,36	3,64	3,78	3,27
Zuid-Oost-Azië	3,70	3,46	3,26	3,39	3,42	3,17	2,79
Noord- en Midden- Amerika, en Australië	3,34	3,41	3,07	2,89	3,63	3,38	3,04
Zuid-Amerika	3,80	3,54	3,38	3,51	3,79	3,52	3,10
Balkan	3,86	3,84	3,51	3,73	4,03	4,10	3,09
N	995	998	988	992	996	996	994

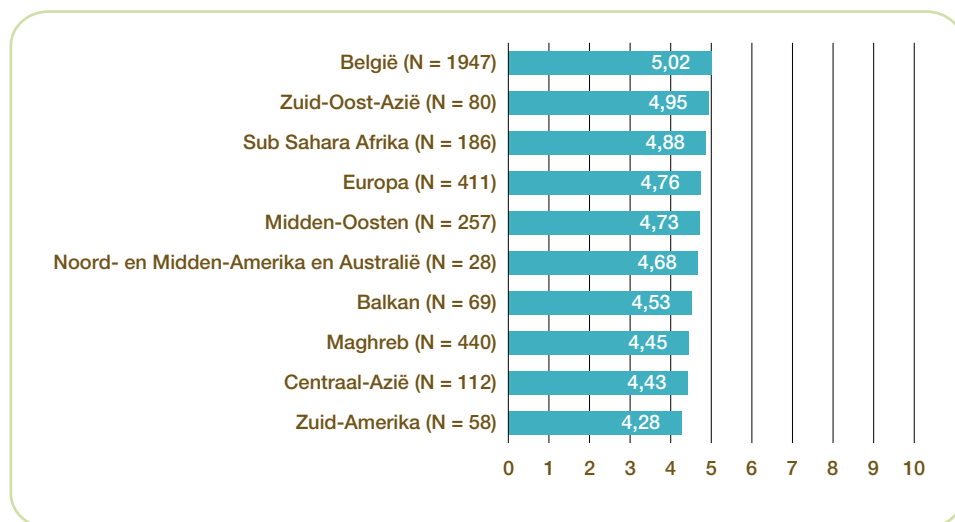
Tabel 5.13: Gevoelens van verbondenheid op basis van zeven kenmerken bij jongeren in Vlaanderen naar etnisch-culturele achtergrond (gem. 1-5) (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Een tweede component van een intergroepshouding zijn de gevoelens van verbondenheid met een groep. Zoals eerder vermeld kunnen we daarbij zowel naar de absolute sterkte van gevoelens van verbondenheid kijken als naar de relatieve sterkte. In dat laatste geval kijken we vooral naar de ordening tussen de verschillende groepsonderscheiden die werden voorgelegd aan respondenten. Hier focussen we vooral op die laatste verschillen (tabel 5.13). Voor jongeren van wie de ouders afkomstig zijn

uit de Balkan, het Midden-Oosten en de Maghreb-landen is geloof een veel belangrijkere bron van gevoelens van verbondenheid in vergelijking met zowel jongeren van Belgische achtergrond als de andere Europese en niet-Europese regio's. Een vergelijkbaar patroon maar toch duidelijk minder uitgesproken, doet zich voor bij etniciteit als basis voor gevoelens van verbondenheid.

5.4.4 INTERPERSOONLIJK VERTROUWEN

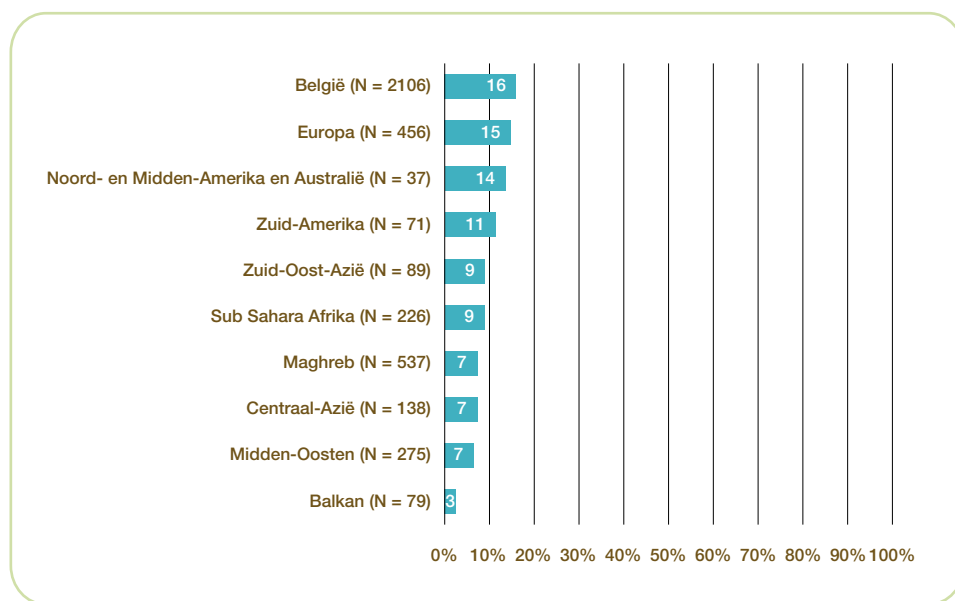
Interpersoonlijk vertrouwen is het hoogst bij jongeren met Belgische achtergrond (figuur 5.11) en het laagst bij jongeren met Zuid-Amerikaanse achtergrond en uit de Maghreb-landen en Centraal-Azië. De verschillen naar regio zijn, hoewel vele statistisch niet significant zijn, voor deze uitkomst duidelijk groter in vergelijking met andere politieke uitkomsten.

Figuur 5.11: Interpersoonlijk vertrouwen naar etnisch-culturele achtergrond (gem. 0-10) (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

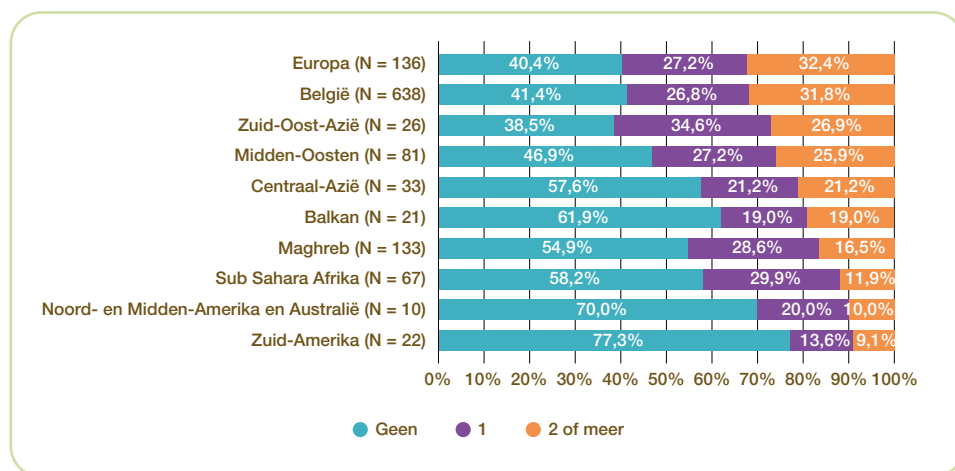
5.4.5 POLITIEK GEDRAG

Voor politiek gedrag kijken we zowel naar de deelname aan activiteiten van politieke verenigingen of instituties, als naar participatie aan een reeks verschillende politieke acties. De beide uitkomsten tonen een zeer gelijkaardig beeld. Dat is er een waarbij jongeren met niet-Europese achtergrond aanzienlijk minder deelnemen aan activiteiten van politieke verenigingen en instituties of politieke acties ondernemen (figuur 5.12 en 5.13). Er zijn wel grote verschillen naar de regio waaruit de jongere afkomstig is. Voor deelname aan de activiteiten van politieke verenigingen of instituties scoren met uitzondering van jongeren uit Noord- en Midden-Amerika en Australië *alle* groepen erg laag. We weten dat de score op deze indicator vooral wordt bepaald door het al dan niet deelnemen aan de leerlingenraad. Dat roept de vraag op of scholen voldoende inspanningen leveren om jongeren met een buitenlandse achtergrond te betrekken bij de leerlingenraad.

Figuur 5.12: Frequentieverdeling deelname aan activiteiten van politieke verenigingen en instituties bij jongeren in Vlaanderen naar etnisch-culturele achtergrond, in % (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Voor de politieke acties zijn de verschillen tussen regio's groter. Jongeren met niet-Europese achtergrond zijn minder vaak politiek actief, maar voor sommige regio's (bv. Midden-Oosten, Zuid-Oost-Azië) blijft het verschil met jongeren van Belgische achtergrond beperkt. Voor andere regio's zijn de verschillen zeer groot. De algemene conclusie is daardoor dat de verbreding van politieke participatie nog niet geleid heeft tot het uitwissen van verschillen in politieke participatie naar etnisch-culturele herkomst. Dat is opmerkelijk, gegeven dat we voor politieke interesse vaststellen dat jongeren met een Belgische achtergrond het minst in politiek geïnteresseerd zijn.

Figuur 5.13: Frequentieverdeling voor aantal verrichte politieke activiteiten bij jongeren naar etnisch-culturele achtergrond, in % (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

5.5 BESLUIT

Bij het monitoren van het denken, handelen en voelen van Vlaamse jongeren besteedt het Jeugdonderzoeksplatform altijd aandacht aan het thema politiek. We hanteren daarbij een brede invulling en kijken niet alleen naar de effectieve stemintentie, partijvoorkeur en het engagement in concrete politieke initiatieven. We bestuderen ook politieke interesse an sich, enkele mens- en maatschappijopvattingen die samenhangen met de partijvoorkeur, intergroepsattitudes en sociale identiteiten. In deze conclusie distilleren we uit de vele specifieke vaststellingen een aantal meer algemene bevindingen.

Vlaamse jongeren zijn niet sterk in politiek geïnteresseerd. Dat werd eerder reeds herhaaldelijk vastgesteld en wordt bevestigd door de data van de JOP-postmonitor 5. We merken het aan de politieke interesse zelf, maar bijvoorbeeld ook aan het hebben van een partijvoorkeur. Bijna de helft van de 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen heeft geen geldige partijvoorkeur en geeft dus aan niet te gaan stemmen, blanco te zullen stemmen of niet te weten op welke partij ze zouden moeten stemmen. Interessant in die context is dat jongeren met een migratieachtergrond en dan in het bijzonder zij die een band hebben met een land of regio waar langdurige conflicten zijn, juist meer in politiek geïnteresseerd zijn. Dat patroon is enigszins zichtbaar in de JOP-postmonitor, maar komt nog veel duidelijker naar voren in de resultaten van de grootstedelijke monitor.

Dat laatste raakt meteen een belangrijk punt voor nuance aan: ook op het vlak van politiek bestaat dé Vlaamse jongere niet. Er tekenen zich voor nagenoeg alle bestudeerde uitkomsten sociale verschillen af. Die zijn niet altijd even groot, maar vaak wel consistent. In het algemeen zijn er volgens ons minstens vier algemene aandachtspunten die uit de resultaten in dit hoofdstuk voortvloeien.

Ten eerste denken we dat de verbreding van de politieke activiteiten niet automatisch een democratisering van de politiek inhoudt. Vaak wordt de geringe deelname aan politieke activiteiten van politieke organisaties bij jongeren geïnterpreteerd als een teken dat (groepen van) jongeren vandaag op een *andere manier* politiek actief en betrokken zijn. Onze data geven echter weinig steun voor die hypothese. Ook voor alternatieve vormen van politieke participatie zien we grotendeels dezelfde sociale verschillen. Dat betekent niet dat de verbreding van de politiek geen potentieel heeft, wel dat het democratiseringspotentieel vandaag zeker nog niet gerealiseerd wordt.

Binnen de geobserveerde sociale verschillen spelen, ten tweede, opleidingsverschillen een cruciale rol. In lijn met de bezorgdheden rond de groei van een

diplomademocratie, zien we dat jongeren met een zwakkere onderwijspositie (ouders met diploma lager onderwijs, arbeidsmarktgerichte onderwijsvorm) veel minder betrokken zijn bij de diverse aspecten van het politieke bedrijf. Voor jongeren blijkt de onderwijsvorm daarbij doorgaans veel belangrijker te zijn dan het opleidingsniveau van de ouders. Dat stemt hoopvol. Het is wel degelijk het zelf afgelegde parcours, veel meer dan het vertrekpunt, dat het verschil maakt. Maar dat verschil is wel aanzienlijk. Jongeren uit het beroepsonderwijs en/of de arbeidsmarktgerichte studierichtingen zijn veel minder politiek betrokken dan jongeren die algemeen secundair of een doorstroomrichting volgen. De eerste groep meer betrekken bij de politiek lijkt vanuit democratisch oogpunt een blijvend en belangrijk aandachtspunt.

De algemene conclusie is daardoor dat de verbreding van politieke participatie nog niet geleid heeft tot het uitwissen van verschillen in politieke participatie in het algemeen en naar opleiding en etnisch-culturele herkomst in het bijzonder. Vooral voor de etnische-culturele achtergrond is dat, ten derde, opmerkelijk, omdat we voor politieke interesse vaststellen dat jongeren met een Belgische achtergrond het minst in politiek geïnteresseerd zijn. Deze paradox – jongeren met niet-Belgische achtergrond zijn meer in politiek geïnteresseerd maar sterk ondervertegenwoordigd bij politieke activiteiten – vormt een interessant vertrekpunt voor verder beleidswerk.

Genderverschillen in politieke opvattingen en gedrag blijken vrijwel voor elke uitkomst aanwezig. Ze zijn echter opvallend groot voor de houding tegenover sociale groepen en dan in het bijzonder tegenover migranten en LGBTQ+. Jongens blijken daarbij stevast minder positief te staan tegenover minderheidsgroepen. In een samenleving die steeds diverser wordt en dus langzaam steeds meer naar een samenleving van minderheden evolueert, lijken dergelijke genderverschillen in deze intergroepsopvattingen eveneens een blijvend, vierde aandachtspunt te zijn.

**BEKIJK VERDIEPENDE TABELLEN
EN EXTRA MATERIAAL VIA DEZE LINK:**

Emma Hadermann en Stefaan Pleysier

SLACHTOFFER- SCHAP, HULP- ZOEKGEDRAG EN DADERSCHAP

6.1 INLEIDING

Een groot aantal kinderen en jongeren worden in hun dagelijks leven geconfronteerd met slachtofferschap. Ze ervaren disproportioneel vaker slachtofferschap dan volwassenen en misschien zelfs het meeste van alle leeftijdscategorieën (Finkelhor, 2008). Uit de vorige JOP-schoolmonitor (2018) bleek dan ook dat 63% van de bevraagde jongeren slachtofferschap ervaren had in de voorbije twaalf maanden (Hadermann, 2022). Net zoals bij ouderschap vormt 'jong zijn' dan ook een belangrijke voorspeller voor de kans op slachtofferschap van criminaliteit (Cops & Pleysier, 2016). Minderjarigen kunnen niet enkel slachtoffer worden van misdrijven die iedereen kunnen overkomen, zoals diefstal of fysiek geweld, maar ook van misdrijven die eigen zijn aan hun status als kind, zoals kindermishandeling (Finkelhor & Dzuiba-Leatherman, 1994). Jongeren kunnen in tegenstelling tot wat op basis van de publieke opinie en het politieke debat wel eens wordt gedacht dus niet enkel dader, maar ook slachtoffer van criminaliteit zijn. Toch heerst er een relatief eenzijdige beeldvorming over de jeugd als oorzaak van criminaliteit (Cops & Pleysier, 2016). Daardoor wordt doorgaans minder aandacht besteed aan het feit dat deze leeftijdsgroep ook geconfronteerd wordt met slachtofferschap (Cops & Pleysier, 2016; Hadermann & Pleysier, 2021).

De kans op slachtofferschap onder jongeren blijkt niet gelijk verdeeld. Volgens de klassieke gelegenheidstheorieën hebben ze afhankelijk van hun leefstijl en routine-activiteiten (bv. uitgaansgericht vrijetijdspatroon) meer kans op slachtofferschap (Hadermann & Pleysier, 2021). Dit theoretische uitgangspunt blijft echter enkel overeind bij slachtofferschap van een onbekende dader op een publieke plaats. Uit eerder onderzoek blijkt echter dat jongeren net vaak slachtoffer worden op een plek die voor hen in eerste instantie veilig moet zijn (op school, thuis of in de vrije tijd) door een bekende dader (o.a. De Boeck, 2019; Verdonck, Groenen & Van Haeken, 2019). Ook andere achtergrondkenmerken kunnen de kans op slachtofferschap vergroten. Zo blijkt uit eerder onderzoek bijvoorbeeld dat jonge mannen die opgroeien in een gezin met armoederisico en les volgen in de B-stroom of in een BSO-richting, een hogere kans hebben op slachtofferschap van fysiek geweld. Meisjes die opgroeien in een gezin met armoederisico hebben bijvoorbeeld een hogere kans om lastiggevallen of bedreigd te worden op straat (De Boeck, 2019). Daarnaast blijkt eveneens dat een slachtofferervaring een van de grootste risicofactoren uitmaakt voor een volgende slachtofferervaring. Jongeren hebben dan ook vaak meer dan één slachtofferervaring (o.a. De Boeck, 2019; Finkelhor, 2008).

Dat een of meerdere slachtofferervaringen tijdens de periode van volle ontwikkeling een grote impact kunnen hebben, staat buiten kijf. Voor kinderen en jongeren kan slachtofferschap dan ook de biologische, emotionele en sociale ontwikkeling aanzienlijk beïnvloeden (Turanovic, 2023). Onderzoek wijst bijkomend aan dat slachtofferschap bij jongeren onder andere kan resulteren in mentale gezondheidsproblemen, traumatische stress, problemen op school, druggebruik, crimineel gedrag, enzovoort. (o.a. Wallace & Manz, 2023). De algemene levenstevredenheid bij jongeren die slachtoffer zijn ligt eveneens lager (Hadermann, 2022; De Boeck, 2019). Een groot deel van de jongeren is echter veerkrachtig en vindt uit zichzelf na een bepaalde periode de weg terug naar een normaal niveau van functioneren. Een kleiner, maar absoluut niet te verwaarlozen deel van de jonge slachtoffers blijft echter voor een langere periode kampen met de negatieve gevolgen (o.a. Kunst et al., 2015).

Opdat jongeren een slachtofferervaring zo goed mogelijk te boven komen, is het belangrijk dat ze de nodige ondersteuning krijgen. Jonge slachtoffers zijn daarvoor niet louter op zichzelf aangewezen, maar kunnen ook een beroep doen op hun sociale omgeving (informele steun) en op professionele diensten of personen (formele steun) (o.a. Thunberg, 2020). Beide vormen van steun kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het welbevinden van slachtoffers. Vanuit de sociale omgeving is voornamelijk de steun van de ouders van belang, en naarmate jongeren ouder zijn eveneens de steun van leeftijdsgenoten (Finkelhor 2008; Thunberg, 2020). Ook scholen kunnen belangrijk zijn voor het ondersteunen van jonge slachtoffers, aangezien jongeren het grootste deel van hun tijd op school doorbrengen (Thunberg, 2020). Uit onderzoek blijkt echter dat jonge slachtoffers niet vaak met hun problemen naar leerkrachten stappen (Vynckier, 2012).

Wat betreft formele ondersteuning kunnen jonge slachtoffers in Vlaanderen onder andere terecht bij de drie diensten van slachtofferzorg: politionele slachtofferbejegening, slachtofferonthaal bij de justitiehuizen en de dienst slachtofferhulp bij de CAW's. Jongeren kunnen echter verschillende drempels ervaren om een beroep te doen op formele ondersteuningsdiensten (bv. geen kennis van de diensten, geen vertrouwen in de diensten, angst voor de reactie van de bredere omgeving) (o.a. Huang, 2018). Wanneer een jongere bijgevolg niet bij een ondersteuningsdienst terechtkomt, wil dat niet per se zeggen dat ze het niet nodig hebben, maar kan het zijn dat hun individuele omstandigheden de toegang tot de benodigde diensten belemmert (Huang, 2018). Niet alleen dergelijke individuele factoren, maar ook structurele factoren (bv. jongeren worden niet serieus genomen, verwijsafspraken tussen diensten, bekendheid van de diensten) bepalen mee of slachtoffers al dan niet bij een ondersteuningsdienst terechtkomen (Meyvis, 1993). Om een slachtofferervaring zo goed mogelijk te boven

te komen, is het echter belangrijk dat jongeren de steun krijgen die ze nodig hebben. Een toegankelijke eerstelijns hulpverlening voor jonge slachtoffers, die aandacht heeft voor de individuele en structurele drempels, maakt daar een essentieel onderdeel van uit (o.a. De Boeck, 2019).

Niet alleen voor slachtofferschap, maar ook voor ouderschap van criminaliteit is 'jong zijn' een belangrijke voorspeller (Cops & Pleysier, 2016). Wat ouderschap betreft is dat op zich geen schokkend nieuws, maar eerder een open deur in het (jeugd)criminologische onderzoek in binnen- en buitenland (van der Laan, Pleysier & Weerman, 2020). Een aanzienlijk aandeel van de criminaliteit wordt gepleegd door jongeren en jongvolwassenen. Dat blijkt zowel uit officiële criminaliteitsstatistieken als uit zelfgerapporteerde cijfers, en uit de klassieke *age-crime* curve die op basis van deze beide bronnen vorm krijgt (Coenen, 2019). Die *age-crime* curve laat zien dat 'criminaliteit, maar ook het zogenoemde antisociale gedrag, nog steeds meer gepleegd wordt door jongeren en jongvolwassenen, met een piek pakweg tussen 16 en 21 jaar' (van der Laan et al., 2020).

Op basis van zowel officiële statistieken als zelfrapportagecijfers, in ons land en in de ons omringende landen, zien we echter ook dat criminaliteit in het algemeen en jeugdcriminaliteit in het bijzonder een dalende trend vertonen (van der Laan et al., 2020; Coenen, 2019; van der Laan, Beerthuizen & Goudriaan, 2017). Deze *crime drop*, en de mogelijke verklaringen voor die vastgestelde daling in de (jeugd)criminaliteit, werd in de laatste vijftien jaar een belangrijk thema in de criminologie (zie o.a. Bursens, 2023). Dat jeugdcriminaliteit een dalende trend lijkt te vertonen, wil echter niet zeggen dat het overal en op dezelfde wijze bij elke groep daalt. We weten ondertussen dat 'ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit minder uniform en algemeen zijn dan oorspronkelijk werd gedacht' (van der Laan et al., 2020). Zo zijn er aanzienlijke verschillen afhankelijk van de aard van de criminaliteit of de geografische plaats van het plegen (McVie, Norris & Pillinger, 2020).

In het vorige *Jongeren in cijfers en letters*-boek (2019) keek Ena Coenen naar 'oude' en 'nieuwe' vormen van jeugddelinquentie. De nieuwe, online vormen van delinquent gedrag komen met vertraging in de statistieken terecht, en kregen ook in de criminologie niet meteen aandacht. Het gaat daarbij om 'zowel gedigitaliseerde criminaliteit, zoals bedreiging of fraude via sociale media en bepaalde apps, als om meer of minder geavanceerde vormen van cybercriminaliteit' (van der Laan et al., 2020). Coenen vroeg zich daarom ook af in welke mate er sprake is van een verschuiving van klassieke jeugdcriminaliteit naar online ouderschap (Coenen, 2019). Uit haar analyses, op basis van de JOP-schoolmonitor 2 (2018), bleek echter dat de bevraagde jongeren relatief weinig online delinquentie rapporteren. 'In vergelijking met offline delinquentie,

geeft slechts een klein deel van de jongeren in deze vragenlijst aan online delicten te plegen (minder dan een jongere op vijf)' (Coenen, 2019). Bij de 'oude' vormen van offline criminaliteit stelt Coenen vast dat ongeveer de helft van de bevraagde jongeren zegt minstens één feit te hebben gepleegd in de voorbije twaalf maanden. Fysiek geweld zonder verwondingen werd het meest gerapporteerd (een op de drie jongeren ongeveer), gevolgd door diefstal en vandalisme (ongeveer een op de vier jongeren). 'Zwaardere feiten, zoals fysiek geweld dat leidde tot verwondingen, worden veel minder gerapporteerd (ongeveer 10% van de jongeren)' (Coenen, 2019). Verder stelt Coenen nog vast dat jongens in vergelijking met meisjes vaker aangeven een feit te hebben gepleegd, en dat het rapporteren van jeugddelinquentie over het algemeen lager ligt bij de oudere leeftijdsgroepen.

Cijfers over criminaliteit, of het nu om officiële statistieken of om zelfrapportagecijfers gaat, over daderschap of over slachtofferschap, moeten steeds met de nodige voorzichtigheid worden gelezen (Pleysier & Put, 2015). Zowel officiële statistieken als zelfrapportagecijfers hebben hun voor- en nadelen bij het meten van criminaliteit. Zelfrapportage, aan de hand van surveyonderzoek, is er gekomen als een antwoord op het klassieke *dark number*-probleem in officiële criminaliteitsstatistieken. Immers, niet alle vormen van criminaliteit komen op de radar van politie, en niet iedereen doet aangifte van slachtofferschap. Maar het spreekt voor zich dat het rechtstreeks vragen aan jongeren of ze bepaalde vormen van criminaliteit hebben gepleegd, of er slachtoffer van zijn geworden, ook geplaagd wordt door vertekening en onderrapportage (Coenen, 2019; De Boeck, 2019). Voor een goede bespreking van deze tekorten en vertekeningen in zelfrapportageonderzoek verwijzen we naar de hoofdstukken van Coenen (2019) en De Boeck (2019) in het vorige *Jongeren in cijfers en letters*-boek.

In deze bijdrage worden de thema's 'zelfgerapporteerd slachtofferschap', 'hulpzoekgedrag na slachtofferschap' en 'zelfgerapporteerd daderschap' besproken aan de hand van de nieuwe JOP-cijfers afkomstig uit de JOP-postmonitor 5 en de JOP-grootstedelijke monitor 3, beide afgenomen in 2023.

Eerst worden de cijfers met betrekking tot zelfgerapporteerd slachtofferschap weergegeven. Concreet gaan we na hoe vaak jongeren slachtoffer worden van welke misdrijven, in welke context en wat hun relatie met de dader is. Vervolgens bekijken we op welke manier slachtofferschap verdeeld is onder jongeren naargelang verschillende achtergrondkenmerken. Aangezien slachtofferschap in de JOP-grootstedelijke monitor 3 uitgebreider bevraagd werd dan in de JOP-postmonitor 5, werd ervoor gekozen om dit thema louter te bespreken op basis van de grootstedelijke monitor.

Het thema hulpzoekgedrag na een slachtofferervaring werd enkel bevraagd in de JOP-grootstedelijke monitor 3, waardoor deze cijfers in het tweede onderdeel logisch

volgen op de bespreking van zelfgerapporteerd slachtofferschap. Eerst bekijken we bij wie en op welke manier jongeren al dan niet hulp of advies gevraagd hebben na hun slachtofferervaring. Daarna brengen we aan de hand van verschillende achtergrondkenmerken het profiel in beeld van de jongeren die ((nog) geen) hulp of advies gevraagd hebben.

Als laatste bespreken we het zelfgerapporteerde daderschap van jongeren in Vlaanderen, waarvoor we gebruikmaken van de cijfers uit zowel de JOP-postmonitor 5 als de JOP-grootstedelijke monitor 3. Net als bij de resultaten over slachtofferschap, gaan we ook bij daderschap in eerste instantie na hoe vaak jongeren daderschap van de verschillende bevraagde misdrijven rapporteren, en wordt in tweede instantie gekeken naar verschillen in dat zelfgerapporteerde daderschap van jongeren naargelang verschillende achtergrondkenmerken.

6.2 ZELFGERAPPORTEERD SLACHTOFFERSCHAP BIJ JONGEREN IN VLAANDEREN

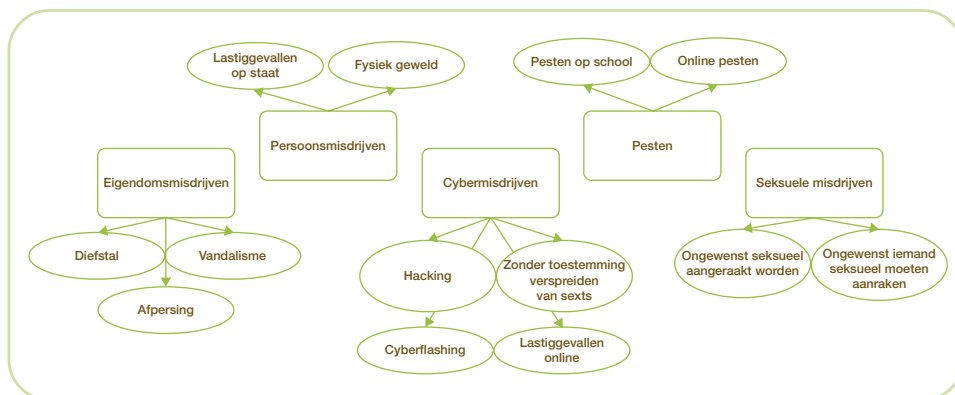
Slachtofferschap werd in de JOP-grootstedelijke monitor 3 bevraagd aan de hand van dertien vragen waarbij de respondenten konden aangeven of ze bepaalde gebeurtenissen de afgelopen twaalf maanden al dan niet meegemaakt hadden:

1. Afpersing: 'Je werd gedwongen om iets af te geven (bv. geld, gsm, uurwerk...).'
2. Diefstal: 'Er werd iets van jou gestolen (zonder dwang of geweld).'
3. Fysiek geweld: 'Je werd in elkaar geslagen zodat je verwondingen had.'
4. Lastiggevallen op straat: 'Je werd lastiggevallen of bedreigd op straat.'
5. Online lastiggevallen: 'Je werd lastiggevallen of bedreigd via e-mail, sms of sociale media.'
6. Vandalisme: 'Er werd met opzet iets van jou beschadigd.'
7. Pesten op school: 'Je werd gepest op school.'
8. Online pesten: 'Je werd gepest via e-mail, sms of sociale media.'
9. Hacking: 'Er werd met kwade bedoelingen ingebroken of ingelogd op jouw computer, e-mailaccount, website of profielsite.'
10. Ongewenst seksueel aangeraakt worden: 'Iemand heeft je gestreeld of aangeraakt op een seksuele manier wanneer je dat niet wilde.'
11. Ongewenst iemand seksueel moeten aanraken: 'Iemand verplichtte je om zijn/haar/hun lichaam aan te raken op een seksuele manier wanneer je dat niet wilde.'
12. Zonder toestemming verspreiden van sexts: 'Als je de afgelopen twaalf maanden via internet of je smartphone seksueel getinte foto's of filmpjes van jezelf verstuurd hebt naar iemand, werden die foto's of filmpjes zonder jouw toestemming online verspreid?'
13. Cyberflashing: 'Heb je ooit zonder jouw toestemming via internet of je smartphone seksueel getinte foto's of filmpjes van iemand ontvangen die zelf afgebeeld werd op die beelden?'

Voor elk van deze misdrijven konden de respondenten aangeven of ze het meegemaakt hadden en hoe vaak (een keer, twee keer, drie keer, meer dan drie keer). Om een beter begrip te krijgen van het fenomeen slachtofferschap bij jongeren, werden reeds in de vorige JOP-schoolmonitor (2018) de risicokenmerken van slachtofferschap, maar ook de context van het slachtofferschap (publieke ruimte, op school of thuis) en de relatie tussen dader en slachtoffer (of het bekenden of vreemden zijn voor elkaar) bevraagd (De Boeck, 2019). In de huidige JOP-grootstedelijke monitor wordt nog een stap verder gegaan. Wanneer jongeren aangaven dat ze slachtoffer werden in de schoolcontext of de vrijetijdscontext en de dader (al dan niet goed) te kennen, werd doorgevraagd naar wie de dader precies was: een leeftijdsgenoot, dan wel een volwassene.

Om het fenomeen slachtofferschap bij jongeren in beeld te brengen wordt in deze bijdrage als eerste weergegeven hoeveel van de bevraagde jongeren al dan niet slachtofferschap ervaren hebben de afgelopen twaalf maanden. Vervolgens worden die prevalenties voor elk misdrijf afzonderlijk weergegeven. Van de jongeren die een bepaald misdrijf meegemaakt hebben, wordt vervolgens toelicht of ze dat eenmalig dan wel meervoudig meegemaakt hebben. Nadien komen de context waarin het slachtofferschap plaatsgevonden heeft en de relatie tussen dader en slachtoffer in detail aan bod.

Naast de frequentie van slachtofferervaringen, is het interessant stil te staan bij welke jongeren precies slachtofferschap ervaren. Daarom onderzoeken we vervolgens het verschil tussen jongeren op het vlak van slachtofferschap naargelang verschillende achtergrondkenmerken (gender, onderwijsgraad, onderwijsvorm, diploma van de ouders, rondkomen met gezinsinkomen en (buitenlandse) achtergrond). De operationalisatie van de achtergrondkenmerken is terug te vinden in het inleidende hoofdstuk. Omdat het de omvang van het hoofdstuk te buiten zou gaan om de achtergrondkenmerken te koppelen aan elk misdrijf afzonderlijk worden ze samengenomen tot vijf categorieën: (1) eigendomsmisdrijven (diefstal, afpersing en vandalisme), (2) persoonsmisdrijven (fysiek geweld en lastiggevallen worden op straat), (3) cybermisdrijven (hacking, online lastiggevallen worden, zonder toestemming verspreiden van sexts en cyberflashing), (4) pesten (pesten op school en online) en (5) seksuele misdrijven (ongewenst seksueel aangeraakt worden en ongewenst iemand seksueel moeten aanraken). Hier wordt telkens het onderscheid gemaakt tussen het al dan niet meegemaakt hebben van het misdrijftype om binnen de verschillende categorieën van de achtergrondvariabelen significante verschillen te kunnen identificeren. De resultaten worden telkens uitgesplitst naar de grootstedelijke en de Vlaamse context.

Figuur 6.1: Verschillende vormen van slachtofferschap samengenomen in vijf misdrijftypen.
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

6.2.1 PREVALENTIES VAN SLACHTOFFERSCHAP

Uit de resultaten van de JOP-grootstedelijke monitor (tabel 6.1) blijkt dat telkens ongeveer de helft van de jongeren in de grootstedelijke en in de Vlaamse context minstens één keer slachtoffer werd van een van de bevraagde delicten (respectievelijk 51,2% en 48,9%). Er is dan ook geen statistisch significant verschil in prevalentie tussen beide contexten.

	Geen slachtofferschap	Minstens 1 keer slachtofferschap
Grootstad (N = 3571)	48,8%	51,2%
Vlaanderen (N = 1213)	51,1%	48,9%

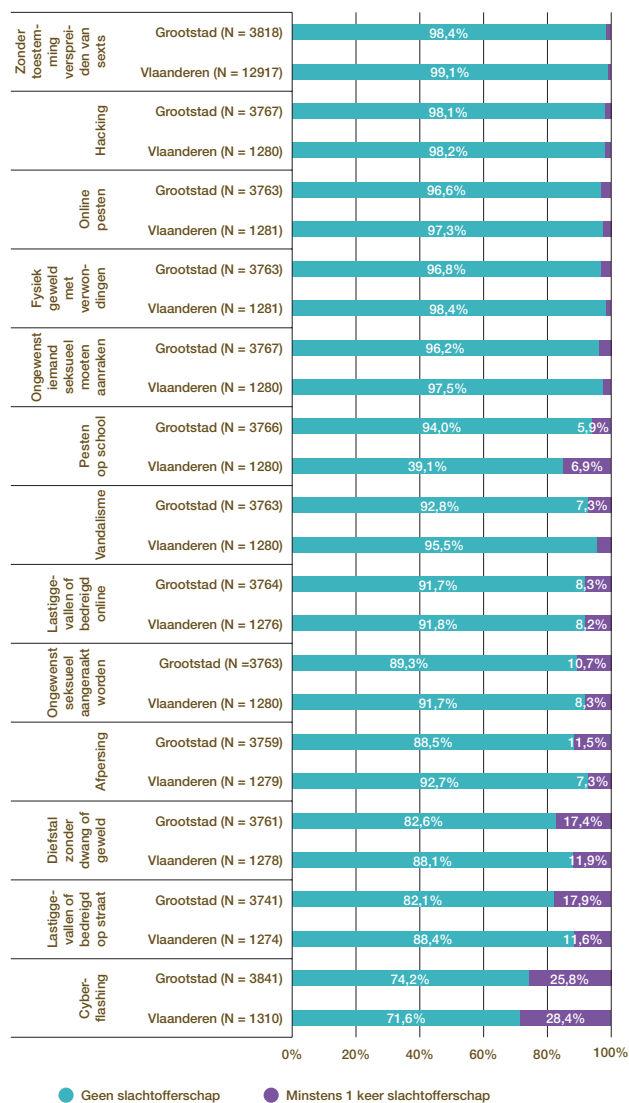
Tabel 6.1: Al dan niet ervaren van slachtofferschap door jongeren (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Uit figuur 6.2 blijkt dat in de grootstedelijke context slachtofferschap van cyberflashing het meeste voorkomt: een vierde (25,8%) van de jongeren heeft minstens één keer zonder toestemming seksueel getinte foto's of filmpjes ontvangen via internet van iemand die zelf afgebeeld was op die beelden. Hierop volgen respectievelijk lastiggevallen worden op straat (17,9%) en diefstal (17,4%). Ook in de Vlaamse context worden jongeren het vaakst slachtoffer van cyberflashing (28,4%), gevolgd door diefstal (11,9%) en lastiggevallen worden op straat (11,6%). Voor cyberflashing is het kleine verschil in prevalentie tussen de grootstedelijke en de Vlaamse context niet statistisch significant. Het verschil tussen het al dan niet ervaren van diefstal en lastiggevallen worden op straat in de grootstedelijke en de Vlaamse context is klein, maar wel statistisch significant. Jongeren uit de grootstedelijke context werden in de voorbije twaalf maanden bijgevolg statistisch significant vaker bestolen en lastiggevallen op straat.

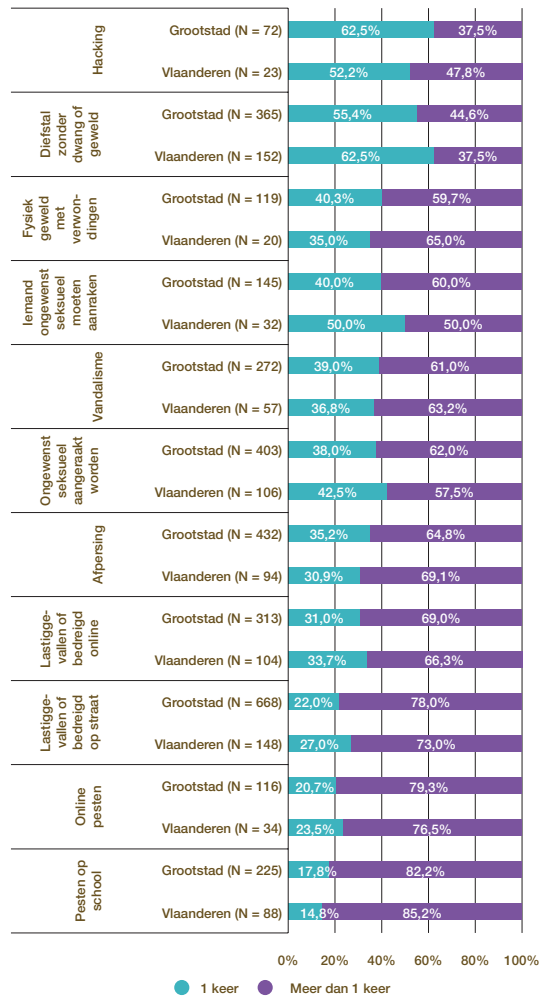
Uit de resultaten van de JOP-grootstedelijke monitor blijkt dat telkens ongeveer de helft van de jongeren in de grootstedelijke en in de Vlaamse context minstens één keer slachtoffer werd van een van de bevroegde delicten.

In de grootstedelijke context blijken het zonder toestemming verspreiden van sexts, hacking en online pesten het minste voor te komen (resp. 1,6%; 1,9%; 3,0%). In de Vlaamse context komt slachtofferschap van het zonder toestemming verspreiden van sexts, fysiek geweld met verwondingen en hacking het minste voor (resp. 0,9%; 1,5%; 1,8%). Voor slachtofferschap van het zonder toestemming verspreiden van sexts, hacking en online pesten liggen de prevalenties dicht bij elkaar en blijken de kleine verschillen tussen beide contexten dan ook niet statistisch significant. Hoewel de prevalenties van fysiek geweld in de twee contexten ook redelijk gelijkaardig zijn, blijkt het verschil hiertussen wel statistisch significant. Het is bijgevolg toe te schrijven aan de context waarbinnen jongeren schoollopen dat jongeren in Antwerpen, Gent en Brussel bijna dubbel zoveel fysiek geweld ervaren (3,2%) als jongeren uit de rest van Vlaanderen (1,5%). Slachtofferschap van afpersing, vandalisme, ongewenste seksuele aanrakingen en ongewenst iemand seksueel moeten aanraken komt vaker voor in de grootstedelijke context. De verschillen in hoe vaak de jongeren slachtoffer worden van deze vier misdrijven tussen de twee contexten zijn eveneens statistisch significant. De verschillen in de prevalenties van lastiggevallen of bedreigd worden online en van pesten op school tussen de grootstedelijke en de Vlaamse context zijn dat niet.

ZELFGERAPPORTEERD SLACHTOFFERSCHAP BIJ JONGEREN IN VLAANDEREN

Figuur 6.2: Al dan niet ervaren van slachtofferschap per bevroegd delict door jongeren (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Figuur 6.3: Enkelvoudig en meervoudig slachtofferschap per bevroegd delict bij jongeren (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Naast het al dan niet ervaren van slachtofferschap is ook de frequentie waarmee jongeren het meemaken belangrijk om het fenomeen slachtofferschap in beeld te brengen. We zien dat jongeren een delict vaker meermaals dan eenmalig ervaren (figuur 6.3).¹ Deze bevinding gaat zowel op voor slachtoffers in de grootstedelijke als de Vlaamse context. Enkel diefstal en hacking worden door de respondenten in beide contexten vaker eenmalig ervaren. De verschillen tussen het enkelvoudig en meervoudig ervaren van een bepaald delict tussen de twee contexten zijn echter voor geen enkele slachtofferervaring statistisch significant. Het is bijgevolg niet afhankelijk van de verstedelijkingsgraad van de context waarbinnen jongeren naar school gaan of ze meer kans hebben om enkelvoudig dan wel meervoudig slachtofferschap te ervaren van een bepaald delict.

6.2.2 CONTEXTUELE FACTOREN VAN SLACHTOFFERSCHAP

In de JOP-grootstedelijke monitor 3 werden aan de jongeren enkele verdiepende vragen over de context van slachtofferschap en hun relatie met de dader voorgelegd. Aan zij die het voorbije jaar het slachtoffer werden van afpersing, vandalisme, fysiek geweld, ongewenst seksueel aangeraakt worden en ongewenst iemand seksueel moeten aanraken, vroegen we naar de locatie van het laatste incident. Wat afpersing, vandalisme, ongewenste seksuele aanrakingen en ongewenst iemand seksueel moeten aanraken betreft, konden ze kiezen tussen de volgende locaties: 'op school', 'op een publieke plaats (bv. straat, park...)', 'op de jeugdbeweging, sportclub of andere vereniging waar ze lid van zijn' of 'op een andere locatie'. Voor fysiek geweld kwam daar nog de optie 'thuis' bij.

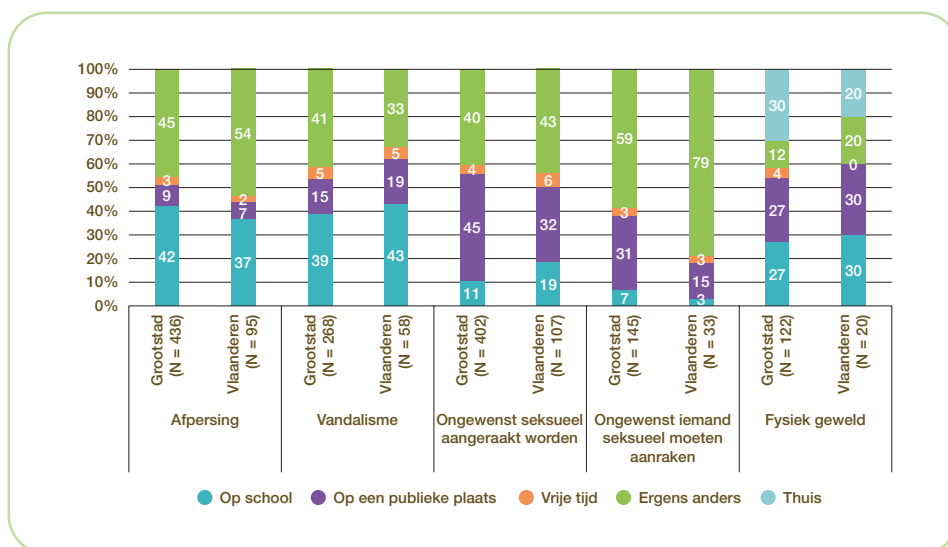
Ook de relatie met de dader werd bevraagd. Slachtoffers van afpersing, vandalisme, fysiek geweld, ongewenst seksueel aangeraakt worden, ongewenst iemand seksueel moeten aanraken, lastiggevalen worden op straat, lastiggevalen worden online, hacking en online pesten konden in een bijvraag kiezen uit de volgende antwoordmogelijkheden: 'ja, ik kende de dader(s) heel goed', 'ja, ik kende de dader(s), maar niet zo goed', 'nee, ik weet wie de dader(s) zijn, maar ik ken de

1 Voor slachtofferschap van het zonder toestemming verspreiden van sexts en cyberflashing werd de frequentie van slachtofferschap niet bevraagd. Hierover kunnen bijgevolg geen uitspraken gedaan worden over enkel- of meervoudig slachtofferschap

dader(s) niet' en 'nee, ik weet niet wie de dader is'. Om te vermijden dat het aantal jongeren binnen iedere antwoordcategorie te laag is om statistische tests op uit te voeren, worden de antwoordcategorieën hieronder samengenomen tot 'ja, ik kende de dader(s) (niet zo) goed' en 'nee, ik kende de dader(s) niet'.

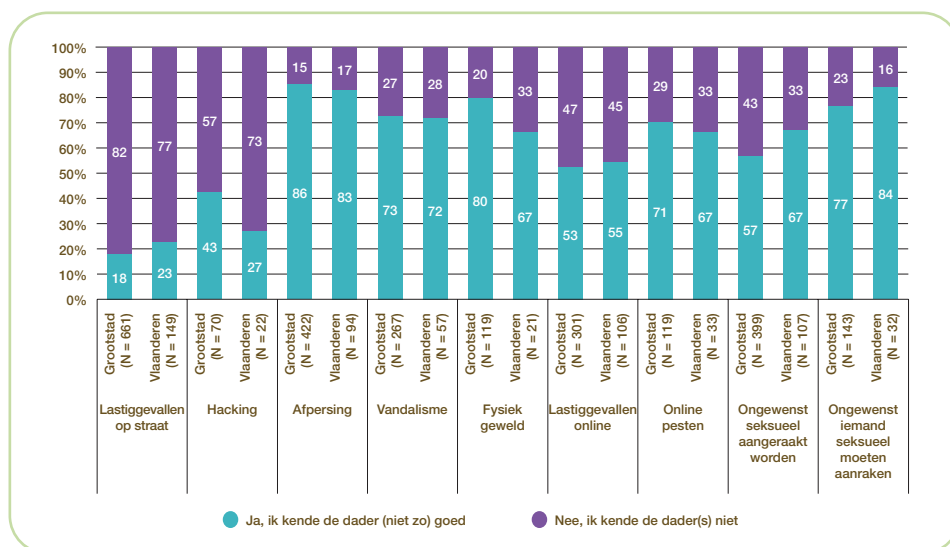
Wanneer een respondent aangaf dat het laatste incident zich afspeelde in de school- of de vrijetijdscontext en vervolgens rapporteerde de dader(s) heel goed of niet zo goed te kennen, werd voor een aantal delicten nog verder doorgevraagd naar wie de dader precies was. Zo werd voor de misdrijven afpersing, vandalisme, fysiek geweld, ongewenst seksueel aangeraakt worden en ongewenst iemand seksueel moeten aanraken waarvan het laatste incident plaatsvond in de schoolcontext nog bevraagd of de dader een medeleerling was, dan wel een volwassene die op school werkte. Voor dezelfde misdrijven waarvan het laatste incident plaatsvond in de vrijetijdscontext werd nagegaan of de dader een leeftijdsgenoot was, dan wel een trainer, begeleider of leider. Voor pesten op school werd logischerwijs enkel doorgevraagd of de dader een medeleerling of een volwassene van op de school was. Hierbij werd eveneens de antwoordoptie 'ik weet niet wie de dader(s) was/waren' toegevoegd, aangezien de eerste vraag over de relatie van de dader niet gesteld werd aan respondenten die gepest werden op school.

Uit figuur 6.4 blijkt dat jongeren die schoollopen in Antwerpen, Gent en Brussel statistisch significant vaker ongewenst seksueel aangeraakt werden op een publieke plaats dan jongeren in de rest van Vlaanderen (resp. 45,0%; 31,8%). Anderzijds ervaren jongeren in de Vlaamse context dat statistisch significant vaker ergens anders (resp. 43,3%; 40,3%) en op school (resp. 18,7%; 10,7%). De beperkte verschillen tussen beide contexten voor afpersing en vandalisme zijn niet statistisch significant. Verder kunnen we geen uitspraken doen of de mate waarin jongeren slachtoffer worden van fysiek geweld op verschillende locaties of ongewenst iemand seksueel moeten aanraken al dan niet significant verschilt tussen de twee contexten omdat de prevalenties binnen de desbetreffende categorieën daarvoor statistisch gezien te laag zijn.

Figuur 6.4: Locatie van het laatste incident van slachtofferschap bij jongeren (1e tot en met 6e jaar, in %).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Uit figuur 6.5 blijkt dat zowel in Antwerpen, Gent en Brussel als in de rest van Vlaanderen de daders van hacking en lastiggevalen worden op straat het vaakst onbekenden waren voor het slachtoffer (hacking resp. 57,1% en 72,7%; lastiggevalen resp. 81,7% en 77,2%). Bij ongewenst seksueel aangeraakt worden, iemand ongewenst seksueel moeten aanraken, online pesten, fysiek geweld, vandalisme en afpersing kende het slachtoffer de dader in de meeste gevallen wel (ongewenste seksuele aanrakingen resp. 56,9% en 67,3%; ongewenst iemand seksueel moeten aanraken resp. 76,9% en 84,4%; online pesten resp. 70,6% en 66,7%; fysiek geweld resp. 79,8% en 66,7%; afpersing resp. 85,5% en 83,0%). Onder de slachtoffers die lastiggevalen werden online was de dader in telkens ongeveer de helft van de gevallen een bekende. Er zijn voor geen enkele van de delicten statistisch significante verschillen vast te stellen tussen de grootstedelijke en de Vlaamse context.

Figuur 6.5: Relatie met de dader van het laatste incident van slachtofferschap bij jongeren (1e tot en met 6e jaar, in %).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Tabel 6.2 geeft weer of de dader van delicten gepleegd in de schoolcontext een medeleerling dan wel een volwassene op school was. Ook hier zijn zowel in de grootstedelijke als in de Vlaamse context de prevalenties binnen de antwoordcategorieën statistisch gezien te klein om uitspraken te kunnen doen over de twee contexten waarbinnen jongeren naar school gaan. Enkel de groep jongeren die gepest worden op school is voldoende groot om uitspraken over te doen. De verschillen tussen de grootstedelijke en de Vlaamse context blijken echter niet statistisch significant. Op basis van deze cijfers kunnen we bijgevolg geen uitspraken doen of leerlingen uit de ene dan wel de andere context in hun schoolomgeving vaker slachtofferschap ervaren door een volwassene op school dan wel door een medeleerling. Aangezien het aantal jongeren dat aangeeft slachtoffer te zijn geworden op de jeugdbeweging, sportclub of andere vereniging waar ze lid van zijn ook relatief klein is, kan evenmin gesteld worden of jongeren uit de grootstedelijke dan wel de Vlaamse context in hun vrije tijd al dan niet statistisch significant vaker slachtofferschap ervaren door een leeftijdsgenoot, dan wel door een volwassene (tabel 6.3).

ZELFGERAPPORTEERD SLACHTOFFERSCHAP BIJ JONGEREN IN VLAANDEREN

		Een medeleerling	Een volwassene die op school werkt
Afpersing	Grootstad (N = 161)	13,0%	87,0%
	Vlaanderen (N = 29)	27,6%	72,4%
Vandalisme	Grootstad (N = 91)	95,6%	4,4%
	Vlaanderen (N = 17)	94,1%	5,9%
Ongewenst seksueel aangeraakt worden	Grootstad (N = 38)	86,8%	13,2%
	Vlaanderen (N = 18)	88,9%	11,1%
Ongewenst iemand seksueel moeten aanraken	Grootstad (N = 10)	80,0%	20,0%
	Vlaanderen (N = 1)	0,0%	100%
Fysiek geweld	Grootstad (N = 28)	89,3%	10,7%
	Vlaanderen (N = 5)	80,0%	20,0%
Pesten op school ²	Grootstad (N = 224)	89,3%	4,0%
	Vlaanderen (N = 88)	87,5%	6,8%

Tabel 6.2: De dader van het laatste incident van slachtofferschap in de schoolcontext bij jongeren (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

- 2 6,7% van de jongeren in de grootstedelijke context en 5,7% van de jongeren uit de Vlaamse context weten niet wie de dader(s) van het pestgedrag op school was/waren.

		Een leeftijdsgenoot	Een trainer, begeleider of leider
Afpersing	Grootstad (N = 13)	7,7%	92,3%
	Vlaanderen (N = 1)	100%	0,0%
Vandalisme	Grootstad (N = 8)	100%	0,0%
	Vlaanderen (N = 3)	100%	0,0%
Ongewenst seksueel aangeraakt worden	Grootstad (N = 13)	46,2%	53,8%
	Vlaanderen (N = 6)	66,7%	33,3%
Ongewenst iemand seksueel moeten aanraken	Grootstad (N = 1)	100%	0,0%
	Vlaanderen (N = 1)	0,0%	100%
Fysiek geweld	Grootstad (N = 3)	100%	0,0%
	Vlaanderen (N = 0)	0,0%	0,0%

Tabel 6.3: De dader van het laatste incident van slachtofferschap in de vrijetijdscontext bij jongeren (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

6.2.3 VERSCHILLEN OP HET VLAK VAN ZELFGERAPPORTEERD SLACHTOFFERSCHAP

Aangezien slachtofferschap onder jongeren niet gelijk verdeeld is (Pleysier & Hadermann, 2021), is het naast de prevalenties en de contextuele factoren rond slachtofferschap ook nuttig om het profiel van jongeren die slachtofferschap ervaren in beeld te brengen. In wat volgt koppelen we het al dan niet ervaren van de vijf misdrijftypen (eigendomsmisdrijven, persoonsmisdrijven, cybermisdrijven, pesten en seksuele misdrijven) aan de achtergrondvariabelen (gender, onderwijsgraad, onderwijsvorm, diploma van de ouders, rondkomen met gezinsinkomen en buitenlandse achtergrond). Bij deze analyses op basis van de JOP-grootstedelijke monitor 3 is het niet mogelijk om de grootstedelijke en de Vlaamse context onderling te vergelijken. De resultaten voor de verschillende categorieën van een achtergrondkenmerk (bv. bij gender: jongen, meisje, non-binair/andere) worden hieronder dan ook telkens vergeleken binnen eenzelfde context (de grootstedelijke dan wel de Vlaamse).

GENDER

Wanneer we kijken naar de verschillen in het ervaren van slachtofferschap naargelang gender in de grootstedelijke context blijkt dat meisjes en leerlingen met een non-binaire of andere genderidentiteit in de afgelopen twaalf maanden telkens statistisch significant meer persoonsmisdrijven, cybermisdrijven en seksuele misdrijven hebben ervaren dan jongens (resp. 23,6% en 26,0% versus 13,4%; 34,9% en 37,5% versus 24,2%; 16,8% en 21,5% versus 4,9%) (tabel 6.4). Verder ervaren non-binaire leerlingen en leerlingen met een andere genderidentiteit statistisch significant meer eigendomsmisdrijven dan jongens en meisjes. Ongeveer de helft van de leerlingen met een non-binaire of andere genderidentiteit ervaart dit (47,4%), tegenover ongeveer een vierde van de jongens en meisjes (27,3% en 25,2%). Leerlingen met een non-binaire of andere genderidentiteit worden eveneens het vaakst gepest (17,7%), gevolgd door meisjes (8,1%) en vervolgens jongens (5,5%). De verschillen tussen de drie groepen genderidentiteiten zijn onderling statistisch significant.

		Geen slachtofferschap	Minstens 1 keer slachtofferschap
Eigendoms- misdrijven	Jongen (N = 1.682)	72,7%	27,3%
	Meisje (N = 1.985)	74,8%	25,2%
	Non-binair en ander (N = 78)	52,6%	47,4%
Persoons- misdrijven	Jongen (N = 1.979)	86,6%	13,4%
	Meisje (N = 1.979)	76,4%	23,6%
	Non-binair en ander (N = 77)	74,0%	26,0%
Cyber- misdrijven	Jongen (N = 1.635)	75,8%	24,2%
	Meisje (N = 1.921)	65,1%	34,9%
	Non-binair en ander (N = 72)	62,5%	37,5%
Pesten	Jongen (N = 1.692)	94,5%	5,5%
	Meisje (N = 1.988)	91,9%	8,1%
	Non-binair en ander (N = 79)	82,3%	17,7%
Seksuele misdrijven	Jongen (N = 1.694)	95,1%	4,9%
	Meisje (N = 1.988)	83,2%	16,8%
	Non-binair en ander (N = 79)	78,5%	21,5%

Tabel 6.4: Samenhang tussen gender en slachtofferschap van verschillende misdrijftypen bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) in de grootstad.
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

In de Vlaamse context (tabel 6.5) geven meisjes en leerlingen met een non-binaire of andere genderidentiteit statistisch significant vaker dan jongens aan seksuele misdrijven ervaren te hebben (resp. 12,9% en 22,2% versus 4,5%). Verder ervaren meisjes statistisch significant meer persoons- en cybermisdrijven dan jongens. Zo ervaart

ongeveer een derde van de meisjes cybermisdrijven, terwijl dat bij de jongens gaat om een vierde. Daarnaast werden leerlingen met een non-binaire of andere genderidentiteit statistisch significant vaker gepest dan jongens en meisjes (21,1% versus 6,7% en 9,3%). De andere verschillen tussen de jongens, meisjes en leerlingen met een non-binaire of andere genderidentiteit zijn niet statistisch significant.

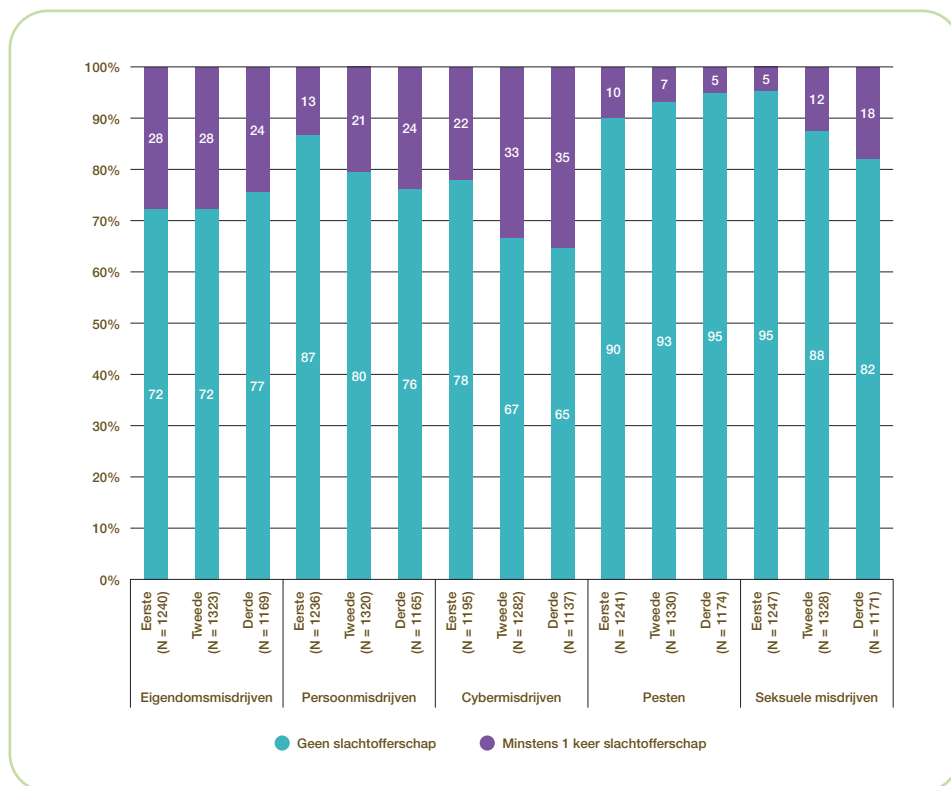
		Geen slachtofferschap	Minstens 1 keer slachtofferschap
Eigendoms- misdrijven	Jongen (N = 620)	81,5%	18,5%
	Meisje (N = 637)	81,5%	18,5%
	Non-binair en ander (N = 19)	94,7%	5,3%
Persoons- misdrijven	Jongen (N = 619)	91,0%	9,0%
	Meisje (N = 636)	84,4%	15,6%
	Non-binair en ander (N = 19)	78,9%	21,1%
Cyber- misdrijven	Jongen (N = 598)	73,1%	26,9%
	Meisje (N = 614)	62,5%	37,5%
	Non-binair en ander (N = 17)	70,6%	29,4%
Pesten	Jongen (N = 624)	93,3%	6,7%
	Meisje (N = 637)	90,7%	9,3%
	Non-binair en ander (N = 19)	78,9%	21,1%
Seksuele misdrijven	Jongen (N = 623)	95,5%	4,5%
	Meisje (N = 637)	87,1%	12,9%
	Non-binair en ander (N = 18)	77,8%	22,2%

Tabel 6.5: Samenhang tussen gender en slachtofferschap van verschillende misdrijftypen bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) in niet-grootstedelijk Vlaanderen.

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

ONDERWIJSGRAAD

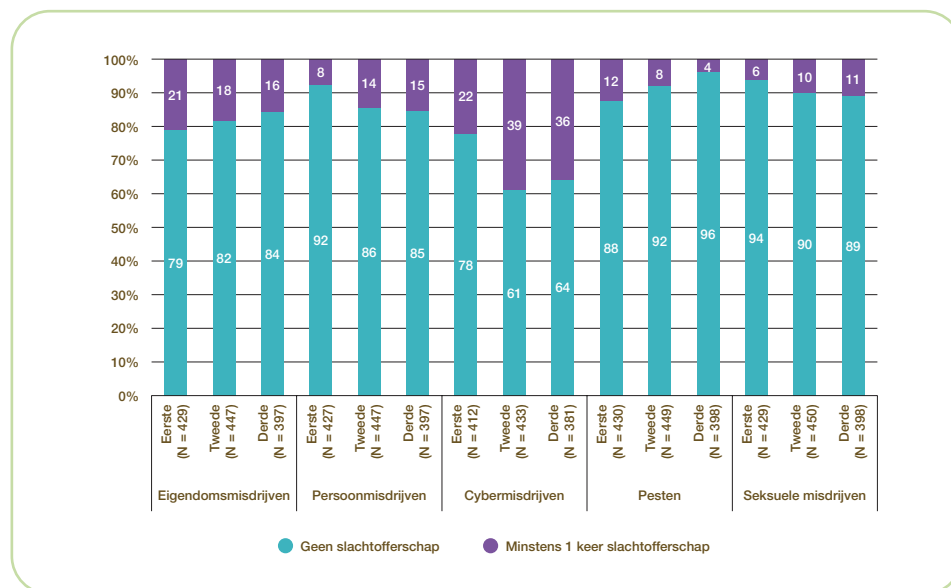
Naast gender blijkt ook de onderwijsgraad waarin jongeren les volgen in sommige gevallen samen te hangen met het ervaren van slachtofferschap. Zo blijkt in de grootstedelijke context (figuur 6.6) dat jongeren uit de tweede en derde graad statistisch significant meer persoons- en cybermisdrijven ervaren hebben in de afgelopen twaalf maanden dan de jongeren uit de eerste graad (resp. 20,5% en 23,7% versus 13,0%; 33,3% en 35,2% versus 22,0%). Ook seksuele misdrijven kwamen vaker voor naarmate leerlingen in een hogere onderwijsgraad zitten (resp. 4,7%; 12,3%; 17,9%). De verschillen tussen de drie onderwijsgraden onderling zijn bovendien statistisch significant. Voor slachtofferschap van pesten blijkt het omgekeerde: jongeren uit de derde graadervaarden dat statistisch significant minder vaak dan jongeren uit de tweede en eerste graad (4,9% versus 6,8% en 9,8%). De andere verschillen tussen de onderwijsgraden zijn niet statistisch significant.

Figuur 6.6: Samenhang tussen onderwijsgraad en slachtofferschap van verschillende misdrijftypen bij jongeren (1e tot en met 6e jaar, in %) in de grootstad.

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

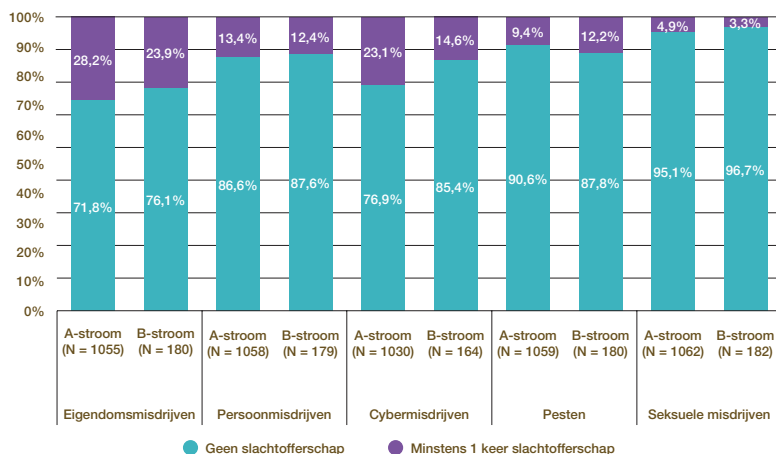
In de rest van Vlaanderen (figuur 6.7) liggen de resultaten in dezelfde lijn als in de grootstedelijke context. De jongeren uit de tweede en derde graad rapporteerden er statistisch significant meer persoons- en cybermisdrijven in de afgelopen twaalf maanden dan de jongeren uit de eerste graad (resp. 14,3% en 15,3% versus 7,7%; 38,8% en 35,7% versus 22,1%). Ook ervaren jongeren uit de derde graad statistisch significant vaker seksueel slachtofferschap dan jongeren uit de eerste graad (resp. 10,8% versus 6,1%). In de Vlaamse context komt pesten eveneens minder vaak voor bij jongeren die in een hogere onderwijsgraad zitten: jongeren uit de eerste en de tweede graad ervaren statistisch significant vaker pestgedrag dan jongeren uit de derde graad (resp. 12,3%; 7,8%; 3,8%). De andere verschillen tussen de onderwijsgraden zijn niet statistisch significant.

Figuur 6.7: Samenhang tussen onderwijsgraad en slachtofferschap van verschillende misdrijftypen bij jongeren (1e tot en met 6e jaar, in %) in niet-grootstedelijk Vlaanderen.
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Seksuele misdrijven kwamen vaker voor naarmate leerlingen in een hogere onderwijsgraad zitten.

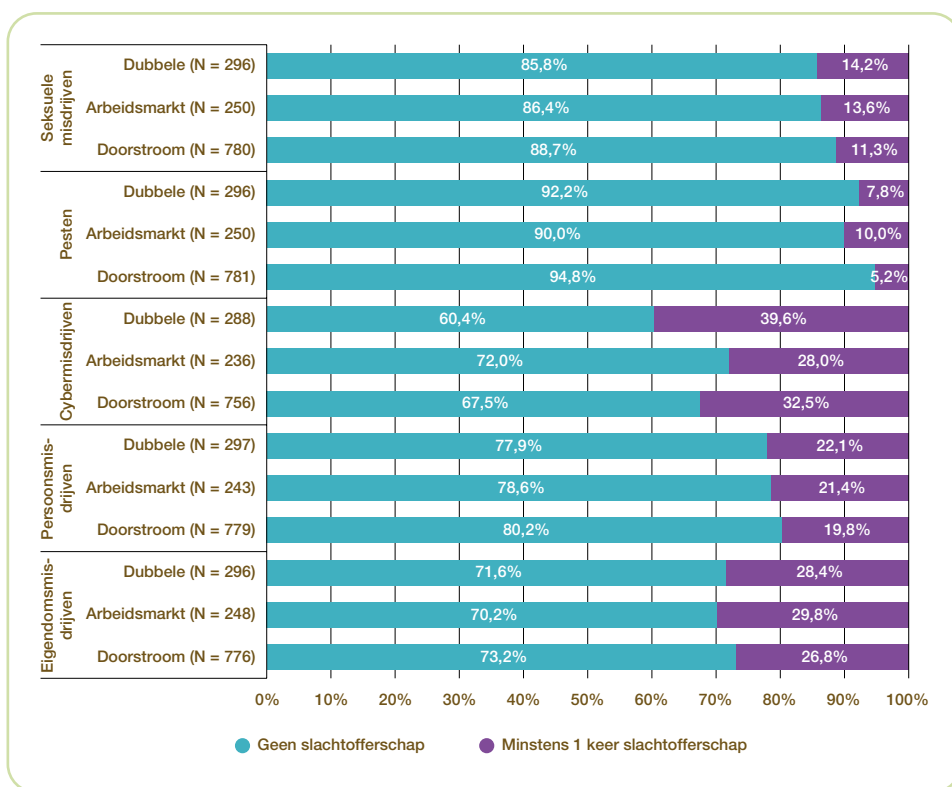
ONDERWIJSVORM

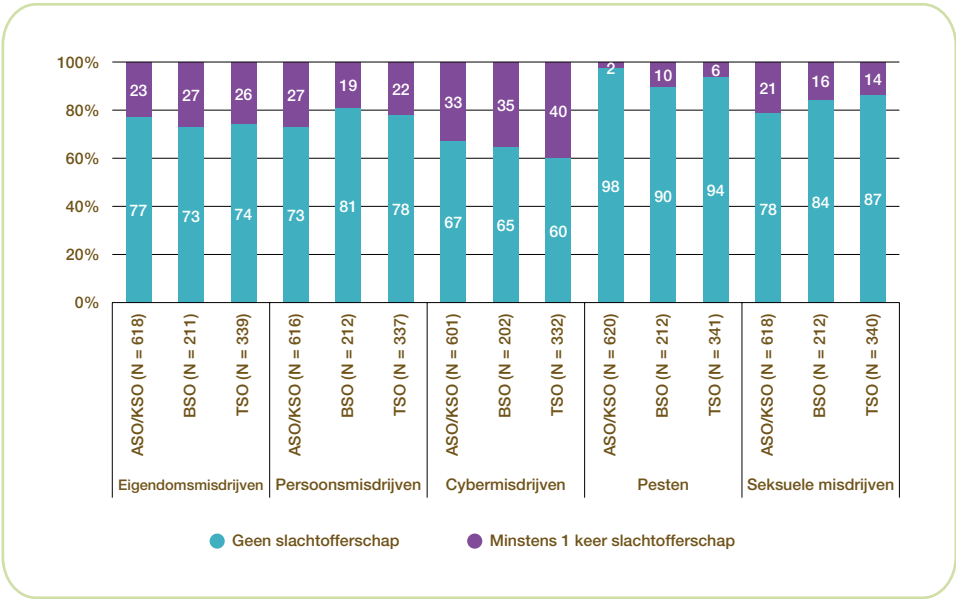
Figuur 6.8: Samenhang tussen onderwijsvorm en slachtofferschap van verschillende misdrijftypen bij jongeren uit de eerste graad (1e en 2e jaar) in de grootstad.
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

De samenhang tussen onderwijsvorm en slachtofferschap van de vijf misdrijftypen die blijkt uit de resultaten uit de grootstedelijke monitor (zowel voor de grootstedelijke als voor de Vlaamse context), wordt per afzonderlijke onderwijsgraad gerapporteerd. In de grootstedelijke monitor blijkt er bij leerlingen uit de eerste graad enkel een statistisch significant verschil tussen de leerlingen van de A-stroom en de B-stroom voor het ervaren van cybermisdrijven (figuur 6.8): leerlingen uit de A-stroom ervaren dat anderhalf keer meer dan leerlingen uit de B-stroom (resp. 23,1%; 14,6%). De verschillen in de mate waarin leerlingen uit de A-stroom en de B-stroom van de eerste graad de andere vier misdrijftypen rapporteren zijn niet statistisch significant. De leerlingen die naar school gaan in Gent, Antwerpen of Brussel uit de tweede graad die onderwijs volgen met dubbele finaliteit werden statistisch significant vaker slachtoffer van cybermisdrijven dan leerlingen die onderwijs volgen met arbeidsmarkt-finaliteit (39,6% versus 28,0%) (figuur 6.9). Daartegenover rapporteerden jongeren uit de arbeidsmarktfinaliteit dubbel zoveel slachtofferschap van pesten als jongeren uit de doorstroomfinaliteit (resp. 10,0%; 5,2%). Dit verschil is bovendien statistisch significant. De andere verschillen tussen de onderwijsvormen van de leerlingen uit

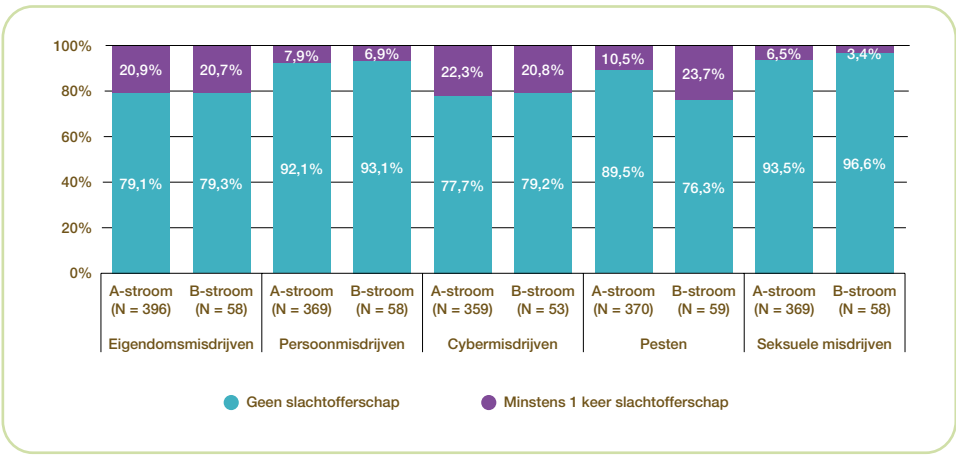
de tweede graad zijn niet statistisch significant. Van de leerlingen die les volgen in de derde graad in een school in de grootstedelijke context ervaren degenen uit het ASO/KSO statistisch significant meer persoonsmisdrijven dan degenen uit het BSO (resp. 26,6% versus 18,9%) (zie figuur 6.10). Verder werden seksuele misdrijven statistisch significant vaker ervaren door jongeren in het ASO/KSO (21,2%) dan door jongeren in het TSO (13,5%). Slachtofferschap van pesten wordt dan weer statistisch significant vaker ervaren door jongeren in TSO en BSO dan door jongeren in het ASO/KSO (resp. 5,9% en 10,4% versus 2,3%). De andere verschillen tussen de onderwijsvormen van de leerlingen uit de derde graad zijn niet statistisch significant.

Figuur 6.9: Samenhang tussen onderwijsvorm en slachtofferschap van verschillende misdrijftypen bij jongeren uit de tweede graad (3e en 4e jaar) in de grootstad.
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

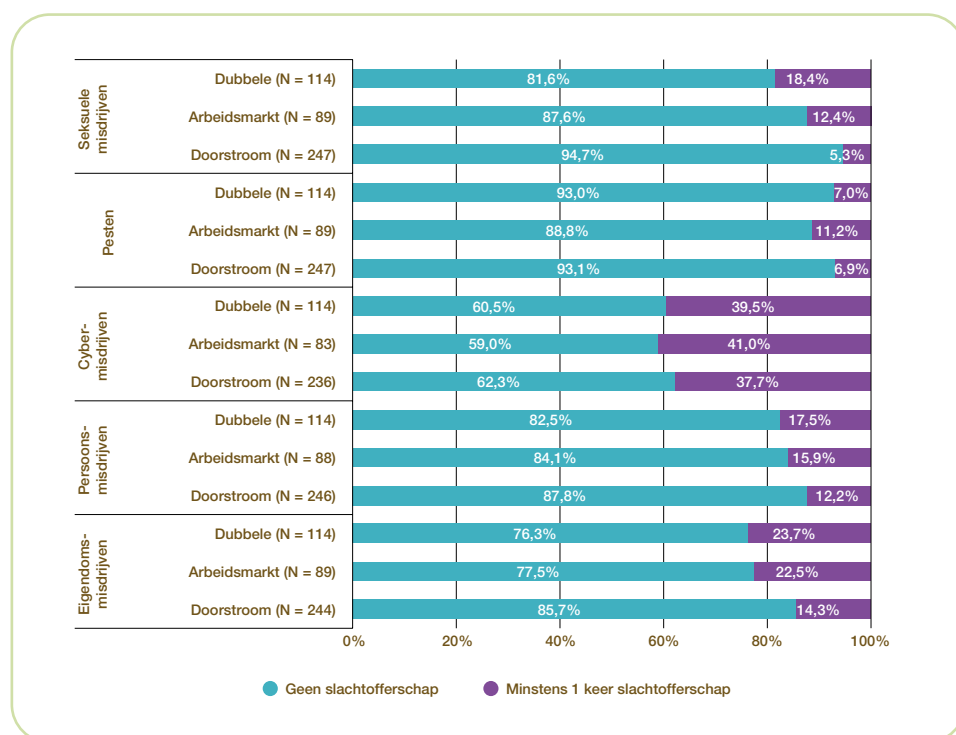

Figuur 6.10: Samenhang tussen onderwijsvorm en slachtofferschap van verschillende misdrijftypen bij jongeren uit de derde graad (5e en 6e jaar, in %) in de grootstad.
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

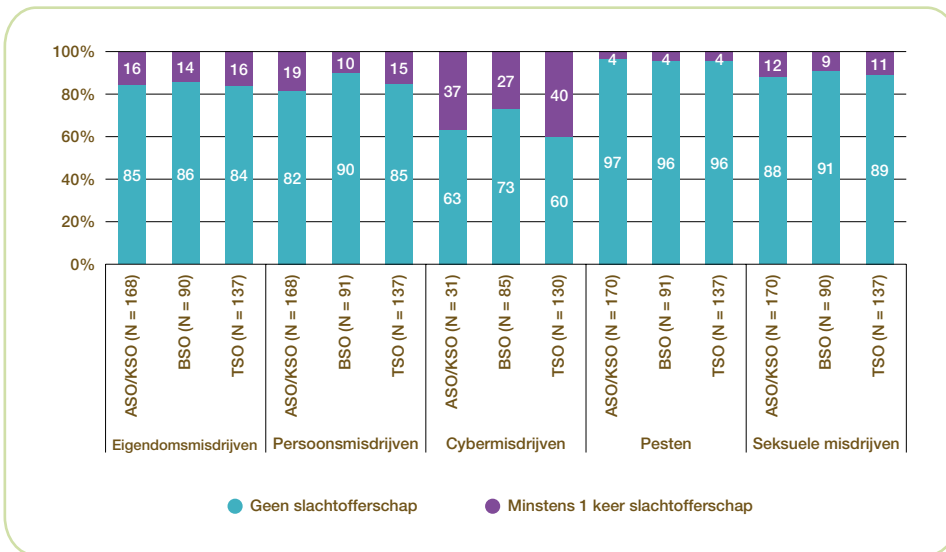
Figuur 6.11: Samenhang tussen onderwijsvorm en slachtofferschap van verschillende misdrijftypen bij jongeren uit de eerste graad (1e en 2e jaar) in niet-grootstedelijk Vlaanderen.
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Wat betreft de leerlingen in de Vlaamse context blijkt dat degenen uit de eerste graad die les volgen in de A-stroom en in de B-stroom enkel significant van elkaar verschillen in het ervaren van slachtofferschap van pesten (figuur 6.11). Leerlingen uit de B-stroom rapporteerden dan ook twee keer zoveel slachtofferschap van pesten als leerlingen uit de A-stroom (resp. 23,7% versus 10,5%). De mate waarin leerlingen uit de A-stroom en de B-stroom de andere misdrijftypen ervaren is telkens gelijklopend, de verschillen tussen de onderwijsvormen zijn dan ook niet statistisch significant. Verder verschillen de leerlingen uit de tweede graad enkel statistisch significant van elkaar naargelang de onderwijsvorm die ze volgen in de mate waarin ze seksuele misdrijven ervaren (figuur 6.12). Zo rapporteerden leerlingen uit de dubbele finaliteit bijna vier keer zoveel slachtofferschap van seksuele misdrijven als leerlingen uit de doorstroomfinaliteit (resp. 18,4%; 5,3%). Voor de leerlingen uit de derde graad zijn de verschillen in slachtofferschap van de vijf misdrijftypen naargelang ze les volgen in het ASO/KSO, TSO of BSO niet statistisch significant (figuur 6.13).

Figuur 6.12: Samenhang tussen onderwijsvorm en slachtofferschap van verschillende misdrijftypen bij jongeren uit de tweede graad (3e en 4e jaar) in niet-grootstedelijk Vlaanderen.

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

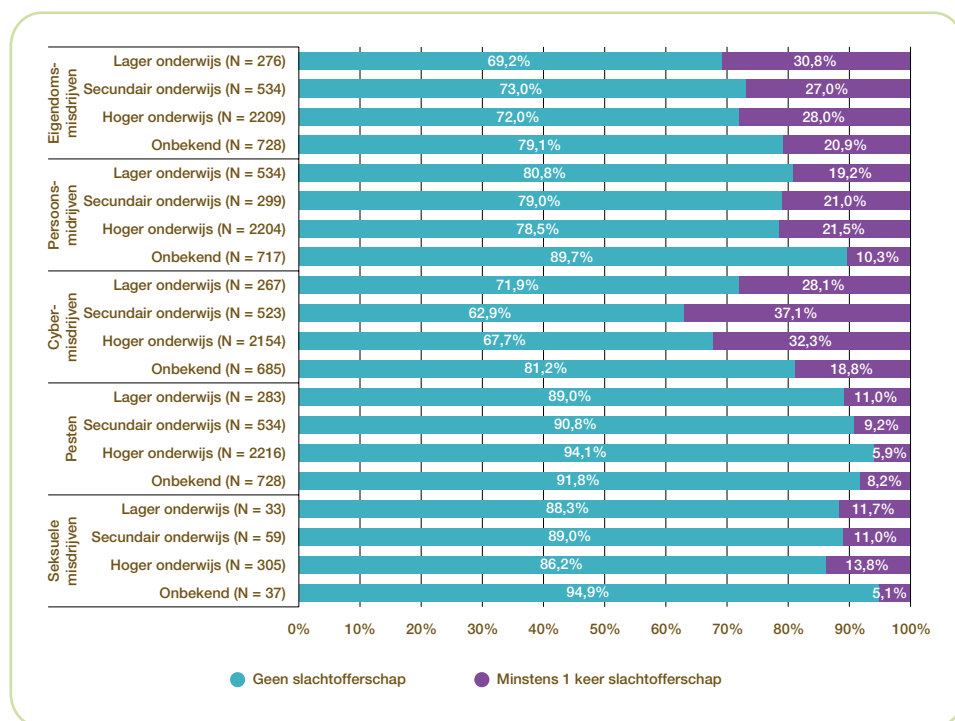

Figuur 6.13: Samenhang tussen onderwijsvorm en slachtofferschap van verschillende misdrijftypen bij jongeren uit de derde graad (5e en 6e jaar, in %) in niet-grootstedelijk Vlaanderen.

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

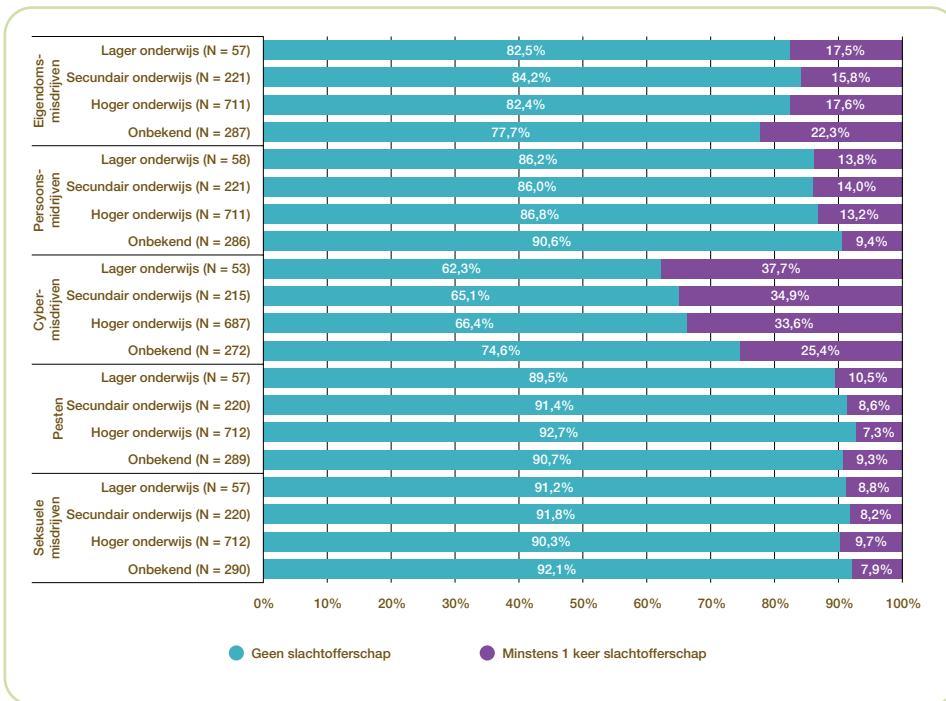
DIPLOMA OUDERS

Ook het diploma van de ouders heeft bij bepaalde misdrijftypen een statistisch significant en bijgevolg betekenisvol effect op het al dan niet ervaren van slachtofferschap. In de grootstedelijke context (figuur 6.14) rapporteerden leerlingen wier ouders hoogstens een diploma lager onderwijs dan wel secundair onderwijs hebben behaald, bijna dubbel zoveel slachtofferschap van pesten als jongeren wier ouder(s) een diploma hoger onderwijs hebben (resp. 11,0% en 9,2% versus 5,9%). Dit verschil is bovendien statistisch significant. Daarentegen verschilt de mate waarin leerlingen slachtoffer worden van eigendoms-, persoons-, cyber- en seksuele misdrijven niet significant onder de leerlingen van wie de ouders een diploma lager, secundair of hoger onderwijs behaalden. Verder verschillen jongeren die schoollopen in de rest van Vlaanderen voor geen enkel van de vijf misdrijftypen statistisch significant van elkaar naargelang het diploma van hun ouders (figuur 6.15).

Figuur 6.14: Samenhang tussen diploma ouders en slachtofferschap van verschillende misdrijftypen bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) in de grootstad.

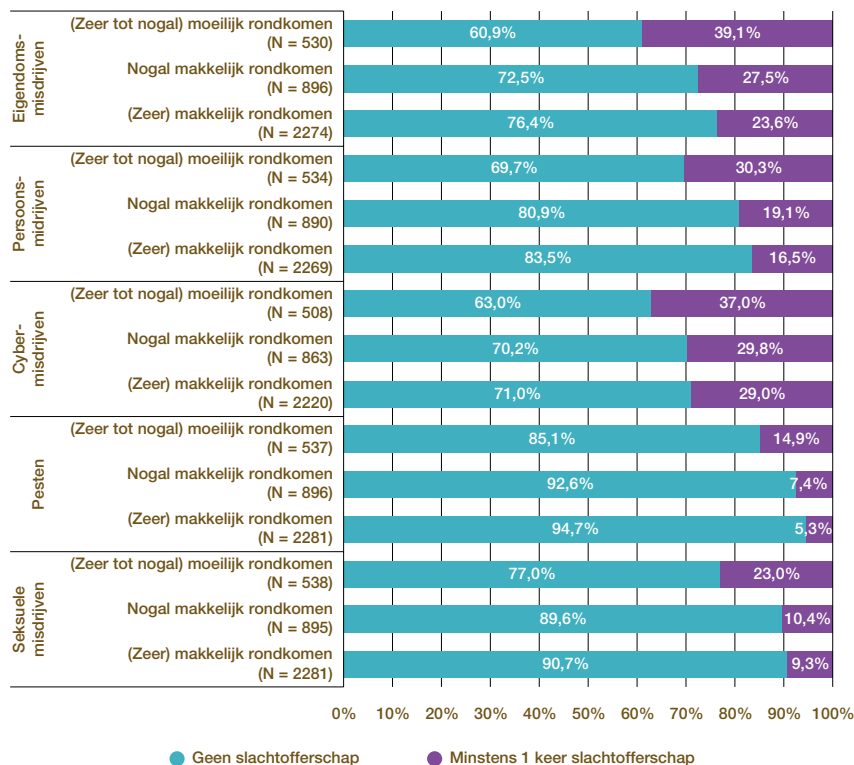
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Figuur 6.15: Samenhang tussen diploma ouders en slachtofferschap van verschillende misdrijftypen bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) in niet-grootstedelijk Vlaanderen.
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

RONDKOMEN MET GEZINSINKOMEN

Er tekenen zich duidelijke verschillen af in de mate waarin jongeren slachtofferschap ervaren naargelang het subjectief ervaren inkomen van het gezin waarin de jongeren opgroeien. In de grootstedelijke context werden de jongeren die inschatten dat hun gezin (zeer tot nogal) moeilijk kan rondkomen namelijk van elk misdrijftype statistisch significant vaker slachtoffer dan de jongeren die inschatten dat hun gezin nogal makkelijk of (zeer) makkelijk kan rondkomen (figuur 6.16). De jongeren die het gevoel hadden dat hun gezin nogal makkelijk rondkomt en de jongeren die inschatten dat hun gezin (zeer) gemakkelijk rondkomt verschillen onderling niet statistisch significant van elkaar.

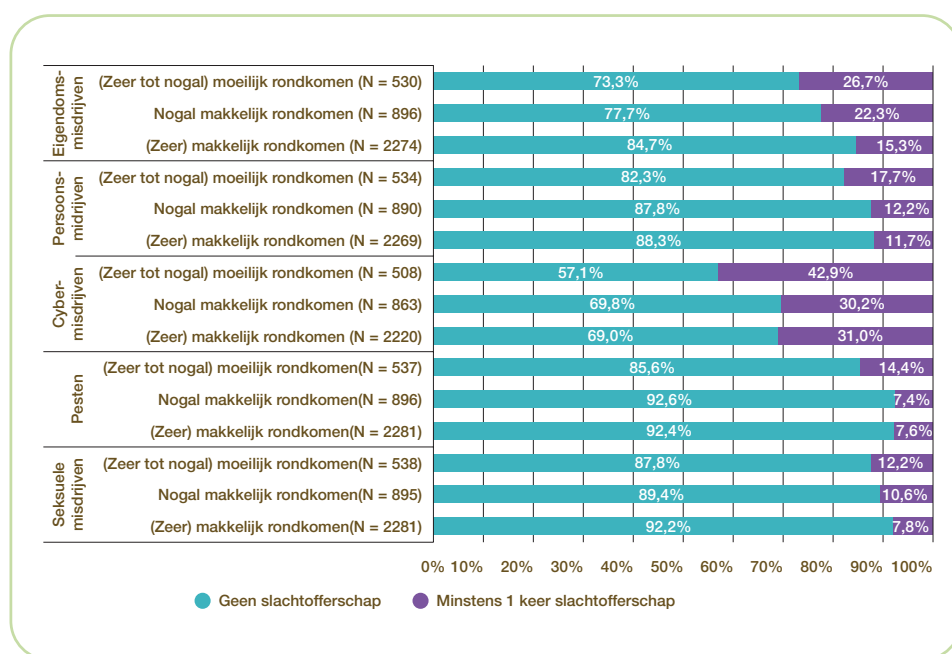

Figuur 6.16: Samenhang tussen rondkomen met gezinsinkomen en slachtofferschap van verschillende misdrijftypen bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) in de grootstad.

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Bij de leerlingen die schoollopen in de rest van Vlaanderen blijkt eveneens dat degenen die inschatten dat hun gezin (zeer tot nogal) moeilijk kan rondkomen het vaakst slachtofferschap ervaren (figuur 6.17). De mate waarin leerlingen die slachtofferschap ervaren van eigendoms misdrijven (zeer tot nogal) moeilijk rondkomen of nogal makkelijk rondkomen verschilt zodoende statistisch significant van de mate waarin leerlingen die (zeer) makkelijk kunnen rondkomen met hun gezinsinkomen dat ervaren (resp. 26,7% en 22,3% versus 15,3%). Verder ervaren jongeren die (zeer tot nogal) moeilijk rondkomen met het gezinsinkomen statistisch significant vaker cybermisdrijven dan zij die inschatten dat hun gezin nogal makkelijk of (zeer)

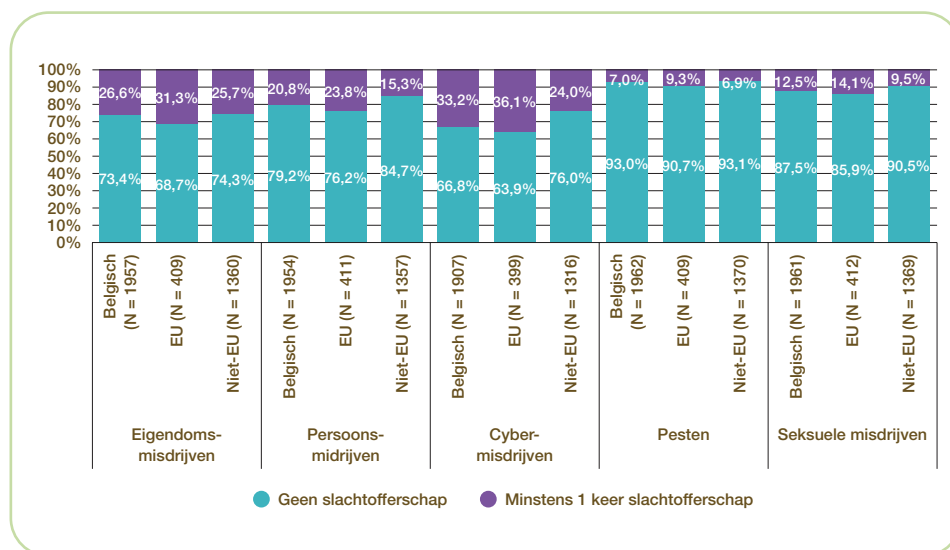
gemakkelijk kan rondkomen (resp. 42,9% versus 30,2% en 31,0%). Met betrekking tot pestgedrag is er enkel een statistisch significant verschil tussen jongeren die het gevoel hebben (zeer tot nogal) moeilijk rond te kunnen komen en jongeren die het gevoel hebben (zeer) gemakkelijk rond te kunnen komen (resp. 14,4%; 7,6%). Jongeren die thuis moeilijk rondkomen, worden dan ook ruim anderhalf keer meer gepest dan jongeren die thuis beter kunnen rondkomen. Jongeren die het minder breed hebben thuis worden bijgevolg statistisch significant vaker gepest dan jongeren die comfortabel rondkomen. De verschillen in het ervaren van persoons- en seksuele misdrijven zijn niet statistisch significant naargelang het rondkomen met het gezinsinkomen.

Figuur 6.17: Samenhang tussen rondkomen met gezinsinkomen en slachtofferschap van verschillende misdrijftypen bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) in niet-grootstedelijk Vlaanderen.
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

ACHTERGROND

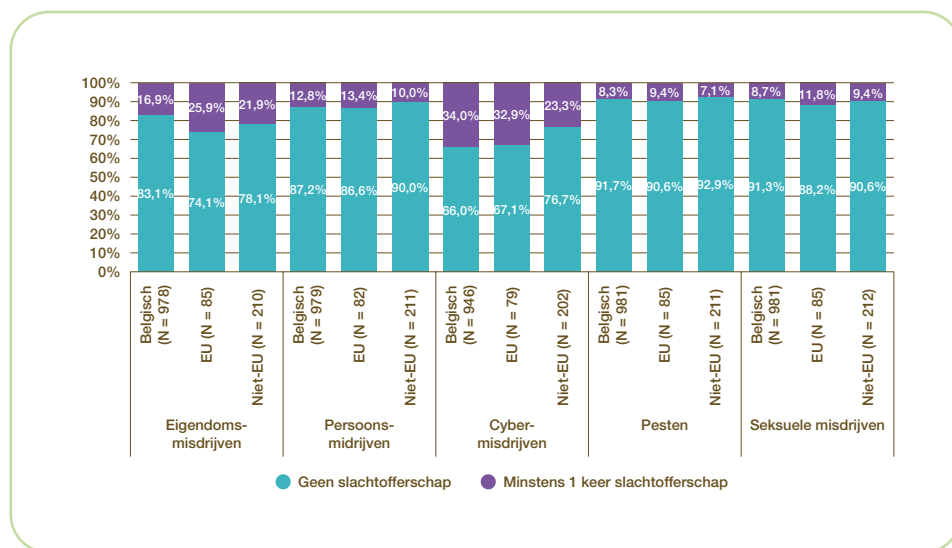
Slachtofferschap onder jongeren blijkt eveneens ongelijk verdeeld naargelang de (buitenlandse) achtergrond. Onder de jongeren die naar school gaan in Antwerpen, Brussel en Gent ervaren jongeren met een niet-Belgische achtergrond buiten de EU statistisch significant minder slachtofferschap van persoons-, cyber- en seksuele misdrijven dan zij met een Belgische achtergrond en zij met een niet-Belgische achtergrond uit de EU (resp. 15,3% versus 20,8% en 23,8%; 24,0% versus 33,2% en 36,1%; 9,5% versus 12,5% en 14,1%) (figuur 6.18). De verschillen tussen jongeren met een Belgische achtergrond, niet-Belgische EU-achtergrond en niet-Belgische niet-EU-achtergrond zijn niet statistisch significant wat betreft de mate waarin ze slachtoffer worden van eigendomsmisdrijven en pestgedrag.

Figuur 6.18: Samenhang tussen achtergrond en slachtofferschap van verschillende misdrijftypen bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) in de grootstad.

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 5 (2023)

Onder de jongeren die schoollopen in de rest van Vlaanderen (figuur 6.19) liggen de resultaten iets anders: de verschillen naargelang de (buitenlandse) achtergrond tussen jongeren die persoons- en seksuele misdrijven en pestgedrag ervaren, zijn niet statistisch significant. Leerlingen uit de Vlaamse context met een Belgische achtergrond ervaren echter wel statistisch significant minder vaak eigendoms misdrijven dan leerlingen met een niet-Belgische achtergrond uit de EU (resp. 16,6%; 25,9%). Daartegenover ervaren leerlingen met een Belgische achtergrond wel statistisch significant vaker cybermisdrijven dan jongeren met niet-EU achtergrond (resp. 34,0%; 23,3%).

Figuur 6.19: Samenhang tussen achtergrond en slachtofferschap van verschillende misdrijftypen bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) in niet-grootstedelijk Vlaanderen.
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 5 (2023)

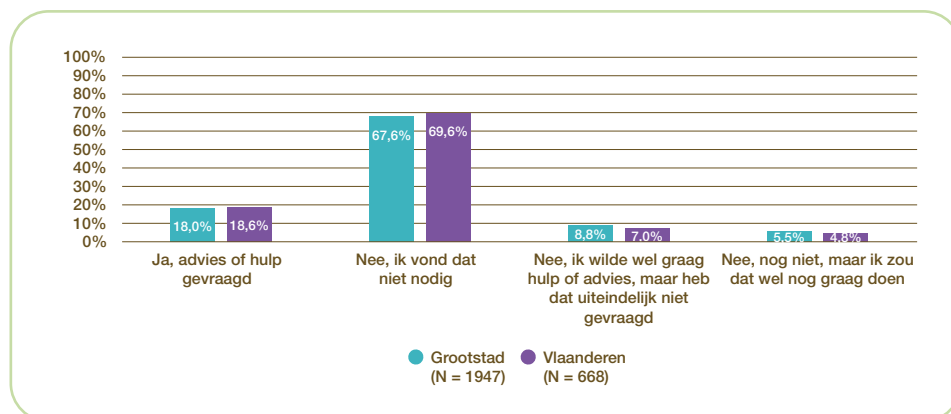
6.3 HULPZOEKGEDRAG NA SLACHTOFFERSCHAP BIJ JONGEREN IN VLAANDEREN

Om zicht te krijgen op het hulpzoekgedrag na slachtofferschap bij Vlaamse jongeren werd in de JOP-grootstedelijke monitor ten eerste gevraagd of jongeren al dan niet hulp of advies gevraagd hebben (aan een persoon of een organisatie) na hun meest recente slachtofferervaring in de afgelopen twaalf maanden. Er wordt eveneens stilgestaan op wie of welke organisatie ze daarvoor een beroep gedaan hebben, hadden willen doen of nog willen doen (iemand die ze persoonlijk kennen, een volwassene van op school, een volwassene uit de vrije tijd, een huisdokter/psycholoog en/of een gespecialiseerde organisatie) en op welke manier ze dat gedaan hebben, hadden willen doen of nog willen doen ((anoniem) online contact, (anoniem) telefonisch contact of een persoonlijk gesprek). De resultaten worden hier gepresenteerd aan de hand van de eerder gehanteerde vijf misdrijftypen: eigendomsmisdrijven, persoonsmisdrijven, cybermisdrijven, pesten en seksuele misdrijven.

6.3.1 PREVALENTIES VAN HULPZOEKGEDRAG NA EEN SLACHTOFFERERVARING

Uit de resultaten van de JOP-grootstedelijke monitor blijkt dat jongeren uit de grootstedelijke en de Vlaamse context gelijkaardig gehandeld hebben na hun laatste slachtofferervaring (figuur 6.20). Telkens net iets minder dan 70% van de jongeren vond het niet nodig om hulp of advies te vragen aan een persoon of organisatie na hun slachtofferervaring. Iets minder dan 20% van de jongeren heeft wel hulp of advies gevraagd. Iets minder dan 10% van de jongeren wilde wel graag hulp of advies, maar heeft het uiteindelijk niet gevraagd. De resterende jongeren (ongeveer 5%) hebben nog

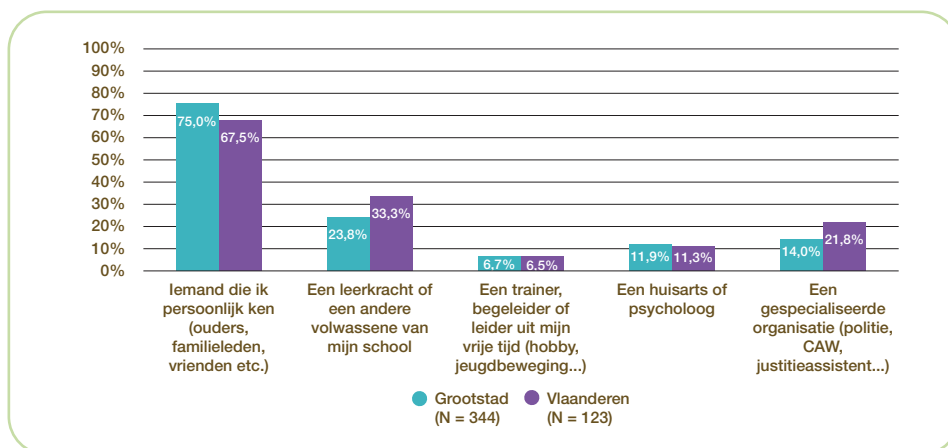
geen hulp of advies gevraagd, maar willen dat wel nog graag doen. De jongeren uit beide contexten verschillen niet statistisch significant in het al dan niet hulp zoeken na een slachtofferervaring.

Figuur 6.20: Al dan niet hulp of advies gevraagd door jongeren (1e tot en met 6e jaar) na de laatste slachtofferervaring.
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Aan de jongeren die aangaven dat ze hulp of advies gevraagd hadden, werd vervolgens gevraagd op wie of welke organisatie ze precies een beroep deden, op welke manier ze met die personen en/of organisaties contact hadden en of ze het gevoel hadden dat ze geholpen werden om met hun recentste slachtofferervaring om te gaan. Jongeren uit de grootstedelijke en de Vlaamse context deden het vaakst een beroep op hun informele netwerk (ouders, familieleden, vrienden...) (figuur 6.21). Dat is respectievelijk zo in 75,0% en in 67,5% van de gevallen. Op een huisarts of psycholoog (grootstedelijke context: 11,9%; Vlaamse context: 11,3%) en op een volwassene uit de vrijetijdscontext (grootstedelijke context: 6,7%; Vlaamse context: 6,5%) deden de jongeren in beide contexten minder een beroep. Tussen de grootstedelijke en de Vlaamse context zijn deze verschillen niet statistisch significant. Jongeren uit de Vlaamse context doen echter wel statistisch significant vaker een beroep op een volwassene op school en op een gespecialiseerde organisatie (resp. 33,3%; 21,8%) dan jongeren uit de grootstedelijke context (resp. 23,8%; 14,0%).

HULPZOEKGEDRAG NA SLACHTOFFERSCHAP BIJ JONGEREN IN VLAANDEREN

Figuur 6.21: Personen en/of organisaties aan wie jongeren (1e tot en met 6e jaar) hulp of advies gevraagd hebben na de laatste slachtofferervaring (meerdere antwoorden mogelijk).

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Het aantal jongeren uit de steekproef dat een beroep deed op een gespecialiseerde organisatie is echter relatief laag. Daarom is het niet zinvol om te bespreken of de jongeren in de grootstedelijke en de Vlaamse context al dan niet statistisch significant verschillen naargelang de gespecialiseerde organisatie die ze contacteerden (de politie, een medewerker van een CAW, een justitieassistent of andere) (tabel 6.6) en op welke manier ze dat deden ((anoniem) online contact, (anoniem) telefonisch contact of een persoonlijk gesprek) (tabel 6.7).

	Iemand van de politie	Hulpverlener van het CAW	Justitieassistent	Andere
Grootstad (N = 51)	84,3%	7,8%	7,8%	19,6%
Vlaanderen (N = 26)	42,3%	0,0%	3,8%	56,0%

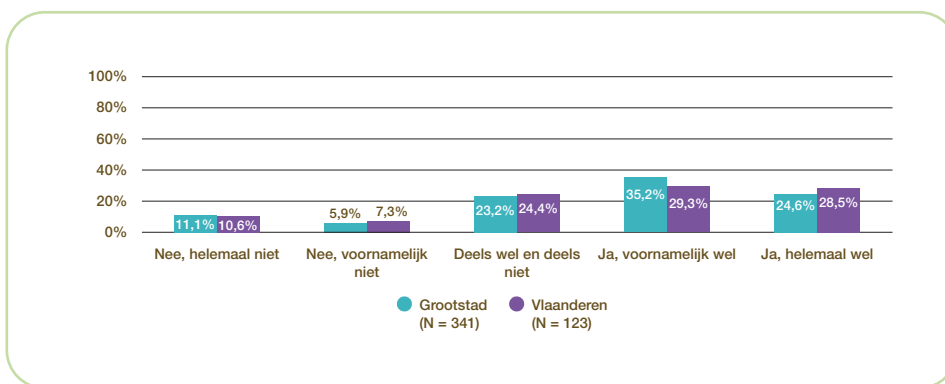
Tabel 6.6: De gespecialiseerde organisaties waaraan jongeren (1e tot en met 6e jaar) hulp of advies gevraagd hebben (meerdere antwoorden mogelijk).

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

	Anoniem online (chatten/ mailen)	Online (chatten/ mailen), maar dan niet anoniem	Anoniem telefonisch (bellen)	Telefonisch (bellen of videobellen), maar niet anoniem	Persoonlijk gesprek (in het echt)
Grootstad (N = 51)	4,0%	11,8%	3,9%	25,5%	82,0%
Vlaanderen (N = 26)	34,6%	15,4%	3,7%	11,5%	46,2%

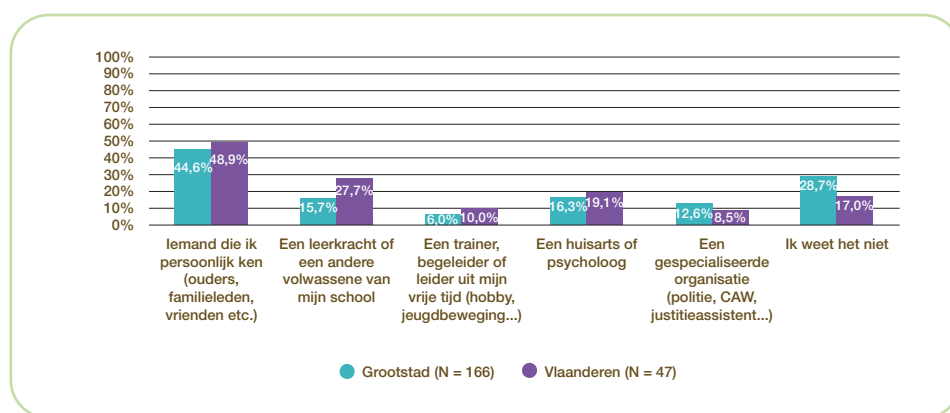
Tabel 6.7: De manier waarop jongeren (1e tot en met 6e jaar) contact gehad hebben met een gespecialiseerde organisatie (meerdere antwoorden mogelijk).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

De tevredenheid van de jongeren met de hulp die ze van personen en/of organisaties ontvangen hebben is gelijkaardig in de grootstedelijke en de Vlaamse context (figuur 6.22). De verschillen zijn dan ook niet statistisch significant. Telkens ruim de helft van de jongeren blijkt helemaal of voornamelijk het gevoel te hebben dat ze geholpen werden om met hun meest recente slachtofferervaring om te gaan (grootstedelijke context: 59,8%; Vlaamse context: 57,8%). Iets minder dan een op de vijf jongeren heeft echter helemaal of voornamelijk niet het gevoel geholpen te zijn met de ontvangen hulp (grootstedelijke context: 17,0%; Vlaamse context: 17,9%).

Figuur 6.22: Het gevoel van jongeren (1e tot en met 6e jaar) dat ze geholpen werden door de personen en/of organisaties om met hun recentste slachtofferervaring om te gaan.
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Naast jongeren die effectief een beroep gedaan hebben op een persoon of een organisatie, zijn er ook jongeren die dat uiteindelijk niet gedaan hebben, maar dat wel wilden (figuur 6.23). Zij geven in bijna de helft van de gevallen aan dat ze graag een beroep gedaan zouden hebben op iemand die ze persoonlijk kennen (grootstedelijke context: 44,6%; Vlaamse context: 48,9%). Opmerkelijk is dat bijna drie op de tien jongeren binnen de grootstedelijke context en bijna twee op de tien jongeren binnen de Vlaamse context niet weten waar of aan wie ze graag hulp of advies gevraagd hadden om met hun meest recente slachtofferervaring om te gaan. Ook hier zien we geen statistisch significante verschillen tussen de grootstedelijke en Vlaamse context.

Figuur 6.23: Bij wie jongeren (1e tot en met 6e jaar) graag advies of hulp gevraagd hadden na hun meest recente slachtofferervaring (meerdere antwoorden mogelijk).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Het aantal jongeren uit beide contexten dat hulp of advies wilde van een gespecialiseerde organisatie maar die uiteindelijk niet opzoekt, ligt eerder laag. Daardoor kreeg ook maar een beperkt aantal jongeren de vervolgvraag op welke gespecialiseerde organisaties ze graag een beroep gedaan hadden en op welke manier. Het is hier dan ook opnieuw niet zinvol om na te gaan of de verschillen tussen de twee contexten statistisch significant zijn of niet (tabel 6.8 en tabel 6.9).

	Iemand van de politie	Hulpverlener van het CAW	Justitieassistent	Andere
Grootstad (N = 21)	47,6%	19,0%	19,0%	28,6%
Vlaanderen (N = 4)	66,7%	50,0%	0,0%	0,0%

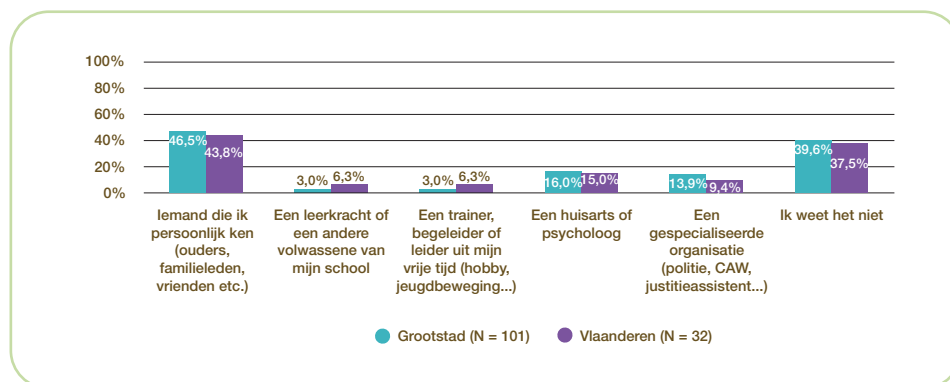
Tabel 6.8: De gespecialiseerde organisaties waaraan jongeren (1e tot en met 6e jaar) graag hulp of advies gevraagd zouden hebben (meerdere antwoorden mogelijk).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

	Anoniem online (chatten/mailen)	Online (chatten/mailen), maar dan niet anoniem	Anoniem telefonisch (bellen)	Telefonisch (bellen of videobellen), maar niet anoniem	Persoonlijk gesprek (in het echt)
Grootstad (N = 21)	42,9%	14,3%	4,8%	14,3%	47,6%
Vlaanderen (N = 4)	100%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Tabel 6.9: De manier waarop jongeren (1e tot en met 6e jaar) graag contact gehad zouden hebben met een gespecialiseerde organisatie (meerdere antwoorden mogelijk).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Naast jongeren die effectief een beroep gedaan hebben op een persoon of een organisatie en jongeren die dat wilden maar uiteindelijk niet gedaan hebben, zijn er ook jongeren die nog geen hulp of advies gezocht hebben, maar dat wel nog graag zouden doen. Zowel in de grootstedelijke als in de Vlaamse context zou ongeveer de helft van de jongeren (resp. 46,5%; 43,8%) nog graag hulp of advies vragen om met hun slachtofferchap om te gaan aan iemand die ze persoonlijk kennen (figuur 6.24). Opmerkelijk is dat in beide contexten meer dan een op drie jongeren (resp. 39,6%; 37,5%) aangeeft niet te weten aan wie of aan welke organisatie ze nog graag hulp of advies zouden vragen. Iets minder dan twee op de tien jongeren uit beide contexten zouden verder graag nog een beroep doen op een huisarts of psycholoog. De verschillen tussen de twee contexten voor het beroep doen op iemand uit het informele netwerk, een

huisarts of psycholoog en het niet weten op wie een beroep te doen, zijn statistisch significant. De verschillen tussen nog een beroep willen doen op een volwassene uit de schoolcontext, een volwassene uit de vrijetijdscontext en een gespecialiseerde organisatie zijn niet statistisch significant tussen de grootstedelijke en Vlaamse context.

Figuur 6.24: Bij wie jongeren (1e tot en met 6e jaar) nog graag advies of hulp zouden vragen na hun meest recente slachtofferervaring (meerdere antwoorden mogelijk).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Het aantal jongeren dat graag nog een beroep zou doen op een gespecialiseerde organisatie is eveneens relatief beperkt. Het is dan ook wederom niet zinvol om na te gaan of de verschillen tussen de grootstedelijke en de Vlaamse context met betrekking tot de specifieke organisatie waar ze nog een beroep op zouden doen (tabel 6.10) en op welke manier (tabel 6.11) statistisch significant zijn.

	Iemand van de politie	Hulpverlener van het CAW	Justitieassistent	Andere
Grootstad (N = 12)	41,7%	41,7%	8,3%	16,7%
Vlaanderen (N = 2)	0,0%	50,0%	0,0%	50,0%

Tabel 6.10: De gespecialiseerde organisaties waaraan jongeren (1e tot en met 6e jaar) nog graag hulp of advies zouden vragen (meerdere antwoorden mogelijk).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

	Anoniem online (chatten/ mailen)	Online (chatten/ mailen), maar dan niet anoniem	Anoniem telefonisch (bellen)	Telefonisch (bellen of videobellen), maar niet anoniem	Persoonlijk gesprek (in het echt)
Grootstad (N = 14)	64,3%	21,4%	21,4%	7,7%	42,9%
Vlaanderen (N = 2)	50,0%	50,0%	50,0%	0,0%	50,0%

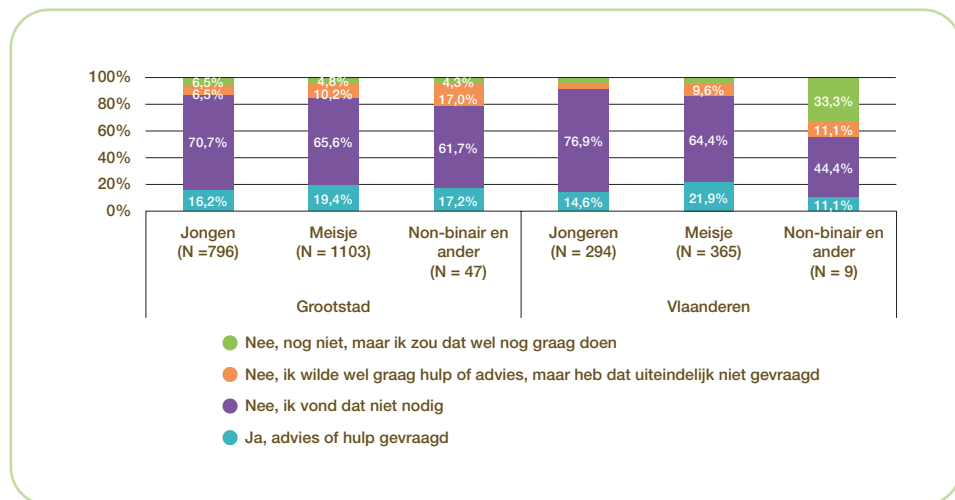
Tabel 6.11: De manier waarop jongeren (1e tot en met 6e jaar) graag nog contact zouden hebben met een gespecialiseerde organisatie (meerdere antwoorden mogelijk)
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

6.3.2 VERSCHILLEN OP HET VLAK VAN HULPZOEKGEDRAG NA EEN SLACHTOFFERERVARING

Naast de prevalenties omtrent het hulpzoekgedrag van jongeren in Vlaanderen, is het relevant om het profiel van jongeren die al dan niet hulp of advies vragen na een slachtofferervaring in beeld te brengen. Weten welke jongeren graag hulp of advies wilden maar dat (nog) niet gedaan hebben, is bijvoorbeeld waardevolle informatie voor de uitbouw van een toegankelijke eerstelijns hulpverlening (o.a. De Boeck, 2019). In het volgende onderdeel koppelen we daarom het al dan niet vragen van hulp of advies na een slachtofferervaring aan verschillende achtergrondkenmerken (gender, onderwijsgraad, onderwijsvorm, diploma van de ouders, rondkomen met gezinsinkomen en (buitenlandse) achtergrond). De operationalisatie van de achtergrondkenmerken is terug te vinden in het inleidende hoofdstuk. Bij de analyses op basis van de JOP-grootstedelijke monitor 3 is het niet mogelijk om de grootstedelijke en de Vlaamse context onderling te vergelijken. De resultaten voor de verschillende categorieën van een achtergrondkenmerk (bv. bij gender: jongen, meisje, non-binair/andere) worden hieronder dan ook telkens vergeleken binnen eenzelfde context (de grootstedelijke dan wel de Vlaamse).

GENDER

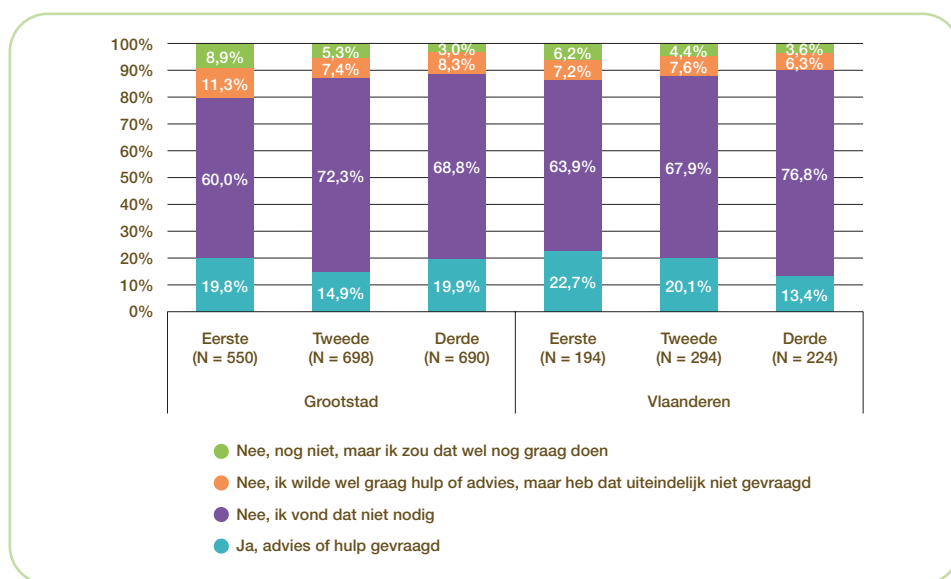
Gender blijkt enkel een impact te hebben op het hulpzoekgedrag onder de jongeren die nog geen hulp of advies gevraagd hebben na hun slachtofferervaring, maar dat wel nog graag zouden doen (figuur 6.25). In de grootstedelijke context geeft 6,5% van de jongens die slachtoffer werden in het afgelopen jaar aan dat ze nog geen hulp of advies gevraagd hebben, maar dat wel nog graag zouden doen. Bij meisjes en leerlingen met een non-binaire of andere genderidentiteit geeft telkens ongeveer 4% van hen dat aan. Het verschil is klein, maar wel statistisch significant. De andere verschillen in hulpzoekgedrag tussen de gendercategorieën zijn niet statistisch significant. In de Vlaamse context valt op dat een op de drie leerlingen met een non-binaire of andere genderidentiteit nog geen hulp of advies gevraagd heeft, maar dat wel nog graag zou doen (33,3%). Of het verschil tussen jongens, meisjes en leerlingen met een non-binaire of andere genderidentiteit in Vlaanderen statistisch significant is, daarover kunnen geen uitspraken gedaan worden omdat de aantallen in de desbetreffende categorie te laag liggen. Dat geldt eveneens voor de andere antwoordmogelijkheden.

Figuur 6.25: Samenhang tussen gender en hulpzoekgedrag bij jongeren (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

ONDERWIJSGRAAD

In de grootstedelijke context blijkt dat leerlingen uit de eerste graad statistisch significant vaker (nog) geen hulp of advies vroegen (terwijl ze dat wel wilden) dan leerlingen uit hogere onderwijsgraden (uiteindelijk geen hulp of advies gevraagd: 11,3% versus 7,4% en 8,3%; van plan om hulp of advies te zoeken, maar nog niet gedaan: 8,9% versus 5,3% en 3,0%) (figuur 6.26). Verder blijkt dat leerlingen uit de derde graad statistisch significant vaker hulp of advies gevraagd hebben dan leerlingen uit de tweede graad (19,9% versus 14,9%). Naarmate jongeren zich in een hogere onderwijsgraad bevinden, lijken ze bijgevolg vaker hulp of advies te vragen om met hun slachtofferervaring om te gaan. Jongeren die naar school gaan in de niet-grootstedelijke context vertonen gelijkaardig hulpzoekgedrag naargelang de onderwijsgraad waarin ze les volgen. De verschillen tussen het al dan niet hulp zoeken per onderwijsgraad zijn dan ook niet statistisch significant in deze context.

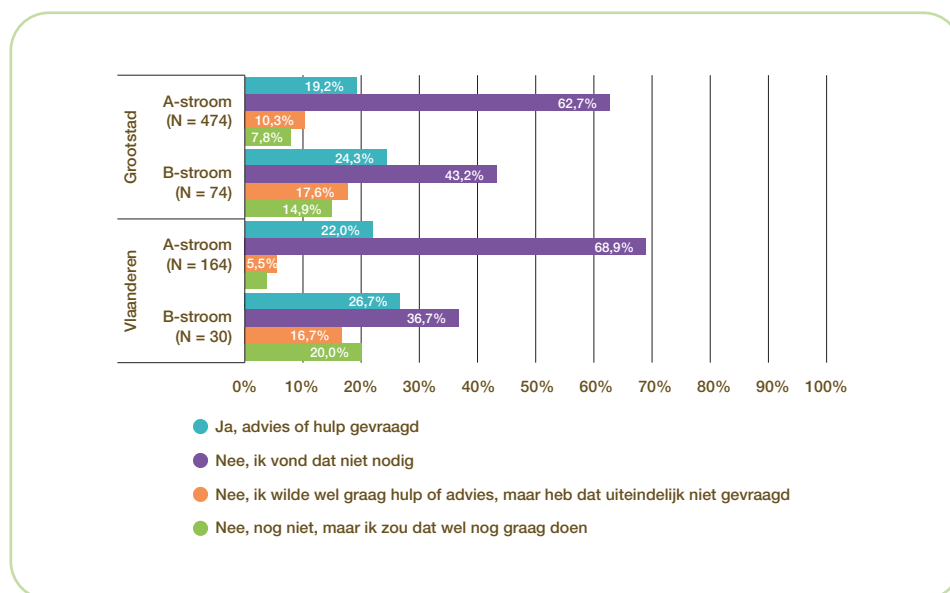

Figuur 6.26: Samenhang tussen onderwijsgraad en hulpzoekgedrag bij jongeren (1e tot en met 6e jaar).

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

ONDERWIJSVORM

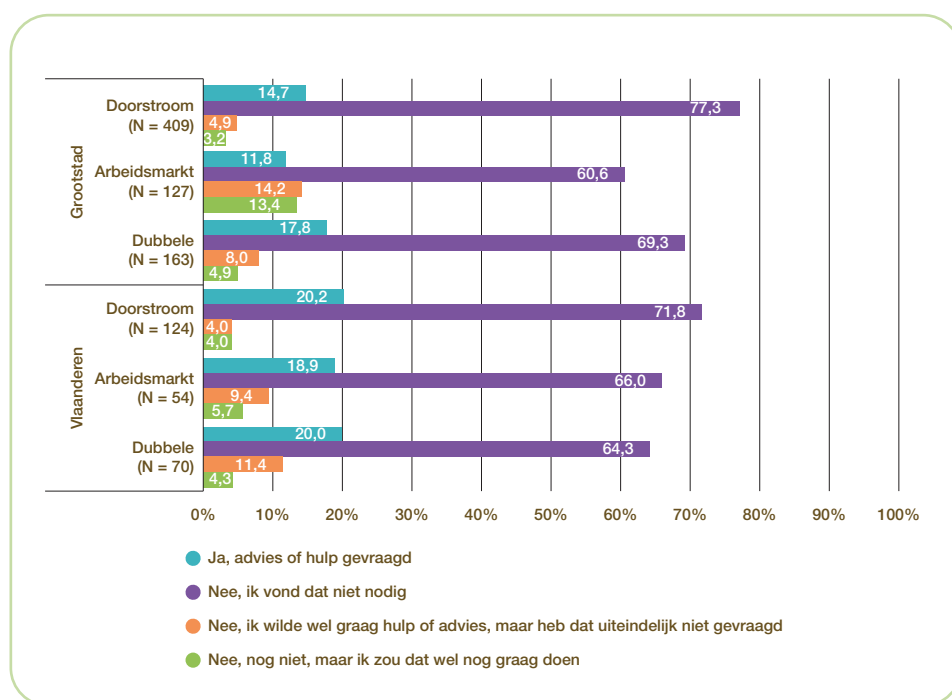
Voor jongeren die naar school gaan in Brussel, Antwerpen en Gent speelt ook de onderwijsvorm een rol in het al dan niet hulp vragen na een slachtofferervaring. In de eerste graad geven leerlingen uit de A-stroom statistisch significant vaker dan leerlingen uit de B-stroom aan dat ze geen hulp of advies nodig hadden na hun slachtofferervaring (62,7% versus 43,2%) (figuur 6.27). Hoewel daaruit af te leiden valt dat leerlingen uit de B-stroom wel vaker hulp of advies wilden, blijkt dat ze statistisch significant vaker dan leerlingen uit de A-stroom de stap naar hulp of advies nog niet gezet hadden (14,9% versus 7,8%). De andere verschillen tussen de A-stroom en de B-stroom zijn niet statistisch significant. De resultaten voor de tweede en de derde graad zijn gelijklopend aan die van de eerste graad.

Figuur 6.27: Samenhang tussen onderwijsvorm en hulpzoekgedrag bij jongeren uit de eerste graad (1e en 2e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Leerlingen die les volgen in doorstroomfinaliteit/ASO/KSO geven statistisch significant vaker dan leerlingen uit arbeidsmarktfinaliteit/BSO aan dat ze geen hulp of advies nodig hadden in verband met hun slachtofferervaring (zowel in de tweede als in de derde graad, resp. ongeveer zeven versus ongeveer zes op de tien leerlingen)

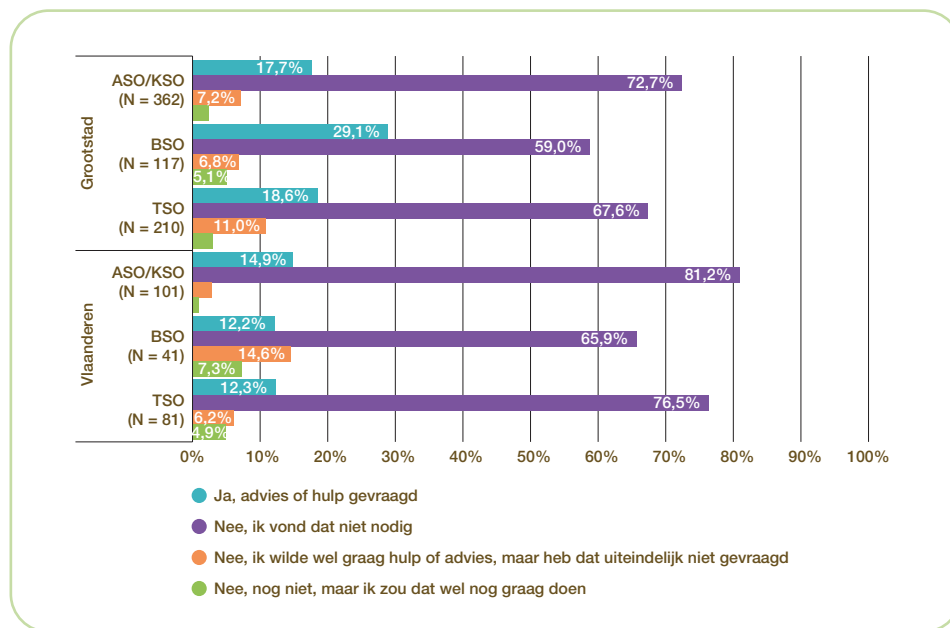
(figuur 6.28 en figuur 6.29). Leerlingen uit de tweede graad in de arbeidsmarktfinaliteit geven dan weer bijna drie keer zo vaak als leerlingen uit de doorstroomfinaliteit aan dat ze wel hulp of advies wilden, maar uiteindelijk niet gevraagd hebben (resp. 14,2% versus 4,9%). Ten laatste blijkt dat leerlingen uit de arbeidsmarktfinaliteit ook bijna drie keer zo vaak als leerlingen uit de twee andere finaliteiten aangeven dat ze nog geen hulp of advies gevraagd hebben, maar dat wel nog graag zouden doen (resp. 13,4% versus 4,9% en 3,2%). Ook deze verschillen zijn statistisch significant. Opvallend is dat leerlingen uit de derde graad in het BSO wel statistisch significant vaker dan leerlingen uit ASO/KSO aangeven dat ze hulp of advies gevraagd hebben na hun laatste slachtofferervaring (29,1% versus 17,7%).

Figuur 6.28: Samenhang tussen onderwijsvorm en hulpzoekgedrag bij jongeren uit de tweede graad (3e en 4e jaar, in %).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Leerlingen uit de eerste, tweede en derde graad die naar school gaan in de niet-grootstedelijke context (figuur 6.27, 6.28 en 6.29) vertonen gelijkaardig hulpzoekgedrag als leerlingen uit Brussel, Antwerpen en Gent naargelang de onderwijsvorm waarin

ze les volgen. Aangezien de prevalenties binnen de verschillende onderwijsvormen echter statistisch gezien te laag liggen, kunnen geen uitspraken gedaan worden over de eventuele statistische verschillen tussen het hulpzoekgedrag van jongeren naar gelang de verschillende onderwijsvormen in de Vlaamse context.

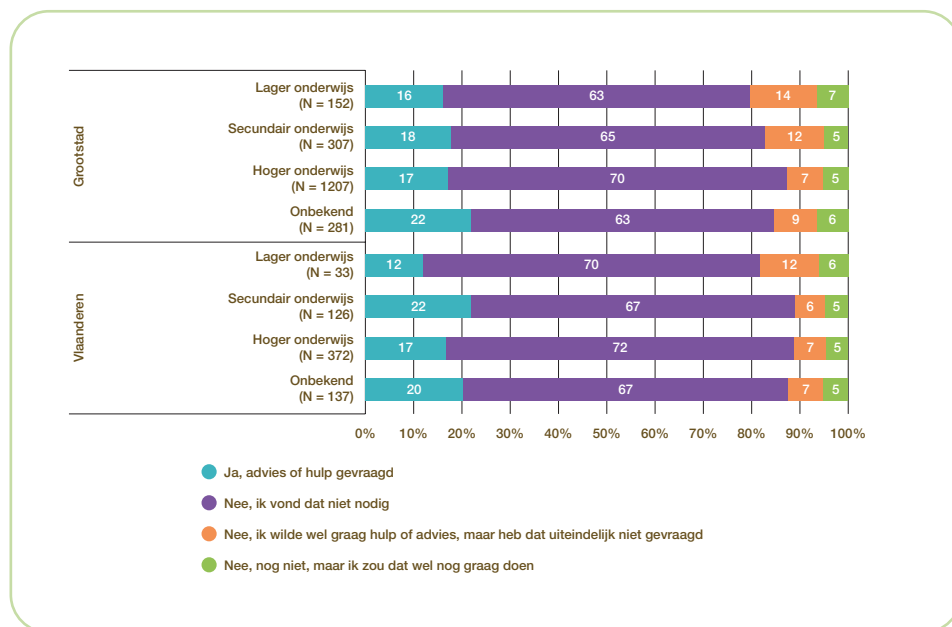

Figuur 6.29: Samenhang tussen onderwijsvorm en hulpzoekgedrag bij jongeren uit de derde graad (5e en 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

DIPLOMA OUDERS

Wat betreft het diploma van de ouders blijkt dat jongeren in Brussel, Antwerpen en Gent wier ouders hoogstens een diploma lager onderwijs dan wel een diploma secundair onderwijs behaalden, bijna dubbel zo vaak aangeven dat ze wel hulp of advies wilden, maar dat uiteindelijk niet gedaan hebben tegenover leerlingen van wie minstens één ouder een diploma hoger onderwijs heeft (resp. 13,8% en 12,4% versus 7,3%) (figuur 6.30). Dit verschil is bovendien statistisch significant. Verder verschillen de jongeren in de grootstedelijke context niet statistisch significant van elkaar in het al dan niet hulp zoeken na een slachtofferervaring naargelang het hoogst behaalde diploma van hun ouders. Jongeren die naar school gaan in de rest van Vlaanderen

vertonen gelijkaardig hulpzoekgedrag naargelang het hoogst behaalde diploma van hun ouders. De verschillen tussen het al dan niet vragen van hulp of advies naargelang het diploma van de ouders zijn echter niet statistisch significant.

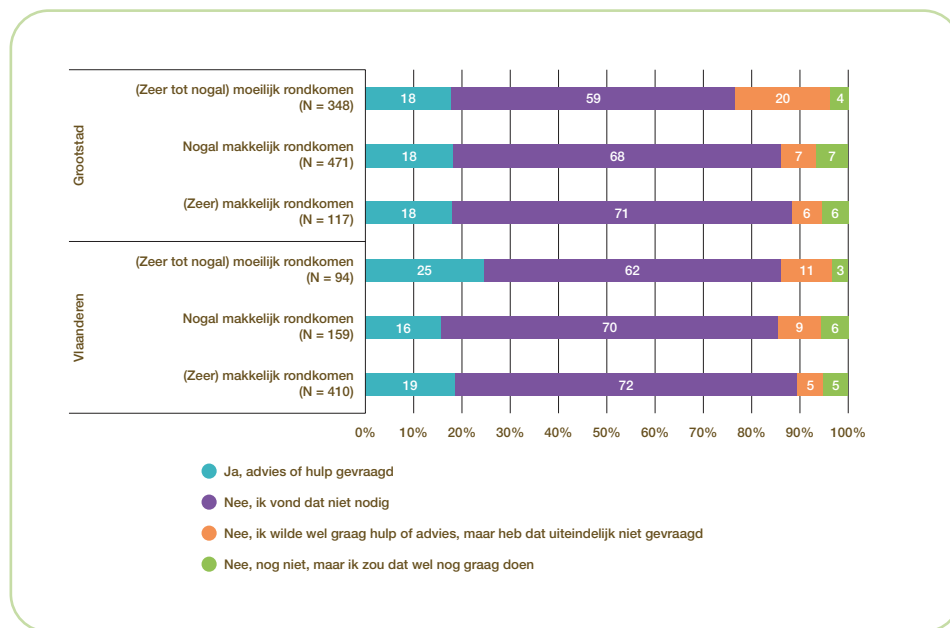

Figuur 6.30: Samenhang tussen diploma ouders en hulpzoekgedrag bij jongeren (1e tot en met 6e jaar, in %).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

RONDKOMEN MET GEZINSINKOMEN

In de grootstedelijke context blijkt dat leerlingen die nogal makkelijk en (zeer) makkelijk rondkomen statistisch significant vaker hulp of advies gevraagd hebben na een slachtofferervaring dan leerlingen die (zeer tot nogal) moeilijk rondkomen (ongeveer zeven op de tien slachtoffers tegenover ongeveer zes op de tien slachtoffers). Hetzelfde geldt voor jongeren die aangeven nog geen hulp of advies gezocht te hebben, maar dat wel nog willen doen: leerlingen die nogal makkelijk en (zeer) makkelijk rondkomen zijn statistisch significant vaker nog van plan om hulp of advies te vragen in de toekomst dan zij die (zeer tot nogal) moeilijk rondkomen (resp. 6,6% en 5,5% versus 3,7%). Voor de rest zijn er geen statistisch significante verschillen vast te stellen.

naargelang de mate waarin leerlingen in de grootstedelijke context aanvoelen dat hun gezin kan rondkomen. Jongeren die naar school gaan buiten Antwerpen, Brussel en Gent (figuur 6.31) vertonen gelijkaardig hulpzoekgedrag naargelang het subjectieve rondkomen. Die verschillen zijn echter niet statistisch significant.

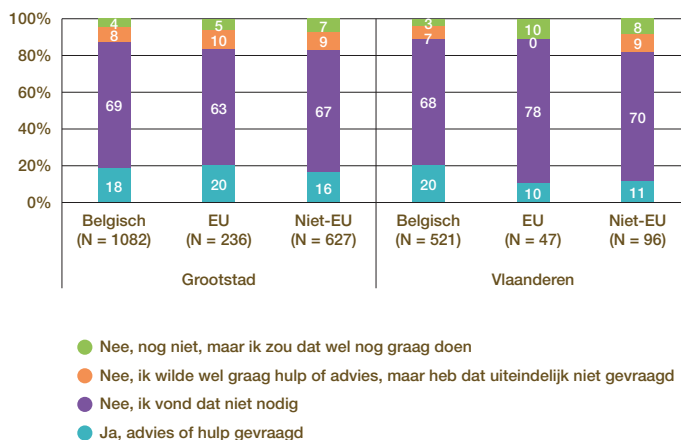
Figuur 6.31: Samenhang tussen rondkomen met gezinsinkomen en hulpzoekgedrag bij jongeren (1e tot en met 6e jaar, in %).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Leerlingen die nogal makkelijk en (zeer) makkelijk rondkomen zijn statistisch significant vaker nog van plan om hulp of advies te vragen in de toekomst dan zij die (zeer tot nogal) moeilijk rondkomen.

ACHTERGROND

Voor de leerlingen die in de grootsteden naar school gaan, liggen de cijfers rond hulpzoekgedrag in dezelfde lijn voor leerlingen met een Belgische achtergrond, leerlingen met een niet-Belgische EU-achtergrond en leerlingen met een niet-EU-achtergrond (figuur 6.32). Telkens iets minder dan zeven op de tien van hen geven aan geen hulp of advies gezocht te hebben. Ongeveer twee op de tien leerlingen geven daarentegen aan dat ze na een slachtofferervaring wel hulp of advies gevraagd hebben. Verder blijkt dat een op de tien van hen geen hulp of advies gevraagd heeft, maar dat wel graag wilde. Als laatste geeft telkens minder dan een van de tien jongeren aan nog geen hulp of advies gevraagd te hebben, maar dat wel nog graag te willen doen in de toekomst. De verschillen in hulpzoekgedrag tussen jongeren met Belgische achtergrond en niet-Belgische achtergrond (EU en niet-EU) zijn dan ook niet statistisch significant. De achtergrond blijkt dan ook niet samen te hangen met het al dan niet hulp zoeken na een slachtofferervaring.

Ook jongeren die naar school gaan in de rest van Vlaanderen vertonen gelijkaardig hulpzoekgedrag naargelang hun achtergrond. Aangezien de prevalenties binnen de verschillende achtergrondcategorieën statistisch gezien te laag liggen, kunnen geen uitspraken gedaan worden over de eventuele statistische verschillen tussen jongeren met verschillende achtergrond in de Vlaamse context.

Figuur 6.32: Samenhang tussen achtergrond en hulpzoekgedrag bij jongeren (1e tot en met 6e jaar, in %).

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

6.4 ZELFGERAPPORTEERD DADERSCHAP BIJ JONGEREN IN VLAANDEREN

Na slachtofferschap en hulpzoekgedrag bij jongeren in Vlaanderen, kijken we vervolgens naar zelfgerapporteerd daderschap bij jongeren op basis van de JOP-postmonitor 5 (2023) en de JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023). Daderschap werd in de JOP-postmonitor 5 en JOP-grootstedelijke monitor 3 respectievelijk bevraagd aan de hand van elf en dertien items. Respondenten konden aangeven of ze die zaken in de voorbije twaalf maanden hadden gedaan, en zo ja, hoe vaak ze dat deden (één keer, twee keer, drie keer, meer dan drie keer). Bij de items over het zonder toestemming verspreiden van seksueel getinte beelden of sexts ('Heb je ooit zonder toestemming van die persoon via internet of je smartphone seksueel getinte foto's of filmpjes van iemand online verspreid?') en cyberflashing ('Heb je ooit via internet of je smartphone seksueel getinte foto's of filmpjes van jezelf verstuurd naar iemand zonder toestemming van die persoon?') werd gevraagd of het ooit is gebeurd en kon de vraag met ja of neen worden beantwoord.

Misdrijf	Vraagstelling	Post-monitor 5	Grootstedelijke monitor 3
Wapendracht	'Wapen(s), zoals een boksbeugel, mes (geen zakmes), vuurwapen, ketting of iets gelijkaardigs bij je gedragen op straat, op school of op een andere publieke plaats'	x	x
Vandalisme	'Iets met opzet beschadigd of stukgemaakt op straat, op school of op een andere publieke plaats'	x	x
Winkeldiefstal	'Iets gestolen uit een winkel of een warenhuis'	x	x

Misdrijf	Vraagstelling	Post-monitor 5	Grootstedelijke monitor 3
Diefstal	'Iets gestolen van een andere persoon (bv. geld, fiets, gsm of iets anders)'	x	x
Lastigvallen op straat	'Iemand lastiggevalen of bedreigd op straat'	x	x
Lastigvallen online	'Iemand lastiggevalen of bedreigd via e-mail, sms, internet of sociale media'	x	x
Fysiek geweld	'Iemand zo erg in elkaar geslagen dat hij/zij verwondingen opliep'	x	x
Hacking	'Ingebroken of ingelogd op een computer, e-mailaccount of socialenetwerksite van iemand anders zonder dat die persoon hiervan wist'	x	x
Iemand ongewenst aanraken op een seksuele manier	'Iemand gestreeld of aangeraakt op een seksuele manier wanneer die persoon dat niet wilde'	x	x
Iemand verplichten om je ongewenst aan te raken op een seksuele manier	'Iemand verplicht om jouw lichaam aan te raken op een seksuele manier wanneer die persoon dat niet wilde'	x	x
Zonder toestemming verspreiden van sexts	'Heb je ooit zonder toestemming van die persoon via internet of je smartphone seksueel getinte foto's of filmpjes van iemand online verspreid?'	x	
Zonder toestemming verspreiden van met toestemming ontvangen sexts	'Heb je deze foto's of filmpjes zonder toestemming van de afgebeelde persoon aan anderen getoond, doorgestuurd of online geplaatst (bv. sociale media, website, blog)?'		x

Misdrijf	Vraagstelling	Post-monitor 5	Grootstedelijke monitor 3
Zonder toestemming verspreiden van zonder toestemming ontvangen sexts	'Heb je deze foto's of filmpjes zonder toestemming van de afgebeelde persoon aan anderen getoond, doorgestuurd of online geplaatst (bv. sociale media, website, blog)?'		x
Cyberflashing	'Heb je ooit via internet of je smartphone seksueel getinte foto's of filmpjes van jezelf verstuurd naar iemand zonder toestemming van die persoon?'		x

Tabel 6.12: Bevraging ouderschap in JOP-postmonitor 5 en JOP-grootstedelijke monitor 3.

Zoals bij de rapportage over slachtofferschap zal hierna eerst worden weergegeven hoeveel van de bevraagde jongeren rapporteren dat ze al dan niet betrokken waren bij bovenstaande vormen van criminaliteit. Daarna gaan we meer in detail in op de verschillende vormen van criminaliteit afzonderlijk, en bekijken we of de bevraagde jongeren aangeven dat ze dat eenmalig dan wel meerdere keren hebben gedaan in de afgelopen twaalf maanden (behalve voor de vragen over het zonder toestemming verspreiden van sexts en cyberflashing, waar gevraagd werd of ze het 'ooit' hebben gedaan).

Ook hier kijken we vervolgens naar de verschillen tussen jongeren op het vlak van ouderschap en de achtergrondvariabelen (gender, onderwijsgraad, onderwijsvorm, opleidingsniveau ouders, subjectief rondkomen en herkomst). We nemen daartoe opnieuw de misdrijven samen tot vier categorieën: (1) eigendoms misdrijven (winkeldiefstal, diefstal en vandalisme), (2) persoonsmisdrijven (lastigvallen op straat, fysiek geweld), (3) cybermisdrijven (lastigvallen online, hacking, zonder toestemming verspreiden van met toestemming/zonder toestemming ontvangen sexts, cyberflashing) en (4) seksuele misdrijven (iemand ongewenst aanraken op een seksuele manier, iemand verplichten om je ongewenst aan te raken op een seksuele manier). Het mag duidelijk zijn dat beide laatste vormen van cybermisdrijven ook onder de seksuele misdrijven hadden kunnen vallen. Daarnaast is ook duidelijk dat 'wapendracht' niet meteen in deze gecombineerde categorieën valt, en in de analyses vervolgens ook niet zal worden opgenomen.

Misdrijftype	Misdrijf	Post-monitor 5	Grootstedelijke monitor 3
Eigendoms-misdrijven	Winkeldiefstal	x	x
	Diefstal	x	x
	Vandalisme	x	x
Persoons-misdrijven	Lastigvallen op straat	x	x
	Fysiek geweld	x	x
Cyber-misdrijven	Hacking	x	x
	Lastigvallen online	x	x
	Zonder toestemming verspreiden van sexts	x	
	Zonder toestemming verspreiden van met toestemming ontvangen sexts		x
	Zonder toestemming verspreiden van zonder toestemming ontvangen sexts		x
	Cyberflashing		x
Seksuele misdrijven	Iemand ongewenst aanraken op een seksuele manier	x	x
	Iemand verplichten om je ongewenst aan te raken op een seksuele manier	x	x

Tabel 6.13: Verschillende vormen van daderschap in JOP-postmonitor 5 en JOP-grootstedelijke monitor 3 samengenomen in vier misdrijftypen.

6.4.1 ZELFGERAPPORTEERD DADERSCHAP IN DE JOP-POSTMONITOR 5

In eerste instantie kijken we naar het zelfgerapporteerd ouderschap van de jongeren die werden bevraagd via de JOP-postmonitor 5. Uit tabel 6.14 blijkt dat ongeveer drie op de vier (73,2%) jongeren geen enkele vorm van ouderschap rapporteren. Daar staat dus tegenover dat ongeveer een op de vier (26,8%) van de bevraagde jongeren wel toegeeft minstens een van de bevraagde feiten te hebben gepleegd: het grootste deel (14,2%) rapporteert een van de bevraagde feiten te hebben gepleegd, bij 7,8% gaat het om twee feiten, bij 2,2% over drie feiten, bij 1,6% over vier feiten en bij respectievelijk 0,7% en 0,2% over vijf en zes verschillende feiten. In totaal werd gevraagd naar elf verschillende feiten (tabel 6.12).³ Voor 308 jongeren werd geen antwoord geregistreerd op deze vraag.

Aantal zelfgerapporteerd feiten (op 11)	Frequentie (N)	Percentage (%)
Geen	969	73,2
1	188	14,2
2	104	7,8
3	29	2,2
4	22	1,6
5	9	0,7
6	3	0,2
Totaal	N = 1.323	100%

Tabel 6.14: Zelfgerapporteerd ouderschap bij jongeren van 12-25 jaar.
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

- 3 In tegenstelling tot de andere vormen van ouderschap wordt bij het zonder toestemming verspreiden van sexts niet gevraagd of het de afgelopen twaalf maanden is gebeurd, maar of het ooit is gebeurd.

Wanneer we vervolgens de bevraagde feiten afzonderlijk bekijken (tabel 6.15), dan zien we dat van alle bevraagde feiten winkeldiefstal het vaakst wordt gerapporteerd: 14,4% van de bevraagde jongeren geeft aan dat minstens één keer te hebben gedaan in het afgelopen jaar (voor 7,0% was dat éénmalig, voor 7,4% was dat meerdere keren). Na winkeldiefstal volgt vandalisme, dat door 10,0% van de jongeren minstens éénmaal wordt gerapporteerd, en diefstal van een andere persoon dat door 7,0% van de jongeren minstens éénmaal wordt gerapporteerd. De frequenties van de andere bevraagde vormen van daderschap liggen aanzienlijk lager: wapendracht wordt door 2,8% gerapporteerd, fysiek geweld door 2,0% en ook hacking door 2,0%, lastigvallen online door 1,4%, lastigvallen op straat door 1,0%, het zonder toestemming verspreiden van sexts door 1,0% en iemand ongewenst aanraken op een seksuele manier door negen jongeren, zijnde 0,7%. Iemand anders verplichten om jou aan te raken op een seksuele manier wordt door een van de jongeren (0,1%) gerapporteerd.

Bevraagde delict	Nooit	Minstens 1 keer
Wapendracht (N = 1.332)	97,2	2,8
Vandalisme (N = 1.328)	90,0	10,0
Winkeldiefstal (N = 1.307)	85,6	14,4
Diefstal (N = 1.339)	93,0	7,0
Lastigvallen op straat (N = 1.344)	99,0	1,0
Lastigvallen online (N = 1.336)	98,6	1,4
Fysiek geweld (N = 1.341)	98,0	2,0
Hacking (N = 1.341)	98,0	2,0
Iemand ongewenst aanraken op een seksuele manier (N = 1.344)	99,3	0,7
Iemand verplichten om je ongewenst aan te raken op een seksuele manier (N = 1.344)	99,9	0,1
Zonder toestemming verspreiding van sexts (N = 1.408)	99,0	1,0

Tabel 6.15: Zelfgerapporteerd daderschap bij jongeren van 12-25 jaar voor elf verschillende delicten (in %).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

6.4.2 ZELFGERAPPORTEERD DADERSCHAP IN DE JOP-GROOTSTEDELIJKE MONITOR 3

In de JOP-grootstedelijke monitor werd de bevraagde jongeren een reeks van dertien mogelijke delicten voorgelegd. Hier maken we steeds een onderscheid tussen de jongeren die schoollopen in een van de drie grootsteden (Antwerpen, Gent en Brussel) en in het niet-grootstedelijke Vlaanderen. Uit tabel 6.16 blijkt dat respectievelijk 62,3% en 69,1% van de jongeren die naar school gaan in de grootstad en in de rest van Vlaanderen geen enkele vorm van daderschap rapporteren. Daar staat tegenover dat respectievelijk 37,7% en 30,8% van de bevraagde jongeren wel minstens een van de bevraagde feiten zeggen te hebben gepleegd.

Bij de jongeren die naar school gaan in Antwerpen, Gent of Brussel rapporteert het grootste deel (18,9%) een van de bevraagde feiten te hebben gepleegd. Bij 9,3% gaat het om twee feiten, bij 4,5% om drie feiten, bij respectievelijk 2,0% en 1,4% over vier en vijf verschillende feiten. Daarna zakken de percentages onder 1% en is er samengenomen nog 1,6% van de jongeren die meer dan vijf verschillende feiten rapporteren. Dat gaat over 58 van de 3.474 jongeren die op deze vragen hebben geantwoord.

Van de jongeren die niet in een van de drie grootsteden naar school gaan, zegt 16,6% een van de bevraagde feiten te hebben gepleegd. Vervolgens rapporteert 6,1% van de jongeren twee verschillende feiten, 4,6% drie verschillende feiten, 1,6% vier verschillende feiten en 0,9% vijf verschillende feiten te hebben gepleegd. Samen genomen zien we nog dat 1,2% van de jongeren meer dan vijf verschillende feiten melden, en dat gaat in absolute aantallen over veertien van de 1.202 jongeren die op deze vragen hebben geantwoord.

We stellen vast dat de cijfers met betrekking tot het al dan niet rapporteren van criminaliteit en het aantal gerapporteerde feiten significant hoger liggen voor schoolgaande jongeren in een grootstedelijke context dan in de rest van Vlaanderen. Dat is op zich, gelet op die grootstedelijke context en de gelegenheid die zich stelt tot het plegen van bepaalde feiten, niet zo vreemd.

Verder zien we dat de cijfers in de JOP-grootstedelijke monitor 3, zowel voor jongeren die in Antwerpen, Gent of Brussel als voor jongeren die in de rest van Vlaanderen naar school gaan, hoger liggen dan de zelfgerapporteerde cijfers op basis van de JOP-postmonitor 5 (tabel 6.16). Die vergelijking is echter om minstens drie redenen niet correct. Vooreerst gaat het om twee zeer verschillende steekproeven en verschilt ook de beoogde doelgroep fundamenteel, onder andere wat de leeftijd

betreft. De JOP-grootstedelijke monitor 3 is een bevraging van schoolgaande jeugd in het middelbaar onderwijs in onze drie grote steden en de rest van Vlaanderen. Ten tweede, samenhangend met het vorige punt, zijn de steekproeftrekking en de respons en uitval bij beide bevragingen, ook totaal verschillend. Ten derde is het zo dat onderstaande tabel 6.16 tot stand is gekomen op basis van een bevraging van dertien verschillende feiten, daar waar tabel 6.15 op basis van de JOP-postmonitor 5 is gebaseerd op een bevraging van elf verschillende feiten. In de JOP-postmonitor 5 werd één item opgenomen met betrekking tot het zonder toestemming verspreiden van sexts, terwijl dat bij de JOP-grootstedelijke monitor 3 om drie items ging. Bovendien werd bij deze vragen, in tegenstelling tot de andere vormen van ouderschap, niet gevraagd of de jongeren dit gedrag in de afgelopen twaalf maanden hebben gesteld, maar of ze het ooit hebben gedaan.

Opnieuw bekijken we vervolgens de bevraagde feiten afzonderlijk, zij het wel telkens met een opsplitsing tussen jongeren die schoollopen in de drie grootsteden en jongeren die schoollopen in de rest van Vlaanderen (tabel 6.17).

Net als in de JOP-postmonitor 5 zien we dat ook hier winkeldiefstal veruit het vaakst wordt gerapporteerd: 18,6% van de jongeren die schoollopen in een grootstedelijke context en 13,6% van de jongeren die schoollopen in de rest van Vlaanderen geven aan minstens één keer een winkeldiefstal te hebben gepleegd in het afgelopen jaar. De prevalentie voor winkeldiefstal op basis van de JOP-postmonitor 5 was 14,4%. Ook nu volgt na winkeldiefstal vandalisme: 10,7% van de jongeren in de grootstedelijke context en 11,5% van de jongeren in de rest van Vlaanderen rapporteren minstens één feit van vandalisme. Vervolgens zien we dat een diefstal van een andere persoon wordt gerapporteerd door respectievelijk 9,1% en 6,3% van de jongeren die schoollopen in de drie grote steden en in de rest van Vlaanderen. Voor wapendracht is dat respectievelijk 5,8% en 4,1%. Bij de andere bevraagde vormen van ouderschap zakken we onder 5%, zowel in de grootstedelijke context als in de rest van Vlaanderen: fysiek geweld wordt gerapporteerd door respectievelijk 2,8% en 2,4%; lastigvallen online door 2,7% en 2,7%; hacking door 2,3% en 1,8%; en lastigvallen op straat door 1,8% en 1,2%. Bij de seksuele delicten zakt de gerapporteerde prevalentie onder de 1% van de bevraagde jongeren: 0,6% (grootstad) en 0,3% (Vlaanderen) rapporteren iemand ongewenst te hebben aangeraakt op een seksuele manier, en 0,2% (grootstad) en 0,2% (Vlaanderen) zeggen iemand anders te hebben verplicht om de respondent aan te raken op een seksuele manier.

ZELFGERAPPORTEERD DADERSCHAP BIJ JONGEREN IN VLAANDEREN

Aantal zelf- gerapporteerde feiten (op 13)	Grootstad		Vlaanderen	
	Frequentie (N)	Percentage (%)	Frequentie (N)	Percentage (%)
Geen	2.163	62,3	831	69,1
1	655	18,9	199	16,6
2	324	9,3	73	6,1
3	156	4,5	55	4,6
4	71	2,0	19	1,6
5	47	1,4	11	0,9
6	29	0,8	5	0,4
7	15	0,4	3	0,2
8	8	0,2	2	0,2
9	4	0,1	1	0,1
10	2	0,1	2	0,2
11	0	0,0	1	0,1
Totaal	3.474	100%	1.202	100%

Tabel 6.16: Zelfgerapporteerd ouderschap bij jongeren (1e tot en met 6e jaar).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Bevraagde delict		Nooit	Minstens 1 keer
Wapendracht	Grootstad (N = 3.520)	94,2	5,8
	Vlaanderen (N = 1.218)	95,9	4,1
Vandalisme	Grootstad (N = 3.532)	89,3	10,7
	Vlaanderen (N = 1.222)	88,5	11,5
Winkeldiefstal	Grootstad (N = 3.412)	81,4	18,6
	Vlaanderen (N = 1.209)	86,4	13,6
Diefstal	Grootstad (N = 3.570)	90,9	9,1
	Vlaanderen (N = 1.239)	93,7	6,3
Lastigvallen op straat	Grootstad (N = 3.611)	98,2	1,8
	Vlaanderen (N = 1.243)	98,8	1,2
Lastigvallen online	Grootstad (N = 3.597)	97,3	2,7
	Vlaanderen (N = 1.241)	97,3	2,7
Fysiek geweld	Grootstad (N = 3.610)	97,2	2,8
	Vlaanderen (N = 1.245)	97,6	2,4
Hacking	Grootstad (N = 3.615)	97,7	2,3
	Vlaanderen (N = 1.246)	98,2	1,8
Iemand ongewenst aanraken op een seksuele manier	Grootstad (N = 3.626)	99,4	0,6
	Vlaanderen (N = 1.245)	99,7	0,3

Bevraagde delict		Nooit	Minstens 1 keer
Iemand verplichten om je ongewenst aan te raken op een seksuele manier	Grootstad (N = 3.631)	99,8	0,2
	Vlaanderen (N = 1.250)	99,8	0,2
Zonder toestemming verspreiden van met toestemming ontvangen sexts	Grootstad (N = 3.925)	96,9	3,1
	Vlaanderen (N = 1.333)	97,6	2,4
Zonder toestemming verspreiden van zonder toestemming ontvangen sexts	Grootstad (N = 3.829)	96,2	3,8
	Vlaanderen (N = 1.306)	96,3	3,7
Cyberflashing	Grootstad (N = 3.849)	98,5	1,5
	Vlaanderen (N = 1.314)	98,9	1,1

Tabel 6.17: Zelfgerapporteerd daderschap bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) voor dertien verschillende delicten (in %).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

In de JOP-grootstedelijke monitor 3 werden drie vragen over ongewenste vormen van sexting gesteld.⁴ Bij de vraag of ze ooit met toestemming ontvangen sexts zonder toestemming van die persoon hebben doorgestuurd of aan anderen hebben laten zien, antwoorden 3,1% van de jongeren die schoollopen in een grootstedelijke context en 2,4% van de jongeren die schoollopen in de rest van Vlaanderen positief. Bij de vraag over het zonder toestemming doorsturen van sexts die door de respondent ongewenst en dus zonder toestemming werden ontvangen, is dat respectievelijk 3,8% en 3,7%. Ten slotte werd gevraagd of men seksueel getinte foto's of filmpjes van zichzelf had verstuurd naar iemand zonder toestemming van die persoon (cyberflashing). Op die vraag antwoorden 1,5% van de jongeren in de grootstad en 1,1% van de jongeren in niet-grootstedelijk Vlaanderen positief.

4 Opnieuw in tegenstelling tot de andere vormen van daderschap wordt bij deze drie vragen over ongewenste vormen van sexting niet gevraagd of het de afgelopen twaalf maanden is gebeurd, maar of het ooit is gebeurd.

Voor al deze vormen van zelfgerapporteerd daderschap werd ook gekeken of er significante verschillen zijn tussen jongeren die schoollopen in de drie grootsteden en jongeren die naar school gaan in de rest van Vlaanderen. Dat bleek enkel het geval te zijn voor winkeldiefstal en diefstal van een andere persoon.

6.4.3 VERSCHIL TUSSEN JONGEREN MET BETREKKING TOT HET ZELFGERAPPORTEERDE DADERSCHAP

In wat volgt gaan we na of er verschillen zijn tussen jongeren op het vlak van hun zelfgerapporteerde daderschap en enkele achtergrondvariabelen, zowel op basis van de JOP-postmonitor 5 als de JOP-grootstedelijke monitor 3. We beperken ons wat de achtergrondvariabelen betreft tot gender, leeftijd/onderwijsgraad, onderwijsvorm, diploma ouders, rondkomen met het gezinsinkomen en de achtergrond (herkomst) van de jongeren.

Zoals we eerder al beschreven, zullen we voor deze analyses niet naar de afzonderlijke bevraagde vormen van criminaliteit kijken, maar nemen we ze samen in vier categorieën: (1) eigendomsmisdrijven (winkeldiefstal, diefstal en vandalisme), (2) persoonsmisdrijven (lastigvallen op straat, fysiek geweld), (3) cybermisdrijven (lastigvallen online, hacking, zonder toestemming verspreiding van zonder/met toestemming ontvangen sexts, cyberflashing), en (4) seksuele misdrijven (iemand ongewenst aanraken op een seksuele manier, iemand verplichten om je ongewenst aan te raken op een seksuele manier). We verwijzen naar tabel 6.13 voor de exacte samenstelling van deze categorieën en de (beperkte) verschillen in die samenstelling tussen de JOP-postmonitor 5 en JOP-grootstedelijke monitor 3.

In onderstaande analyses wordt telkens voor een van de achtergrondkenmerken naar elk van deze vier categorieën gekeken, eerst op basis van de JOP-postmonitor 5 en daarna op basis van de JOP-grootstedelijke monitor 3. Met betrekking tot de JOP-grootstedelijke monitor 3 worden deze analyses bovendien opnieuw opgesplitst voor jongeren die schoollopen in Antwerpen, Gent en Brussel en in de rest van Vlaanderen.

GENDER

Op basis van de JOP-postmonitor 5 zien we in tabel 6.18 dat van alle bevraagde jongens iets meer dan een op de vijf (21,6%) een eigendomsdelict rapporteert. Bij de bevraagde meisjes ligt dat cijfer iets lager (17,9%). Ook bij de persoonsmisdrijven, die minder worden gerapporteerd dan de eigendomsdelicten, zien we een hogere prevalentie bij de bevraagde jongens (4,8%) in vergelijking met de bevraagde meisjes (0,8%). Bij de cybermisdrijven tellen we bij de jongens 4,8% daders en bij de meisjes 4,1% daders. De aantallen en percentages bij de seksuele delicten liggen zeer laag; in totaal rapporteren negen jongens of 1,3% een van deze feiten, en bij de meisjes komt dit niet voor. Enkel voor de persoonsmisdrijven zien we een significant verschil tussen jongens en meisjes.

Delictcategorie		Jongen	Meisje
Eigendoms misdrijven (N = 1.283)	Geen dader	78,4	82,2
	Dader	21,6	17,8
Persoons misdrijven (N = 1.331)	Geen dader	95,2	99,2
	Dader	4,8	0,8
Cyber misdrijven (N = 1.302)	Geen dader	95,2	95,9
	Dader	4,8	4,1
Seksuele misdrijven (N = 1.376)	Geen dader	98,7	100
	Dader	1,3	0,0

Tabel 6.18: Zelfgerapporteerd daderschap in vier categorieën bij jongeren van 12-25 jaar, naar gender (in %).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Vervolgens bekijken we de samenhang tussen gender en zelfgerapporteerd daderschap van deze vier delictcategorieën op basis van de JOP-grootstedelijke monitor 3. In deze dataset met een, in vergelijking met de JOP-postmonitor grotere steekproef, werken we voor gender met drie categorieën: ‘jongen’, ‘meisje’ en ‘non-binair en ander’.

In onderstaande tabel 6.19 zien we dat respectievelijk 25,5%, 23,2% en 26,8% van de groep die zich als jongen, als meisje en als non-binair en ander definieert, een of meerdere eigendomsdelicten rapporteren. Bij de persoonsmisdrijven zien we de hoogste prevalentie bij de jongens, namelijk 6,1%, in vergelijking met 2,3% (meisjes) en 0,0% (non-binair en ander). Ook bij de cybermisdrijven zien we verschillen tussen de drie categorieën, met 10,0% daders bij de jongens, 8,1% bij de meisjes en 16,9% bij de groep non-binair en ander. Opnieuw liggen de percentages voor het zelfgerapporteerde daderschap bij de seksuele delicten laag, met 1,5% bij de jongens, 0,1% bij non-binair en ander en 0,1% bij de meisjes. De verschillen voor de persoonsmisdrijven, cybermisdrijven en seksuele misdrijven naargelang de categorieën van gender zijn evenwel significant. Dat laatste kan allicht, ondanks de soms (zeer) lage percentages en kleine verschillen, worden verklaard door de grotere steekproefomvang bij de jongeren uit de JOP-grootstedelijke monitor die schoollopen in Antwerpen, Gent en Brussel, in vergelijking met de JOP-postmonitor.

Delictcategorie		Jongen	Meisje	Non-binair en ander
Eigendoms misdrijven (N = 3.325)	Geen dader	74,5	76,8	73,2
	Dader	25,5	23,2	26,8
Persoons misdrijven (N = 3.598)	Geen dader	93,9	97,7	100
	Dader	6,1	2,3	0,0
Cyber misdrijven (N = 3.426)	Geen dader	90,0	91,9	83,1
	Dader	10,0	8,1	16,9
Seksuele misdrijven (N = 3.624)	Geen dader	98,5	99,9	98,6
	Dader	1,5	0,1	1,4

Tabel 6.19: Zelfgerapporteerd daderschap in vier categorieën bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) die schoollopen in de grootstad, naar gender (in %).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Bij de jongeren die schoollopen in de rest van Vlaanderen is enkel het verschil tussen de categorieën van gender en de persoonsmisdrijven significant (tabel 6.20). Hier zien we dat 5,7% van de jongens rapporteert een van de persoonsmisdrijven te hebben gepleegd. Bij de meisjes is dat slechts 0,5% en bij de jongeren die zich als non-binair en ander identificeren vinden we geen enkel gerapporteerd persoonsmisdrijf (0,0%). Ook voor de andere delictcategorieën zien we in de steekproef verschillen, maar die blijken niet significant. Ook hier geldt dat de steekproef, althans het deel met jongeren die schoollopen in de rest van Vlaanderen, een stuk kleiner is dan de jongeren in de grootstedelijke monitor die schoollopen in Antwerpen, Gent en Brussel, waardoor de geobserveerde verschillen niet zo snel leiden tot statistisch significante verschillen.

Delictcategorie		Jongen	Meisje	Non-binair en ander
Eigendoms misdrijven (N = 1.186)	Geen dader	76,3	81,3	76,5
	Dader	23,7	18,7	23,5
Persoons misdrijven (N = 1.241)	Geen dader	94,3	99,5	100
	Dader	5,7	0,5	0,0
Cyber misdrijven (N = 1.187)	Geen dader	90,8	92,6	88,2
	Dader	9,2	7,4	11,8
Seksuele misdrijven (N = 1.246)	Geen dader	99,5	99,7	100
	Dader	0,5	0,3	0,0

Tabel 6.20: Zelfgerapporteerd daderschap in vier categorieën bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) die schoollopen in de rest van Vlaanderen, naar geslacht (in %).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

LEEFTIJD

Wat leeftijd betreft wordt in de JOP-postmonitor 5 een onderscheid gemaakt tussen vijf categorieën: 12-13 jaar, 14-15 jaar, 16-17 jaar, 18-21 jaar en 22-25 jaar. In tabel 6.21 zien we dat er vooral bij de eigendoms misdrijven een opvallend verschil is naargelang de leeftijd van de jongeren. Het aantal jongeren dat zegt dader te zijn van een of meerdere eigendomsdelicten stijgt naarmate de leeftijd toeneemt: bij de 12-13-jarigen is dat 11,0%, bij de 14-15-jarigen 15,2%, bij de 16-17-jarigen 20,1%, bij de 18-21-jarigen 21,3% en bij de oudste groep 25,4%. Het verband tussen leeftijd en zelfgerapporteerd daderschap van eigendomsdelicten is ook significant. Bij de persoonsmisdrijven, cybermisdrijven en seksuele misdrijven ligt de prevalentie van het daderschap in elk van de leeftijdscategorieën een stuk lager en stellen we vooral fluctuaties vast die niet statistisch significant zijn.

Delictcategorie		12-13	14-15	16-17	18-21	22-25
Eigendoms misdrijven (N = 1.290)	Geen dader	89,0	84,8	79,9	78,7	74,6
	Dader	11,0	15,2	20,1	21,3	25,4
Persoons misdrijven (N = 1.340)	Geen dader	96,8	95,8	97,5	97,9	97,2
	Dader	3,2	4,2	2,5	2,1	2,8
Cyber misdrijven (N = 1.311)	Geen dader	97,8	93,3	95,6	96,0	95,6
	Dader	2,2	6,7	4,4	4,0	4,4
Seksuele misdrijven (N = 1.344)	Geen dader	100	99,5	99,4	100	98,2
	Dader	0,0	0,5	0,6	0,0	1,8

Tabel 6.21: Zelfgerapporteerd daderschap in vier categorieën bij jongeren van 12-25 jaar, naar leeftijd (in %).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

In de JOP-grootstedelijke monitor 3, waarin enkel jongeren werden bevraagd die in het middelbaar onderwijs zitten, werken we niet met leeftijdscategorieën, maar kijken we naar de verschillen in functie van de graad waar ze zich in het middelbaar onderwijs bevinden, namelijk de eerste, tweede of derde graad.

Zoals hierboven bij de leeftijd in de JOP-postmonitor 5, zien we dat er ook bij de jongeren die schoollopen in de grote steden Antwerpen, Gent en Brussel bij de eigendoms misdrijven een opvallend verschil is naargelang de onderwijsgraad waar de jongeren zich in bevinden. Het aantal jongeren dat zegt dader te zijn van een of meerdere eigendomsdelicten stijgt gradueel tussen de eerste en de derde graad: in de eerste graad is dat 18,2%, in de tweede graad 23,4% en in de derde graad 28,7%. Dit verband tussen onderwijsgraad en zelfgerapporteerd daderschap van eigendomsdelicten is ook significant. Bij de persoonsmisdrijven, cybermisdrijven en seksuele misdrijven ligt de prevalentie van het daderschap in elk van de graden een stuk lager en zijn de verschillen niet statistisch significant.

Delictcategorie		Eerste graad	Tweede graad	Derde graad
Eigendoms misdrijven (N = 3.315)	Geen dader	81,8	73,6	71,3
	Dader	18,2	23,4	28,7
Persoons misdrijven (N = 3.586)	Geen dader	96,0	95,9	96,1
	Dader	4,0	4,1	3,9
Cyber misdrijven (N = 3.412)	Geen dader	91,8	90,5	90,4
	Dader	8,2	9,5	9,6
Seksuele misdrijven (N = 3.611)	Geen dader	99,1	99,7	98,9
	Dader	0,9	0,3	1,1

Tabel 6.22: Zelfgerapporteerd daderschap in vier categorieën bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) die schoollopen in de grootstad, naar onderwijsgraad (in %).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Ook bij de jongeren die schoollopen in de rest van Vlaanderen vinden we een significant verschil tussen de verschillende graden en het al dan niet hebben gepleegd van een eigendoms misdrijf (tabel 6.23). Het aantal jongeren dat zegt dader te zijn van een of meerdere eigendomsdelicten in de eerste graad is 13,6%, in de tweede graad 22,8% en in de derde graad 28,0%. De verschillen naar onderwijsgraad zijn opnieuw enkel statistisch significant voor de eigendomsdelicten.

Delictcategorie		Eerste graad	Tweede graad	Derde graad
Eigendoms misdrijven (N = 1.184)	Geen dader	86,4	77,2	72,0
	Dader	13,6	22,8	28,0
Persoons misdrijven (N = 1.239)	Geen dader	98,0	96,4	96,4
	Dader	2,0	3,6	3,6
Cyber misdrijven (N = 1.183)	Geen dader	92,9	91,2	91,4
	Dader	7,1	8,8	8,6
Seksuele misdrijven (N = 1.245)	Geen dader	99,5	99,8	99,5
	Dader	0,5	0,2	0,5

Tabel 6.23: Zelfgerapporteerd daderschap in vier categorieën bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) die schoollopen in de rest van Vlaanderen, naar onderwijsgraad (in %).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

ONDERWIJSVORM

Op basis van de JOP-postmonitor 5 kijken we vervolgens naar eventuele verschillen in de delictcategorieën naargelang de door de jongeren gevolgde onderwijsvorm. Daarbij wordt aan de hand van studiedomein, finaliteit en onderwijsvorm een onderscheid gemaakt tussen drie categorieën, namelijk jongeren die onderwijs volgen of hebben gevolgd dat doorstroomgericht is, dat een dubbele finaliteit heeft of dat arbeidsmarktgericht is. We verwijzen naar de inleiding van dit boek voor een meer gedetailleerde beschrijving van de gevolgde onderwijsvorm en de verschillende categorieën. Er

wordt enkel een statistisch significant verschil tussen de onderwijsvormen gevonden in relatie tot de persoonsmisdrijven. Van de jongeren die het middelbaar onderwijs volgen of gevolgd hebben onder de brede noemer ‘arbeidsmarktgericht’, rapporteert 6,6% een of meerdere persoonsmisdrijven, daar waar dat respectievelijk slechts 1,9% en 1,7% is in de onderwijsvormen ‘doorstroomgericht’ en ‘dubbele finaliteit’.

Delictcategorie		Doorstroom-gericht	Dubbele finaliteit	Arbeidsmarktgericht
Eigendoms misdrijven (N = 1.230)	Geen dader	79,5	76,0	83,7
	Dader	20,5	24,0	16,3
Persoons misdrijven (N = 1.277)	Geen dader	98,1	98,3	93,4
	Dader	1,9	1,7	6,6
Cyber misdrijven (N = 1.251)	Geen dader	96,4	94,8	95,5
	Dader	3,6	5,2	4,5
Seksuele misdrijven (N = 1.280)	Geen dader	99,2	99,0	100
	Dader	0,8	1,0	0,0

Tabel 6.24: Zelfgerapporteerd daderschap in vier categorieën bij jongeren van 12-25 jaar, naar onderwijsvorm (in %).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

In wat volgt bekijken we de relatie tussen de onderwijsvorm en delictcategorieën op basis van de JOP-grootstedelijke monitor 3. Aangezien alle bevraagde jongeren in de JOP-grootstedelijke monitor schoolgaande jongeren zijn, doen we dat afzonderlijk voor de leerlingen in de eerste graad, met een onderscheid tussen A-stroom en B-stroom, leerlingen in de tweede graad, met een onderscheid tussen de doorstroomfinaliteit, de arbeidsmarktfinaliteit en de dubbele finaliteit, en vervolgens voor de leerlingen in de derde graad, met een onderscheid tussen ASO/KSO, BSO en TSO. We bekijken dit opnieuw eerst voor jongeren die schoollopen in Antwerpen, Gent en Brussel, en daarna voor jongeren in de rest van Vlaanderen.

Tabel 6.25 vat de resultaten samen voor de leerlingen die naar school gaan in de grootstad, in de eerste graad van het secundair onderwijs, met een onderscheid tussen de A-stroom en de B-stroom. In deze groep met jongste leerlingen vinden we geen statistisch significante verschillen tussen de A- en B-stroom enerzijds en de vier delictcategorieën anderzijds.

Delictcategorie		A-stroom	B-stroom
Eigendoms misdrijven (N = 1.110)	Geen dader	81,4	84,7
	Dader	18,6	15,3
Persoons misdrijven (N = 1.172)	Geen dader	96,5	94,1
	Dader	3,5	5,9
Cyber misdrijven (N = 1.117)	Geen dader	92,3	88,8
	Dader	7,7	11,2
Seksuele misdrijven (N = 1.182)	Geen dader	99,1	98,9
	Dader	0,9	1,1

Tabel 6.25: Zelfgerapporteerd daderschap in vier categorieën bij jongeren (eerste graad) die schoollopen in de grootstad, naar onderwijsvorm (in %).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Ook voor de leerlingen in de eerste graad van het secundair onderwijs die naar school gaan in de rest van Vlaanderen vinden we geen statistisch significante verschillen tussen de A- en B-stroom enerzijds en de vier delictcategorieën anderzijds (tabel 6.26).

Delictcategorie		A-stroom	B-stroom
Eigendoms misdrijven (N = 404)	Geen dader	86,6	84,6
	Dader	13,4	15,4
Persoons misdrijven (N = 409)	Geen dader	97,7	98,1
	Dader	2,3	1,9
Cyber misdrijven (N = 392)	Geen dader	92,7	93,8
	Dader	7,3	6,3
Seksuele misdrijven (N = 411)	Geen dader	99,7	98,1
	Dader	0,3	1,9

Tabel 6.26: Zelfgerapporteerd daderschap in vier categorieën bij jongeren (eerste graad) die schoollopen in de rest van Vlaanderen, naar onderwijsvorm (in %).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

We kijken vervolgens naar de tweede graad, opnieuw eerst naar de leerlingen die schoollopen in Antwerpen, Gent en Brussel. Hier stellen we een statistisch significant verschil vast tussen de onderwijsvormen in relatie tot de persoonsmisdrijven en de cybermisdrijven. Van de leerlingen in de tweede graad die de arbeidsmarktfinaliteit volgen, rapporteert 7,4% een of meerdere persoonsmisdrijven, daar waar dat voor de doorstroomfinaliteit en de dubbele finaliteit respectievelijk 2,7% en 5,4% is. Ook het verband met cyberdelicten is statistisch significant: we zien hier dat leerlingen in de doorstroomfinaliteit minder daderschap (7,2%) rapporteren dan leerlingen in de arbeidsmarktfinaliteit (12,4%) en de dubbele finaliteit (13,2%).

Delictcategorie		Doorstroom	Arbeidsmarkt	Dubbele
Eigendomsmisdrijven (N = 1.146)	Geen dader	71,6	76,3	77,0
	Dader	28,4	23,7	23,0
Persoonsmisdrijven (N = 1.261)	Geen dader	97,3	92,6	94,6
	Dader	2,7	7,4	5,4
Cybermisdrijven (N = 1.206)	Geen dader	92,8	87,6	86,8
	Dader	7,2	12,4	13,2
Seksuele misdrijven (N = 1.275)	Geen dader	99,7	99,2	100
	Dader	0,3	0,8	0,0

Tabel 6.27: Zelfgerapporteerd daderschap in vier categorieën bij jongeren (tweede graad) die schoollopen in de grootstad, naar onderwijsvorm (in %).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Bij de leerlingen in de tweede graad in scholen in de rest van Vlaanderen is enkel het verband tussen de onderwijsvorm en het al dan niet plegen van persoonsmisdrijven statistisch significant. Van leerlingen in de tweede graad die de arbeidsmarktfinaliteit volgen, rapporteert 10,1% een of meerdere persoonsmisdrijven, daar waar dat voor de doorstroomfinaliteit en de dubbele finaliteit respectievelijk slechts 1,7% en 2,7% is.

Delictcategorie		Doorstroom	Arbeidsmarkt	Dubbele
Eigendoms misdrijven (N = 413)	Geen dader	74,9	81,9	77,7
	Dader	25,1	18,1	22,3
Persoons misdrijven (N = 440)	Geen dader	98,3	89,9	97,3
	Dader	1,7	10,1	2,7
Cyber misdrijven (N = 419)	Geen dader	91,2	90,0	92,0
	Dader	8,8	10,0	8,0
Seksuele misdrijven (N = 443)	Geen dader	100	98,9	100
	Dader	0,0	1,1	0,0

Tabel 6.28: Zelfgerapporteerd daderschap in vier categorieën bij jongeren (tweede graad) die schoollopen in de rest van Vlaanderen, naar onderwijsvorm (in %).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Ten slotte kijken we naar de leerlingen in de derde graad en het ‘klassieke’ onderscheid tussen ASO/KSO, BSO en TSO, opnieuw eerst voor leerlingen die naar school gaan in Antwerpen, Gent en Brussel. Hier zien we een statistisch significant verschil tussen de onderwijsvorm en de eigendomsdelicten en persoonsdelicten. In de tabel zien we de grootste verschillen bij de eigendomsdelicten: bij de leerlingen in het ASO/KSO zegt 31,8% dit soort delicten te hebben gepleegd, daar waar dat bij leerlingen in het TSO 30,4% is en bij leerlingen in het BSO 17,5%. Bij de persoonsdelicten ligt dat wat anders en zien we dat de prevalentie het hoogst is bij leerlingen in het BSO (7,8%), gevolgd door leerlingen in het TSO (5,0%) en leerlingen in het ASO/KSO (2,0%).

Delictcategorie		ASO/KSO	BSO	TSO
Eigendomsmisdrijven (N = 1.053)	Geen dader	68,2	82,5	69,6
	Dader	31,8	17,5	30,4
Persoonsmisdrijven (N = 1.146)	Geen dader	98,0	92,2	95,0
	Dader	2,0	7,8	5,0
Cybermisdrijven (N = 1.085)	Geen dader	90,4	92,8	89,0
	Dader	9,6	7,2	11,0
Seksuele misdrijven (N = 1.151)	Geen dader	98,5	98,1	100
	Dader	1,5	1,9	0,0

Tabel 6.29: Zelfgerapporteerd daderschap in vier categorieën bij jongeren (derde graad) die schoollopen in de grootstad, naar onderwijsvorm (in %).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Onder leerlingen die naar school gaan in de rest van Vlaanderen vinden we een statistisch significant verschil tussen de onderwijsvorm en de persoonsdelicten. Bij de persoonsdelicten zien we opnieuw dat de prevalentie het hoogst is bij leerlingen in het BSO (7,1%), gevolgd door leerlingen in het TSO (3,8%) en leerlingen in het ASO/KSO (1,2%).

Delictcategorie		ASO/KSO	BSO	TSO
Eigendoms misdrijven (N = 366)	Geen dader	70,3	71,3	75,0
	Dader	29,7	28,7	25,0
Persoons misdrijven (N = 389)	Geen dader	98,8	92,9	96,2
	Dader	1,2	7,1	3,8
Cyber misdrijven (N = 372)	Geen dader	94,5	92,3	86,8
	Dader	5,5	7,7	13,2
Seksuele misdrijven (N = 390)	Geen dader	100	97,6	100
	Dader	0,0	2,4	0,0

Tabel 6.30: Zelfgerapporteerd daderschap in vier categorieën bij jongeren (derde graad) die schoollopen in de rest van Vlaanderen, naar onderwijsvorm (in %).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

DIPLOMA OUDERS

In wat volgt brengen we het hoogst behaalde diploma van de ouders in verband met het al dan niet rapporteren van de verschillende delictcategorieën. Op basis van de JOP-postmonitor 5 vinden we statistisch significante verbanden tussen het opleidingsniveau van de ouders enerzijds en de eigendomsdelicten en persoonsdelicten anderzijds. In tabel 6.31 kan worden afgelezen dat de jongeren van wie een van de ouders een diploma hoger onderwijs heeft, meer betrokken zijn in eigendomsdelicten (21,8%) dan de jongeren van wie een van de ouders hoogstens een diploma secundair onderwijs heeft (19,0%) of een diploma lager onderwijs (10,8%). Bij de persoonsmisdrijven ziet die verdeling er wat anders uit. Daar stellen we vast dat 5,2% van de jongeren van wie de ouders hoogstens een diploma secundair onderwijs hebben een persoonsmisdrijf rapporteert. Bij de jongeren met ouders met hoogstens een diploma lager onderwijs is dat 3,0%, bij jongeren met ouders met een diploma hoger onderwijs 1,9%.

Delictcategorie		Lager	Secundair	Hoger	Onbekend
Eigendoms misdrijven (N = 1.291)	Geen dader	89,2	81,0	78,2	89,3
	Dader	10,8	19,0	21,8	10,7
Persoons misdrijven (N = 1.340)	Geen dader	97,0	94,8	98,1	97,7
	Dader	3,0	5,2	1,9	2,3
Cyber misdrijven (N = 1.312)	Geen dader	95,2	95,3	96,1	91,7
	Dader	4,8	4,7	3,9	8,3
Seksuele misdrijven (N = 1.344)	Geen dader	100	100	99,0	100
	Dader	0,0	0,0	1,0	0,0

Tabel 6.31: Zelfgerapporteerd daderschap in vier categorieën bij jongeren van 12-25 jaar, naar hoogst behaalde diploma ouders (in %).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Vervolgens kijken we naar het verband tussen beide variabelen op basis van de JOP-grootstedelijke monitor 3, vooreerst opnieuw voor de jongeren die schoollopen in Antwerpen, Gent en Brussel. Daar waar we voor de JOP-postmonitor 5 relatief kort waren, is het verband tussen het hoogst behaalde diploma van de ouders en elk van de vier delictcategorieën in de JOP-grootstedelijke monitor 3 statistisch significant. Dat is, zoals reeds gezegd, niet noodzakelijk zo omdat de vastgestelde verschillen in de steekproef groter zouden zijn, maar vooral omdat de steekproef in de grootstedelijke monitor aanzienlijk groter is, waardoor sneller significante verschillen en verbanden worden gevonden. We zien in onderstaande tabel 6.32 dat jongeren van wie een van de ouders een diploma hoger onderwijs heeft, meer betrokken zijn in eigendomsdelicten (27,7%) dan jongeren van wie een van de ouders hoogstens een diploma secundair onderwijs heeft (22,6%) of een diploma lager onderwijs (21,8%). De prevalenties en percentages voor de drie andere delictcategorieën liggen lager en zijn minder uitgesproken, maar verschillen ook dan statistisch significant van elkaar in relatie tot het opleidingsniveau van de ouders.

Bij de jongeren die schoollopen in de rest van Vlaanderen stellen we vast dat er geen statistisch significante verschillen zijn voor het opleidingsniveau van de ouders en de vier delictcategorieën.

ZELFGERAPPORTEERD DADERSCHAP BIJ JONGEREN IN VLAANDEREN

Delictcategorie		Lager	Secundair	Hoger	Onbekend
Eigendoms misdrijven (N = 3.328)	Geen dader	78,2	77,4	72,3	83,6
	Dader	21,8	22,6	27,7	16,4
Persoons misdrijven (N = 3.601)	Geen dader	94,0	93,3	97,0	96,0
	Dader	6,0	6,7	3,0	4,0
Cyber misdrijven (N = 3.424)	Geen dader	90,0	87,9	90,7	94,0
	Dader	10,0	12,1	9,3	6,0
Seksuele misdrijven (N = 3.625)	Geen dader	98,1	98,5	99,7	99,0
	Dader	1,9	1,5	0,3	1,0

Tabel 6.32: Zelfgerapporteerd daderschap in vier categorieën bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) die schoollopen in de grootstad, naar hoogst behaalde diploma ouders (in %).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Delictcategorie		Lager	Secundair	Hoger	Onbekend
Eigendoms misdrijven (N = 1.186)	Geen dader	85,2	77,5	77,4	81,6
	Dader	14,8	22,5	22,6	18,2
Persoons misdrijven (N = 1.240)	Geen dader	96,4	96,3	97,3	97,1
	Dader	3,6	3,7	2,7	2,9
Cyber misdrijven (N = 1.187)	Geen dader	86,8	92,3	90,5	95,0
	Dader	13,2	7,7	9,5	5,0
Seksuele misdrijven (N = 1.245)	Geen dader	98,2	99,1	100	99,3
	Dader	1,8	0,9	0,0	0,7

Tabel 6.33: Zelfgerapporteerd daderschap in vier categorieën bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) die schoollopen in de rest van Vlaanderen, naar hoogst behaalde diploma ouders (in %).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

RONDKOMEN MET GEZINSINKOMEN

Vervolgens kijken we opnieuw eerst naar de JOP-postmonitor 5 voor de relatie tussen zelfgerapporteerd ouderschap en het rondkomen met het gezinsinkomen in drie categorieën: jongeren schatten in dat ze met het gezinsinkomen ‘(zeer tot nogal) moeilijk rondkomen’, ‘nogal makkelijk rondkomen’ of ‘(zeer) makkelijk rondkomen’ (tabel 6.34). Opnieuw zien we bij de eigendomsdelicten de hoogste prevalenties, al is het verschil naargelang het rondkomen met het gezinsinkomen niet statistisch significant. Evenmin vinden we statistisch significante verbanden tussen het rondkomen met het gezinsinkomen en de drie andere delictcategorieën.

Delictcategorie		(Zeet tot nogal) moeilijk rondkomen	Nogal makkelijk rondkomen	(Zeet) makkelijk rondkomen
Eigendomsdelicten (N = 1.282)	Geen dader	79,7	83,4	78,0
	Dader	20,3	16,6	21,8
Persoonsdelicten (N = 1.331)	Geen dader	95,5	97,4	97,7
	Dader	4,5	2,6	2,3
Cyberdelicten (N = 1.306)	Geen dader	95,6	95,3	95,7
	Dader	4,4	4,7	4,3
Seksuele delicten (N = 1.336)	Geen dader	99,6	99,0	99,3
	Dader	0,4	1,0	0,7

Tabel 6.34: Zelfgerapporteerd ouderschap in vier categorieën bij jongeren van 12-25 jaar, naar rondkomen met het gezinsinkomen (in %).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

Ook in de JOP-grootstedelijke monitor 3 zit de vraag over het rondkomen met het gezinsinkomen. In onderstaande tabel 6.35 bekijken we eerst de samenhang tussen het rondkomen met het gezinsinkomen en de delictcategorieën voor jongeren die schoollopen in Antwerpen, Gent en Brussel. De eigendomsdelicten laten opnieuw

de hoogste prevalenties optekenen. Voor jongeren die (zeer tot nogal) moeilijk rondkomen stellen we vast dat 31,0% zegt een eigendomsdelict te hebben gepleegd. Bij jongeren die aangeven nogal of zeer makkelijk rond te komen is dat respectievelijk 24,2% en 23,1%. Dit verschil naargelang het rondkomen met het gezinsinkomen is statistisch significant. Voor de persoonsmisdrijven vinden we geen statistisch significant verschil, maar wel voor de cybermisdrijven en de seksuele misdrijven. Van de jongeren die aangeven (zeer tot nogal) moeilijk rond te komen rapporteert 12,9% een cybermisdrijf, bij de jongeren die stellen nogal makkelijk of zeer makkelijk rond te komen is dat respectievelijk 9,3% en 8,3%. Bij de seksuele misdrijven liggen de prevalenties opnieuw een stuk lager, met 2,5% voor (zeer tot nogal) moeilijk rondkomen, 0,7% voor nogal makkelijk rondkomen, en 0,4% voor (zeer) makkelijk rondkomen.

Delictcategorie		(Zeer tot nogal) moeilijk rondkomen	Nogal makkelijk rondkomen	(Zeer) makkelijk rondkomen
Eigendoms misdrijven (N = 3.291)	Geen dader	69,0	75,8	76,9
	Dader	31,0	24,2	23,1
Persoons misdrijven (N = 3.558)	Geen dader	94,6	96,0	96,3
	Dader	5,4	4,0	3,7
Cyber misdrijven (N = 3.393)	Geen dader	87,1	90,7	91,7
	Dader	12,9	9,3	8,3
Seksuele misdrijven (N = 3.584)	Geen dader	97,5	99,3	99,6
	Dader	2,5	0,7	0,4

Tabel 6.35: Zelfgerapporteerd daderschap in vier categorieën bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) die schoollopen in de grootstad, naar rondkomen met het gezinsinkomen (in %).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

Voor jongeren die schoollopen in de rest van Vlaanderen zien we enkel een statistisch significant verschil tussen rondkomen met het gezinsinkomen en het al dan niet plegen van eigendomsdelicten. We stellen vast dat van de jongeren die (zeer tot

nogal) moeilijk rondkomen 28,7% zegt een eigendomsdelict te hebben gepleegd. Bij de jongeren die nogal makkelijk rondkomen en (zeer) makkelijk rondkomen is dat respectievelijk 17,8% en 21,3%. Verder zijn er dus geen statistisch significante verbanden met de andere delictvormen.

Delictcategorie		(Zeer tot nogal) moeilijk rondkomen	Nogal makkelijk rondkomen	(Zeer) makkelijk rondkomen
Eigendoms misdrijven (N = 1.172)	Geen dader	71,3	82,2	78,7
	Dader	28,7	17,8	21,3
Persoons misdrijven (N = 1.225)	Geen dader	96,6	96,7	97,3
	Dader	3,4	3,3	2,7
Cyber misdrijven (N = 1.176)	Geen dader	92,0	92,4	91,3
	Dader	8,0	7,6	8,7
Seksuele misdrijven (N = 1.230)	Geen dader	98,6	99,7	99,7
	Dader	1,4	0,3	0,3

Tabel 6.36: Zelfgerapporteerd daderschap in vier categorieën bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) die schoollopen in de rest van Vlaanderen, naar rondkomen met het gezinsinkomen (in %).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

ACHTERGROND

Tot slot kijken we naar de vier delictcategorieën en eventuele verschillen in functie van de achtergrond of herkomst van de bevroagde jongeren. Achtergrond wordt in de JOP-postmonitor 5 gemeten op basis van de geboortenationaliteit van de respondent, van de vader of de moeder, in twee groepen opgesplitst, namelijk jongeren met een ‘Belgische achtergrond’ en jongeren met een ‘buitenlandse achtergrond’. In tabel 6.37 zien we dat 21,4% van de jongeren met een Belgische achtergrond en 15,6% van de jongeren met een buitenlandse achtergrond minstens één eigendomsdelict rapporteren.

Dat is een statistisch significant verschil. Bij de persoonsmisdrijven, cybermisdrijven en seksuele misdrijven zien we geen statistisch significante verschillen.

Delictcategorie		Belgisch	Buitenlands
Eigendoms misdrijven (N = 1.291)	Geen dader	78,6	84,4
	Dader	21,4	15,6
Persoons misdrijven (N = 1.338)	Geen dader	97,2	97,3
	Dader	2,8	2,7
Cyber misdrijven (N = 1.311)	Geen dader	96,0	94,2
	Dader	4,0	5,8
Seksuele misdrijven (N = 1.342)	Geen dader	99,5	98,8
	Dader	0,5	1,2

Tabel 6.37: Zelfgerapporteerd daderschap in vier categorieën bij jongeren van 12-25 jaar, naar achtergrond (in %).
Bron: JOP-postmonitor 5 (2023)

De JOP-grootstedelijke monitor laat omwille van de schoolsteekproef, de focus op jongeren die schoollopen in de drie grote steden Antwerpen, Gent en Brussel, en de grotere steekproef, een meer gedetailleerde analyse van achtergrond (in relatie tot de delictcategorieën) toe. In deze analyse werken we voor de variabele achtergrond niet met een tweedeling maar met een driedeling: op basis van de nationaliteit van de jongeren en hun ouders maken we een onderscheid tussen jongeren met een Belgische achtergrond, een niet-Belgische EU achtergrond en een niet-Belgische niet-EU achtergrond.

In tabel 6.38 zien we dat bij jongeren die schoollopen in Antwerpen, Gent en Brussel 28,0% van de jongeren met een Belgische achtergrond, 28,1% van de jongeren met een niet-Belgische EU achtergrond en 18,0% van de jongeren met een niet-Belgische niet-EU achtergrond een of meerdere van de eigendomsdelicten zeggen te hebben gepleegd. Dit verschil is statistisch significant. We vinden verder geen

statistisch significante verbanden tussen achtergrond en het al dan niet plegen van persoonsmisdrijven, maar wel voor het al dan niet plegen van cybermisdrijven en seksuele misdrijven. Voor de cybermisdrijven zien we dat van de jongeren van Belgische achtergrond 8,0% zichzelf als dader identificeert. Bij de jongeren met een niet-Belgische EU achtergrond is dat 12,1%, bij de jongeren met een niet-Belgische niet-EU achtergrond 9,9%. Tot slot worden dus ook statistisch significante, zij het zeer kleine verschillen gevonden tussen de drie herkomstgroepen en het al dan niet plegen van seksuele delicten (resp. 0,5%; 0,2%; 1,3%).

Delictcategorie		Belgisch	EU	Niet-EU
Eigendoms misdrijven (N = 3.317)	Geen dader	72,0	71,9	82,0
	Dader	28,0	28,1	18,0
Persoons misdrijven (N = 3.585)	Geen dader	96,3	96,5	95,6
	Dader	3,7	3,5	4,4
Cyber misdrijven (N = 3.419)	Geen dader	92,0	87,9	90,1
	Dader	8,0	12,1	9,9
Seksuele misdrijven (N = 3.612)	Geen dader	99,5	99,8	98,7
	Dader	0,5	0,2	1,3

Tabel 6.38: Zelfgerapporteerd daderschap in vier categorieën bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) die schoollopen in de grootstad, naar achtergrond (in %).
Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

In tabel 6.39 worden de resultaten voor jongeren die schoollopen in de rest van Vlaanderen samengevat. We zien dat 22,3% van de jongeren met een Belgische achtergrond, 19,2% van de jongeren met een niet-Belgische EU achtergrond en 17,1% van de jongeren met een niet-Belgische niet-EU achtergrond zeggen een eigendomsdelict te hebben gepleegd. In tegenstelling tot de jongeren die schoollopen in Antwerpen, Gent en Brussel is dit verschil hier niet statistisch significant. We vinden voor de jongeren die naar school gaan in de rest van Vlaanderen enkel voor achtergrond en het al dan

niet plegen van seksuele misdrijven, ondanks de kleine verschillen en vooral ook absolute aantallen, een statistisch significant verband: voor jongeren met een Belgische achtergrond, niet-Belgische EU achtergrond en niet-Belgische niet-EU achtergrond gaat het respectievelijk om 0,1%, 1,2% en 1,5% (of resp. één, één en drie jongeren).

Delictcategorie		Belgisch	EU	Niet-EU
Eigendoms misdrijven (N = 1.185)	Geen dader	77,7	80,8	82,9
	Dader	22,3	19,2	17,1
Persoons misdrijven (N = 1.239)	Geen dader	97,4	94,0	96,0
	Dader	2,6	6,0	4,0
Cyber misdrijven (N = 1.184)	Geen dader	91,8	86,8	93,2
	Dader	8,2	13,2	6,8
Seksuele misdrijven (N = 1.243)	Geen dader	99,9	98,8	98,5
	Dader	0,1	1,2	1,5

Tabel 6.39: Zelfgerapporteerd daderschap in vier categorieën bij jongeren (1e tot en met 6e jaar) die schoollopen in de rest van Vlaanderen, naar herkomst (in %).

Bron: JOP-grootstedelijke monitor 3 (2023)

6.5 BESLUIT

Uit de analyses met betrekking tot zelfgerapporteerd slachtofferschap blijkt dat jongeren vaak, en meermaals, slachtofferschap ervaren. Ongeveer de helft van de jongeren werd de voorbije twaalf maanden slachtoffer van minstens een van de bevraagde delicten. Het vaakst werden ze slachtoffer van cyberflashing, lastiggevallen worden op straat en diefstal. Jongeren werden van de meeste delicten vaker meervoudig dan enkelvoudig slachtoffer. De bevindingen omtrent de locatie van slachtofferschap zijn uiteenlopend. Afpersing en vandalisme werden het vaakst op school ervaren. Fysiek geweld werd in gelijke mate op school, op een publieke plaats of thuis gerapporteerd. Seksuele misdrijven gebeurden dan weer vaker op een publieke plaats. De bevraagde delicten kwamen slechts in beperkte mate voor in de vrijetijdscontext. Verder was de dader bij de meeste vormen van slachtofferschap (behalve bij hacking of lastiggevallen worden op straat) geen onbekende voor het slachtoffer.

Dat slachtofferschap onder jongeren niet gelijk verdeeld is, bevestigen de resultaten. Non-binaire jongeren, jongeren met een andere genderidentiteit en meisjes die in de eerste of tweede graad les volgen in de B-stroom of arbeidsmarktfinaliteit, van wie de ouders hoogstens een diploma lager of secundair onderwijs hebben en/of moeilijk kunnen rondkomen, werden de voorbije twaalf maanden statistisch significant vaker gepest dan andere jongeren. Seksuele misdrijven kwamen dan weer vaker voor bij meisjes en jongeren met een non-binaire of andere genderidentiteit uit de derde graad die thuis moeilijk kunnen rondkomen. Verder ervoeren jongeren met een Belgische achtergrond, uit de tweede en de derde graad die het gevoel hebben dat ze thuis moeilijk kunnen rondkomen en les volgen in dubbele finaliteit/TSO en doorstroomfinaliteit/ASO, vaker cybermisdrijven. Persoonsmisdrijven en eigendoms misdrijven werden respectievelijk vaker gerapporteerd door jongeren uit de tweede en de derde graad en jongeren die het gevoel hebben thuis moeilijk rond te komen.

De meeste jongeren vonden het na hun meest recente slachtofferervaring niet nodig om hulp of advies te vragen. De jongeren die uiteindelijk wel hulp of advies gevraagd hebben, deden het vaakst een beroep op hun informele netwerk (ouders, familieleden, vrienden...), gevolgd door een volwassene op school en een gespecialiseerde organisatie. De meerderheid van de jongeren gaf aan tevreden te zijn met de hulp die ze na hun slachtofferervaring ontvingen. Verder gaven de jongeren die wel hulp of advies

wilden maar (nog) niet gevraagd hebben, het vaakst aan dat ze daarvoor een beroep hadden/zouden willen doen op hun informele netwerk.

In de grootstedelijke context blijkt dat leerlingen uit een hogere onderwijsgraad vaker hulp of advies gevraagd hebben na hun slachtofferervaring. Aangezien leerlingen uit de A-stroom/doorstroomfinaliteit/ASO/KSO over alle onderwijsgraden heen vaker hulp of advies zochten dan leerlingen uit de B-stroom/arbeidsmarktfinaliteit/BSO, geldt dat voornamelijk voor leerlingen uit studierichtingen die vallen onder deze laatste onderwijsvormen. Leerlingen in de B-stroom (eerste graad) en arbeidsmarktfinaliteit (tweede graad) hadden dan ook de weg naar hulp vaker (nog) niet gevonden, terwijl ze dat wel (nog) wilden. Leerlingen die les volgen in BSO (derde graad) hebben echter vaker wel hulp of advies gevraagd dan leerlingen uit het ASO.

Niet alleen het opleidingsniveau van de jongere zelf, maar ook het hoogst behaalde diploma van de ouders speelt een rol. Jongeren wier ouders hoogstens een diploma lager of secundair onderwijs hebben, hebben vaker geen beroep gedaan op hulp of advies terwijl ze dat wel graag wilden. Meisjes, leerlingen met een non-binaire of andere genderidentiteit en/of leerlingen die het gevoel hebben (zeer) moeilijk rond te komen thuis, hebben eveneens statistisch significant vaker (nog) geen hulp of advies gevraagd, terwijl ze dat wel nog graag wilden. Naargelang Belgische of buitenlandse achtergrond zijn er geen statistisch significante verschillen voor hulpzoekgedrag na slachtofferschap vastgesteld. Onder de leerlingen in de Vlaamse context werden geen statistisch significante verschillen vastgesteld in het hulp of advies vragen na slachtofferschap naargelang achtergrondkenmerken.

Ten slotte stellen we vast dat, zoals bij slachtofferschap, ook bij zelfgerapporteerd ouderschap een aanzienlijk deel van de jongeren een of andere vorm van ouderschap rapporteert. Het valt echter op dat de bevraagde jongeren meer slachtofferschap dan ouderschap lijken te rapporteren.

Bij ouderschap vonden we op basis van de JOP-postmonitor 5 dat ongeveer een op de vier jongeren (26,8%) een of meerdere van de bevraagde misdrijven zegt te hebben gepleegd. Die cijfers liggen wat hoger bij de JOP-grootstedelijke monitor 3: 37,7% zelfgerapporteerd ouderschap van een van de bevraagde feiten voor de jongeren die schoollopen in Antwerpen, Gent of Brussel, en 30,8% voor de jongeren die schoollopen in de rest van Vlaanderen. Het is hierbij echter belangrijk om nog eens te wijzen op de verschillen in de steekproeven: daar waar in de JOP-postmonitor jongeren tussen 12 en 26 jaar werden bevraagd, gaat het in de JOP-grootstedelijke monitor om een steekproef in scholen bij jongeren in het secundair onderwijs. Wel stellen we vast dat, zowel in de JOP-postmonitor als in de JOP-grootstedelijke monitor, jongeren het vaakst ouderschap rapporteren voor de eigendomsdelicten winkeldiefstal en vandalisme.

Een andere bevinding sluit goed aan bij de literatuur over jeugdcriminaliteit: doorgaans ligt de prevalentie van zelfgerapporteerd daderschap hoger bij mannen/jongens in vergelijking met vrouwen/meisjes. We stellen echter ook vast dat dit verschil niet altijd of voor alle misdrijfcategorieën statistisch significant is. Indien dat wel zo is, zijn de verschillen vaak ook minder groot dan wat men op basis van diezelfde literatuur misschien wel zou verwachten. Voor de andere achtergrondkenmerken geldt een vergelijkbare vaststelling: hier en daar vinden we een statistisch significant verband tussen de achtergrondkenmerken en het al dan niet zelfgerapporteerde daderschap voor de verschillende misdrijfcategorieën, maar dat is zeker niet altijd het geval, en dat verschilt ook naargelang de steekproeven die worden besproken en de misdrijfcategorieën in kwestie.

**BEKIJK VERDIEPENDE TABELLEN
EN EXTRA MATERIAAL VIA DEZE LINK:**

OVER DE AUTEURS

Lieve Bradt is promotor-coördinator van het Jeugdonderzoeksplatform en is als hoofddocent sociale pedagogiek verbonden aan de Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek van de Universiteit Gent. Haar onderzoeksinteresses gaan uit naar participatiemogelijkheden van kinderen en jongeren in relatie tot onderwijs, vrije tijd en het ruimere jeugdbeleid. Vanuit haar rol als promotor-coördinator treedt ze op als nationaal correspondent voor de *European Knowledge Centre for Youth Policy (ECKYP)* en voor de *Youth Wiki*.

Jasper Dhoore is socioloog en is als onderzoeker verbonden aan de Vrije Universiteit Brussel. Zijn onderzoek focust op het engagement van jongeren met bijzondere aandacht voor sociale ongelijkheden.

Emma Hadermann studeerde in 2018 af als criminoloog. Momenteel is ze als doctoraatsstudent op het Jeugdonderzoeksplatform verbonden aan de onderzoekslijn Jeugdcriminologie en Jeugdrecht aan het Leuvens Instituut voor Criminologie. In haar doctoraatsonderzoek focust ze op de ondersteuning van minderjarige slachtoffers door de drie diensten van slachtofferzorg. Daarnaast werkte ze mee aan het 'Vooronderzoek monitoring en evaluatie van het jeugddelinquentiedecreet', in opdracht van het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.

Susan Lagaert is socioloog en als postdoctoraal onderzoeker en coördinator bij het Jeugdonderzoeksplatform verbonden aan de vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek van de Universiteit Gent. Haar onderzoek focust op kunstenparticipatie, sportparticipatie en vrije tijd in het algemeen. Hierbij heeft ze specifiek aandacht voor ongelijkheden in participatie en de deelname van jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties.

Stefaan Pleysier is hoogleraar aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid en Criminologische Wetenschappen van de KU Leuven. Hij is co-promotor van het Jeugdonderzoeksplatform, en coördineert aan het Leuven Instituut voor Criminologie (LINC), samen met Johan Put, het onderzoek in het domein jeugdcriminologie en jeugdrecht. Sinds oktober 2016 is hij directeur van LINC.

Johan Put is gewoon hoogleraar aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid en Criminologische Wetenschappen van de KU Leuven, verbonden aan het Instituut voor Sociaal Recht (ISR) en het Leuven Instituut voor Criminologie (LINC). Hij is verantwoordelijk voor onderwijs, onderzoek en dienstverlening in het jeugdbeschermingsrecht en het sociaal- en welzijnsrecht en betrokken in diverse interdisciplinaire en inter-universitaire onderzoeksprojecten (Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin; Jeugdonderzoeksplatform; Kenniscentrum Kinderrechten). Hij is redactielid van verscheidene tijdschriften (o.a. *Youth Justice* en het *Tijdschrift voor Sociaal Recht*) en hoofdredacteur van het *Tijdschrift voor Jeugd en Kinderrechten*. Johan Put is sinds 2012 assessor bij de Afdeling Wetgeving van de Raad van State.

Jessy Siongers is socioloog en als postdoctoraal onderzoeker verbonden aan de vakgroep Sociologie aan de Vrije Universiteit Brussel en de vakgroep Sociologie aan de Universiteit Gent. Daarnaast is ze als docent verbonden aan de vakgroep Pedagogische Wetenschappen aan de VUB. Ze is coördinator van het Kenniscentrum Cultuuronderzoek en co-promotor van het Jeugdonderzoeksplatform. Haar onderzoeksactiviteiten situeren zich voornamelijk binnen de cultuur-, jeugd- en onderwijssociologie. Zij verrichtte onder meer onderzoek naar jongeren en maatschappelijke attitudes, jongeren en culturele preferenties en praktijken, amateurkunstbeoefening en cultuureducatie.

Bram Spruyt is socioloog en als hoofddocent verbonden aan de Vrije Universiteit Brussel. Hij is co-promotor van het Jeugdonderzoeksplatform. Zijn onderzoek focust op onderwijssociologie, publieke opinieonderzoek, onderzoek naar sociale ongelijkheid en jeugd- en cultuuronderzoek.

Silke Van den Eynde is criminoloog en seksuoloog, en als doctoraatsstudent verbonden aan de onderzoekslijn Jeugdcriminologie en Jeugdrecht binnen het Leuvens Instituut voor Criminologie. Haar doctoraatsstudie focust op niet-consensuele verspreiding van sextingbeelden bij adolescenten en jongvolwassenen. Meer specifiek onderzoekt ze (potentiële) risico- en beschermende factoren voor dader- en slachtofferschap van dit gedrag.

Eva Van Kelecom behaalde in 2019 haar Master in de Criminologie aan de KU Leuven. Momenteel is ze doctoraatsonderzoekster aan het Leuvens Instituut voor Criminologie. Haar onderzoek focust op fysiek en emotioneel geweld tussen broers en zussen. Meer specifiek onderzoekt ze vanuit het perspectief van adolescenten, ouders en professionals hoe fysiek en emotioneel siblinggeweld kan worden aangepakt.

BIBLIOGRAFIE

INLEIDING: NAAR EEN NIEUWE 'STAAT VAN DE JEUGD'

- Bradt, L., Pleysier, S., Put, J., Siongers, J., & Spruyt, B. (Red.). (2014). *Jongeren in cijfers en letters 3. Bevindingen uit de JOP-monitor 3 en de JOP-schoolmonitor 2013*. Leuven: Acco.
- Bradt, L., Pleysier, S., Put, J., Siongers, J., & Spruyt, B. (Red.) (2019). *Jongeren in cijfers en letters 4: bevindingen uit de JOP-monitor 4, de JOP-kindmonitor en de JOP-schoolmonitor 2*. Leuven: Acco.
- Dhoore, J., Siongers, J., Spruyt, B., Bradt, L., & Lagaert, S. (2023). Het gebruik van incentives bij jongerenonderzoek: een literatuuroverzicht en experiment. *Tijdschrift voor Jeugd en Kinderrechten*, 2023(2), 89-103.
- Dillman, D.A. (1991). The Design and Administration of Mail Surveys. *Annual Review of Sociology*, 17(1), 225-249.
- Dillman, D.A. (2011). *Mail and Internet surveys: The tailored design method--2007 Update with new Internet, visual, and mixedmode guide*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons.
- Pleysier, S. (2014). 'Ondanks beperkt zicht'. De context van 'jongeren in cijfers en letters'. In: L. Bradt, S. Pleysier, J. Put, J. Siongers, & B. Spruyt (Red.), *Jongeren in cijfers en letters 4: bevindingen uit de JOP-monitor 4, de JOP-kindmonitor en de JOP-schoolmonitor 2* (pp. 19-39). Leuven: Acco.
- Spruyt, B., Siongers, J., Pleysier, S., Put, J., Bradt, L. (2019). De 'staat van de jeugd': methodologische achtergrond bij de JOP-monitoren. In: L. Bradt, S. Pleysier, J. Put, J. Siongers, & B. Spruyt (Red.), *Jongeren in cijfers en letters 4. Bevindingen uit de JOP-monitor 4, de JOP-kindmonitor en de JOP-schoolmonitor 2* (pp. 19-45). Leuven: Acco.
- Vettenburg, N., Deklerck, J., & Siongers, J. (Red.). (2009). *Jongeren binnenste buiten. Thema's uit het jongerenleven onderzocht*. Leuven: Acco.
- Vettenburg, N., Deklerck, J., & Siongers J. (Red.). (2010). *Jongeren in cijfers en letters. Bevindingen uit JOP-monitor 2*. Leuven: Acco.
- Vettenburg, N., Elchardus, M., Put, J. (Red.). (2011). *Jong in Brussel. Bevindingen uit de JOP-monitor Brussel*. Leuven: Acco.
- Vettenburg, N., Elchardus, M., Put, J., Pleysier, S. (Red.). (2013). *Jong in Antwerpen en Gent. Bevindingen uit de JOP-monitor Antwerpen-Gent*. Leuven: Acco.
- Vettenburg, N., Elchardus, M., & Walgrave, L. (Red.). (2007). *Jongeren in cijfers en letters. Bevindingen uit de JOP-monitor 1*. Leuven: LannooCampus.

HOOFDSTUK 1: WELBEVINDEN EN MENTALE GEZONDHEID

- Anderson, K., & Priebe, S. (2021). Concepts of resilience in adolescent mental health research. *Journal of Adolescent Health*, 69(5), 689-695.
- Aristotle, C. (1985). *Nicomachean Ethics*. Translated by Terrence Irwin. Hackett Publishing Company.
- Bouverne-De Bie, M., Van de Walle, T., & Bradt, L. (2014). Bij wie kunnen jongeren terecht? Over informele steun en toegankelijkheid van sociale voorzieningen. In: L. Bradt, S. Pleysier, J. Put, J. Siongers, & B. Spruyt (Eds.), *Jongeren in cijfers en letters 3. Bevindingen uit de JOP-monitor 3 en de JOP-schoolmonitor 2013* (pp. 91-110). Acco.
- Carver, C.S., Scheier, M.F., & Weintraub, J.K. (1989). Assessing coping strategies: a theoretically based approach. *Journal of personality and social psychology*, 56(2), 267.
- Cattellino, E., Testa, S., Calandri, E., Fedi, A., Gattino, S., Graziano, F., Rollero, C., & Begotti, T. (2023). Self-efficacy, subjective well-being and positive coping in adolescents with regard to Covid-19 lockdown. *Current Psychology*, 42(20), 17304-17315. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-01965-4>
- Cox, W.M., & Klinger, E. (1988). A motivational model of alcohol use. *Journal of abnormal psychology*, 97(2), 168.
- Cummins, R.A. (1996). The domains of life satisfaction: An attempt to order chaos. *Social Indicators Research*, 38, 303-328.
- Dahl, R.E. (2001). Affect regulation, brain development, and behavioral/emotional health in adolescence. *CNS spectrums*, 6(1), 60-72.
- De Meyer, I., Janssens, R., Warlop, N., Van Keer, H., De Wever, B., & Valcke, M. (2018). *Leesvaardigheid van 15-jarigen – Vlaams Rapport PISA 2018*. UGent Vakgroep onderwijskunde.
- Dhoore, J., Hadermann, E., Siongers, J., Van Droogenbroeck, F., Van Kelecom, E., & Vlegels, J. (2021). *Children's worlds. Een internationale survey naar het welzijn van kinderen (COVID-19 supplement, 2021) – Overzicht eerste resultaten*.
- Diener, E. (1994). Assessing subjective well-being: Progress and opportunities. *Social Indicators Research*, 31, 103-157.
- Dray, J., Bowman, J., Campbell, E., Freund, M., Wolfenden, L., Hodder, R.K., McElwaine, K., Tremain, D., Bartlem, K., Bailey, J., Small, T., Palazzi, K., Oldmeadow, C., & Wiggers, J. (2017). Systematic Review of Universal Resilience-Focused Interventions Targeting Child and Adolescent Mental Health in the School Setting. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 56(10), 813-824. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2017.07.780>
- Fullerton, D.J., Zhang, L.M., & Kleitman, S. (2021). An integrative process model of resilience in an academic context: Resilience resources, coping strategies, and positive adaptation. *Plos one*, 16(2), e0246000.
- Holte, A., Barry, M., Bekkhus, M., & Trommsdorff, G. (2014). Psychology of child well-being. In: A. Ben-Arieh, F. Casas, I. Fones, & J. Korbin (Eds.), *Handbook of Child Well-Being: Theories, Methods and Policies in Global Perspective* (pp. 555-631). Springer Netherlands.

- Hone, L., Schofield, G., & Jarden, A. (2015). Conceptualizations of wellbeing: Insights from a prototype analysis on New Zealand workers. *New Zealand Journal of Human Resource Management*, 15(2), 97-118.
- Huebner, E.S. (2004). Research on Assessment of Life Satisfaction of Children and Adolescents. *Social Indicators Research*, 66(1/2), 3-33. <https://doi.org/10.1023/b:soci.0000007497.57754.e3>
- Luthar, S.S., & Zelazo, L.B. (2003). Research on Resilience: An Integrative Review. In: S.S. Luthar (Ed.), *Resilience and vulnerability: Adaptation in the context of childhood adversities* (pp. 510-549). Cambridge University Press.
- Park, N. (2004). The role of subjective well-being in positive youth development. *The annals of the American academy of political and social science*, 591(1), 25-39.
- Piessens, A., Lauwers, L., & Roose, R. (2008). Toegankelijkheid in de integrale jeugdhulp. Never-ending stories. In: K. De Vos, H. Grymonprez, D. Kerger, G. Roets, R. Roose, & P. Verstraete (Eds.), *Handboek Integrale Jeugdhulp, Toegankelijkheid, Visies en Concepten* (pp. 1-26). Politeia.
- Pingitore, A., Mastorci, F., & Vassalle, C. (2019). *Adolescent Health and Wellbeing: Current Strategies and Future Trends*. Springer.
- Proctor, C.L., Linley, P.A., & Maltby, J. (2009). Youth Life Satisfaction: A Review of the Literature. *Journal of Happiness Studies*, 10(5), 583-630. <https://doi.org/10.1007/s10902-008-9110-9>
- Ross, D.A., Hinton, R., Melles-Brewer, M., Engel, D., Zeck, W., Fagan, L., Herat, J., Phaladi, G., Imbago-Jácome, D., & Anyona, P. (2020). Adolescent well-being: a definition and conceptual framework. *Journal of Adolescent Health*, 67(4), 472-476.
- Serie, C., Bradt, L., & Siongers, J. (2022). Geluk: een vaccin tegen druk? In: C. Serie, L. Bradt, & J. Siongers (Eds.), *'t Is wel geweest*. Leuven: Acco.
- Stevenson, B.L., Dvorak, R.D., Kramer, M.P., Peterson, R.S., Dunn, M.E., Leary, A.V., & Pinto, D. (2019). Within- and between-person associations from mood to alcohol consequences: The mediating role of enhancement and coping drinking motives. *Journal of abnormal psychology*, 128(8), 813.
- Van Erdeghem, R., Van Vooren, E., Lagaert, S., & Bradt, L. (2022). *Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie*. Kenniscentrum Kinderrechten & Jeugdonderzoeksplatform.

HOOFDSTUK 2: SCHOOL EN WERK

- Biesta, G. (2020). Risking ourselves in education: Qualification, socialization, and subjectification revisited. *Educational Theory*, 70(1), 89-104.
- Boey, R., & Vansteenkiste, S. (2022). *Trendrapport 2022: Kwetsbare groepen op de Vlaamse arbeidsmarkt*. Departement Werk en Sociale Economie/Steunpunt Werk. <https://www.steunpuntwerk.be/publicaties/trendrapport-2022-kwetsbare-groepen-op-de-vlaamse-arbeidsmarkt>
- Bradt, L., Pleysier, S., Put, J., Siongers, J., & Spruyt, B. (2019). *Jongeren in cijfers en letters 4 : bevindingen uit de JOP-monitor 4, de JOP-kindmonitor en de JOP-schoolmonitor 2*. Acco.

- Clycq, N., & Vandenbroucke, L. (2012). Oprit 14: naar een schooltraject zonder beperkingen. Algemene bevindingen. In *Eindcongres Oprit 14. Naar een schooltraject zonder snelheidsbeperkingen!*
- Coenen, E., Van Kelecom, E. & Hadermann, E. (2021). *Slachtofferschap op school en de invloed van schoolklimaat. Over leven op school*. Acco
- De Meyer, L., Janssens, R. & Warlop, N. (2019). *Leesvaardigheid van 15-jarigen in Vlaanderen. Overzicht van de eerste resultaten van PISA 2018*. Gent: Vakgroep Onderwijskunde
- De Meyer, I., Warlop, N., Berlamont, L., Janssens, R., Hoedt, L., Lermytte, A. & van Braak, J. (2023). *Vlaams Rapport PISA 2022*. Gent: Vakgroep Onderwijskunde
- De Witte, K. r., & Gambi, L. (2021). De effecten van de COVID-19 crisis op leerprestaties en onderwijsongelijkheid een jaar na de langdurige schoolsluitingen. *Leuvense Economische Standpunten*. <https://lirias.kuleuven.be/retrieve/636003>
- Dinku, Y., & Yap, M. (2023). Young Australians' labour market engagement and job aspiration in the wake of the COVID-19 pandemic. *Australian Journal of Social Issues*, 58(1), 131-149.
- Kemper, R., & Bradt, L. (2019). Opgroeien tussen schoolmuren: verschil en verandering in de schoolbeleving van jongeren in Vlaanderen. In L. Bradt, S. Pleysier, J. Put, J. Siongers, & B. Spruyt (Eds.), *Jongeren in cijfers en letters 4* (pp. 47-78). Acco.
- Maldonado, J. E., & De Witte, K. (2022). The effect of school closures on standardised student test outcomes. *British Educational Research Journal*, 48(1), 49-94.
- Penders, I., & Vansteenkiste, S. (2023). Geen opleiding noch werk in tijden van (post-)COVID-19: een analyse van NEET-jongeren in Vlaanderen. *Over.Werk, Tijdschrift van het Steunpunt Werk*, 33(1), 15-27. <https://www.steunpuntwerk.be/publicaties/geen-opleiding-noch-werk-in-tijden-van-post-covid-19-een-analyse-van-neet-jongeren-in-vlaanderen>
- Spruyt, B., Bradt, L., & Coenen, E. (2021). Inleiding: over leven op school. In L. Bradt, B. Spruyt, & Coenen, E. (Eds.), *Over leven op school. De rol van school in het leven van jongeren*. (pp. 11-24). Acco.
- Stevens, F., De Groof, S., Elchardus, M., Laurijssen, I., & Smits, W. (2006). *Technisch verslag van het onderzoeksproject: "Het spanningsveld tussen het vrijwilligerswerk in het jeugdwerk en de commercialisering van de leefwereld van jongeren"*.
- Stoel, W. G. E., & Pijl, Y. J. (1980). *De relatie tussen de grootte van scholen voor voortgezet onderwijs en het welbevinden van de leerlingen*.
- Tourne, J., & De Pauw, P. (2022). Mag het iets minder zijn? Studiedruk in het secundair onderwijs. In C. Serie, J. Siongers, & L. Bradt (Eds.), *'t Is wel geweest! Onderzoek en praktijk over jongeren onder druk* (pp. 83-102). Acco.
- Van Erdeghem, R., Van Vooren, E., Lagaert, S., & Bradt, L. (2022). *Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen : een overzichtsstudie*.
- Vandenbergh, N., Cortois, L., De Bilde, J., Van Petegem, P., & Van Damme, J. (2011). *Longitudinaal onderzoek in het basisonderwijs. Leerlingperceptievragenlijst zesde leerjaar (schooljaar 2008-2009)*.

HOOFDSTUK 3: VRIJE TIJD EN MEDIA

- Barrense-Dias, M.A., e.a. (2017). Sexting and the definition issue. *Journal of adolescent health*, 61(5), 544-554.
- Block, K., & Gibbs, L. (2017). *Promoting Social Inclusion through Sport for Refugee-Background Youth in Australia: Analysing Different Participation Models*. *Social Inclusion*, 5(2), 91-100.
- Bourdieu, Pierre (1979). *La Distinction: Critique sociale du jugement*. Les Editions de Minuit.
- Burén, J., Gattario, K.H., & Lunde, C. (2022). What do peers think about sexting? Adolescents' views of the norms guiding sexting behavior. *Journal of Adolescent Research*, 37(2), 221-249.
- Casas, J.A., e.a. (2019). Exploring which factors contribute to teens' participation in sexting. *Computers in Human Behavior*, 100, 60-69.
- Coussée, F. (2006). Jeugdwerk als sociaalpedagogische interventie. *Sociale Interventie*, 15(3), 28-36.
- Deprez, A., Janssens, C., D'Hulster, H. & Hazebroek, M. (2020). *Onderzoeksrapport ouders en fake nieuws*. Arteveldehogeschool.
- Doornwaard, S.M., e.a. (2017). Dutch' adolescents motives, perceptions, and reflections toward sex-related internet use: Results of a web-based focus-group study. *Journal of Sex Research*, 54(8), 1038-1050.
- Döring, N. (2014). Consensual sexting among adolescents: Risk prevention through abstinence education or safer sexting? *Cyberpsychology*, 8(1), 1-15.
- Dworkin, J.B., Larson, R., & Hansen, D. (2003). Adolescents' accounts of growth experiences in youth activities. *Journal of youth and adolescence*, 32(1), 17-26.
- Fredricks, J.A., & Eccles, J.S. (2006). Is extracurricular participation associated with beneficial outcomes? Concurrent and longitudinal relations. *Developmental psychology*, 42(4), 698.
- Lareau, A. (2003). *Unequal Childhoods*. Berkeley: University of California Press.
- Lemmens, J.S., Valkenburg, P.M., & Peter, J. (2009). Development and Validation of a Game Addiction Scale for Adolescents. *Media Psychology*, 12(1), 77-95.
- Madigan, S., e.a. (2018). Prevalence of multiple forms of sexting behavior among youth. A systematic review and meta-analysis. *JAMA Pediatrics*, 172(4), 327-335.
- Mahoney, J.L., Schweder, A.E., & Stattin, H. (2002). Structured after-school activities as a moderator of depressed mood for adolescents with detached relations to their parents. *Journal of community psychology*, 30(1), 69-86.
- McGovern, A., & Lee, M. (2018). A sexting panic? What we learn from media coverage sexting incidents. In: M. Walrave, J. Van Ouytsel, K. Ponnet, & J.R. Temple (Eds.), *Sexting. Motives and risk in online sexual self-representation*. Palgrave Pivot.
- Molla-Esparza, C., Losilla, J-M., & Lopez-González, E. (2020). Prevalence of sending, receiving and forwarding sexts among youths: A three-level meta-analysis. *PLoS ONE*, 15(12), 1-16.
- Mori, C., e.a. (2020). The prevalence of sexting behaviours among emerging adults: A meta-analysis. *Archives of Sexual Behavior*, 49, 1103-1119.
- O'Brien, J.R. (2016). Social Media—A Theoretical Correlation With Socialization And Social Change. *International Journal of Advanced Trends in Engineering and Technology*, 1(1), 18-21.

- Ogburn, W.F. (1922). *Social Change with Respect to Culture and Original Nature*. New York: B.W. Heubusch Inc.
- Pissens, L., Siongers, J., Lievens, J., Bradt, L., & Derluyn, I. (2019). *Vrije tijd van jongeren in migratie*. Departement Cultuur, Jeugd en Media.
- Reid, C., e.a. (2016). Children and adolescents and digital media. *Pediatrics*, 158(5), 1-18.
- Scarcelli, C.M. (2020). Teenage perspectives on sexting and pleasure in Italy: Going beyond the concept of moral panics. In: L. Tsaliki, & D. Chronaki (Eds.), *Discourses of Anxiety over Childhood and Youth Across Cultures* (pp. 297-319). Springer International Publishing AG.
- Schraepen, B., Maelstaf, H., & Halsberghe, M. (2015). *Vrije tijd als handicapsituatie: De rol van het jeugdwerk binnen de vrijetijdsbesteding van kinderen en jongeren met een handicap*. Departement Cultuur, Sport en Media. <https://www.vlaanderen.be/publicaties/vrije-tijd-als-handicapsituatie-de-rol-van-het-jeugdwerk-binnen-de-vrijetijdsbesteding-van-kinderen-en-jongeren-met-een-handicap>
- Siongers, J., Spruyt, B., & Mastari, L. (2022). Sociale media als tweesnijdend zwaard: over sociale media, onbehagen en welbevinden bij jongeren. In: C. Serie, J. Siongers, & L. Bradt (Eds.), *'t Is wel geweest! Onderzoek en praktijk over jongeren onder druk* (pp. 137-161). Leuven: Acco.
- Soriano-Ayala, E., Cala, V.C., & Dalouh, R. (2020). Adolescent profiles according to their beliefs and affinity to sexting. A cluster study. *International Journal of Environmental and Research and Public Health*, 17(3), 1-11.
- Subrahmanyam, K., & Greenfield, P. (2018). Online communication and adolescent relationships. *The Future of Children*, 18(1), 119-146.
- Symons, K., e.a. (2018). Sexting scripts in adolescent relationships: Is sexting becoming the norm? *New media & society*, 20(10), 3836-3857.
- Tourne, J., & Bradt, L. (2019). Georganiseerde en ongeorganiseerde vrijetijdsbesteding van kinderen en jongeren. In L. Bradt, S. Pleysier, J. Put, J. Siongers, & B. Spruyt (Eds.), *Jongeren in cijfers en letters 4: Bevindingen uit de JOP-monitor 4, de JOP-kindmonitor en de JOP-schoolmonitor 2* (pp. 205-228). Leuven: Acco. https://www.jeugdonderzoekplatform.be/files/Jongeren_in_cijfers_en_letters_4.pdf
- Van Damme, K., Janssens, C. & Vanhenden, W. (2022). *Nieuwsbarometer 2022*. Arteveldehogeschool.
- Van den Eijnden, R.J.J.M., Lemmens, J.S., & Valkenburg, P.M. (2016). The Social Media Disorder Scale. *Computers in Human Behavior*, 61, 478-487.
- Van der Eecken, A., & Bradt, L. (2019). *De betekenis die jongeren geven aan hun vrijetijdsactiviteiten*. In L. Bradt, S. Pleysier, J. Put, J. Siongers, & B. Spruyt (Eds.), *Jongeren in cijfers en letters 4 : bevindingen uit de JOP-monitor 4, de JOP-kindmonitor en de JOP-schoolmonitor 2* (pp. 229-250). Leuven: Acco.
- Van Erdeghe, R., Van Vooren, E., Lagaert, S., & Bradt, L. (2022). *Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie*.
- Van Ouytsel, J., e.a. (2014a). Brief report: The association between adolescents' characteristics and engagement in sexting. *Journal of Adolescence*, 37, 1387-1391.

- Van Ouytsel, J., e.a. (2014b). Prevalentie van sexting bij Vlaamse jongeren: een verkennende studie. *Tijdschrift voor orthopedagogiek, kinderspsychiatrie en klinische kinderspsychologie*, 39(4), 114-126.
- Van Ouytsel, J., e.a. (2020). Sexting within young adults' dating and romantic relationships. *Current Opinion in Psychology*, 36, 55-59.
- Van Thomme, S., Lagaert, S., & Bradt, L. (2023). *JOP-rapport: kortlopend onderzoek Brussel. Perspectieven van Brusselse jongeren op de vrijplaatsen in hun buurt*. Gent: Jeugdonderzoeksplatform.
- Villacampa, C. (2017). Teen sexting: Prevalence, characteristics and legal treatment. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 49, 10-21.
- Williamson, H. (1997). Youth work and citizenship. In: J. Bynner, L. Chisholm, A. Furlong (Red.), *Youth, citizenship and social change in a European context* (pp. 196-213). Routledge.

HOOFDSTUK 4: JONGEREN EN HUN VRIJWILLIG ENGAGEMENT

- Ballard, P.J., Hoyt, L.T., & Pachucki, M.C. (2019). Impacts of adolescent and young adult civic engagement on health and socioeconomic status in adulthood. *Child development*, 90(4), 1138-1154.
- Clary, E.G., & Snyder, M. (1999). The motivations to volunteer: Theoretical and practical considerations. *Current directions in psychological science*, 8(5), 156-159.
- Clary, E.G., Snyder, M., Ridge, R.D., Copeland, J., Stukas, A.A., Haugen, J., & Miene, P. (1998). Understanding and assessing the motivations of volunteers: a functional approach. *Journal of personality and social psychology*, 74(6), 1516.
- Dekker, P., & Van den Broek, A. (1998). Civil society in comparative perspective: Involvement in voluntary associations in North America and Western Europe. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 9, 11-38.
- Gaventa, J., & Barrett, G. (2012). Mapping the outcomes of citizen engagement. *World development*, 40(12), 2399-2410.
- Godbey, G., Crawford, D.W., & Shen, X.S. (2010). Assessing hierarchical leisure constraints theory after two decades. *Journal of Leisure Research*, 42(1), 111-134.
- Hustinx, L. (2009). Vrijwilligerswerk in ontwikkeling. In: E. Hambach (Red.), *Handboek Werken met Vrijwilligers* (pp. 33-52). Brussel: Politeia.
- Hustinx, L., Meijs, L. C., Handy, F., & Cnaan, R. A. (2011). Nachtwakers of omnivoren?: het participatieprofiel van universiteitsstudenten in Nederland en Vlaanderen. In F. Bronner, P. Dekker, E. de Leeuw, L. Paas, K. de Ruyter, A. Smidts, & J. Wieringa (Red.), *Ontwikkelingen in het marktonderzoek* (Vol. 36, pp. 223-237). Haarlem, Nederland: Spaar en Hout.
- Jenkinson, C.E., Dickens, A.P., Jones, K., Thompson-Coon, J., Taylor, R.S., Rogers, M., & Richards, S.H. (2013). Is volunteering a public health intervention? A systematic review and meta-analysis of the health and survival of volunteers. *BMC public health*, 13(1), 1-10.

- Lee, Y.J., & Brudney, J.L. (2012). Participation in formal and informal volunteering: Implications for volunteer recruitment. *Nonprofit Management and Leadership*, 23(2), 159-180.
- Luque-Suárez, M., Olmos-Gomez, M.D.C., Castán-García, M., & Portillo-Sánchez, R. (2021, March). Promoting emotional and social well-being and a sense of belonging in adolescents through participation in volunteering. *Healthcare* 9(3), 359.
- Musick, M.A., & Wilson, J. (2007). *Volunteers: A social profile*. Bloomington: Indiana University Press.
- Niebuur, J., Liefbroer, A.C., Steverink, N., & Smidt, N. (2019). The Dutch comparative scale for assessing volunteer motivations among volunteers and non-volunteers: An adaptation of the volunteer functions inventory. *International journal of environmental research and public health*, 16(24), 5047.
- Schmeedts, H., & Arends, J. (2020) Vrijwilligerswerk en welzijn. *Statistische Trends*, Centraal Bureau voor de Statistiek. <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2020/vrijwilligerswerk-en-welzijn?onepage=true>.
- Serie, C., Bradt, L., & Siongers, J. (2022). Geluk: een vaccin tegen druk? In: C. Serie, L. Bradt, & J. Siongers (Eds.), *'t Is wel geweest*. Leuven: Acco.
- Vizard, P., Obolenskaya, P., & Burchardt, T. (2019). Child poverty amongst young carers in the UK: prevalence and trends in the wake of the financial crisis, economic downturn and onset of austerity. *Child Indicators Research*, 12, 1831-1854.

HOOFDSTUK 5: JONGEREN EN POLITIEK

- Abts, K., Swyngedouw, M., & Meuleman, B. (2014). De structurele en culturele determinanten van het stemgedrag in 2010. In: K. Abts, M. Swyngedouw, J. Billiet, & B. Meuleman (Eds.), *Vlaanderen kiest. Trends in stemgedrag en opvattingen over politiek, staatshervorming en Kerk* (pp. 147-192). Lannoo.
- Bovens, M., & Wille, A. (2017). *Diploma democracy: The rise of political meritocracy*. Oxford University Press.
- Brady, H.E., Verba, S., & Schlozman, K.L. (1995). Beyond Ses: A Resource Model of Political Participation. *The American Political Science Review*, 89(2), 271-294. <https://doi.org/10.2307/2082425>
- Christensen, R., & Knezek, G. (2015). The Climate Change Attitude Survey: Measuring Middle School Student Beliefs and Intentions to Enact Positive Environmental Change. *International Journal of Environmental and Science Education*, 10(5), 773-788.
- Dalton, R.J. (2008). Citizenship norms and the expansion of political participation. *Political Studies*, 56(1), Article 1.
- Duyvendak, J.W., & Hurenkamp, M. (Eds.). (2004). *Kiezen voor de kudde. Lichte gemeenschappen en de nieuwe meerderheid*. Van Gennep.
- Elchardus, M., & De Keere, K. (2013). Republicanism in mediated society: A comparative analysis on public and privated evaluation guided bu the theory of symbolic society. *International Journal of Politics, Culture and Society*, 26(3), Article 3.

- Elchardus, M., & Herbots, S. (2010). Jongeren en democratisch burgerschap. Conventionele, alternatieve en aanvullende participatie. In: N. Vettenburg, J. Deklerck, & J. Siongers (Eds.), *Jongeren in cijfers en letters. Bevindingen uit de JOP-monitor 2* (pp. 181–212). Leuven: Acco.
- Galston, W.A. (2001). Political knowledge, political engagement, and civic education. *Annual Review of Political Science*, 4, 217–234.
- Holdo, M. (2015). Strategies of Deliberation: Bourdieu and Struggles over Legitimate Positions. *Political Studies*, 63(5), Article 5. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.12139>
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and postmodernization. Cultural, economic, and political change in 43 societies*. Princeton University Press.
- Leach, C.W., Van Zomeren, M., Zebel, S., Vliek, M.L.W., Pennekamp, S.F., Doosje, B., Ouwerkerk, J.W., & Spears, R. (2008). Group-level self-definition and self-investment: A hierarchical (multicomponent) model of in-group identification. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95(1), Article 1.
- Michaud, K.E.H., Carlisle, J.E., & Smith, E.R.A.N. (2009). The Relationship between Cultural Values and Political Ideology, and the Role of Political Knowledge. *Political Psychology*, 30(1), Article 1. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2008.00679.x>
- Norris, P., & Inglehart, R. (2019). *Cultural Backlash Trump, Brexit, and Authoritarian Populism*. Cambridge University Press.
- Postmes, T., Haslam, S.A., & Jans, L. (2013). A single-item measure of social identification: Reliability, validity, and utility. *British Journal of Social Psychology*, 52(4), 597–617. <https://doi.org/10.1111/bjso.12006>
- Schakel, W., & Pas, D.V.D. (2021). Degrees of influence: Educational inequality in policy representation. *European Journal of Political Research*, n/a(n/a). <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12405>
- Spruyt, B., Mastari, L., & Van Droogenbroeck, F. (2019). Jongeren en politiek in turbulente tijden. In: L. Bradt, S. Pleysier, J. Put, J. Siongers, & B. Spruyt (Eds.), *Jongeren in cijfers en letters 4. Bevindingen uit de JOP-monitor4, de JOP-kindmonitor en de JOP-schoolmonitor 2* (pp. 153–179). Leuven: Acco.
- Spruyt, B., & Van Droogenbroeck, F. (2014). Jongeren over politiek: Een situatieschets en vergelijking met bevindingen uit eerdere JOP-monitors. In: L. Bradt, S. Pleysier, J. Siongers, & B. Spruyt (Eds.), *Jongeren in cijfers en letters 3. Bevindingen uit de JOP-monitor 3 en de JOP-schoolmonitor 2013* (pp. 160–183). Leuven: Acco.
- Tajfel, H. (1979). Individuals and groups in social psychology. *British Journal of Social and Clinical Psychology*, 18(2), Article 2.
- Van der Waal, J., Achterberg, P., & Houtman, D. (2007). Class Is Not Dead—It Has Been Buried Alive: Class Voting and Cultural Voting in Postwar Western Societies (1956–1990). *Politics & Society*, 35(3), Article 3.
- Vanhoutte, B. (2007). Niet in een (stem)hokje te duwen? Jongeren en politiek. In: N. Vettenburg, M. Elchardus, & L. Walgrave (Eds.), *Jongeren in cijfers en letters. Bevindingen uit de JOP-monitor 1* (pp. 191–208). LannooCampus.

HOOFDSTUK 6: SLACHTOFFERSCHAP, HULPZOEKGEDRAG EN DADERSCHAP

- Burssens, D. (2023). *Trends in Criminaliteit. De crime drop internationaal en in België*. NICC Onderzoeksrapport nr 57a, Brussel: Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie.
- Coenen, E. (2019). Daderschap: oude en nieuwe vormen. In: L. Bradt, S. Pleysier, J. Put, J. Siongers, & B. Spruyt (Red.), *Jongeren in cijfers en letters 4: Bevindingen uit de JOP-monitor 4, de JOP-kindmonitor en de JOP-schoolmonitor 2* (pp. 79-101). Leuven: Acco.
- Cops, D., & Pleysier, S. (2016). Over jongeren als dader, slachtoffer en de link tussen beide. *Justice & Sécurité / Justitie & Veiligheid*, 6, pp. 1-13.
- De Boeck, A. (2019). Slachtofferschap onder adolescenten: risicokenmerken, context en relatie met welbevinden. In: L. Bradt, S. Pleysier, J. Put, J. Siongers, & B. Spruyt (Red.), *Jongeren in cijfers en letters 4: Bevindingen uit de JOP-monitor 4, de JOP-kindmonitor en de JOP-schoolmonitor 2* (pp. 181-203). Leuven: Acco.
- Finkelhor, D. (2008). *Childhood victimization: Violence, crime and abuse in the lives of young people*. Oxford: University press.
- Finkelhor, D., & Dzuiba-Leatherman, J. (1994). Victimization of children. *American Psychologist*, 49(3), 173-183. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.49.3.173>
- Hadermann, E. (2022). De invloed van dader- en slachtofferschap op de algemene levensvrede van de Vlaamse schoolgaande jeugd. In: C. Serie, J. Siongers, & L. Bradt (Eds.), *'t Is Wel Geweest* (pp. 175-194). Leuven: Acco.
- Hadermann, E., & Pleysier, S. (2021). Minderjarigen slachtoffers van criminaliteit: theorie, onderzoek en praktijk. In: L. Meeuwissen, M. Kerkhofs, & J. Put (Red.), *Het minderjarige slachtoffer* (pp. 21-56). Brugge: Die Keure.
- Huang, L. (2018). Unmet needs and service satisfaction of victim support for the direct and indirect victims of serious violence: Results from a cross-sectional survey in Taiwan. *PloS One*, 13(2), e0192905. <http://dx.doi.org.kuleuven.ezproxy.kuleuven.be/10.1371/journal.pone.0192905>
- McVie, S., Norris, P., & Pillinger, R. (2020). Increasing inequality in experience of victimization during the crime drop. Analysing patterns of victimization in Scotland from 1993 to 2014-15. *The British Journal of Criminology*, 60(3), pp. 782-802.
- Meyvis, W. (1993). Slachtofferhulp in beweging. In: J. Goethals, & T. Peters (Red.), *De achterkant van de criminaliteit: Over victimologie, slachtofferhulp en strafrechtsbedeling* (pp. 231-266). Kluwer rechtswetenschappen.
- Pleysier, S., & Put, J. (2015). Watskeburt?! Criminaliteit door de jeugd van tegenwoordig. In: B. Pattyn, & P. d'Hoine (Red.), *Jongeren vandaag en de wereld morgen. Lessen voor de eenentwintigste eeuw* (pp. 25-46). Leuven: Leuven University Press.
- Turanovic, J.J. (2023). Victimization and Its Consequences over the Life Course. *Crime and Justice*, <https://doi.org/10.1086/727029>

BIBLIOGRAFIE

- Van der Laan, A., Pleysier, S., & Weerman, F. (2020). Hedendaagse jeugdcriminaliteit: nieuwe vragen en enkele antwoorden na een historische daling. *Tijdschrift voor Criminologie*, 62(2-3), pp. 115-129. <https://doi.org/10.5553/TvC/0165182X2020062203001>
- Van der Laan, A.M., Beerthuizen, M.G.C.J., & Goudriaan, H. (2017). Ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit, 1997 tot 2015. *Justitiële verkenningen*, 43(1), pp. 28-49.
- Verdonck, E., Groenen, A., & Van Haeken, S. (2019). Een zelfrapportage-onderzoek naar slachtofferschap van geweld bij Vlaamse scholieren: een blik op de resultaten met een ethische reflectie. *Tijdschrift Jeugd- en Kinderrechten*, 4, pp. 375-389.
- Vynckier, G. (2012). *De ervaring, beleving en coping van mid-adolescente slachtoffers van vermogens- en geweldsdelicten*. Boom Lemma.
- Wallace, E.L., & Manz, P.H. (2023). Addressing the Needs of Infants and Toddlers Exposed to Maltreatment: Examining the Impact of an Integrated Early Head Start & Children and Youth Services Program. *Children and Youth Services Review* 146, pp. 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.106808>

**BORGERHOFF
& LAMBERIGTS**

Vlaanderen
verbeelding werkt

OWL PRESS

Gent, België
info@owlpress.be
www.owlpress.be

ISBN 9789464778571
NUR 766
Thema JBSP2
D2024/11.089/14

© 2024, Borgerhoff & Lamberigts nv

Auteurs: Susan Lagaert, Stefaan Pleysier, Johan Put, Jessy Siongers, Bram Spruyt & Lieve Bradt (red.)
Coördinatie: Sophie Vanluchene, Nina Waegemans, Paulien Vandenberghe & Joni Verhulst
Eindredactie: Remco Houtman-Janssen
Correctie: Line Tuymans
Ontwerp cover en binnenwerk: Robin J. August & Wendy De Vlaeminck
Zetwerk en figuren: Crius Group

Gedrukt in Europa

Eerste druk: februari 2024
Tweede druk: juni 2024

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronische drager of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft geprobeerd bij de samenstelling van deze uitgave alle rechthebbenden op copyright te contacteren. Mocht er een opname zonder voorkennis van rechthebbenden zijn gebeurd, dan verzoeken wij dezen alsnog contact op te nemen.